

รายงาน

โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

จัดทำโดย

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงาน

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เลขที่รับ 1241
วันที่ 31 ก.ค. 2552

โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

จัดทำโดย

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ ที่มีการรวมตัวกันของกลุ่มที่สนใจด้านการศึกษาทางเลือก ได้ร่วมกันผลักดันประเด็นการศึกษาเข้าไปในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๕๐ รวมทั้ง พรบ. การศึกษาแห่งชาติ ปี ๒๕๔๒ ที่มีผลให้รัฐออกกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การจัดการศึกษาโดยสถานประกอบการ ส่วนการจัดการศึกษาโดยองค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ ซึ่งปัจจุบันจะพบว่ามีการจัดการศึกษาทางเลือกโดยพ่อแม่ สถาบันศาสนา ครัวภูมิปัญญา สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ฯลฯ กระจายตัวอยู่ในทุกภูมิภาคและมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ

ในวาระโอกาสที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นได้ดำเนินงานมาใกล้จะครบ ๑๐ ปี ทางกลุ่มที่ติดตามความเคลื่อนไหวเรื่องนี้มาโดยตลอดได้มีการปรึกษาหารือกับภาคีที่สนใจในประเด็นการศึกษา การเรียนรู้ในสังคมไทย มีความมุ่งหวังว่าควรที่จะมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เชื่อมโยงพลังจากทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นในมิติทางการศึกษา บทเรียน ประสบการณ์จากเครือข่ายการศึกษาทางเลือก และองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างการเรียนรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ดังนั้นองค์กรต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่น องค์กรเอ็นจีโอ สถาบันงานวิจัย มูลนิธิ มูลนิธิพัฒนาชุมชน สถาบันโพธิยาลัย สถาบันหริภุญชัย สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้มีโอกาสพูดคุยร่วมกัน จึงได้ทำ เวทีการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ ร่วมกันกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย ตลอดจนพัฒนาโจทย์และโครงการวิจัยสนับสนุนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทยต่อไป

ทั้งนี้ เครือข่ายการศึกษาทางเลือกมีความยินดีหากท่านใดมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายงานการจัดทำโครงการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะผู้จัดทำ

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

สารบัญ

ชื่อ

หน้า

คำนำ

โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย	๑ - ๓
กำหนดการโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย	๔
บันทึกการประชุม “โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย”	๕ -
ชี้แจงวัตถุประสงค์และกล่าวนำวิกฤติการเรียนรู้ในสังคมไทย โดย ดร.สมคิด แก้วทิพย์	๕ - ๖
นำเสนอกรณีศึกษา “การจัดการเรียนรู้ใหม่”	
กรณีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศาสนาในการจัดการเรียนรู้ จ.ยโสธร คุณจรรยา ดวงแก้ว	๗ - ๑๒
กรณีการจัดการเรียนรู้โดยกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ สุราษฎร์ธานี อาจารย์ นิวัตร ใต้เต็ม	๑๒- ๑๕
กรณีการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ อาจารย์สุเมธ พรหมรักษา	๑๕ - ๑๖
กรณีการจัดการเรียนรู้โดยองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา	๑๖ - ๑๘
กรณีการจัดการเรียนรู้โดยโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก คุณรัชณี ธงชัย	๑๘ - ๑๙
การแลกเปลี่ยนและข้อเสนอ กลุ่มย่อย	๒๐ - ๓๔
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการนำเสนอ	๓๔ - ๓๖
ข้อเสนอ ๕ ทางเลือก เครือข่ายการศึกษาทางเลือก	๓๖
โจทย์ที่ฝากไว้ให้คิดร่วมกัน หรือเป็นโจทย์งานวิจัยได้หรือไม่	๓๗
แนวทางร่วม	๓๗
อนาคตการเรียนรู้/พลังการขับเคลื่อนร่วมกัน	๓๗
พระครูพิพิธสุตาทร สถาบันโพธิยาลัย กล่าวปิดการประชุม :	๓๘ - ๓๙

ภาคผนวก

เอกสารประกอบ โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย	
สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา	๔๐ - ๔๒
โรงเรียนชาวนา ศูนย์การเรียนรู้ใจใต้	๔๓ - ๔๔
โฮงเฮียนอู๋สอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วาง	๔๕ - ๔๖
ชุมชนบ้านสามขา	๔๗ - ๔๘
ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน	๔๙ - ๕๐
วิทยาลัยจาวบ้าน ลุ่มน้ำวาง	๕๑ - ๕๓

พิพิธภัณฑสถานบ้านอำเภอสองพิทยาคม	๕๔ - ๕๕
วิถีแห่งธรรม...กับการคืนสู่คุณค่าแห่งตัวตนของเยาวชน	๕๖ - ๘๒
โครงการรวบรวมและพัฒนาศักยภาพฝึกฝนบ้านและสมุนไพรอำเภอห้วยฉัตร	๘๓ - ๘๔
องค์การบริหารส่วนตำบลต้นธง	๘๕ - ๘๖
ศูนย์ปราชญ์ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำดี	๘๗ - ๘๘
โครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ	๘๐ - ๑๐๔
ศูนย์การเรียนรู้หอพื้นเมือง-ปี่จ๋ม	๑๐๕ - ๑๐๗
ภาพกิจกรรม	๑๐๘ - ๑๐๙
รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย	๑๑๐ - ๑๑๓
รายชื่อกลุ่มย่อย ประเด็น ความร่วมมือขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย ช่วงบ่าย	๑๑๘
สรุปการประชุม	๑๑๙ - ๑๒๓
- สรุปการประชุม เตรียมเวทีการศึกษาทางเลือกวันที่ 7 ก.ค. 2551	๑๑๙ - ๑๒๐
ณ โรงแรมศรีระมิงค์ คอร์ต ลอยเคราะห์ เชียงใหม่	
- สรุปประชุมเครือข่ายการศึกษาทางเลือก วันที่ 19 สค.51	๑๒๑ - ๑๒๕
ณ วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่	
- ประชุมประเด็นการศึกษา วันที่ 17 กย.51 ห้องประชุมสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	๑๒๖ - ๑๒๗
ร่าง) โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการและกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งเครือข่าย	๑๒๘ - ๑๓๒
การศึกษาทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลง	

โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

หลักการและเหตุผล

มีเสียงสะท้อนจากหลายฝ่ายต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยที่มีคุณภาพที่ลดลงตามลำดับ หลักสูตรการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน เด็กและเยาวชนไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักท้องถิ่น เข้าไม่ถึงคุณค่าศาสนาและวัฒนธรรม กล่าวคือไม่เข้าใจรากเหง้าของตัวเอง ขณะเดียวกันก็ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่เท่าทันสื่อ เทคโนโลยี และกระแสการบริโภค เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จึงตกเป็นเหยื่อของกระแสหลักของสังคมได้อย่างง่ายดาย ตกอยู่ในวังวนแห่งการแก่งแย่งแข่งขัน หลงอยู่ในอบายภูมิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม จนไม่เห็นคุณค่าของชีวิต ความหมายของจิตอาสา และการพัฒนาสังคมที่ศิริม

แม้รัฐมีความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาแต่ก็ยังปฏิรูปได้เพียงแค่โครงสร้างบุคลากรในด้านการศึกษา ไม่สามารถปฏิรูปให้ถึงหัวใจของกระบวนการเรียนรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการจัดการศึกษาได้

สกว.ท้องถิ่นมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนคนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นได้เข้ามาทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง มีการปรับกระบวนการวิจัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับคนท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ การค้นคว้า การค้นพบ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งที่มีอยู่เดิม การปรับประยุกต์และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ของท้องถิ่นที่หลากหลายอย่างมากมาย

ขณะที่พ่อแม่ กลุ่มคน องค์กร ที่สนใจด้านการศึกษา ได้มีการรวมตัวกันในรูปแบบเครือข่ายการศึกษาทางเลือคนับตั้งแต่ ปี ๒๕๓๕ ร่วมผลักดันประเด็นการศึกษาเข้าไปในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ รวมทั้ง พรบ. การศึกษาแห่งชาติ ปี ๒๕๔๒ ที่มีผลให้รัฐออกกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การจัดการศึกษาโดยสถานประกอบการ ส่วนการจัดการศึกษาโดยองค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ

ปัจจุบันมีการจัดการศึกษาทางเลือกโดยพ่อแม่ สถาบันศาสนา ครัวภูมิปัญญา สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ฯลฯ กระจายตัวอยู่ในทุกภูมิภาคและมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ

ในโอกาสที่ สกว. ท้องถิ่นดำเนินงานมาใกล้จะครบ ๑๐ ปี ได้มีการปรึกษารื้อถอนภาวคติที่สนใจในประเด็นการศึกษา การเรียนรู้ในสังคมไทย มีข้อสรุปว่าถึงเวลาที่จะมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เชื่อมโยงพลังจากทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนองค์ความรู้จากงานวิจัยท้องถิ่นในมิติทางการศึกษา บทเรียนประสบการณ์จากเครือข่ายการศึกษาทางเลือก และองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างการเรียนรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในงานวิจัยท้องถิ่น บทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

๒.เพื่อกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทยและเชื่อมโยงพลังความร่วมมือและการหนุนช่วยกันและกันในอนาคต

๓.เพื่อพัฒนาโจทย์และโครงการวิจัยสนับสนุนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

ผู้เข้าร่วมประชุม รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน

๑. นักวิจัยท้องถิ่นจำนวน ๑๕ คน
๒. กลุ่มการศึกษาทางเลือก ๑๕ คน
๓. ผู้แทน อปท.และสถาบันการศึกษา ๑๐ คน
๔. ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ คน
๕. ทีมประสานงาน ๕ คน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

สถานที่ดำเนินการ

ห้องประชุม โรงแรมสิรินาถการ์เด็นท์ ถนนริมคลองชลประทาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ๑.ประชุมคณะทำงานเตรียมการจัดประชุม
- ๒.เชิญผู้เข้าร่วมประชุม และประสานผู้เข้าร่วมเตรียมเอกสารบทเรียนประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อนำมาแลกเปลี่ยน
- ๓.เตรียมเอกสารประกอบการประชุม
- ๔.จัดประชุมในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑
- ๕.สรุปผลการประชุมและการจัดทำเอกสารสรุปผลการประชุม
- ๖.พัฒนาโครงการวิจัยเพื่อสนับสนุนผลสรุปการประชุม

งบประมาณดำเนินการ

๑.ค่าเดินทางผู้เข้าร่วม	= ๕๐,๐๐๐	บาท
๒.ค่าที่พัก (๒๐ ห้องคู่ X ๘๐๐ บาท)	= ๑๖,๐๐๐	บาท
๓.ค่าจัดทำข้อมูลกรณีศึกษา (๕ กรณี X ๓,๐๐๐)	= ๑๕,๐๐๐	บาท
๔.ค่าอาหารรวมอาหารว่าง (๓๐ คน X ๒๕๐ บาท)	= ๑๗,๕๐๐	บาท
๕.คณะทำงานในการทำงาน	= ๑๐,๐๐๐	บาท

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

๖.ค่าบันทึกเทปVDO	=	๑๐,๐๐๐	บาท
๗.ค่าเอกสารประกอบการประชุม	=	๕,๐๐๐	บาท
๘.ค่าของขวัญวิทยากร ๕๐๐X ๑๐ คน	=	๕,๐๐๐	บาท
๙.ค่าประสานงาน	=	๓,๐๐๐	บาท
๑๐.ค่าสรุปงานในวันประชุม	=	๓,๐๐๐	บาท
๑๑.ค่าสรุปเอกสารหลังการประชุม	=	๓,๐๐๐	บาท
๑๒.ค่าห้องประชุม	=	๑,๕๐๐	บาท
๑๓.ค่าอุปกรณ์	=	๕๐๐	บาท

รวม = ๑๗๕,๕๐๐.๐๐

(หนึ่งแสนเจ็ดหมื่นเก้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

รายนามคณะทำงาน/ประสานงาน เพื่อการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

- ๑.นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
- ๒.นางสาวนิตยา อินญาวเลิศ
- ๓.นางสาวเจิดฉันท ศรีพานิชย์
- ๔.นางสาวดวงพร ถิ่นทัพไทย
- ๕.นางสาวอาภัสสร สมบุญวัฒนกุล
- ๖.นายอรรถพงษ์ ศักดิ์สงวนมบุญ

รายนามวิทยากร

- ๑.พระครูพิพิธสุตาทร
- ๒.คุณรัชนี้ ธงชัย
- ๓.คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
- ๔.คุณนพพร นิลณรงค์
๕. คุณประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล
- ๖.อาจารย์สุเมธ พรหมรักษา
- ๗.ศูนย์การเรียนรู้โดยใช้ศาสนา จ.บ.โสธร
- ๘.กลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ สุราษฎร์ธานี
- ๙.ศูนย์การเรียนรู้จาก จ.สตูล
- ๑๐.สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา เชียงใหม่

กำหนดการ โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

ณ ห้องประชุม โรงแรมสิรินาถการ์เด็นท์ ถนนริมคลองชลประทาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๐๕.๐๐-๐๕.๓๐ น. ชี้แจงวัตถุประสงค์และกล่าวนำวิถิตการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

โดย ดร.สมคิด แก้วทิพย์ สกว.ท้องถิ่น

๐๕.๓๐-๑๑.๓๐ น. นำเสนอกรณีการจัดการเรียนรู้ใหม่

กรณีการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อาจารย์สุเมธ พรหมรักษา

กรณีการจัดการเรียนรู้โดยกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ สุราษฎร์ธานี

กรณีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศาสนาในการจัดการเรียนรู้ (ยโสธร)

กรณีการจัดการเรียนรู้โดยองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรม

ยังขึ้นแม่ทา

กรณีการจัดการเรียนรู้โดยโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก คุณรัชนี้ ธงชัย

แลกเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วม

ดำเนินรายการ โดย คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

๑๑.๓๐-๑๒.๓๐ อาหารกลางวัน

๑๒.๓๐-๑๔.๓๐ แลกเปลี่ยนความร่วมมือขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

(แบ่งกลุ่มย่อย ๕ กลุ่ม / นำเสนอกลุ่มใหญ่)

- แรงบันดาลใจในการจัดการเรียนรู้ใหม่

- กระบวนการจัดการเรียนรู้

- ข้อค้นพบสำคัญที่ทำให้เบิกบานและมีความหวัง

- สิ่งท้าทายที่จะทำต่อไปในอนาคต

๑๔.๓๐-๑๖.๐๐ อภิปรายกลุ่มใหญ่ ดำเนินรายการ โดย คุณนพพร นิลณรงค์

๑๖.๐๐-๑๖.๓๐ สรุปภาพรวมผลการประชุม โดย คุณประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล

ปิดการประชุม โดย พระครูพิพิธสุตาทร รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลย

บันทึกการประชุม

“โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย”

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ณ โรงแรมสิรินาถการ์เดนส์ จังหวัดเชียงใหม่

ชี้แจงวัตถุประสงค์และกล่าวนำวิกฤติการณ์การเรียนรู้ในสังคมไทย โดย ดร.สมคิด แก้วทิพย์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

กราบนิมัสการพระคุณเจ้า และขอคารวะ เจ้าฟ้านายน้องเพื่อนพ้องมิตรสหายทั้งหลาย เมื่อรู้จักว่าใครเป็นใคร ก็ดูเหมือนว่าสายใยความสัมพันธ์ที่มาพบกันวันนี้ น่าจะมีอะไรเชื่อมโยงสัมพันธ์กันต่อไป ได้คุยกันกับผู้ก่อการหลายท่านเราจัดการเรียนรู้กันมา ทำกันมาเกือบทั้งชีวิต รับรู้ว่าการเมืองและการศึกษาก็ยังมีวิกฤติใหญ่แน่ครับ เพราะฉะนั้นโจทย์ก็คงจะมีอยู่ว่า วิกฤติต่างๆ ทั้งวิกฤติการศึกษา วิกฤติการเมืองและวิกฤติสังคม จะขยับไปสู่วัฏจักรที่เห็นว่ามันจะมีหวังการอยู่อย่างสงบและมีท่าทีที่ควรจะเป็นไปได้ได้อย่างไร ๔-๕ ท่านได้มาคุยกันว่าถึงเวลาที่จะเชื่อเชิญผู้ที่คิดว่าวิกฤติสังคม การศึกษาต่างๆ จะแก้ไขได้หรือเปล่า จำเป็นต้องเชื่อเชิญผู้รู้ ผู้นำ ที่เชื่อว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องจัดการเรียนรู้ใหม่ หรือเชื่อมโยงการศึกษาใหม่ ปฏิรูปหรือว่าปฏิวัติการศึกษาใหม่ให้ได้

วิกฤติการณ์ศึกษาอย่างที่ท่านรับรู้ที่ได้ผ่านคำการพูดหลายคำอย่างชัดเจนมานาน “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” หรือ “ขายวัวส่งควายเรียน” หรือ “ส่งลูกเรียนให้เสียยา แล้วก็พาให้เสียเมีย” หรือ “การศึกษาหมาหางด้วน, การศึกษาคือท่อประปาเก่า”(ตอนเป็นเด็กโง่ๆ พอออกมาจากระบบ รุ่นครี มีแต่สนิม) หรือ เรียกว่า “มหาวิทยาลัยตายแล้ว” หรือ “มหาวิทยาลัยอะไร มหาวิทยาลัย” นิยามเหล่านี้มันบ่งบอกวิกฤติ และที่สำคัญเรียนกันแล้วก็ยังเป็นหนี้ เป็นสิน ถ้าสุดท้ายก็มีเรื่องสลดหดหู่ มีข่าวปรากฏการอัปเกรดในอ้อมกอด เสียหายหมดเราเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เรื่องนี้เสียหายมาก ก็ถ้าเราทบทวน หนังสือหนังหาหรือการจัดเวที มีเยอะมากการออกมาพูดคุยเรื่องการศึกษาออกมาพูดมาหลายสิบปีแล้ว แต่ว่าความพยายามบางทีก็เหมือนจะมีความหวังแต่บางทีก็แทบจะไม่มีหวัง ในถ้อยคำที่ใช้คำว่า ปฏิรูปการศึกษา ประชาธิปไตย เหมือนจะมีทางออก แต่ยังคงเดินไปก็ยังมีด เพราะฉะนั้นในหมู่ที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ป่วยการที่จะ “ค่าความมืด” แต่ก็ต้องค่าบ้างแล้วก็จุดไฟเพื่อให้แสงสว่าง

การทำงานในเชิงนี้ ผมคิดว่าในแต่ละที่ท่านทั้งหลายล้วนเป็นผู้ที่ทำเรื่องนี้มา พวกท่านเป็นผู้คิดและทำ แล้วทำได้สำเร็จ เพราะฉะนั้นความสำคัญในนี้ก็จะเหมือนกับว่า การเอาคนที่คิดแล้วพบกับสิ่งที่สำเร็จแม้เพียงเล็กน้อย ได้มาหลอมรวมเชื่อมโยงกัน เปรียบประหนึ่งว่า เชื่อมโยงหยดน้ำหลายหยดเข้าก็เป็นกระแสน งานนี้ผมในส่วนตัวมีความหวังว่าเมื่อใดที่มีการเชื่อมโยง ต่อเนื่อง สร้างเป็นกระแส บอกทางและนำการเปลี่ยนแปลงวงการการศึกษาไทยและสังคมไทยที่เน้นคำว่า “และ” ก็เพราะว่า การวิเคราะห์การศึกษาดำเนินมาถึงที่สุด การศึกษาก็เป็นระบบของสังคมที่ครอบเรามาอีกชั้นหนึ่ง อันนี้ผมคิดว่าการวิเคราะห์การศึกษามันจะไม่จบอยู่ที่แค่การศึกษา ยังอาจจะต้องโยงการศึกษาว่า ที่ทำกันมานั้นทำไปหาสวรรค์วิมานอะไร ก็คือว่าปรากฏการณ์บางเรื่อง เช่น เด็กเรียนแล้วเอาตัวไม่รอด เรียนแล้วว่างงานตกงาน หรือเรียนแล้วเป็นหนี้เป็นสิน

หรือวิชาที่เรียนไม่เกี่ยวข้องกับชีวิต เรื่องเหล่านี้มีเบื้องลึกและเบื้องหลังทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์ การศึกษาอย่างเดียวนั้น ก็คงจะไม่ได้ อาจจะต้องโยงไปที่เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ครอบใน ระบบ การศึกษาด้วย

งานในวันนี้ก็คงจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนและถกเถียงกันวิเคราะห์เจาะลึกเบื้องหลังด้วย ในขณะที่เดียวกันก็แลกเปลี่ยนแนวคิดและที่สำคัญทิศทาง สุดท้ายทำให้เป็นผู้ร่วมทางก้าวเดินร่วมกันต่อไปได้ อย่างไร ในฐานะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญสุดๆ ก็คือว่า ถ้าเราเชื่อว่าการทำวันนี้แม้ว่าเป็นกลุ่มที่ เล็กน้อย แต่การทำอะไรที่เล็กน้อยก็สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ได้ สำคัญว่าเราเชื่อ เราศรัทธากับ การทำเรื่องนี้จริงๆ และที่สำคัญมันเป็นการพบปะแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงเพื่อสร้างจินตนาการและปฏิบัติการ ร่วมเพื่อออกจากวิกฤติการศึกษาและสังคมในอนาคต

การพูดคุยในวันนี้มีความหวังและอย่างน้อยๆ เราได้บันทึกทุกสาระ และสาระต่างๆเหล่านี้จะต้อง ได้รับการเผยแพร่และนำไปใช้ต่อไป เพราะฉะนั้นวันนี้เป็นวันประวัติศาสตร์ที่ต้องบันทึกและสนับสนุน ต่อไป งานนี้ยิ่งใหญ่ ก็ขอกราบพระคุณทุกท่าน เราก็มียุคให้แก่งานและกัน หลังจากวันนี้มันคงไม่จบเพียงแค่ว่าที่ประชุม งานนี้จะต้องขยับขับเคลื่อนต่อไป ขอบพระคุณครับ

นำเสนอกรณีศึกษา “การจัดการเรียนรู้ใหม่”

ดำเนินรายการโดย

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

ประธานคณะกรรมการโสมเขียนสืบสานล้านนา

ได้ฟัง อ.สมคิด คิดว่าเหมือนกับเป็นจุดเริ่มต้นที่ยิ่งใหญ่นะ แต่ว่าที่สำคัญก็คือคนในห้องนี้ละครับ แต่ละคนแต่ละกรณีที่มาในวันนี้ผ่านประสบการณ์มาเยอะมาก ได้มีการมองถึงปัญหาที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นว่ามีปัญหา เจอวิกฤติ และพยายามจะเปลี่ยน พยายามจะเดิม พยายามจะสร้างขึ้นมาใหม่ เช่น สถาบัน แสสนพญา (พญา แปลว่า ปัญญา) คงเป็นที่รวมปัญญาเยอะมาก หรือว่าชุมชนสร้างสรรค์, โรงเรียนชาวนา, ศูนย์ การเรียนรู้ชุมชน และสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันหริภุญชัย, โรงเรียนทอผ้า และงานวิจัยเยอะแยะไปหมดเลย ผมเห็นว่าจริงๆ เรากำลังหาค้นหาทั้งเดินไปข้างหน้าทั้งการสร้างใหม่ จุดนี้ละที่มีความสำคัญ เหมือนกับว่า การลงมือทำหรือการปฏิบัติการ

เพราะฉะนั้นวันนี้เหมือนกับพยายามชวนทั้ง ๒ ฝั่ง คือ เครือข่ายการศึกษาทางเลือก คุณรัชนิ ธงไชย เป็นประธานเครือข่ายการศึกษาทางเลือก ตั้งมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ ก็พยายามที่จะเริ่มแนวคิดการศึกษาใหม่ๆ ใน สังคมไทยเรื่อยมา และอีกฐานคือฐานจากงานวิจัยของ สกว. งานวิจัยท้องถิ่นก็ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้หนึ่ง ที่ชาวบ้านให้การเรียนรู้ในท้องถิ่น ในชุมชนแล้วก็สร้างสรรค์การแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ

ในวันนี้ เราจะคุยกัน ๒ ช่วง ช่วงแรกเป็นการนำเสนอกรณีตัวอย่าง ๕ กรณี ช่วงบ่าย แบ่งกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยน ประเด็นที่สำคัญคือว่า เราเห็นทุกข์จากระบบการศึกษาที่มีอยู่ตอนนี้ แล้วได้สร้างแรงจูงใจที่

เราได้มาสร้างการเรียนรู้ใหม่อย่างไร หรือว่าข้อค้นพบที่สำคัญที่ทำให้จิตใจของเราเบิกบานและมีความหวัง และสุดท้ายสิ่งที่ท้าทายที่เราจะร่วมกันทำงานต่อไปในอนาคต ก็ได้คุยกับทาง สกว. ว่าเราน่าจะทำเรื่องนี้ให้ต่อเนื่อง ที่ผ่านมามาก็ทำกันอยู่บ้าง คุยกันบ้าง คุยกันเสร็จก็เลิกกัน ครั้งนี้เราจะทำอย่างไร จะสร้างความต่อเนื่อง ให้ประสบการณ์ของเราทั้งหมดสืบเนื่องและมีการขยายผลกันต่อไป

“การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามแนวทางสติปัญญาสี่ สู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเยาวชน”

นำเสนอ โดยคุณจรรยา ดวงแก้ว จังหวัดยโสธร

กราบนมัสการพระคุณเจ้าและผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนทุกท่าน ขอเริ่มที่ทุกข์ที่เห็นนะคะ เคยเป็นพยาบาลมาก่อนค่ะ ตอนนี้อยู่ที่สาธารณสุขจังหวัดยโสธร ก็ได้ไปปฏิบัติธรรมด้วยตัวเอง พอไปได้ ๒-๓ วัน ก็รู้สึกแปลกใจ เอ๊ะ! ความคิดความยุ่งเหยิงในหัวเราทำไมหายไปได้ แล้วก็รับรู้ถึงความสุขในชีวิต ผ่านครั้งแรกมา สรรพาก็มาเอง เพิ่มขึ้นโดยที่เราเองก็รู้สึกอัศจรรย์ใจ ทำให้เราเห็นตัวเอง จากที่เคยเจ็บป่วยง่ายเป็นไมเกรนก็หายไป มันคงไม่ได้หายไป แต่ว่าเวลาที่จะเป็นด้วยความที่เราฝึกสติมา พอจะมาเราก็จะสามารถจับได้ เราเห็น เรากำหนด แล้วไมเกรนก็หายไป รู้สึกอัศจรรย์ใจในธรรมของพระพุทธเจ้า เลยทำให้เราคิดถึงเล็กๆ

มีโอกาสดิฉันไปอ่านงานเขียนของอาจารย์ที่เราเคารพนับถือมาก ท่านบอกว่า ๑๐๐ ปีจากนี้ไป ไม่มีใครสนใจว่าคุณจะขบอะไร อยู่บ้านอย่างไร มีเงินฝากในธนาคารเท่าไร หรือคุณจะได้เสื้อผ้าแบบไหน แต่โลกจะดีกว่านี้แน่เพราะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของเด็กนักเรียน เราอยากทำอะไรเพื่อเด็กๆ ทำให้มีโครงการ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามแนวทางสติปัญญาสี่ สู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเยาวชน”

ประโยชน์จากการฝึกสติ สามารถจับ เห็น แล้วมันก็หายไป เป็นความมหัศจรรย์ในธรรมของพระพุทธเจ้า จึงได้นำพาเด็กๆ ไปฝึกปฏิบัติธรรม

ความเป็นมาในการจัดการเรียนรู้

- การได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติด้วยตนเอง
- ความสงบสุขในชีวิต
- ความสรรพทที่เพิ่มมากขึ้น
- อาการเจ็บป่วยทุเลาลง
- คาดหวังน้อยลง ทุกข์น้อยลง

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาเงื่อนไข ปัจจัยในการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง
๒. ศึกษากระบวนการเรียนรู้สู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง

คุณค่าภายในตนเอง

“การรับรู้ถึงศักยภาพในตนเอง ความภาคภูมิใจ และเชื่อมั่นในตนเองของเยาวชน อันจะนำไปสู่การปรับทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีที่พึงงามของสังคม”

กระบวนการ เริ่มต้นที่การศึกษาปัญหาของเยาวชนพบว่าเด็ก

- เคร่งเครียด ไม่ผ่อนคลาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง
- เห็นแก่ตัว เย็นชา ไม่สนใจพ่อแม่ พี่ น้อง
- ขี้เกียจ ไม่รับผิดชอบในการช่วยเหลืองานพ่อแม่
- ไม่เห็นคุณค่าความรักของพ่อแม่
- ขาดความรัก เรียกร้องความสนใจ
- มีความรัก ตีกัน แย่งแฟน
- ช่องว่างภายในครอบครัว
- เครียดจากความคาดหวังของครอบครัว
- เด็กไม่ค่อยมีความรู้สึกสดชื่น เบิกบานใจ และสงบสุข
- รู้สึกว่าตัวเองไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต และการเรียน
- ทำใจยอมรับไม่ได้เมื่อมีปัญหาที่แก้ไขยาก
- ไม่มั่นใจว่าจะควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีเหตุการณ์คับขัน
- ไม่มั่นใจว่าจะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่อาจจะเกิดขึ้นในชีวิต
- ไม่สามารถแก้ปัญหาขัดแย้งได้ดี
- จะรู้สึกหงุดหงิด ถ้าสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง
- ไม่รู้สึกยินดีกับความสำเร็จของคนอื่น
- ขาดจิตสำนึกสาธารณะ ไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น
- หากมีสถานการณ์คับขันหรือเสี่ยงภัย
- ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวสูงสุดในจิตใจทำให้ไม่สามารถผ่านพ้น
- ปัญหาความยุ่งยากที่เกิดขึ้น
- รู้สึกว่าไม่มีคนคอยช่วยเหลือในยามที่ต้องการ จากปัญหาดังกล่าว จึงมีการจัดกระบวนการเรียนรู้

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ(แบบวัดดัชนีสุขภาพจิต)วัดจากเด็กที่เข้าร่วมโครงการ

ภาวะสุขภาพจิตก่อนเข้าร่วมโครงการ	จำนวน	ร้อยละ
สุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป	๓๕	๒๕.๗๐
สุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป	๖๖	๔๓.๔๐
สุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป	๔๗	๓๐.๕๐
รวม	๑๔๘	๑๐๐.๐๐

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ มี ๒ ขั้นตอน

๑. คณะครูที่เป็นนักวิจัยในพื้นที่

๑.๑ การวิเคราะห์ตนเอง ทีมได้ส่งอาจารย์ที่อยู่ในกระบวนการเพื่อปรับทัศนคติที่จะเข้าร่วมการวิจัยกับเด็กเข้าร่วมอบรมวิเคราะห์ตนเองที่ ม.ธรรมศาสตร์ แล้วมีการถอดบทเรียนครูที่เข้าร่วมการอบรม พบว่า

- เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น
- ได้เรียนรู้ในการปรับท่าทีตัวเองต่อผู้อื่น ระวังความโกรธ
- ปรับท่าทีต่อนักเรียน

๑.๒ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

- ได้เรียนรู้ตนเองจากการปฏิบัติธรรม
- เกิดศรัทธา ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สนใจพุทธศาสนามากขึ้น
- เกิดพลังในการชักจูงคนในครอบครัวปฏิบัติด้วย

๒. นักเรียนเป้าหมายการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของเยาวชน

- กลุ่มเป้าหมายหลัก ๔๐ คน
  - สมัยครใจ
  - เด็กที่ครูเห็นว่ามีปัญหา
  - นักเรียนแกนนำ
- กลุ่มเป้าหมายเสริม ๑๔๖ คน
  - สมัยครเข้าเป็นสมาชิกชมรมเยาวชนคนธรรมะ
  - เริ่มต้นที่ปฐมนิเทศเพื่อจุดประกายความคิด
  - ส่งเยาวชนไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัญญาสี่ ที่ยุวพุทธิกสมาคม, ทั่ววัดเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น

เมื่อกลับมาจากการเข้าสมาธิกรรมฐาน แกนนำ ๔๐ กว่าคนได้ตั้ง ชมรมคนธรรมะ กิจกรรมแรกเป็นค่ายรับน้องใหม่ ม.๑ เป็นค่ายแรกของเด็กกลุ่มนี้ที่ได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ซึ่งครูและผู้บริหารของโรงเรียนก็พอใจ เด็กๆ มาก พอหลังจากที่ได้มีโอกาสรับน้อง ม.๑ ทำให้น้องๆ เห็นแบบอย่างของพี่ๆ ก็มาสมัครเป็นสมาชิกของชมรมเป็น ๑๐๐ คน มีการพัฒนาระบบการเรียนรู้ต่อเนื่อง

ได้รับการบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน ๑ คาบต่อสัปดาห์ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และต่อมาพบว่าเด็กกลุ่มใหญ่ และไม่ได้เริ่มต้นด้วยการปฏิบัติธรรม เด็กมากเกินไป ครูน่าจะทำด้วยตัวเอง พัฒนาระบบการเรียนรู้เอง ทีมพัฒนาตนเองเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน เป็นหลักสูตร

เมื่อเด็กที่รับการเข้ากรรมฐาน เมื่อออกมาแล้ว เด็กๆ คุยกันเองเพื่อพัฒนาน้องๆ ฐานแห่งการเรียนรู้ ๖ ฐาน คิดเอง แบ่งหน้าที่กันเอง โดยมีแกนนำเป็นพี่ ม.๖ อาจารย์เป็นที่ปรึกษา และตรวจสอบการเรียนรู้ของเด็กๆ พบว่าน้องๆ ชอบเรียนรู้กับพี่ๆ มากกว่าเรียนรู้กับครู ได้พัฒนาต่อเนื่องให้ไปทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ครูสนับสนุนงบประมาณในการเดินทาง รุ่นพี่พา รุ่นน้องไป

ฐานแห่งการเรียนรู้

- สมมติ
- ปรัชญาชีวิต ความรัก ๔ ระดับ = รัก+ใคร่, ผูกพัน, เมตตา
- นิทานชาดก
- มารยาท การไหว้ กราบ เคารพผู้อาวุโส
- ความกตัญญู พระคุณพ่อแม่
- การบำเพ็ญประโยชน์ เก็บขยะ

การแบ่งบทบาทของพี่เลี้ยง

แกนนำหลัก - พี่ ม.๖ สื่อสารเนื้อหาของฐาน

- ผู้ช่วย
- น้องที่เป็นแกนนำ ช่วยรวมน้อง คูณน้อง จัดระเบียบ
  - ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้น้อง

บทบาทของครู

- ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา
- ประเมินการเรียนรู้ของเด็กๆ ในแต่ละฐาน
- ประเมินการสอนของกลุ่มพี่เลี้ยง

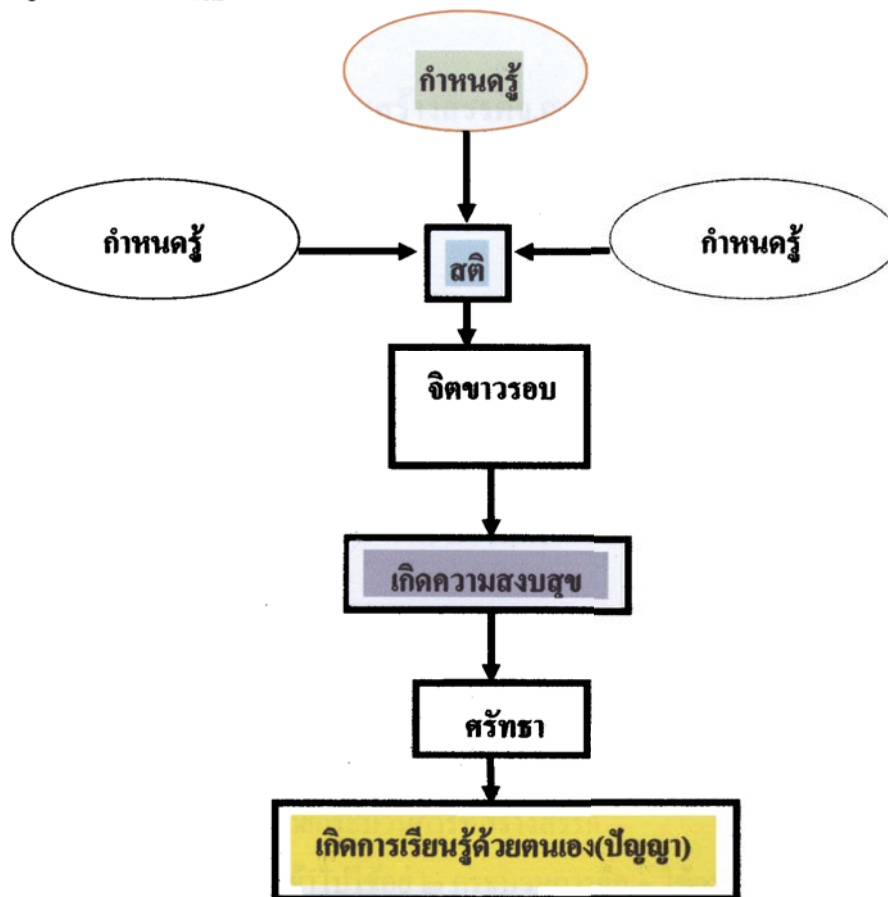
ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

๑. รู้สึกรักพ่อแม่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน
๒. ผ่อนคลาย และเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
  - ทำที่สงบ ผ่อนคลาย
  - แวดตาแห่งความสงบ และเชื่อมั่นในตัวเอง
  - กล้าพูดคุยถึงอารมณ์ความรู้สึกมากขึ้น
  - ไม่แยกตัว
๓. ให้อภัยต่อการกระทำของผู้อื่น และทุกข์น้อยลง
๔. ใจเย็น และโกรธน้อยลง
๕. อุดหนุนมากขึ้น
  - ภาควิชาภูมิใจว่าตนเองสามารถทำได้
  - ภูมิใจที่ตนเองอดทนจนผ่านหลักสูตร
๖. อยากมีเป้าหมายในชีวิต
๗. มีจิตสาธารณะมากขึ้น

ปัจจัยนำไปสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเด็ก

๑. ปัจจัยภายในตัวเด็ก + วิธีคิดภายในของเด็กแต่ดั้งเดิม
๒. การเรียนรู้จากการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานสี่
๓. การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของเด็ก
  - ศรัทธาเกิด เรียนรู้พุทธศาสนาด้วยตนเอง (ไปวัดเอง + ศึกษาเอง)
  - สอนน้อง (พัฒนาศักยภาพตนเอง + ทำตัวเป็นแบบอย่าง)
๔. ความเมตตา และเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดต่อเด็กที่มีปัญหา
๕. ครูได้เรียนรู้จนปรับเปลี่ยนวิธีคิดต่อพุทธศาสนา มีความเชื่อมั่นศรัทธาว่าวิธีนี้ เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กถือเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวสติปัฏฐานสี่

แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ในอนาคต

๑. ออกแบบ และพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดยโสธร
  - พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
  - พัฒนาศักยภาพของวิปัสสนาจารย์

๒. ประสานการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้จากผู้บริหารของจังหวัดและขยายการจัดกระบวนการเรียนรู้ไปยังกลุ่มอื่นๆ

- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- ครูผู้สอน

คุณชัชวาล ทองดีเลิศ (ดำเนินรายการ) เป็นตัวอย่างที่ไม่ค่อยมีในโรงเรียน เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ สามารถเปลี่ยนแปลงทั้งนักวิจัยและเด็กไปได้เยอะมาก หัวใจคือ การรู้จักตัวเอง พอรู้จักตัวเองก็ไปรักคนอื่น เปลี่ยนแปลงตัวเอง ไปรักคนอื่น มีจิตสาธารณะ นี่เป็นเรื่องที่ใหญ่มาก เป็นเป้าหมายการศึกษาที่การศึกษาเราไปไม่ค่อยถึง จะเห็นว่ากระบวนการที่เด็กไปเรียนรู้เรื่อง วิปัสสนากรรมฐาน สามารถพาเด็กๆ ไปได้นี้เก่งมาก

“กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์จ.สุราษฎร์ธานี”

นำเสนอโดยอาจารย์ นิวัตร ไร่เต็กัม

นมัสการพระคุณเจ้า และสวัสดิ์ทุกท่าน ขอบอกเกล้าความเป็นมา การศึกษาทำเด็กตกหล่น ออกนอกระบบ ปีหนึ่งๆ แแสนกว่าคน เขาออกเพราะว่าออกไปเรียนที่อื่น เพราะฉะนั้นแแสนกว่าคนนั้นรวมคูณ 3 คูณ 4 นี่เป็นทุกข์หลักๆ ของการศึกษา

ความเป็นมา เป็นกลุ่มเคยทำกิจกรรมเมื่อนักศึกษา ทำมาต่อเนื่องขยายมาที่บ้าน แรกๆ ไปวัด ขยับกิจกรรมมาเรื่อยๆ ทำกิจกรรมเชิงชุมชนมากขึ้น พอปี ๔๐ มีพี่จากองค์กร SIF ชวนมาทำ เวลาเรากิจกรรมก็จะพาเด็กๆ ไปด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔-๓๕ ทางพีชชวบัยเริ่มงานสืบสานภูมิปัญญา แนวคิดเหล่านั้นก็ขยายไปที่ผมแล้ว เริ่มเดินทางมาเรื่อยๆ ปี ๒๕๔๕ มีการสรุปบทเรียนงานโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทมากๆ คือ สกว.ภาค คุณนุ้ย โกมล ลงไป ชวนใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปสรุปบทเรียนหลักการ คือ เยาวชนเรียนรู้ฐานชุมชนด้วยกระบวนการที่สร้างสรรค์

แผนที่เครือข่ายการเรียนรู้ เราเข้าไปใช้อยู่ ๒ กระบวนการคือ ๑. ใช้กระบวนการวิจัย ๒. ใช้งานพัฒนาในช่วงต้น แล้วใช้กระบวนการวิจัยต่อ เมื่อวิจัยเสร็จสิ้นก็จะยกระดับเป็นศูนย์การเรียนรู้ สื่อสารกับสังคม เช่น

- โรงเรียนครูโณทัยพูนพิน (ผู้บริหารเป็นรุ่นน้องผม มีความสัมพันธ์กันอยู่ระดับหนึ่ง) โรงเรียนจัดการสิ่งแวดล้อมดีเด่น มีชื่อเสียงอยู่แล้ว ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว เราก็เข้าไปใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปหนุนให้เขาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแล้วจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเต็มรูปแบบทั้งโรงเรียน

- **กลุ่มเยาวชนต้นกล้าขนาดใหญ่** โรงเรียนบ้านนาใหญ่ เริ่มที่การศึกษาปัญหา มีการวิเคราะห์เรื่องปัญหา เรื่องอาหาร เรื่องการจัดการขยะ เด็กก็ใช้กระบวนการวิจัยไปจัดการเรื่อง

๑. การจัดการขยะก่อน เป็นเรื่องที่สามารถสื่อสารไปเรื่องอื่นๆได้

๒. วางโครงการวิจัยไปเรื่องการพัฒนาเด็กเพื่อสร้างกระบวนการจัดการขยะ ตอนนั้นก็ขยายฐานครูเรื่องของการจัดการขยะ แล้วก็ขยายไปสู่เรื่องการเรียนการสอนเข้าไปในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนที่ทั้งโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะเป็นเรื่องนี้หมดแล้ว ก็ขยายบทบาทไป และตอนนี้ทางเพื่อนครูกำลังเรียกร้องที่จะขับเข้าสู่รายวิชา แต่เนื่องจากกำลังไม่พอ

การพัฒนาผู้เรียน ทั้งกลุ่มปู้หมัก กลุ่มน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มประดิษฐ์ประคอย กลุ่มสื่อสร้างสรรค์ ที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตลาดสาธิตร้านค้าสาธิต เด็กจากกลุ่มนี้กำลังจะเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย อายุเพิ่ง ๑๕-๑๖ ทำโครงการวิจัยพัฒนาเยาวชนที่มาจากกระบวนการเรียนรู้การจัดการขยะ

- โรงเรียนบ้านบางสำโรง อ.กาญจนดิษฐ์ สุราษฎร์ธานี อยู่ในกลุ่มมุสลิม มีอาจารย์ที่ท่านเคยทำงานกับเรามาก่อน ท่านเป็นผู้บริหารโรงเรียน กำลังพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นเยาวชนรักษ์ทำนุ เป็นกลุ่มเยาวชนที่เป็นลูกหลานของชาวบ้าน ทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อม ทำงานตั้งแต่ภูเขา ป่าพรุ และอ่าว ทำมาอย่างต่อเนื่อง และใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศึกษาว่าสภาพปัญหาอะไร เป็นอย่างไร อยู่ตรงไหน ให้เห็นชัดมากขึ้น

ช่วงหลังก็ได้พบว่า เราใช้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไปหนุนกระบวนการงานของชาวบ้าน งานอนุรักษ์ของชาวบ้าน โดยให้เด็กไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเวทีพูดคุยกับชุมชน ให้เด็กทดลองเอาไปใช้กับการทำมาหากินของชาวบ้าน มีการวิเคราะห์ของกลุ่มเยาวชนร่วมกับชาวบ้าน พบว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำมาหากิน ทำให้ลดการทำลายทรัพยากร ลดการทำลายล้าง ใช้ต้นทุนต่ำด้วย เช่น รู้จักว่า ถ้าไปหาปลา หาปลาอะไร ไปหาช่วงไหน รู้จักสังเกต ไปถูกแหล่ง ไปถูกที่ แล้วก็คนรุ่นเก่าก็ไม่สามารถใช้ภูมิปัญญานี้ถ่ายทอดไปยังคนที่ทำมาหากินรุ่นใหม่ได้ คนหนุ่มๆ ก็จะหาถูกเดียว ทำอย่างไรจึงจะรักษาอ่าว หรือว่าอะไรขึ้นมาได้

- **ป่าพรุคันธุรี** ถูกทำลายมานานจากหลายพันไร่เหลือ ๓๐๐-๔๐๐ ไร่ เมื่อไปใช้กระบวนการวิจัย ก็ได้พบว่าคนทำลายป่าพรุส่วนใหญ่ก็อยู่รอบๆ นั่นแหละ รุกเข้ามาและก็มีนายทุนอยู่ข้างหลัง เด็กที่นั้นก็เข้าไปจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาค้นคว้าขึ้นมา นำไปสู่การฟื้นฟูป่าพรุ พวกกันไปศึกษาเรื่องป่าพรุ ให้ป่าพรุเป็นศูนย์การเรียนรู้และไปทำค่ายกับเด็กๆ รอบป่าพรุ ปรากฏว่าเด็กๆ รอบป่าพรุเป็นลูกหลานทั้งนั้น พ่อแม่ก็มาด้วยแล้วก็มีกิจกรรมฟื้นฟูด้วยไม่ใช่ศึกษาอย่างเดียว เพราะพันธุ์ต้นไม้ไปด้วยมีคนภายนอกมาศึกษาดูงาน ตั้งแต่เราทำกิจกรรมที่นี้ป่าพรุไม่เคยถูกรุกอีกเลย

- **คลองน้อย** เป็นฐานเดิมของเรา ทำเป็นศูนย์เรียนรู้ศึกษาวิจัย ทำวังปลาหน้าบ้านของเด็ก ตอนนั้นก็หมดโครงการวิจัยแล้ว กำลังจะจัดทำเป็นศูนย์เรียนรู้

- **กลุ่มคติชนวิทยา อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี** เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ หลังจากที่เราไปดูงานที่จังหวัดตรัง ได้มาอบรมที่ภาคตะวันออก ได้เจอแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ตรงนี้น่าสนใจมาก กำลังจะเปิดเวทีในพื้นที่ แล้วก็เชิญท่านที่เกี่ยวข้องเข้าไป ชุมชนมีประวัติศาสตร์นานมากแต่ก็ถูกทอดทิ้งมานาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องมือใด ใครเป็นญาติใคร ประวัติเมืองเป็นมาอย่างไร มีกลุ่มที่ศึกษาแต่ไม่

เกิดผล เลยเริ่มกันใหม่เป็นการไปศึกษาประวัติศาสตร์ ไปทำทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ นับสายเครือญาติ เป็นต้น

- **สภายาวชนลุ่มน้ำคลองยัน อ.คีรีรัฐ** เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่ทำงานมานาน ก็ใช้กระบวนการวิจัยมาช่วยเหมือนกัน

- **โรงเรียนยุวชนสร้างสรรค์** เมื่อเราเดินมาทางนี้ก็เกิดเด็กที่สนใจเรียนรู้ เกิดการพัฒนาไประดับหนึ่ง พอถึงเวทีสรุปบทเรียน เรียนแบบนี้สนุก ไม่อยากไปโรงเรียนแล้ว ถามอาจารย์ว่าจะทำอย่างไรดี มีการพูดคุยกันจึงจัดเป็นกระบวนการวิจัยแล้วก็พัฒนาเป็น โรงเรียนทางเลือกขึ้นมา ให้เด็กฝึกเข้าไปร่วมกับชุมชน กิจกรรมชุมชนที่มีมาแต่เดิม พอไม่มีเยาวชนเข้าไปร่วมบางที่มันก็จางๆไป ถ้ามีเด็กเข้าไปร่วม แต่งชุดไทคำ ที่สุราษฎร์ฯ มีหมู่บ้านไทคำด้วยนะครับ แต่ว่าที่สุราษฎร์ฯ เราก็หาอัตลักษณ์ว่า ไททรงคำที่อพยพไปไกลที่สุด เราหาความเด่นของตัวเอง มีคนเข้าไปเยี่ยม มีลักษณะเข้าไปหนุนให้เด็กได้ฝึก เรียนรู้ ปูสอนหลาน ขยายสอนหลาน เรียนรู้ภาษา ช่วงหลังคุณสินธิ์บอกอย่างนี้ต้องมีงานวิจัยเข้าไปหนุน ถึงจะสมบูรณ์ งานวิจัยเลยเข้าไปมีส่วนเข้าไปศึกษาอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ งานวิจัยคลุมหมดเลย เห็นดีด้วย สิ่งพัฒนามาสรูปแบบบทเรียน ศึกษาของใหม่แล้วก้าวเดินไป

- **เยาวชนสืบสานภูมิปัญญาหนังตะลุง มโนราห์** ไปเรียนรู้กับครู แต่ตอนนี้กำลังเรียนรู้ในช่วงต้นๆ ไปฝึก ไปหัด ไปทำประวัติครู เช่น คุณศรีภัทร เอื้อสกุล ท่านเป็นภูมิปัญญาที่มีชื่อเสียง เป็นศิลปิน ซึ่งถือเป็นกลุ่มแกนของเราเลย ไปฝึกอบรม ไปศึกษาเพิ่มเติม เอาไปปรับใช้ในการทำงานก็มีการฝึก แต่ยังน้อยอยู่ บางทีก็มีการบังคับบ้างในแบบลักษณะครู ใครไม่ไปก็ตามสมัครใจแต่ก็มีผลต่อการพิจารณาโครงการ

ฐานของเราก็คือ มีการเรียนรู้เรื่องฐานภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ อาชีพ วิถีชีวิต ธรรมชาติ เรียนรู้ทุกอย่าง โรงเรียนไม่ค่อยมี

กระบวนการ(การมีส่วนร่วม) ได้จัดแบ่งเป็น ๓ ระดับ

๑. ปฏิบัติเรียนรู้ เราเห็นปัญหาอะไร เราปฏิบัติ เราเรียนรู้ หลักสำคัญต้อง เริ่มต้นที่การเปลี่ยนแปลงตนเองให้ได้ จัดการตัวเองให้ได้ ถ้าไม่ได้อย่ามาทำงาน

๒. วินัยภายในกลุ่ม กระบวนการมีส่วนร่วม

๓. ฝึกสติ - สงบ

โดยเข้าไปสร้างกระบวนการรู้เขารู้เราด้วยกัน เปลี่ยนแปลงวิถี ต่อมาคือกระบวนการร่วมทบทวนภาษาวิจัยเรียกว่าเข้าไปพัฒนาโจทย์ ช่วยประมวลปรับแผน ได้เข้าใจตัวเองมากขึ้น เริ่มเห็นแนวของตัวเอง กำหนดได้ว่าอะไรคือเรื่องหลัก อะไรคือเรื่องรอง สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ได้

เมื่อมีการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ต้องมีการบันทึกการเรียนรู้อย่างเข้มข้นด้วย มีกระบวนการพัฒนาทุกกลุ่ม ที่ทำอยู่แล้วเรียกว่างานสืบทอดงานสืบสานก็ทำไปด้วยจัด กลุ่มที่สองคือ เห็นยุทธศาสตร์ของตัวเอง วางแผน คุมกระบวนการได้ สร้างการเรียนรู้อยู่ในฐานชุมชน เข้าไปสู่การศึกษาทางเลือก คือ การเรียนต่อจากฐานที่ตัวเองเรียนอยู่ บุคลากรยกระดับ จะไม่ใช่คำว่าวิชาแต่เรียกว่าเป็นหมวดหมู่ ทำงานแล้วนำมาสื่อสารได้ เขียนบทความ เขียนรายงานการวิจัยเป็นเรื่องสั้น บุคลากรการเรียนรู้ต่อจากฐานที่เรียนรู้อยู่แล้ว

- การสื่อสาร - ความงาม
- ความคิดเชิงตรรกะ - ภาษาสมัยใหม่
- ชีวิต - ชุมชน - สังคมโลก
- ศิลปะ - วัฒนธรรม - ภูมิปัญญา
- วิทยาศาสตร์วัตถุ - ฝ้ายจิต

เช่น เรียนรู้จากการทำงาน ไม่เรียกว่าวิชาสังคม แต่เรียกว่า ชีวิต ชุมชน สังคมและโลก เราเรียนรู้จากการทำงาน เชื่อมโยน ความคิดเชิงตรรกะ ภาษาสมัยใหม่ มีครูมาช่วยในทุกๆ งานการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์วัตถุ ฝ้ายจิต ใช้กระบวนการสังเกต, ค้นหา, ทดลอง, บันทึก, ฝึกหัด ฝึกฝนกับครู

๑. เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนา

๒. เป็นเรียนรู้บูรณาการจากฐาน ไม่ใช่แบบกระทรวงศึกษาฯ

๓. เป็นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา เป็นประสบการณ์ที่เราและเด็ก

๔. เป็นการเรียนมากกว่าการสอน

๕. เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ

๖. เป็นสืบทอดและสร้างสรรค์ภูมิปัญญา ความรู้ใหม่ เรารู้สึกว่าปัญญาที่เรา มี ติดอยู่กับงานที่เราทำ งานที่พื้นที่เด็กของเราจะเรียนรู้ที่อื่นก็ตามใจ แต่เรื่องงานที่เราทำต้องทำในพื้นที่ทำแบบบูรณาการ

.....

“เครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน จ.ลำพูน”

นำเสนอโดย อ.สุเมธ พรหมรักษา

เครือข่ายชุมชนกับการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เริ่มต้นจากวัด โดยการเอานักเรียนมานั่งสมาธิมาปฏิบัติธรรม เมื่อปี ๒๕๒๔ และใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มพุทธธรรมจอมทอง เพิ่มเติมจากคุณจรรยา ฐานกิจกรรมในค่าย นอกจากฐานเกี่ยวกับธรรมะ จะเพิ่มฐานวิถีชีวิตเข้าไปเนื่องจากว่าต้องหุงข้าว ก็จะไปเชื่อมโยงกับ ครัวภูมิปัญญา คนที่จะมาฝึกข้าวจะต้องเป็นชาวบ้าน หรือว่าคนที่มาสอนเรื่องสมุนไพรก็จะเป็นพ่ออู๊ย แม่อู๊ย หรือว่าคนเชี่ยวชาญเดินป่าหรือคนที่ทำกิจกรรมในป่าได้ต้องเป็นชาวเขาชาวดอย พอฐานงานเราเริ่มขยับ กลุ่มพุทธธรรมก็เริ่มเข้าไปใกล้ธรรมชาติมากยิ่งขึ้น พอเด็กของเราโตขึ้นกิจกรรมก็ไปถึงท้องถิ่น ชุมชน จนอาสาตัวเองเข้าไปเป็นกลุ่มรักคอยอินทนนท์ ใช้เวลาเสาร์อาทิตย์ กลางคืน ช่วงปิดเทอม ทุกๆ เวลาที่จะทำ ให้เรามีโอกาสต่องานของเราให้ได้จากจุดที่ตัวเองยืนอยู่

ระบบการศึกษาทำให้เราอ่อน ในเรื่องวิถีคิด วิธีการที่จะสร้างคน การเรียนรู้ ให้ความสำคัญในเรื่อง วัตถุมากกว่าภายใน งานที่ทำเน้นเรื่องคุณธรรม จากกลุ่มรักคอยอินทนนท์ เราก็มีเครือข่ายเพิ่มขึ้น ขยับมากขึ้น ในหลายกลุ่ม หลายจังหวัด เลยใช้ชื่อว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงใหม่ – ลำพูน ทำงานวิจัยกับ สกว. ๒ ปีที่

เก็บบทเรียนที่ทำงานสรุปว่ามีเนื้อหาสาระในตัวเองเช่น คำว่าบูรณาการ ในนี้มีคำว่าบูรณาการทั้งหมดทุกๆ เรื่อง

ให้คุณค่าอะไรบ้าง กระบวนการคือ บูรณาการทั้งเนื้อหาและคนที่จัดกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันจากหลายภาคส่วน ที่ไหนที่มีภูมิปัญญาดีๆ เราเข้าไปเรียนรู้ เราได้เรียนรู้วิถีชีวิตมากมาย บทเรียนที่ทำมาทั้งหมดจะนำเสนอ VCD ถ้าเราใช้สื่อให้เหมาะก็จะสามารถเข้าถึงเด็กได้มาก สามารถดึงดูดความสนใจได้

บทเรียนหรือข้อที่พบ การศึกษาตามอัธยาศัยจะตอบสนองต่อการพัฒนาการของมนุษย์ ถ้าเป็นการศึกษาในระบบก็จะใช้เด็กเป็นที่หากิน เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาที่จะจัดตามรูปแบบเพื่อตอบสนองต่อตลาดเท่านั้น การศึกษาต้องสนองความเป็นมนุษย์อย่างแท้ การศึกษาที่ผิดทางคือ การฆ่ามนุษย์ชาติ เราเห็นต้นไม้เพราะต้นไม้มีค่าต่อโลก สัตว์ เราก็อยากจะอนุรักษ์รักษา แต่คนมีคุณค่า มีค่ามากกว่านั้น เราพัฒนาตัวเองมานาน นับเวลาไม่ได้ กว่าจะได้มานั้น แล้วมาทำลายกันโดยยุคของเรา เป็นความอัปยศที่สุด ถ้าการศึกษาใหม่เราไม่กลับมา สังคมเราวินาศแน่ บทเรียนที่มีความสุขแล้วทำมาได้ทุกวันนี้ เด็กที่ร่วมทำกิจกรรมมีความสุข(ดูได้จากกิจกรรมใน VCD ของโครงการ) ผู้ที่รับผิดชอบ เป็นผู้ที่รับผิดชอบชะตากรรมของโลกของเด็ก ในวันนี้และวันข้างหน้า เราสามารถที่จะคุยได้ ลึกๆในแบบที่เราทำกันมา เราก็คุยได้ คุยกับครูก็ได้ ถ้าหากว่าเราจะเริ่ม เราเริ่มที่ตัวเราเองก่อน

ข้อที่ค้นพบอีกข้อก็คือ การจัดการศึกษาเป็นภารกิจของชาติ เป็นภารกิจของเราทุกคน ทุกภาคส่วน ขอให้ลดอัตตาตัวเอง ผมอยากเห็นการศึกษาทางอัธยาศัยเป็นการศึกษาทางร่วมด้วย คือ ร่วมกัน เราไปเสริมซึ่งกันละกัน พร้อมที่จะรับให้เด็กๆไปเรียนรู้ด้วย ขออย่าว่าไม่ว่าจะพัฒนาอะไร ขอให้มีความหมายคือความสมบูรณ์และยั่งยืน มีเหตุผล มีความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน อย่างที่รากฐานทางวัฒนธรรม คำว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมากๆ เป็นสิ่งที่บรรพชนสั่งสม มีความเกี่ยวเนื่องกันมานาน คนเรามีวิวัฒนาการมานาน เราสั่งสมกรรมใดไว้ก็ต้องตามไปปรับกรรมตัวเอง

“สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่”

นำเสนอโดย คุณกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน

แรงบันดาลใจ คือเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร สิทธิในการรวมกลุ่ม การจัดการคนรุ่นใหม่ให้กลับมาอยู่ที่ชุมชน

ตำบลแม่ทา มีข้อดีอยู่ที่กลายเป็นข้อเด่น เป็นวิกฤติและกลายเป็นโอกาส อยู่ในที่หุบเขา การพัฒนาเข้าไปไม่ถึง ทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อสู้ ชาวบ้านได้เรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตัวเองทำให้มันเกิดผล พุดจากชีวิตตัวเอง ทุกท่านที่ผ่านมาจากการเอาชีวิตรอด ลุงพัฒน์เรียนรู้จากชีวิตที่ต่อสู้ดิ้นรน ชุมชนพยาบาล ทรัพยากรการจัดการเอง มาดูแลรักษา แม่ทาใช้ทรัพยากรที่อยู่เหนือกฎหมาย เป็นเสรีที่อยู่ในกรอบของชุมชน หลุดจากคำว่า เกษตรพันธะสัญญา เมื่อชุมชนเรียนรู้แล้วก็ไปที่ชุมชนอื่นๆ มีจิตสาธารณะ คนที่อยู่ในชุมชน

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

ทั้งตำบล ทั้งประเทศ มีความสุขเหมือนเรา เลยเป็นข้อคิด เป็นแรงบันดาลใจอยากให้ทุกชุมชนมีความสุขเหมือนเรา จึงเริ่มจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ แรกๆ เริ่มจากการศึกษาดูงาน มีรูปธรรม ๑-๒ วัน นักพัฒนาพาคคนที่อยากเรียนรู้มาเรียนรู้ด้วย คนข้างในมีการเรียนรู้สวนต่อสวน ห่อข้าวไปกินในสวน เป็นการเรียนรู้ระหว่างสวนต่อสวน

พอทำไประยะหนึ่งก็เริ่มมีปัญหา เมื่อเริ่มมีชื่อเสียง เกษตรกรเริ่มไม่เป็นเกษตรกร เป็นครู นักวิชาการอยากให้อะไรก็อยาก แต่คนอยากเรียนรู้มาเยอะแยะ ตารางชีวิตไม่ลงตัว ไม่ได้เข้าสวน ทำนา บางครั้งก็ชวนกันเลยแปรจากปัจเจกมาจัดระบบการเรียนรู้เป็นสถาบัน เป็นหน่วยเพื่อจัดการเรียนรู้ มีหลักสูตร มีเป้าเพื่อจัดให้เป็นการเรียนรู้ที่เป็นระบบ เช่น ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต เป็นรูปแบบ Home stay ทำได้ชั่วระยะ เริ่มมีคำถามเมื่อเรามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก แต่เราจัดการเรียนรู้ให้คนในตำบลได้ขนาดไหน จากการเก็บข้อมูลข้างคนไม่ตำบลที่มารวมถึง ๑๐ % เรื่องของการเรียนรู้ ดังนั้นจึงเริ่มมาคุยกัน ปรับกระบวนการโดยที่เรามองคนในชุมชนมากขึ้น โดย

พยายามให้คนสนใจมาที่สวน เรียกว่า “พระบ้านตัวเองไม่ไหว ไปไหว้พระวัดอื่น” ตั้งคำถามว่าทำไมคนที่อื่นมาดูงานที่บ้านเรา คนที่อื่นว่าลุ่มพัฒน์เป็นปราชญ์ แต่ชาวชุมชนก็ยังมองเป็นลุ่มพัฒน์คนเดิม ยกระดับคน พยายามปรับหลักสูตร ประสานกับองค์กรส่วนท้องถิ่นในการจัดการอบรมให้ชาวบ้านในพื้นที่ปรับเรื่องการประชาสัมพันธ์ สรุปได้ว่า เราจัดการเรียนรู้ที่ข้ามหัวพวกเดียวกัน นักจัดการเรียนรู้เอาตัวเองเป็นบรรทัดฐานวัดชาวชุมชนว่ารู้เหมือนกัน ดังนั้นจะอย่างไรให้ทุกส่วนมาจัดการเรียนรู้ร่วมกันให้ได้

วัด เป็นหน่วยงานเดียวที่จัดการได้ยาก ไม่สามารถเข้าไปจัดการเรียนรู้ได้ เป็นโจทย์ใหญ่ที่เราต้องเข้าไปจัดการเรียนรู้กับวัดให้ได้ ทุกวันนี้เราไปที่นักเรียน ในโรงเรียนได้ยอมรับหลักสูตรเรื่องเกษตรกรรมและการจัดการทรัพยากร มีผู้นำไปเป็นครูให้ลูกหลาน

โครงการคิงคนรุ่นใหม่เริ่มทำประมาณ ปี ๒๕๔๖-๔๘ โดยใช้วิธีการ เริ่มต้นที่ตัวเอง หลายคนเรียนจบมาให้มาจัดการเรียนรู้ เก็บข้อมูลของดีในชุมชนถอดมาเป็นบทเรียน หลักสูตร ตัวเองต้องจัดการตัวเอง ๑๑ คน ทั้งการถอดองค์ความรู้ให้ทั้งคนในและคนนอกชุมชน หลุดออกไปแค่ ๑ คน อยู่ในสถานะที่หลายเรื่องเราพยายามลอกแบบระบบการศึกษา เราเชื่อมั่นในระบบของเกษตรกรรมของลุ่มพัฒน์ แต่ต่อมาเราสรุปบทเรียนว่า จริตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เราพบว่า เด็กมีสำนึกต่อชุมชน เป็นคนหัวใหม่ เกษตรกรหัวใหม่ กบฏ ๘ คน เป็นนักส่งเสริม ส่วนหนึ่งที่กำลังทำคือการจัดการเรียนรู้กับเยาวชนในชุมชน คนที่จบแปรรูปส่งไปเป็นครูที่อนุบาล คนที่จบเศรษฐศาสตร์สอนการบ้านเด็กๆ ในชุมชนตอนเย็นๆ สอนพิเศษกับเด็กๆ

พยายามจัดการเรียนรู้ หลากๆ ส่วนที่ได้ทำไป มีปัญหาหลายอย่างๆ เช่น การเปลี่ยนชื่อให้เป็นสถาบันให้ใหญ่ แต่ข้างในเราจัดการเรียนรู้ทุกระดับ หมอ ครู พระ

ตอนนี้เรารับทุกภาคส่วนเพื่อเข้ามาเป็นนักจัดการเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งที่ทำกันไปสรุปว่า เราจัดการให้คนข้างนอกค่อนข้างจะได้ผล โดยประเมินได้จากการศึกษาดูงาน ส่วนการจัดการภายใน กับเกษตรกรหรือว่าชาวบ้าน เราเริ่มจุดที่ผิด เพราะเราเอาตัวเองเป็นตัวตั้ง บางเรื่องเราไม่ใช่นักจัดการเรียนรู้ที่ดีสำหรับชาวบ้าน ต้องให้ครู หมอ

เพราะฉะนั้นต้องยกระดับการเรียนรู้ให้เรื่องใหม่ ๆ กับเด็กให้หลากหลาย เรื่องที่เราต้องการคือ กลุ่มเยาวชนถ่ายทอดให้เป็นระดับลง เป็นรุ่นๆ โดยยึดหลักว่า เรื่องรากเหง้าของชุมชนตัวเอง แต่ก่อนตั้งเป้า คือต้องทำเกษตรยั่งยืน แต่ตอนนี้เป้าหมายเปลี่ยนไปคือว่า ให้มาเรียนรู้จะเป็นอะไรก็ได้แต่ตอนนี้ให้ยึดเกษตรและความพอเพียง ไปแทรกซึมทุกเรื่องจัดการให้คนอื่นที่มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้

คุณชัชวาล ทองดีเลิศ (ดำเนินรายการ) การจัดการเรียนรู้โดยชุมชน เป็นแบบธรรมชาติ ทำไปปรับไป พัฒนาการไปเรื่อยๆ ท่านต่อไปโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ถือว่าเป็นการริเริ่มแนวความคิดการศึกษาใหม่ ๆ มีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องในการจัดการศึกษาทางเลือก

“โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี”

นำเสนอโดยคุณรัชณี ธงไชย

ประธานเครือข่ายการศึกษาทางเลือกในประเทศไทย

ทุกข์ จากการศึกษาในระบบ

๑. การศึกษาในระบบ กระทั่งประสบความสำเร็จ เพราะว่าหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ต้องการให้สังคมไทยวิ่งไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การจะให้คนยอมรับและไปตามกระแสได้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญมาก ๑๖ ปี ๖๖ ล้านคน คิดตามได้ ผลก็คือเราทุกข์เพราะว่าเป็นลูกค้ำ ถ้าเราไม่เป็นลูกค้ำ ทุนไปไม่ได้

๒. ต้องสร้างวัฒนธรรมเจ็บ ถ้าไม่มีวัฒนธรรมเจ็บเราไม่ยอมรับ เราต่อต้าน เราต้องการให้คนส่วนใหญ่ยอมรับและเชื่อ สิ่งที่มาทำให้คนเกลียดชีวิต อะไรที่เป็นความกลัวมันจะมีความเกลียดเข้าไปด้วย

๓. ไม่สนใจจิตวิทยาเด็ก ถ้าเค้ามีวสันใจเรื่องจิตวิทยาเด็ก การศึกษาตรงนี้ไม่สามารถตามไปได้ ตามกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ได้ หรือที่เราเรียกว่าถูกจัดระเบียบโลกมาแล้ว ในระบบทุนมองคนเป็นทรัพยากรเค้าถึงเรียกว่า พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กลายเป็นต้นทุนหนึ่งที่อยู่ในระบบทุน เพื่อต้องการให้คนผลิตออกมาให้ได้มากๆ มองคนเป็นวัตถุ แรงงานด่ำ คนก็ถูกทำลาย คุณธรรม จิตวิญญาณ เป็นกระบวนการความทุกข์

๔. สอนแบบแยกส่วน แต่ละคนทำแต่เฉพาะส่วน ทำให้ทางเลือกชีวิตเรามีทางเลือกน้อยลง ดังนั้นจึงมีกระแสท้องถิ่น เพราะมีความหลากหลาย มีครอบครัว วัด ชุมชน ถ้าสิ่งเหล่านี้ถูกพัฒนา เราจะต้านกระแสโลกาได้ สิ่งที่บ้านเด็กทำ คือความเบิกบาน ยิ่งทำ ยิ่งคิด ยิ่งศึกษา ทำให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนี้มากขึ้น สร้างทุกข์อย่างไร แล้วจะหนีทุกข์อย่างไร สิ่งที่เราทำเป็นกิจกรรมที่หลากหลายแต่ว่าเกี่ยวข้องกับเด็ก

เด็กเรียนอะไรบ้าง นอกจากวิชาสามัญแล้ว

๑. ชีวิตในบ้าน เรียนรู้จากหน้าที่ในบ้าน หน้าที่ในบ้านต้องรู้ ต้องเข้าใจด้วยว่าบ้านคืออะไร ถึงจะเข้าใจว่าต้องทำอะไร มีหน้าที่อะไร การตัดสินใจเป็นสิ่งจำเป็น สอนสภาโรงเรียน คัดสินใจว่าอะไรทำแล้วเกิดความสุขกับชุมชน เกิดความสุขกับตัวเองด้วย

๒. การทำงานคือการปฏิบัติธรรม เลือกงานในงานที่อยากจะทำ เพราะฉะนั้นเสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการที่จะเลือกงานที่เหมาะสมกับตัวเอง พันธะเกิด เพราะเขาเลือกงานที่เขาอยากทำ อิทธิบาท ๔ เกิดขึ้นทันที ชันดิธรรมจะตามมาจากการฝึกฝน เราจะมีความสุขจากสิ่งที่ทำ เป็นกระบวนการ

๓. ต้องคิดถึงอนาคตของตัวเอง วางแผนเพื่อเปิดช่องไปข้างหน้า เราเป็นพี่เลี้ยง กระตุ้น บอก สรุป ทำให้เด็กเห็นประเด็น ย่อความชีวิตได้

๔. สื่อสารกับคนเป็น คู่กันรู้เรื่อง จับประเด็นให้เป็น

๕. การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อย่างไรให้เป็น มีความสุข เพราะเป็นหนึ่งในห่วงโซ่ของระบบนิเวศ นี่คือการเรียนรู้ที่มาเสริม ดึงเอาวิชาสามัญเข้ามาเสริมทำให้เกิดการพัฒนาชีวิต หมู่บ้านเด็กพยายามทำ แต่เราไม่ใช่ผู้รู้ จึงต้องเรียนรู้จากคนอื่นอยู่ตลอดเวลา หลายทฤษฎี คน แล้วมาประยุกต์ใช้ให้เป็นตัวของเรา การทำงานคือการฝึกสติ เรียนรู้ที่จะขยายการเรียนรู้มากขึ้น ทำให้เราได้พัฒนาตัวเองให้ได้ แล้วถึงจะไปพัฒนาสังคมหรือคนอื่นก็ได้

เราจึงได้เปิดหาเพื่อน ต้องมีเพื่อน ทำให้เกิดเครือข่าย Home school ขึ้น จัดการศึกษาเอง เกิดกัลยามิตรในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก เรียนรู้ร่วมกัน ช่วยทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง เริ่มรู้จักโรงเรียน การศึกษาในชุมชน ทำให้เรารวมตัวกัน

ทำให้เห็นว่ามีที่ดินว่างเปล่าเรื่องกระแสการศึกษา เพื่อมาคานกับกระแสโลกที่มันไปเร็วมาก การศึกษาท้องถิ่น เป็นสิ่งคงาม ทำให้ชีวิตเราช้าลง เห็นความงามของชีวิต ทำให้คิดว่าเราคงต้องทำเครือข่ายให้เข้มแข็งมากขึ้น น่าจะทำเรื่องที่ทำให้เรามีที่ยืน มีศักดิ์และศรีเท่ากับระบบการศึกษาในระบบ แต่ว่าพ่อแม่ อีกหลายล้านมองไม่เห็น การศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาเรื่องชีวิตที่ใหญ่ มันต้องทำอะไรที่ใหญ่โต การศึกษาภาคประชาชนที่รัฐต้องรับรอง

ข้อเสนอ

น่าจะมี พรบ.การศึกษาทางเลือก ซึ่งมันต้องมีคณะกรรมการมาดูแล ส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณ เราต้องทำ พรบ.ตัวนี้ให้ได้ ต้องมาจากคนหลายๆ คนช่วยกัน

ความรู้ คู่ความรัก ความรู้เราจะเบิกบาน ความรักเราจะยิ่งใหญ่

ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งเป็นฐานของประเทศ ศาสนาธรรมเข้มแข็ง

การศึกษาทางเลือกไม่มีมือคด มีความหลากหลาย เป็น โอเอซิส ของสังคม

คุณชัชวาล ทองดีเลิศ (ดำเนินรายการ)

ได้เห็นประสบการณ์จากการทำงาน โดยสรุปคิดว่าการศึกษาที่ผ่านมาใช้ตัวความรู้ ดำเนินเป็นตัวหลักในการเรียนรู้ ไม่ได้เอาชุมชนเป็นตัวตั้ง ระหว่างทางเด็กจึงมีปัญหา เรา กำลังขยับเรื่องราว กระบวนการเป้าหมายการศึกษาคือ เรา กำลังพัฒนา มนุษย์ เนื้อหา เรา กำลังฝึกถึงสังคมที่เป็นธรรมชาติที่ยั่งยืน และเห็นสังคม ได้เรียนรู้ไปคนละทางกับทุนนิยม การศึกษาทางเลือก คือ การใช้ชีวิต เรื่องสังคม เป็นหลัก

ที่แต่ละท่านพูดมา เรา กำลังฝึกร่วมกัน ฝึกเห็นถึงสังคมใหม่ ที่งดงามยิ่งขึ้น เราอยากให้คนในสังคมเรียนรู้เรื่องเหล่านี้ เดินไปบนถนนละเส้นทางที่ทุนวางไว้ ซึ่งต้องเชื่อมโยงชุมชน ภูมิปัญญา ชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้แล้วมีความสุข เพื่อสร้างสรรค์สังคม ให้มีความสุขในอนาคต เรื่องชุมชน กลุ่มโรงเรียน ที่พยายามสร้างกระบวนการใหม่ที่เชื่อมโยงกับชุมชน การเรียนรู้ใหม่

ช่วงบ่าย เราจะมาพูดคุยกันว่า เราจะทำอะไรกันต่อไป เราคงไม่ไป “ค่าความมีดี” สิ่งที่เราทำมา เป็นพลังพื้นฐานมา เราจะทำอะไรกันต่อไป

แลกเปลี่ยน

คุณสำราญ ผักผล จากศูนย์การเรียนรู้วิถีได้ ต.เมืองจัง กิ่งอ.ภูเพียง จ.น่าน

ถ้าฟังทั้ง ๕ กรณี น้าหนักที่ออกมาเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก การศึกษาของผู้ใหญ่อยู่บ้าง คิดว่าการศึกษาของผู้ใหญ่ก็สำคัญและหลายเรื่องก็เป็นการศึกษาของผู้ใหญ่เป็นการสร้างทางเลือกให้เกษตรกร แรงงาน แม้แต่นักบวชก็ตาม

นำเสนอผลจากการแลกเปลี่ยนกลุ่มย่อย

คุณนพพร นิลณรงค์ สถาบันหรือศูนย์ จ.ลำพูน ดำเนินรายการ

เรามีด้วยกัน ๕ กลุ่ม โจทย์เราได้เหมือนกัน เราจะเดินทางไปข้างหน้าร่วมกันได้อย่างไร เราได้ไปคุยกันในกลุ่มย่อย พบว่ามีรายละเอียดเนื้อหา วิธีการ ซึ่งแต่ละกลุ่มลงลึกถึงขั้นวิธีปฏิบัติ ลงลึกถึงทางออก ลงลึกถึงข้อจำกัด เราจะใช้เวลากลุ่มเพื่อให้ตอบโจทย์ว่า เราเห็นทุกขกับสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เดิมอย่างไร ทุกข์ที่เกิดขึ้นจากระบบการศึกษาเดิม การเรียนรู้แบบเดิม มันส่งทุกข์ภัยให้กับชีวิตเพียงใด พอเห็นชุลออย่างนั้นแล้ว ก็จะเห็นว่าทุกข์ในเรื่องของวิธีการ การจัดการ อีกหลายอย่าง ซึ่ง ๕ ท่านเมื่อตอนเช้าได้พยายามนำเสนอ เรื่องการจัดการศึกษาในระบบที่จะไปเสริมในระบบก็จะพูดถึงนักเรียน หลักสูตร ช่วงบ่ายแต่ละกลุ่มก่อนข้างแตกต่างออกไปคือกลุ่มที่มาจากสันกำแพงที่บอกว่าไม่เฉพาะแต่การศึกษาในระบบที่มีครู นักเรียน แต่กำลังพูดถึงการเรียนรู้ที่ชุมชนน่าจะเข้ามาและถ่ายทอดให้แก่กันและกัน เป็นเหรียญอันเดียวกันที่มี ๒ ด้านที่อิงซึ่งกันและกัน อันหนึ่งอิงอยู่กับระบบการศึกษา อีกอันเป็นการศึกษาที่หลากหลาย การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาของคนส่วนใหญ่ เป็นสิ่งที่เราลองนำเสนอ

หลังจากที่นำเสนอไปแล้ว แต่ละกลุ่มก็คงได้ไปพูดในรายละเอียด ๔ หัวข้อ คือ

๑. เราเห็นทุกข์จากสิ่งเดิมอย่างไร เห็นวิเคราะห์รากเหง้าของมันอย่างไร

๒. พอเห็นรากเหง้าแล้ว ถ้าเราเห็นเหตุ เราจะได้แก้ไขเหตุนั้น เอาเหตุปัจจัยนั้นมารวมกันแก้ไข
๓. พอเห็นเหตุปัจจัยเราก็ค้นพบสิ่งสำคัญว่า ที่มันจูงใจเรา ที่ลงปฏิบัติอย่างนี้เพราะอะไร
๔. เราจะทำอะไรกับสิ่งที่เราฝืนนี้ในอนาคตร่วมกัน

กลุ่มที่ ๑

นำเสนอโดย คุณสำรวย ผัดผล ศูนย์การเรียนรู้ไอ้โก้ ต.เมืองจั่ง กิ่งอ.ภูเพียง จ.น่าน

ข้อเสนอที่ได้มีการนำเสนอ มีการพูดถึงเรื่อง การคัดคนจำนวนหนึ่งออกทิ้ง และมีคนจำนวนหนึ่งพยายามได้เข้าเป็น๑ เหลี่ยม สุดท้ายคนที่พยายามได้เข้าขึ้นไปก็ยังไม่ได้พบความสุข เพราะขบวนการที่ขึ้นไปเป็นขบวนการมุ่งขึ้นตรงผู้ที่ได้รับความสำเร็จจากการที่เรียกว่า เก่ง มีรางวัลอยู่ก็คือการที่มีงาน ก็คือเท่ากับมีเงินเดือน นี่คือผลจากความจูงใจในระบบนั้น นี่คือทิศทางที่วิพากษ์วิจารณ์ตามกันมา ว่าคือขบวนการของทุกข์ที่สะสมกันมาผ่านกระบวนการศึกษา

การศึกษาในอดีตนั้นเป็นการเดินออกจากวัด จากชุมชน สถานที่ที่เป็นวิถีชีวิตจนทำลายความเป็นสถาบันดั้งเดิม ทำลายความภาคภูมิใจ และไปจนถึงทรัพยากรหรือฐานทรัพยากรก็ถูกทำลายตามไปจากฐานคิด ฐานปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น นักศึกษาเกษตรก็จะรังเกียจหมูสีดำ ภายหลังจากมาเรียนเกษตรก็อยากได้ ไวท์บลูรีค แล้วพันธุ์ข้าวเม็ดกลมๆ อ้วนๆไม่เอา จะเอาขาว เรียว เล็ก นี่ก็ทำให้ข้าวมันถูกเปลี่ยนไม่ยอมรับทรัพยากรที่มี

ในแง่หนึ่งกลับมาถามว่า ทุกข์ที่มีอยู่นี้เราจะไปอย่างไร ซึ่งถ้าเราดูกลุ่มครึ่งๆ กลางๆ นี้ จะเป็นสามเหลี่ยมขึ้นไป จะพบว่าหลุดออกจากระบบตลอด กลุ่มที่หลุดนี้กลับไปใช้ชีวิต ใช้การศึกษาด้วยตนเอง พบว่ามีปรากฏการณ์เล็กๆ น้อยๆ หลายรูปแบบมากที่เขายังต่อสู้และมีการจัดการศึกษา ก็พบว่าเป็นกลุ่มที่เคยอยู่ในระบบการศึกษา ที่พบรูปแบบการศึกษาอีกแบบหนึ่ง แล้วก็ตั้งการศึกษาเอง จัดระบบการศึกษาขึ้นมา หรืออีกกลุ่มก็หลุดออกมาแล้วต้องดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนภายหลังต่อมาสะสมประสบการณ์มากขึ้น ก็ได้จัดการระบบการศึกษาขึ้นในชุมชน จะพบว่ากลุ่มที่อยู่ 3 เหลี่ยมด้านนอกจะเยอะกว่าสี่เหลี่ยมที่ถูกวิจารณ์มาก แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มข้างนอกกลับมีรูปแบบทางการศึกษามากกว่า มีความสุขและให้ความหมาย ให้คำตอบกับชีวิตมากกว่า

ถ้าเราจะไปต่อ จะมีโอกาสที่จะปลดทุกข์จากกระบวนการทางการศึกษาอย่างไร จำแนกเป็น ๓ แบบ

๑. กลุ่มคนที่พยายามที่จะเข้าไปใช้รูปแบบของทางรัฐที่มีอยู่แล้วเอาแต่เนื้อหา เอาแต่รูปแบบผลักดันใช้ ครู สถานที่ คน เงินของรัฐ คือระบบที่มันอยู่ในรูปแบบแต่ว่ามีคนที่พยายามผลักดันนอกรูปแบบเข้าไป นี่ก็คือกลุ่มประเภทกลุ่มที่ ๑ แนวทางนี้ จะทำอย่างไรให้กลไกเดิม ครู โรงเรียน ยอมรับเงื่อนไขนี้ และให้กฎหมายรับรองด้วย

๒. กลุ่มที่ไร้รูปแบบ ซึ่งหลากหลายมาก ตั้งแต่บุคคลจัดขึ้นมาเอง มีเนื้อหาตามที่ตัวเองรู้ ซึ่งตรงนี้เป็นไปได้หรือไม่ว่าจะมีการศึกษาวิจัย ศึกษา ค้นคว้า แล้วก็จัดระบบขึ้นมาเชื่อมโยง แล้วก็มาเจอกัน ทำให้เขา

รับรองสถานภาพหรืออย่างไรก็แล้วแต่ ถ้ามันกำหนดในกฎหมายตามหลักกฎหมายที่มีอยู่นี้ ก็ยกวิทยฐานะขึ้นมาเลย ดูว่าเข้าเกณฑ์หรือไม่ ถ้าไม่เข้าก็ต้องดูว่าอันนี้หรือไม่ที่เป็นทางเลือก

๓. เสริมระบบที่มันมีอยู่แล้ว เช่น ของแม่แอ้วหรือว่า ๕-๖ กรณีที่เมื่อที่เราฟัง เขาปรากฏตัวแล้ว มีตัวตนแล้ว แล้วก็เป็นที่ยอมรับของชุมชนในละแวกนั้นแล้ว แต่ว่าเขายังไม่ได้ถูกเรียกว่าเป็นการศึกษาแบบทางการอยู่ แต่ก็จะมีระบบในตัว เป็นเอกเทศอยู่ ทีนี้จะให้รูปแบบนี้หลักเข้าไปเป็นข้อเสนอเชิงทางเลือกกับกลุ่มเป้าหมายและโรงเรียนเอารูปแบบนี้ไปใช้ เป็นต้น ทีนี้มีเงื่อนไขว่าชุมชนต้องเห็นด้วย ครูก็อยากจะเปลี่ยนถ้ากรณีที่จำเป็นต้องเข้าไปกับทางการ กับมีหน่วยงานที่เปิดโอกาส มีช่องทางกฎหมาย กฎกระทรวง หรือเรียกว่ากฎอะไรก็ตาม ให้วิจัย หาดเรื่องนี้ด้วย

๔. สุดท้ายคือต้องมีการวิจัยหาต้นแบบ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา jointly ร่วมกัน รูปแบบ ระบบ แนวทางการศึกษาทางเลือก หาเจ้าภาพ และคนพร้อมที่จะทำในเรื่องนี้ มีชุมชนพร้อมปฏิบัติ มีหน่วยที่พร้อมหนุนที่จะทำงานนี้มันพร้อมจะเคลื่อนไปได้จริง และรวมถึงการมาคุยที่จะหายุทธศาสตร์ร่วมที่จะนำไปสู่การขยายผล และผลักดัน โดยที่จะให้มีหน่วยที่ต้องรับผิดชอบ

มีการพูดถึงท้องถิ่น ในอนาคต เนื่องจากท้องถิ่นมีหน้าที่ให้การศึกษา ควรจะมาเป็น jointly ร่วมกันหรือไม่ เพื่อที่จะให้แนวทางการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษาแบบใหม่ หรือแนวใหม่ ให้อยู่ในส่วนของารรับผิดชอบของสังคมหรือไปพร้อมกับการค้นหา

เสนอเพิ่มเติมกลุ่มที่ ๑ โดย ผศ.มนัส จินดณะดิถกุล โครงการสหวิทย์เพื่อชุมชนยั่งยืน มูลนิธิไชยวนา จ.ลำพูน ว่า ๓ รูปแบบนี้ การศึกษาเราจะไปโฆษณาไม่ได้ แต่เราสามารถไปเสริมทางเลือกใหม่ได้

ทางออกที่ท้าทาย

๑. เสริมระบบที่มีอยู่ สิ่งที่มีอยู่เราไม่ล้มล้าง เราเสริม ตอนเช้าอาจารย์หลายท่านได้นำเสนอทำกิจกรรม เช่น ธรรมเนียม ซึ่งก็คือกิจกรรมเข้าไปเสริมระบบการศึกษาที่มีอยู่ หรืออย่างทางสุราษฎร์ฯ ทำ จะทำอย่างไรให้ในโรงเรียนในระบบการศึกษา รองรับวิธีการศึกษาแบบนี้เข้าไปอยู่ในระบบของเค้าด้วย

วิธีการ รวบรวมคนทำ/พูดจา เสนอรูปแบบ/วิธี/เทคนิค/ให้โรงเรียนเลือก ภายใต้การรับรองและต้องการ “ไม้ค้ำโพธิ์” การเสริม

๒. รูปแบบที่ไร้รูปแบบ (ทำใหม่) เป็นการศึกษาทางเลือกที่ชุมชนจัด องค์กรจัด หรือศูนย์การเรียนรู้จัด อย่างเช่น ที่แม่ฮ่องสอน ที่ อ.สุเมธฯ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลากหลายมาก มีอายุตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้เฒ่าได้เลย เรียนรู้ตามความต้องการ เรียนรู้ตามปัญญา

ทีนี้จะหาองค์ความรู้ของกิจกรรมนี้อย่างไร ให้เห็นภาพชัด ว่ามีหลักสูตรอย่างไร มีวิธีการอย่างไร แล้วให้รัฐออกเป็นกฎกระทรวงสนับสนุนให้ได้

วิธีการ สรุปลขั้นตอน/วิธีการ เชื่อมคนมาเจอกัน(วิจัย/แก้ปัญหา/จัดการ โดยชุมชน)

๓. เปลี่ยนรูปแบบในระบบ ทำอย่างไรที่จะผลักดันให้รัฐออกกฎระเบียบให้ชุมชนมีสิทธิเลือกรูปแบบการศึกษาใหม่ โดยใช้อาคารที่มีอยู่ ทรัพยากรครูที่นั่น ในรูปแบบที่ร่วมกันกับชุมชน ร่วมกันจัดหลักสูตร แต่

สามารถตอบสนองในแต่ละวิชาซึ่งการศึกษาต้องกำหนด เช่น ต้องอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ จากตรงนี้ มีกลุ่มไหนที่ทำแบบนี้บ้าง แล้วผลักดันให้รัฐออกรับรอง

วิธีการ - ใช้กลไกเดิม ใช้สิ่งที่โรงเรียนมีอยู่ (ครู, โรงเรียน, อาคาร) ผลักดันให้ออกใบรับรอง ให้ได้ ให้ชุมชนเลือกรูปแบบหลักสูตร หาดองค์ความรู้ จัดกระบวนการ เพื่อให้เป็นจริงให้ได้ คือ กำหนดเป็นหลักสูตรออกมา การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสนับสนุนได้

ฉะนั้น ๓ รูปแบบนี้เพื่อจะให้เกิดเป็นจริง เป็นไปได้ไหมที่เป็นโจทย์ สกว.หรือว่า ใครก็ตามที่ ต้องจับต่อไปว่า

รูปแบบที่ ๑ มีพวกเราทำที่ไหนกันแล้วบ้าง มีบทเรียน มีความสำเร็จอย่างไร จะเผยแพร่ส่งผลกระเทือนอย่างไรให้รัฐยอมรับจนเป็นกระแส

รูปแบบที่ ๒ มีที่ไหน ความหลากหลายอยู่ที่ไหน สามารถกำหนดให้เห็นออกมาเป็นหลักสูตรแบบนี้ได้ มีรูปการจัดการได้ แต่ละรูปแบบ องค์การส่วนท้องถิ่น อบต. ,อบจ. จะสนับสนุนบ หรืออะไรได้บ้าง

รูปแบบที่ ๓ ทำอย่างไรเมื่อทำอย่างนี้ ครูที่ทำอยู่ รัฐจะต้องให้ทุน ให้การสนับสนุนงบประมาณ

ถ้าเราสามารถทำ ๓ รูปแบบนี้ได้ เราไม่ได้ไปโค่นระบบการศึกษาเดิม เราค่อยๆ เข้าไปเปลี่ยนแปลงให้เกิดทางเลือก แล้วจะทำให้ ๓ แนวทาง มีทิศทาง ไปสู่ พรบ.การศึกษาได้อย่างไร ก็ต้องเกิดคำถามว่าแล้วหน่วยไหน ใครจะเริ่ม ตั้งโจทย์ข้อนี้ หรือว่า โจทย์วิจัย สกว. จะเริ่มหรือไม่เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมมากพอที่จะผลักดันเป็นให้รัฐออกมาเป็นกฎกระทรวง

เงื่อนไข

๑. ชุมชนเห็นภัย
๒. คุณครูอยากเปลี่ยน
๓. หน่วยงานเปิดโอกาส กฎหมายรองรับ

ข้อเสนอ

๑. หาเจ้าภาพ/คนพร้อมเคลื่อนงาน

๒. ใคร? ชุมชน/สกว./ผู้ปฏิบัติ

๓. สร้างยุทธศาสตร์ร่วมนำสู่การขยายผล และผลักดันสู่การปฏิรูปการศึกษา แล้วจะให้รูปแบบนี้เข้าสู่ พรบ.การศึกษาได้อย่างไร / สกว. ทำหรือไม่

เอกสารกลุ่มที่ ๑

ระบบการศึกษาเดิม

รูปแบบ

- สอนแยกส่วน วัตถุ/จิตใจ
- สอนให้ท่องจำ ไม่เชื่อมโยงระบบ

- เหมือนกลไกโรงงาน ไม่มีสิทธิเลือก เนื้อหาจำกัด เน้นทฤษฎี ต้องเลือก รู้เรื่องเป็นส่วนๆ
- ส่วนหนึ่งเห็นการศึกษาแล้วไปจัดการศึกษาขึ้นมาใหม่
- จัดกระบวนการใหม่
- ให้ความสำคัญกับโรงเรียน ไว้วางใจฝากชีวิตไว้กับการศึกษา
- ไม่ให้ความสำคัญกับชาวบ้าน ให้ความสำคัญกับคนนำเข้า
- ไม่วางบนพื้นฐานศักยภาพชุมชน
- ทำลายฐานดั้งเดิม เช่น ข้าว -
- ครู ผูกขาดอำนาจ สอนให้เก่ง มีงานทำ มีรายได้

สถานศึกษา

- ขาดศีลธรรมโดยเฉพาะมาตรฐานศีลธรรม
- ถิ่นคุณธรรมพื้นฐาน
- หลักสูตร “นำเข้า” “ขาดรากเหง้าชุมชน” อยู่ในชุมชนไม่ได้ ไม่อยากกลับชุมชน

เนื้อหา

- เป็นเครื่องมือของระบบทุน แสวงหาประโยชน์
- มุ่งใช้ทรัพยากร/ทุน
- ทิ้งทิ้งถ่วงถ่วงคนออกจากชุมชน
- รังเกียจภูมิปัญญา ทรัพยากร
- รับวัฒนธรรมบริโภค
- ไม่ศรัทธาแรงงาน การลงมือทำ การปฏิบัติ

เนื้อหาทรัพยากร

- คนนอกมาเรียนรู้
- นักเรียนในระบบไม่รู้จริง
- ไม่เข้าใจกระบวนการธรรมชาติ
- ไม่ซาบซึ้งในภูมิปัญญา
- คนใน ไม่เข้าใจตัวตน, ไม่เรียนรู้เรื่องภายใน, ไม่แสวงหาการเรียนรู้

ผู้เรียน

- ไม่เป็นสุข
- คาดหวังให้เก่ง
- ให้แข่งขัน
- กลับชุมชนไม่ได้

พ่อแม่

- ลงทุนสูง

- สูญเสียทรัพยากร

ระบบการศึกษาทางเลือก

สถานศึกษา

- วัด
- ชุมชน
- วิถีชีวิต

รูปแบบ การวิจัย

- ผู้เรียนเรียนรู้เอง เรียนตามอัธยาศัย
- เรียนจากชีวิต เป็นองค์รวม
- แลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีอิสระ ได้ปฏิบัติ ได้ลอง

ทุกข์ของชาวบ้าน

- ไม่มีทุนมาเรียน ไม่ได้เรียน
- มีทุนให้ยืม เป็นหนี้ ต้องขายนาง
- ถูกผลักเข้าสถาบันการศึกษาโดยไม่ได้เลือก
- ถูกเอาเปรียบมหาวิทยาลัยนายหน้า ต้องลงทุน (อุปกรณ์การศึกษา, โทรศัพท์, รถมอเตอร์ไซด์ , หอพัก)
- ค่านิยม
  - ไม่อยากให้ลูกใช้แรงงาน
  - อยากเห็นลูกมาอยู่ครอบครัว
  - อยากให้เป็นเจ้าคนนายคน ไม่เชื่อทางรอดจากวิถีเดิม
- ชาวบ้านขาดอำนาจจัดการ ขอมอำนาจรัฐ
- สถานที่ อาคารไม่ถูกใช้ ทบทิ้ง ขาดการวางแผนการใช้

เราจะไปต่อ เพื่อสู่การเรียนรู้ใหม่ มี ๓ แบบ

๑. ปรับเปลี่ยนเนื้อหา (ลงแถวข้าว)/หลักสูตร รูปแบบไม่อาศัยระบบ(ผู้ใหญ่+เด็ก= ปู่ ย่า พันธุ์ข้าว)

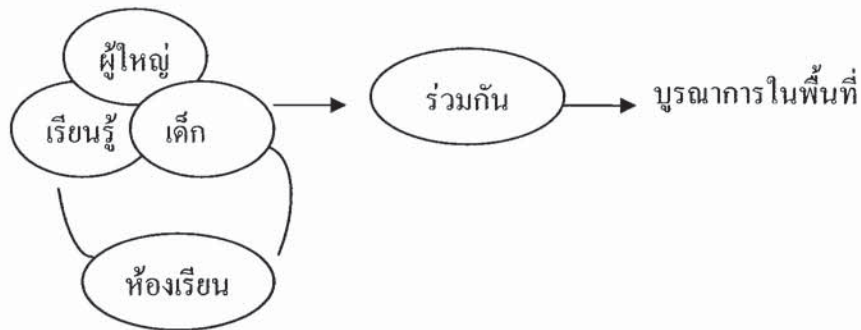
*รูปแบบไม่ต้องอาศัยระบบ พยายามใช้ทรัพยากรเดิม เข้าไป จัดการ โดยชุมชน หรือ ใช้รูปแบบทางรัฐ เช่น ครู คน เงิน ฯลฯ แนวทาง - รับ / - ไร้รูปแบบ

๒. ให้รัฐรับรองความรู้ รวบรวมองค์กร/เชื่อมโยงให้หารูปแบบ

๓. ต้องเปลี่ยนทัศนคติ ปรับรูปแบบ

- ทำโดยชุมชน
- เสริมเนื้อหาในระบบ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ชีววิทยา ใช้หลักสูตรโดยชุมชน
- ทัศนคติเป็นนักจัดการ

งานวิจัย รวบรวม หารูปแบบที่มีพลัง/สร้างพื้นที่/สร้างสถานภาพให้เกิดการยอมรับ มีการหนุนเสริม แต่ ทัศนคติชุมชน ชุมชนรู้ตัวหรือยัง / ครู จะยอมเปลี่ยนหรือไม่ / กฎหมายจะยอมให้เปลี่ยนแปลง/เลือกหรือไม่ อย่างไร

ผู้ดำเนินรายการ เราจะเห็นแรงบันดาลใจ เห็นความหลากหลาย เห็นเป้าหมายที่จะเดินนะครับ กลุ่มที่ ๑ สรุปว่า สิ่งที่มีอยู่เราไม่ล้มล้าง แต่จะเสริม ใช้สัญลักษณ์ ไมค์คำโพธิ์ คือเสริมรากแก้ว มีแบบ ๑.เข้าเสริม ๒. แสวงหารูปแบบใหม่ ๓.ทำสิ่งที่ไร้รูปแบบแล้วรวมตัวกันเพื่อผลักดัน ซึ่งโจทย์เหล่านี้อาจจะทำคู่ขนาน การศึกษาในระบบไป จนกว่าน้ำหนักนอกระบบที่เราคิดนั้นมันแรงขึ้น มันมีปลายหอกที่พุ่งไปในทิศทางเดียวกัน จนคนเชื่อมั่นศรัทธา

กลุ่ม ๒

นำเสนอโดย คุณสุภาพ บุญญาสัย พิพิธภัณฑ์ ศิลปะพื้นบ้าน โรงเรียนสองพิทยาคม อ.สอง จ.แพร่

นมัสการพระคุณเจ้าและเรียนทุกท่านในที่นี้ จากการประชุมในกลุ่มระดมความคิดเห็น ไม่มีใครพูดถึงความทุกข์ในการจัดการศึกษาทางเลือกเลย แต่ทุกคนนำสิ่งที่ตัวเองทำหลากหลายมาก

พะติจอนิ พูดประโยคแรกว่า “ถ้าตามคนอื่นแล้วเจอหลุมขี้คนอื่น” คือ ให้สติว่าเราอย่าเอาอย่างคนอื่นไปทุกเรื่อง อีกประโยคที่ประทับใจ “คนเอามาขายได้ ยังบ่สอนกันแต่ๆ ก็เอามาเป็นเล่นเหยีย” (ฟุตบอลเป็นของเล่น เอามาทำจริง แต่ทำไมปลูกข้าวปลูกนาทำไมไม่สอน มาทำเล่น)

อย่างพ่อครูจันตาก็มีปัญหา ในการสอนนั้นในบางครั้งเด็กที่มาเรียนกับพ่อครูนั้น ไม่ได้มาด้วยความสมัครใจ เขาก็จะไม่ได้รับความรู้เต็มที่ บางคนพ่อแม่ชอบ เกิดมานานชอบช่วงปี ช่วงซอ ก็อยากจะให้ลูกตัวเองมาเป็นบ้าง มาฝึกบ้าง ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ของพระครูวัดเจดีย์แม่ครัว ประทับใจมาก ท่านบอกว่าไม่ได้สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้อะไร แต่ทุกอย่างท่านนำมาบรรยาย ไม่สามารถนำมาสรุปให้ฟังทั้งหมด มีมากมายหลายเรื่องและครบวงจร น่าจะสรุปได้

ว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะว่ามีการบริหารจัดการทุกอย่างโดยชุมชน ถือว่าประสบความสำเร็จ กลุ่มของพวกเราน่าจะไปศึกษาดูงานได้ ชุมชนที่นี่ที่มีพระสงฆ์เป็นกองเลขา

ครูสุภาพ ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะว่าไปเป็นในโรงเรียน เป็นธนาคารโรงเรียน มีคนคอยช่วยอยู่ข้างหลัง มีธนาคารออมสินเป็นที่เลี้ยงให้ ช่วยให้โรงเรียนเรามีเงินเดือน เราก็สามารถทำกิจกรรมของเราไปได้

แต่บางท่าน อย่างของพ่อครูจันดา เลาคำ ก็ขาดแรงเสริม อย่างพ่อครู แม่ครู สอน แล้วจะมาทำโครงการของบ ไม่มีพ่อครู แม่ครูคนไหนคนที่เขียนโครงการ ฉะนั้นก็เลยขาดแรงเสริมตรงนี้

อีกข้อคือ เด็กขาดความตระหนักในความเป็นตัวตนของตนเอง ขาดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตัวเอง ในการจัดกิจกรรม

การศึกษาในอนาคต การศึกษาทางเลือก คือ ทุกกลุ่มน่าจะยึด หลักธรรม ธรรมชาติที่สอดคล้อง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย การพึ่งตนเอง

ทิศทางอนาคตของการศึกษาทางเลือก

๑. ต้องมีกระบวนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นระบบ

- แลกเปลี่ยนข้ามพื้นที่
- แก้ปัญหาให้สอดคล้องในสังคม

๒. ต้องมีการวางแผนร่วมกัน ระยะสั้นระยะยาว เพื่อให้หลายที่ รับรู้ตัวตนของเรามากขึ้น

- พื้นที่ ชุมชน
- ท้องถิ่น
- ภาค
- ชาติ,นโยบาย

๓. ดำรง + การทำฐานข้อมูล

๔. ถอดบทเรียน เผยแพร่ ดำรงข้อมูล ๑๐ ปี ของการศึกษาทางเลือก “๑๐ ปีกับการศึกษาทางเลือกในสังคมไทย”

๕. การตั้งโจทย์และหาคำตอบร่วมกัน “การขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือกในสังคมไทย”ควรเป็นอย่างไร

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

เพื่อเป็นการอธิบายคอนท่ายให้ครบ มีเรื่องที่มีการคุยกันมา พวกเราทุกคนทำมาตลอด ไม่ได้หยุด ทำหนักและเกิดผลที่ดีด้วย แต่ขบวนการที่นำมาโยงกันบ้าง ไม่โยงกันบ้าง มีหลุดหล่นไปบ้าง เลยมีการคุยกันว่า จะทำอะไรดี เลยเสนอว่าต้องมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง เป็นโจทย์เพิ่มอีกข้อ ว่า “จะอย่างไรให้ต่อเนื่อง” ต้องมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว น่าจะมี

วิธีการ

- ดำรงข้อมูล

- ตั้งโจทย์หาคำตอบร่วมกัน “การขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือกในสังคมไทย จะทำอะไรทำอย่างไร”
- เริ่มจากเล็กๆ ทำโจทย์ของตัวเองในแต่ละที่ ทำให้ชัดเจน แล้วมาสรุปร่วมกันในระดับชาติ ประเทศ
- ตั้งเป้าไว้ ๑๐ ปี การศึกษาทางเลือก น่าจะปรากฏชัดเจนขึ้นในสังคมไทย มีการถอดบทเรียนเผยแพร่
- พบ.การศึกษาทางเลือก ที่ผ่านมามีพยายามผลักดันให้เป็นกฎหมายเมื่อไหร่ จะเปลี่ยนไปทุกครั้ง ฉะนั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องระวัง เป็น “โจทย์” ไว้ก่อน ควรเป็นประเด็นที่หาคำตอบร่วมกันจากโจทย์

ผู้ดำเนินรายการ สรุปการนำเสนอ กลุ่ม 2

๒ กลุ่มมีความใกล้เคียงกัน แสวงหารูปแบบ ทำให้ต่อเนื่อง ทำโจทย์ร่วมแล้วผลักดัน ขณะที่ผลักดันไม่ได้รอผลที่ผลักดัน ก็ลงมือทำและใช้ไปด้วย และเห็นกระบวนการที่เคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ของ ๒ กลุ่มนี้ อย่างพอครู่ทั้งหลายก็มีรูปแบบ มีการพยายามทำ แต่ติดที่ขาดความต่อเนื่องและโจทย์ร่วมกัน หาคำถามที่จะมาเสริมรูปแบบนี้ได้อย่างไร

กลุ่มที่ ๑

นำเสนอโดย คุณสาวิตรี พูลสุขโข โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา ภาคเหนือ (YT)

นมัสการพระคุณเจ้า และสวัสดิ์อาจารย์ พี่ๆ น้องๆ เพื่อนนักศึกษาทุกท่านนะคะ เป็นตัวแทนของกลุ่มที่ ๑ ประกอบไปด้วย คุณครูที่เป็นกบฏทางการศึกษาหลายท่านนะคะ มีผู้เฒ่า ผู้แก่หลายท่านที่เป็นครูผู้รู้ มีครูอุ๊ต ผอ.สุทธิ พี่นุสราโรงเรียนทอผ้าที่แม่แจ่ม สกว. โจทย์ให้ไว้ ๕ ประเด็น กลุ่มนี้แลกเปลี่ยนได้ ๓.๕ ประเด็น เพราะว่ากลุ่มนี้แลกเปลี่ยนเรื่องทุกข์ของการศึกษามากเหลือเกิน เกือบ ๑ ชม. ก่อนที่เราจะดับทุกข์ เราต้องวิเคราะห์ทุกข์ของตัวเองให้ออกก่อน

๑.ทุกข์ที่เกิดในระบบการศึกษาในปัจจุบัน คือ

๑. ตอบสนองต่อระบบทุนนิยม คือ การแข่งขันเพื่อให้อยู่เหนือคนอื่น
  - หนีการศึกษา จากการเก็บข้อมูลหนี้สิน หมู่บ้านหนึ่งบนดอย หนี้สินที่สูงที่สุดคือ หนี้สินทางการศึกษา ไม่มีทางเลือก
  - เรียนยกระดับตัวเพื่อให้อยู่เหนือคนอื่น คนเก่งที่สุดเท่านั้นถึงจะอยู่รอดและได้รับชัยชนะ ซึ่งระบบที่เราเรียกว่า เป็นเจ้าคนนายคน ไม่อยากเป็นลูกจ้างของคนอื่น การศึกษาเป็นแบบนั้น เลยทำให้สังคมทุกวันนี้เกิดปัญหา
  - มีความรู้แต่ก็กลัวความรู้ไว้ โดยอาจารย์ ไปเปิดสถาบันการสอนพิเศษ มีรายได้ เปิดโรงเรียนสอนพิเศษมากมายทำให้เกิดหนีทางการศึกษา มาแบบต่อเนื่องด้วย
  - ทุกคนในสังคมกระแสหลักมองว่าการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุนเพื่อหาผลประโยชน์

๒. ใช้มาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

- วิชา + เนื้อหา การวัดเกณฑ์

- ไม่นำความรู้ท้องถิ่นมาใช้ ไม่นับคุณค่า คุณภาพ แต่ไปเน้นเกรด

- นำความรู้คนอื่นมาสอน ความรู้อื่นไม่ได้เป็นภูมิคุ้มกันให้กับผู้เรียน ยิ่งเรียนยิ่งทำให้ไม่รู้จักตัวเอง ตกเป็นทาสของบริโภคนิยม ติดกับกักการศึกษาเรียนแล้วต้องใหญ่โต มียศ มีตำแหน่ง “นกไม่รู้จักฟ้า ปลาไม่รู้จักน้ำ” เรียนแล้วไม่รู้จักตัวเอง ยิ่งเรียน ยิ่งพ่ายแพ้ตัวเอง

๓. พ่อแม่ต้องเปลี่ยนระบบการผลิต เพื่อให้ขายได้เยอะๆ ทำงานหนัก ได้เงินส่งลูกเรียน จากการใช้สารเคมีเพื่อเร่งการผลิต มีผลกระทบกับร่างกายได้รับสารเคมี เป็นโรคมะเร็ง ไม่เฉพาะแต่ผู้ผลิตเท่านั้น แต่ผู้บริโภคก็ได้รับผลกระทบจากสารเคมีด้วยเช่นกัน

๔. เรียนจบแล้วไม่มีพื้นที่ ท้องถิ่นไม่มีที่รองรับไม่สามารถกลับบ้านเกิดของตัวเองได้ เรียนแล้วต้องอยู่ในเมือง หาเงินเดือนใช้หนี้เพราะติดหนี้การศึกษา ทำงานในบริษัทที่มีระบบเงินเดือน จ่ายเป็นเดือนๆเพื่อใช้หนี้

๕. เรียนแล้วไม่มีความรู้ท้องถิ่น ทำนาไม่เป็น ทำอาชีพพ่อแม่ไม่ได้ เช่น ช่างทำหมวก กรีดยาง ออกทะเลไม่ได้ ต้องอยู่เมือง ไปเป็นลูกจ้างโรงงาน บริษัท

๖. พรบ.การศึกษายังมีปัญหา ๕ ปี มาแล้วดูเหมือนไม่ได้ช่วยให้การศึกษาไทยดีขึ้น กฎหมายมีช่องโหว่และไม่ได้เอื้อให้กับผู้เรียนและประชาชน

๗. เรียนแบบให้ผ่าน ไม่ได้เรียนรู้

๒.แรงจูงใจในการจัดการเรียนรู้ใหม่ และกระบวนการ

๑. เห็นคุณค่าของความรู้ท้องถิ่น

- รู้ประวัติศาสตร์ รู้จักตัวเอง ไม่ตกเป็นทาสของคนอื่น เราทำในสิ่งที่เรากำหนดได้ด้วยตัวเอง

- ช่วยให้ใส่ใจกัน และขัดเกลาชีวิต สนในสิ่งแวดล้อม

- วิถีชีวิต ช่วยเยียวยาจิตใจ เช่น โรงเรียนทอฝัน

๒. ต้องการให้เรียนเรื่องของตัวเอง /ตัวเก่า เรื่องที่สามารถดำรงชีวิต ดูแลตัวเองได้ แก้ปัญหาชีวิตได้ ไม่เป็นปัญหาสังคม เรียนรู้สิ่งที่ใช้ในชีวิตเราจริงๆ โดยใช้หลักอริยสัจ ๔ ,ปัจฉัย ๔ ,สิ่งแวดล้อม,ดนตรี ของเล่นเรียนแล้วต้องแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย เพื่อการดำรงชีวิต เรียนรู้ในสิ่งที่เราใช้ในชีวิตเราจริงๆ “ทำให้ดูรู้ให้เห็น ทำให้เป็น” พ่ออุ้ยใจคำ ตาปัญญา วิษาลัยจาวบ้าน ลุ่มน้ำแม่วาง เชียงใหม่

๓. เห็น “โรงเรียนตายแล้ว” เป็นของแห้งๆ เรียนของแห้ง โรงเรียนมีแค่ “ครูอีแรง” คือ เอาความรู้ที่มีอยู่แต่ในหนังสือ (ใครเขียนบ้างก็ไม่รู้) เอามาสอนเด็ก ไม่มีการผลิตความรู้ใหม่ๆเลย โรงเรียนไม่มีชีวิต แยกออกจากชุมชน พ่อแม่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เด็กฯ

๔. กฎหมาย ปี ๒๕๔๒ เปิดช่องทางการบูรณาการการศึกษาให้เชื่อมกับชุมชน เช่น ชาวบ้านทำงานวิจัย เรื่องการทำขนมของมุสลิม ชาวบ้านพุดคุย ประชุมกันเอง มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ ครูในท้องถิ่นมีการนำมา ปรับ บูรณาการการศึกษาที่เชื่อมกับชุมชน เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่กินได้ “ทำจริง ทำเป็น”

๕. เมื่อเห็นคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นแล้วควรสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้คนในท้องถิ่น(ได้จริงๆ)ไม่ใช่ทำ ไปเพื่อpromoteให้คนมาดูงาน พื้นที่ดี พื้นที่เจ๋ง แต่คนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วม ไม่ได้เกิดประโยชน์กับคนใน ท้องถิ่นจริง ซึ่งการสร้างพื้นที่ มี ๒ แบบ คือ

๑. สร้างขึ้นมาเอง เช่น โรงเรียนทอผ้า ที่แม่แจ่ม เชียงใหม่ ,อุ้ยสอนหลาน แม่วาง เชียงใหม่

๒. หนุนในระบบการศึกษา เช่น ใช้กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเข้าไปจัดกระบวนการโดยนำความรู้ ท้องถิ่นเพื่อเป็นหลักสูตรท้องถิ่นมาอยู่ในระบบโรงเรียน

๓. สิ่งที่ทำทลายที่เราจะมาร่วมกันในอนาคต

๑. นำหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษาทางเลือกเข้าสู่โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆทำอย่างจริงจัง ต้อง นำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ปฏิบัติการได้จริงทำให้เกิดรายได้ เข้าถึงแก่น เป็นทางเลือกให้ชีวิต เยียวยาจิตใจได้

๒. ทำหลักสูตรนอกระบบ “การศึกษาภาคประชาชน”โดย เป้าหมายคือ พรบ.การศึกษาทางเลือก ต้องผลักดันอย่างจริงจัง

- ถูกรับรองจากรัฐ ให้มีสถานะทางสังคม ต้องไปต่อไปได้ เรียนจบจากโสมสกูล สามารถไปต่อใน มหาวิทยาลัยได้

๓. มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดพลัง

- มีจุดร่วมว่าจะทำอะไรร่วมกัน

- มีการหนุนช่วยกัน

- ถอดองค์ความรู้ ชุดประสบการณ์ขยายผลสู่สังคมวงกว้าง เพื่อให้เรื่องการศึกษาทางเลือกเป็นที่รับรู้ ในสังคมมากขึ้น

- มีเวทีอย่างต่อเนื่อง มีกลุ่มคนที่หลากหลายเข้าร่วม มีพลังจริง

ผู้ดำเนินรายการ สรุปการนำเสนอ กลุ่ม 3

สรุปคล้ายๆกันกับกลุ่มที่ ๑-๒ คือ แสวงหารูปแบบ,ผลักดันร่วมกัน,รวมคน,ทำให้ต่อเนื่อง คือ ทุกข์ของการศึกษาในระบบ กลุ่ม ๓ คือ ตอบสนองทุน สร้างค่านิยมใหม่,ทำให้ต้องลงทุนสูง,เป็นหนี้เป็นสิน โดยเฉพาะว่ามีมาตรฐานเดียว เรียนแล้วไม่มีอิสระ เรียนแล้วเหมือนทำอะไรก็ผิด ฉะนั้นการศึกษาใหม่ต้อง ให้อิสระกับคนเรียน ยกระดับจิตวิญญาณของคน

ฝากโจทย์ให้คิดต่อว่าจะทำอย่างไร

- การศึกษาทางเลือก ต้องให้อิสระกับผู้เรียน

- เราจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พ่อ แม่ ผู้เรียน ทำทักของลูก

- เราจะไปจัดการการเมืองเรื่องการศึกษา

กลุ่มที่ ๔

นำเสนอโดย คุณพิมลพรรณ สะกิดอารมณ์ ศูนย์การเรียนรู้โจโก้ จ.น่าน

อุปสรรค (ทุกข์) จากการศึกษาในระบบ

๑. ค่านิยมของสังคม/ครอบครัว ที่มีต่อการศึกษาปัจจุบัน ปฏิเสธการศึกษาทางเลือกหรือหลักสูตรที่ไม่ได้บรรจุอยู่ในระบบ มีแนวคิดว่าเป็นปลายชีวิตต้องเป็นไปตามระบบการศึกษาในระบบ จะต้องเรียนตั้งแต่อนุบาล ประถม มัธยม มหาวิทยาลัย

๒. ระบบการศึกษาปัจจุบันทำให้คนห่างจากวิถีชีวิตตัวเอง พื้นฐานดั้งเดิม ห่างจากรากเหง้าของตัวเอง เพราะ เนื้อหาการเรียนทำให้เด็กที่จบมาไม่ได้มาตอบสนองให้กับครอบครัว ไม่ได้ตอบสนองต่อสิ่งที่ เป็น แต่กลับไปตอบสนองให้กับกลุ่มธุรกิจ หรือกลุ่มที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อเด็กหรือว่าครอบครัว

๓. ขาดการสนับสนุนให้ทดลองปฏิบัติ สอนให้เด็กท่องจำถ้าท่องได้เยอะ เกรดจะดี ก็จะผ่านชั้นตอน ไป ระบบการศึกษา คือ เหมือนอาหารจานเดียว ให้ทุกอย่าง ๑ จาน แต่ไม่ได้บอกว่ามาจากไหน ไม่มองลึก

๔. การศึกษาปัจจุบันแก้ปัญหาชุมชนไม่ได้ คนตกงาน ปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจอื่นๆ การศึกษาใหม่สร้างปัญหาชุมชน

๕. รัฐบาล ครอบงำระบบคิด ผ่านการศึกษาให้คนคิดไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อค้นพบ

- ทุกๆ คนสามารถจัดการศึกษาเรียนรู้ การศึกษาทางเลือกได้เอง
- การศึกษาทางเลือก ทำให้เกิดความสัมพันธ์ ความสามัคคี ที่ดีกับครอบครัว/สังคม ทำให้เรารู้คุณค่าของชีวิต มีความภาคภูมิใจ เช่น อาชีพชาวนา การศึกษาทางเลือกก็ทำให้คนที่มีความภาคภูมิใจในความ เป็นชาวนา

อุปสรรค

๑. วิธีคิดค่านิยมในการแข่งขัน เรื่องของการศึกษา

๒. การเมืองคืออุปสรรค คิดแต่เรื่องผลประโยชน์จะขับเคลื่อน พรบ. การศึกษาทางเลือกก็ล่าช้า

อนาคต

- ทำอย่างไรให้เยาวชน/ชุมชน ได้รู้ถึงคุณค่า รากเหง้า
- การปรับเปลี่ยนค่านิยม ซึ่งต้องเริ่มจากการตระหนัก, เรียนรู้, สังคมประสบการณ์, สร้างกระแสของเรา (การศึกษาทางเลือก) เพื่อสู่กับการศึกษาในระบบ
- ลดกระแสความนิยมในหลักวิชาการศึกษา มองคุณค่าชีวิต, การดำรงชีวิต ครอบครองที่เป้าหมาย ปรัชญา ของ หลักสูตรการศึกษา

ทำอย่างไรให้ขับเคลื่อนต่อไป

- พัฒนาระบบการเรียนรู้และหลักสูตรที่สามารถใช้กับแหล่งเรียนรู้จริง ควรจัดการศึกษาให้เหมาะกับกลุ่มที่เราจะเรียนรู้
- ศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากฐานของชุมชนเอง กับกลุ่มการเรียนรู้ที่จัดตั้งจากหน่วยงานต่างๆควรที่จะกลับไปสร้างเครือข่าย ทำอย่างไรที่จะหนุนเสริมกันและกัน
- ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอำนาจในการจัดการศึกษา และต้องมีแรงจูงใจ เช่น กลุ่ม อสม.มีแรงจูงใจในเรื่องของสวัสดิการให้กับคนในชุมชนเพื่อจะทำงานต่อ
- เสนอโจทย์เพิ่ม “ผู้จัดจะทำอะไรต่อ” หลังจากวันนี้ไปแล้ว

ผู้ดำเนินรายการ สรุปเราแสวงหารูปแบบและผลักดันร่วมกัน และเราจะทำอย่างไร

มีปัญหาค้างร่วมกันอยู่ทั้ง 4 กลุ่มว่า

๑. เราจะไปเปลี่ยนทัศนคติคนที่เป็นพ่อ แม่ อย่างไร
๒. เราจะไปเปลี่ยนทัศนคติคนที่เป็นผู้เรียน อย่างไร
๓. เราจะไปเปลี่ยนท่าที ทัศนคติคนที่เป็น ครู อย่างไร
๔. เราจะไปจัดการการเมืองเรื่องการศึกษาอย่างไร

.....

กลุ่มที่ ๕

นำเสนอโดย คุณแสงจันทร์ คำตาเทพ สำนักงานสาธารณสุข จ.ลำปาง

แรงบันดาลใจ เกิดจาก “คำก๊ิด” ต้องการสืบทอด,ให้คนในชุมชนมองเห็นคุณค่า ไม่ให้หายไป

ปัญหาที่พบ

๑. ปัญหาของเด็กที่เข้ามาเรียนในเมือง พูดภาษาถิ่นได้แต่ไม่ออก(ปากเกอญอ)
๒. ปัญหาของคนในชุมชน/สังคม เรื่องสุขภาพ ระบบสาธารณสุขทำให้เกิดปัญหา
๓. ปัญหาของคนในชุมชน/สังคม เรื่องภาษา ภาษาของ “ซอง” คนในพื้นที่มาจากเขมร จะใช้ภาษาเขมรแล้วคนไทยว่า เป็นภาษาที่เกิดจากการปรับตัว คิดขึ้นมาเอง
๔. นโยบายของรัฐ

การกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนท้องถิ่น

เริ่มต้นจาก “ฐานความรู้”ของชุมชน

- พิธีภักดิ์ของพื้นบ้านและวิถีชีวิตชุมชน
- องค์ความรู้, ผักพื้นบ้าน,สุขภาพชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

- กลุ่มแนวคิด เพื่อถ่ายทอดภาษา เช่น ภาษาของ,ภาษาปาเกอญอ จัดการเรียนรู้ในชุมชน

เริ่มต้นจาก “ฐานครอบครัว”

- ส่งเสริมให้รักการอ่าน เช่น อ่านหนังสือเด็กให้ลูกฟัง เป็นกระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นจากครูคนแรกในชีวิตของลูก คือ พ่อ แม่

การจัดการเรียนรู้ผ่าน “วิถีชีวิตชุมชน”

- ผู้คนไปทำบุญที่วัด พระครูสอดแทรกการเล่าเรื่องราวต่างๆ

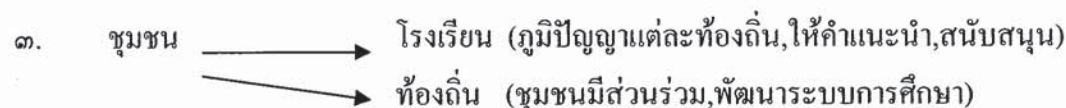
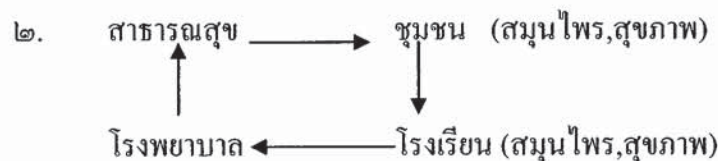
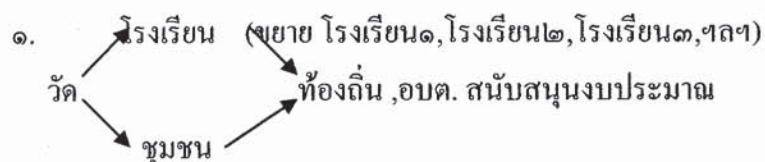
การเปิดพื้นที่การเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากในระบบโรงเรียน มีการเรียนรู้ จาก

- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- ศูนย์เด็กเล็ก การรวมกลุ่มของเยาวชนจัดกิจกรรมร่วมกันเอง
- พิพิธภัณฑ์
- กิจกรรมค่ายในโรงเรียน
- การใช้กระบวนการวิจัยโดยชุมชน/นักเรียน

การเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบในโรงเรียน

- หลักสูตรท้องถิ่น เช่น พระคุณเจ้า(พิพิธภัณฑ์ที่วัด จ.แพร่),ภาษาของ,ผักพื้นบ้าน
- การจัดกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ แทรกเข้าไปชุมชน เช่น ค่ายเด็ก,ค่ายศิลปะ
- ครู การสร้างครูจากบุคคลในท้องถิ่น เช่น ครูทีมวิจัย /ครูธรรม/ครูพระ/ครูภูมิปัญญา/ครูอสม.และใช้เรื่องราวในท้องถิ่นเป็นหลักสูตร

การเชื่อมโยงในระบบท้องถิ่น

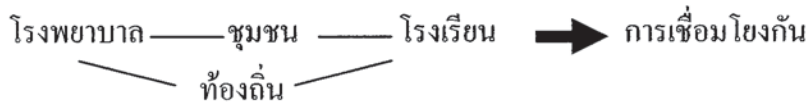

สิ่งท้าทาย “อนาคต”

๑. ทำอย่างไรให้เกิดการยอมรับเรื่องหลักสูตรการศึกษาทางเลือก ในวงกว้าง ทางกฎหมาย,เกิดการจัดการศึกษาทางเลือก (คนในสังคมส่วนใหญ่ยังรู้ไม่เท่าทันกับผลกระทบจากการศึกษา)

๒. ทำอย่างไรให้เกิดการขยายผลในท้องถิ่น

๓. ทำอย่างไรเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ “ภาษาของ” แต่ชุมชนสื่อสารภาษาของน้อยลง

๔. ทำอย่างไรที่จะสร้างกระแส, สร้างพลัง ให้มีการขยาย-กระจายไปยังกลุ่มอื่นๆ ในสังคม เช่น การประชาสัมพันธ์, วิทยุชุมชน, เครือข่าย, เวทีแลกเปลี่ยน

ข้อค้นพบ

๑. ข้อมูล-ผลงานวิจัย ความรู้ ความสามารถ เปลี่ยนความคิด ความเชื่อของคน

๒. ภูมิใจ “ความเป็นของ”, “ความเป็นป่าเถื่อน”

.....

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการนำเสนอ

ผู้ดำเนินรายการ : หลังจาก วันนี้ โจทย์คือ เราจะทำอย่างไร

- เราจะมุ่งเข้าไปเสริมการศึกษาในระบบ ได้อย่างไร
- เราจะแสวงหารูปแบบใหม่ได้อย่างไร
- เราทำรูปแบบที่เราคิด แบบที่เราเห็น รูปแบบที่เราชอบ แล้วขยาย ผลักดัน ให้เกิดการยอมรับ
- เราจะทำอย่างไร เปลี่ยนได้หรือไม่กับกลุ่มที่ไปตามกระแส คือ

พ่อแม่ การผลักดันเข้าสู่โรงเรียน

เด็ก ไม่อยากเรียน อยากเล่น (แต่ถ้าให้เด็กเรียนไปเล่นไป ทำได้หรือไม่ อย่างไร)

ครู สอนครึ่ง และจัดการสอนพิเศษอีกครั้ง เป็นการหาประโยชน์จากการศึกษา

อำนาจรัฐ/กฎหมาย จะเอื้อแค่ไหน

คุณตำรวจ ผักผล ศูนย์การเรียนรู้ใจไว้ได้ ต.เมืองจันท์ กิ่งอ.ภูเพียง จ.น่าน :

- ทุกคน ณ ที่นี้จะไม่หยุด ยังทำต่อของใครของมัน
- มีแรงใจในการทำต่อ เพราะรู้ว่ามีคนที่ทำคล้ายๆกันกับเราที่ทำ ถึงเนื้อหาจะไม่เหมือน แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ มุ่งรับใช้ท้องถิ่น การพยายามที่จะนิยามความหมายของการศึกษาทางเลือกขึ้นมา ถ้าเราจะมุ่งสร้างความหมายใหม่ เราต้องร่วมกัน ถ้าเราชอบ “การศึกษาภูมิปัญญา” หรือไม่
- เท่าที่ผ่านมา การศึกษาทางเลือกยังไม่ปรากฏอย่างเป็นทางการ ถ้าเราจะสร้างความหมายใหม่ ก็ต้องคุยกันวันนี้เลย ไม่เช่นนั้นก็จะกลับไปเหมือนเดิมอีก คือ การใช้คำที่มีอยู่ ดีความที่มีอยู่ ศูนย์การเรียนรู้หรืออะไรก็แล้วแต่ ซึ่งถ้าเรายอมรับสถานะแค่นี้ มันก็จะกลับเข้าไปอยู่ที่การศึกษาแค่ทำให้กฎหมายที่มีอยู่ขณะนี้สนองตอบต่อศูนย์การเรียนรู้ หรือรูปแบบที่ถูกจัดขึ้น แต่ถ้าพูดถึงการศึกษาทางเลือกน่าจะเป็นอะไรที่ไม่ใช่เอกชน หรือไม่ใช่ตามแบบที่รัฐจัดขณะนี้ แต่ถามว่ามันคืออะไร ความหมายจะว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ไม่ใช่ แต่เป็นการปรับวิธีคิดเรื่องการศึกษาทางเลือก เป็นแบบฝรั่งหรือเปล่า

* นิยาม นำที่จะมีการคุยกันต่อไป “การศึกษาทางเลือก” ในเชิงความหมายของพวกเรา จะเป็นอย่างไร

คุณประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จ.เชียงใหม่ :

วันนี้ได้เห็นถึงแนวทางในอนาคตที่จะเกิดขึ้น ๒-๓ ช่องทาง อย่างที่อาจารย์บอก ช่องที่เป็นพลังที่มองเห็นคือ ช่องที่เป็นองค์กรทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นงานพัฒนา งานการศึกษา จริงๆ ถ้าองค์กรทางศาสนาเป็นหลักขับเคลื่อน ก่อนข้างมีความยั่งยืน ส่งผล คือชาวบ้านเข้ามาร่วมไม่ร่วมมือได้

ผศ.มนัส จินตะนະดิลกุล โครงการสหวิทย์เพื่อชุมชนยั่งยืน มูลนิธิไชยวงศา จ.ลำพูน :

เราจะแยกกิจกรรมการศึกษาทางเลือก ได้แบบนี้

๑. กิจกรรมที่จะทำเข้าไปเสริมการศึกษาในระบบที่มีอยู่ โดยการรวบรวมกลุ่มที่ทำกิจกรรมแบบนี้ มาแลกเปลี่ยนกันว่ากิจกรรมแบบนี้ได้พิสูจน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและไปหนุนเสริมในระบบการศึกษา ในโรงเรียนได้ดีแค่ไหน ทำเป็นหลักสูตรแล้วทำการรณรงค์ ผลักดันให้เกิดการยอมรับในระบบ

๒. กลุ่มกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียน กลุ่มกิจกรรมที่เป็นรูปแบบทางเลือกต่างๆอย่างที่เราทำ หลายๆกลุ่มตั้งศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ เป็นเป็นรูปแบบที่ไร้รูปแบบ ที่ตอบสนองชุมชนหลายกลุ่ม เป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง ทำอย่างที่จะรวมกลุ่มพวกนี้แล้วหาต้นแบบหรือหลักสูตรที่มันยอมรับได้ แล้วดันให้เป็นกฎกระทรวงที่ ทำอย่างไรให้หน่วยงานรัฐท้องถิ่น หรือหน่วยงานรัฐสนับสนุนให้เกิดระบบได้

๓. ตอนนี้โรงเรียนประถมหลายโรงเรียน ถ้า เพราะนักเรียนน้อยมาก เป็นไปได้หรือไม่ที่เราจะยึดร่วมกับท้องถิ่นและครูขอเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภายใน แต่ยังได้รับการสนับสนุนของรัฐ ชุมชน ครู นักเรียน ร่วมกัน คือ ต้องทำอย่างไรให้ชุมชนยอมรับในสิ่งที่เราได้เดินมาทุกวันนี้ ถ้าชุมชนยังเดินอย่างทุกวันนี้อยู่ ลูกหลานจะลำบาก ถ้าเปลี่ยน ครู ชาวบ้านร่วมกัน อาจจะหาต้นแบบ(Model) ที่ใดที่หนึ่งขึ้นมา คิดว่ารัฐคงไม่ปฏิเสธหรอก เพราะก็มองเห็นอยู่แล้ว แล้วทุนสนับสนุนอาจจะบัญญัติในกฎกระทรวงว่า อย่างน้อย อบต. ต้องสนับสนุน อะไรอย่างนี้ ซึ่งมันก็จะมียุทธศาสตร์การศึกษาที่หลากหลายตามความถนัดของพวกเรา หน่วยงาน เช่น สกว.และพวกเราทุกคนต้องคิดต่อ จะทำอย่างไร ที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการศึกษาได้

พะตี่จอนิ โอโดชา วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ :

ต่อไปน่าจะไปประชุมที่ วัด อบต.โรงเรียน บ้าน ป่า ฯลฯ ประชุมที่นี้แบบนี้ ก็อยู่อย่างเก่า มีทุนสนับสนุนก็จัดต่อไปเรื่อยๆ

ผู้ดำเนินรายการ สรุปประมวล :

หลังจากที่ฟัง สกัศตัวร่วม ๕-๖ ประเด็น ตั้งแต่เช้าที่คุยกันมา

อ. มนัสเสนอ ทุกคนที่อยู่ที่ยังไงก็ต้องกลับไปทำ แต่ถ้า สกว. สนใจเรื่องการศึกษาทางเลือกแล้ว ตั้งโจทย์ให้มันชัด แรง มีรูปแบบ ก็จะได้ทำร่วมกัน

คุณประหยัด เสนอเพิ่มพื้นที่ นอกจากโรงเรียนแล้วมันน่าจะกลับไปอยู่ฐานวัด มัสยิด ปอเนาะ โบสถ์ หรือศาสนาสถานใดก็ตามที่อยู่ในชุมชน กลับมาเป็นตัวดึงดูดเอาคุณค่ากลับคืนมา ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการศึกษาที่ไร้ขีดจำกัด หลายรูปแบบ เป็นสิ่งที่รัฐควรจะต้องเปิดโอกาส แต่ถ้ารัฐไม่เปิดโอกาสเราก็จะต้องช่วงชิงโดยกระบวนการของประชาชน ซึ่งมีรูปแบบที่ไม่หักล้าง แต่เป็นการเสนอทางเลือก

ข้อเสนอ ๕ ทางเลือกเสนอโดยเครือข่ายการศึกษาทางเลือก

๑. การศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้จิตวิญญาณของมนุษย์สูงขึ้น
๒. การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อสร้างความหมายให้กับชีวิตที่เกิดสุขใกล้ตัว เป็นระบบคุณค่าภายในที่อยู่ใกล้ตัวและเอาชีวิตรอด

๓. เนื้อหาการศึกษาทางเลือก ต้องเป็นคุณค่าทาง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เป็นอุดมการณ์ที่จะอยู่ร่วมกัน จนมีคำกล่าวว่า “ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” ไม่ได้หมายความว่า เป็นการศึกษาเพื่อทุนนิยมเพียงอย่างเดียว แต่จะเป็นการศึกษาเพื่อ “บุญนิยม” เพื่อ “สังคมนิยม” เพื่อ “ชุมชนนิยม” ไม่ได้หวังเพียงเพื่อใบปริญญาเท่านั้น เนื้อหานอกจะจะเป็นระบบคุณค่า จะต้องเป็นการปฏิบัติเพื่อเอาชีวิตรอดด้วย แทนที่จะไปเอาใบปริญญาแต่กลับได้ข่าวพันธุ์ใหม่ ได้ที่อยู่ ที่เล่น

๔. วิธีการเรียนรู้ที่ได้จากทางเลือกเป็นวิธีการที่จะต้องลงมือทำ เป็นการจัดการตัวเอง เปลี่ยนแปลงตัวเองมีพื้นที่ของตัวเองที่ภูมิใจกับองค์ความรู้

๕. เนื้อหาของการศึกษาและวิธีการต้องบูรณาการ ไม่แยกส่วน เป็นองค์รวมเพื่อเชื่อมโยงทั้งคนสอน คนเรียน พื้นที่ เนื้อหา รัฐ สังคม หรือ องค์กรต่างๆเข้าด้วยกันอย่างหลากหลายโดยไม่แบ่งแยก โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขของชุมชน

เพราะฉะนั้นทั้งหมด ทั้งปวงนี้เข้าใจว่าพวกเราพอมีประเด็นว่าจะทำต่ออย่างไร จะทำอย่างไร เข้าใจว่า สกว.ต้องเดินหน้า เป็น “วาระของประชาชนในระดับรากหญ้า” กับพื้นฐานที่จะต้องช่วงชิง เรียกจิตวิญญาณเดิมที่เคยสงบสุข เคยจัดการตัวเองได้ และเคยเชื่อมโยงไม่ว่ามัสยิด ปอเนาะ โรงเรียนวัด กลับมามีคุณค่าอีกครั้งหนึ่ง โจทย์อย่างนี้ ถ้าไม่ทำซ้ำๆถ้าไม่ทำให้มันโตขึ้น เป้าใหญ่ขึ้น ใครจะเห็น แล้วเขาก็ไม่เลือก เพราะฉะนั้นการจะทำให้เขาเลือกต้องทำให้เห็นและทำให้มันเคลื่อนไหวอย่างจริงจัง คนเดียวทำไม่ได้

คุณชัชวาล ทองดีเลิศ :

ประเด็นใหญ่สุดของเราก็คือ การขับเคลื่อน การเรียนรู้ใหม่การศึกษาทางเลือกในสังคมไทยให้เป็นจริงจะเป็นอย่างไร ทั้งหมดคือสิ่งที่ต้องไปคิดร่วมกัน ที่บอกว่าพัฒนามนุษย์หลากหลาย รับผิดชอบถิ่น รับผิดชอบสังคม แต่มีประเด็นรูปธรรมที่เสนอและนำทำ

๑. ฐานข้อมูลทั้งหมดของเครือข่าย ของการศึกษาทางเลือก อย่างน้อยต้องถูกรวบรวมให้เป็นระบบ
๒. ถ้าจะทำต่อ แต่ละจุดที่มีจุดแข็งที่ดีเราถอดบทเรียน หรือใช้งานวิจัยไปดึงให้เกิดความชัดเจนเพื่อการขยายผล

โจทย์ที่ฝากไว้ให้คิดร่วมกัน หรือเป็นโจทย์งานวิจัยได้หรือไม่

๑. ทำอย่างไรให้คนในสังคมเท่าทันกับการศึกษาในระบบ
๒. เป็นหนี้มากขึ้นจากการศึกษาในระบบ อย่างนี้จะทำอย่างไร ถ้าเท่าทันอาจจะไม่เป็นหนี้ก็ได้ หรือว่าจะมีกระบวนการอย่างไร
๓. การสร้างค่านิยม การเรียนรู้ใหม่ที่ไม่วางแต่เพียงจะทำอย่างไร
๔. การให้เกิดการยอมรับและการขยายผลการเรียนรู้ที่ดี ดีแต่ทำไมไม่เกิดการยอมรับ เพราะอะไร ที่คนยอมรับมันมีปัญหา คงจะต้องถึงเวลาเปลี่ยนแปลง
๕. ต้องมีหน่วยงาน/กลไก ที่ทำให้ข้อเสนอ ข้อเรียกร้องของทุกกลุ่มให้เกิดการต่อเนื่อง สิ่งที่คุณคนทำมีอยู่แล้ว แต่จะทำอย่างไรให้ทุกส่วนเกิดการเชื่อมโยง ต่อเนื่อง ต้องทำอย่างไร

แนวทางร่วม

๑. พบปะเรียนรู้ ปรับปรุงสื่อการสอนนำเสนอต่อสังคม
๒. การบูรณาการที่คำนึงถึงวิถีชุมชนเป็นหลัก
๓. ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เช่น วิถีชุมชน, ปฏิทิน
๔. ขยายแนวทางการเรียนรู้ให้ทั่ว
๕. ถอดบทเรียนของแต่ละศูนย์การเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ แลกเปลี่ยนในชุมชนอื่นๆ

อนาคตการเรียนรู้/พลังการขับเคลื่อนร่วม

ทำเป็นโซน อย่าฝืนธรรมชาติ และเคารพความหลากหลาย ให้มีความหลากหลายทั้งรุ่นพ่อ ลูก เชื่อมโยงหลายระดับ (ท้องถิ่น, นโยบาย, ภาค, ชาติ)

อ.สมคิด แก้วทิพย์ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ :

- เราจะคิด/ทำอะไรกันต่อ คงต้องคิดต้องขบกันต่อไปเรื่อยๆ ณ วันนี้
- เรามองเราตัวเอง เป็นผู้ร่วมขบวนการเดียวกัน คงไม่มีตัวสมมติเป็นองค์กรนั้น องค์กรนี้ เป็นอุปสรรคต่อการคิด การร่วม คิดกันต่อไป นั่นก็คือว่า “มีเพียงเรา”
  - สกว. เป็นองค์กรหนึ่ง เพราะก็ใช้เงินของเรา เงินหน้าหมู เมื่อเรามีโอกาสใช้ทรัพยากรตรงนี้ ก็ต้องมาคิดและคบกันต่อไป
  - ตัวสถาบันการศึกษาที่มีอยู่ทั้งหมด ถ้าเป็นคอมพิวเตอร์ก็เป็นเครื่องคอมพิวเตอร์ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เครื่อง แต่ปัญหามันอยู่ที่โปรแกรมที่อยู่ในเครื่องและคนใช้เครื่อง สิ่งที่เราทำมันเหมือนโปรแกรม ชุดความรู้ ชุดซอฟต์แวร์ที่จะเอาไปลงในเครื่อง แล้วบางทีคนที่ใช้เครื่องก็อยู่ในนั้นแล้ว คือ พวกเราเอง แล้วพรรคพวก เพื่อนฝูงทั้งหลายที่อยู่ในระบบมีปัญหาและต้องการที่จะปิด เพราะฉะนั้นอาจจะต้องวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่งว่า ตัวการศึกษาที่เราเห็นร่วมกันว่าเป็นระบบใหญ่ เป็นกระแสชุดความคิด ชุดโปรแกรมใหญ่ แต่ว่าเงื่อนไขที่เรา

จะสร้างการเปลี่ยนแปลงการศึกษาที่มันตอบสนองกับชีวิต ต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สนามที่เราควร
จะเลือกเล่น ที่เห็นเป็นจริง ที่ครบระบบของมันเอง อยู่ใน “ชุมชนท้องถิ่น” ไข่ม้อยครับ เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า
สนามชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ก็เลือกสโคป ขยายอย่างมากก็แค่จังหวัดแล้วก็สร้างระบบให้มันเชื่อมโยงกับ
การศึกษาที่มีว่าเลือกสนามในสถาบันหรือโรงเรียน นั่นก็เป็นอีกสนามที่น่าเข้าไปเล่น เอาเป็นชุดความคิด
วิธีการ ผมคิดว่าชุดนี้เป็นชุดที่สร้างปัญหา โดยฐานของคนส่วนใหญ่ก็ไม่ปฏิเสธปัญหานั้น เห็นคุณค่า ทำ
อย่างไรถึงจะให้คนส่วนใหญ่เห็นภาพรวมของทั้งหมดที่มันมีความซับซ้อน นี่เป็นโจทย์ใหญ่ ปัญหาอยู่ที่
โครงการ จุฬารวมคิดความ คนที่น่าไปใช้

การสานกันต่อเป็นเรื่องของแกน พี่ชัชเป็นคนที่มีเครือข่ายกว้างขวางอยู่แล้ว และพวกเราต่างคนก็ต่าง
มีเครือข่ายกว้างขวางด้วยกันทั้งหมด เพราะฉะนั้นเรื่องนี้จะฝากใครไม่ได้ ต้องถือว่าเป็นผู้ร่วมภารกิจ เป็น
พันธกิจร่วมของขบวน ก็ต้องค้นหากันต่อไป คบคิดกันต่อไป สกว. ก็คงเป็นของพวกเราทุกคน นะครับ

คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ :

เรา还将ทำงานกันอย่างต่อเนื่อง การจะเดินไปได้ มันต้องเป็นข้อตกลงร่วมมันถึงจะมีพลัง ทุกคน
พร้อมจะเดินร่วมกัน ทุกคนเดินไม่หยุดอยู่แล้ว แต่มันอาจจะต้องมีอะไรซักอย่างจะมาร่วมกันแล้วสามารถ
เป็นพลังทะลุไปได้ จุดประกายต่อไปได้ในสังคมที่ใหญ่ขึ้น ขอขอบคุณผู้เข้าร่วมทุกท่านที่กำลังขับเคลื่อน
ขอขอบคุณ สกว. ที่สนับสนุนให้เราได้มาคุยกันในวันนี้ และเราจะคบคิดกันต่อไป เพื่อที่จะสร้างสรรค์
การศึกษาของบ้านเราให้เป็นจริงครับ

พระครูพิพิธสุตาทธ สถาบันโพธิยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่

กล่าวปิดการประชุม :

สิ่งที่พูดมาทั้งหมดนั้นครบถ้วนแล้ว แต่อยากจะแปลงที่พูดมาให้เป็นกระบวนการสิ่งที่เรากำลังทำนี้
ไม่ว่าใครจะทำที่ไหน เราได้พยายามแสวงหาคนที่มีความรู้ จะอยู่ตรงไหนของชุมชน เอาคนที่มีความรู้
เหล่านั้นมาแบ่ง มาแลกกัน แต่ละคนก็คบคิดด้วยสติ ปัญหาที่จะมีได้ ในหลายกรณีก็คบคิดโดยใช้พลังหมู่ใน
การคบคิด ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ในที่สุดก็ได้ลงมือทำในทุกๆเรื่อง

อย่างนี้ในทางธรรมเราเรียกว่า เรากำลังเดินอยู่บนทางของปัญญาของการเรียนรู้ กระบวนการในการ
วางจุดเริ่มต้นอาจจะไม่แค่นี้ เราต้องมาคบคิดกันต่อว่าทำอย่างไรจะให้พื้นที่มาเชื่อมต่อกระบวนการที่เราได้พูดมานี้
ให้เพิ่มขึ้น อย่างหลายๆท่านก็ได้พยายามทำในเรื่องของเกษตรอินทรีย์ ขยายสร้างพื้นที่ทั้งหลายทั้งปวง เพื่อให้
เชื่อมต่อกระบวนการเรียนรู้ให้มากขึ้นๆ

ต้องยอมรับกระแสของพี่น้อง ของชาวบ้านไปในทางทุนนิยมบริโภคนิยมอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น
คำถามที่ชาวบ้านจะมีกับลูกหลานมีไม่กี่คำถาม ต้องการแค่ ๒ คำตอบ ว่าใช่หรือไม่ใช่ หรือบางครั้งเป็นไป
ในลักษณะสอบสวน ไปไหน ไปอย่างไร ไปกับใคร มันจะไม่พ้นไปจากคำถามเหล่านี้ เพราะว่าพ่อแม่จ่ายเงิน

ให้ไป เวลาที่จะคุยกันในบ้านแทบจะไม่มี นี่ก็เป็นปัญหาในชุมชนเองที่กระทบอยู่ เพราะนั่นพ่อแม่จะไม่รู้เลยว่า ลูกตัวเองได้รางวัลอะไรมา ลูกสอบผ่านไม่ผ่านอะไร พ่อแม่จะรู้เลยว่าลูกได้อะไรมาบ้าง นี่เป็นโจทย์ใหญ่ที่ต้องมาคิดกันว่าทำอะไรให้ไปด้วยกันได้ทั้งขบวน พ่อแม่ ชุมชน เป็นกัลยาณมิตรที่จะสร้างเล็กๆ เป็นพลังต่อขึ้นไปในอนาคต มีกระบวนการคิดที่มากกว่าจะมาตอบคำถามพ่อแม่ในลักษณะที่ผ่านมา

ถ้าสิ่งที่ทำเป็นกระแสนี้อยู่แล้วก็มีอยู่หลายๆ โจทย์อย่างที่คุณหลายท่านได้พูดไปแล้ว น่าจะมารวบรวมกันคบคิดและมองการณ์ศาสนาเข้ามา ส่วนหนึ่งก็ได้มาร่วมเรียนรู้ด้วย เพื่อขับเคลื่อนต่อไป และอีกส่วนก็เพื่อเอา “ยุทธธรรม” เข้ามาใส่ให้ด้วย

ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่าน ขออำนาจพรทุกท่านประสบแต่ความสุข ความเจริญ มุ่งมาดสิ่งอันเป็นปรารถนาเป็นไปด้วยชอบ ประกอบด้วยธรรม สมความสมนึกทุกประการ โดยถ้วนหน้าด้วยกันทุกท่านทุกคน เทอญ.....

..... สาธุ .....

“ถ้าตามคนอื่นแล้วเจอหลุมขี้คนอื่น” คือ เราอย่าเอาอย่างคนอื่นไปทุกเรื่อง

“คนเอามาเตะแต่ ยังบ่สอนกันแต่ๆก็เอามาเป็นเล่นเหยีย” เอาของเล่น เอามาทำจริง เอาของจริงมาทำเล่น เหมือน ฟุตบอลเป็นของเล่น มาสอนจริงตั้งแต่ ทำไม้ปลูกข้าวปลูกนาทำไม ไม่สอน มาทำเล่น

พะติจอนิ โอโโคชา เชียงใหม่

ภาคผนวก

เอกสารประกอบ

โครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

วันที่ 22 กรกฎาคม 2551

ณ ห้องประชุมนำโชค โรงแรมศิรินาถการ์เด็นท์
ถนนริมคลองชลประทาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จัดโดย

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา

ประวัติความเป็นมา

ชุมชนแม่ทา เป็นชุมชนที่ก่อตั้งอยู่ริมน้ำแม่ทานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2186 โดยการอพยพเข้ามาอยู่ของหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งชาวปกากะญอ ชาวเผ่าลัวะ ชาวไทยอง ชาวเขิงแสน ชาวละกอน (ลำปาง) การอพยพเข้ามาของคนกลุ่มต่างๆ นั้นนอกจากคนปกากะญอที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมแล้ว กลุ่มคนที่อพยพเข้ามา เริ่มแรกจะเป็นการรับจ้างสัมปทานทำไม้ หนีภัยสงคราม ภัยแล้ง แล้วมาทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ปลูกข้าว ฝ้าย พืชผักเพื่อบริโภคและเก็บหาของป่า และปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการผลิตพืชพาณิชย์ในช่วงปี 2500 ในยุคหลังสัมปทานป่า

เมื่อเกษตรกรเข้าสู่การผลิตระบบตลาด หรือเกษตรพันธะสัญญา เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ยาสูบ ที่ได้ตั้งโรงบ่มใบยาในหมู่บ้าน เมื่อผลผลิตไม่ได้ราคาก็ทดลองปลูกพืชพาณิชย์อื่นๆ เช่น ถั่วแดง พริก จนกระทั่งมีบริษัทมาส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของคนแม่ทาเข้าสู่ระบบเกษตรพันธะสัญญาแทบทุกครัวเรือน ชาวบ้านต้องทำงานหนักเพื่อทำการผลิตสุขภาพทรุดโทรมจากการทำงานหนัก และการใช้สารเคมีในระบบการเกษตร และผลผลิตก็ไม่ได้คุ้มค่า เกิดภาวะหนี้สิน จนเกิดการอพยพออกไปขายแรงงานภายนอกทั้งในและต่างประเทศ ครอบครัวย้ายคนต่างแยกกันอยู่ ความเอื้อเฟื้อเพื่อบริการบ้านเหนือ เกลือบ้านได้ จางหายไปจากชุมชน

จนเมื่อปี 2529 ได้มีการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านหลายครอบครัว เพื่อที่จะมาร่วมคิดช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชน ศึกษาเรียนรู้รูปแบบวิธีการแก้ไขปัญหาจากพื้นที่อื่นๆ สร้างกิจกรรมพัฒนาชุมชนโดยจัดตั้งกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มวัวควาย ทั้งหมดเกือบ 20 กลุ่ม โดยมีตัวแทนจากแต่ละกลุ่มเข้ามาเป็นคณะกรรมการกลาง เพื่อร่วมกันทำงาน ในกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้มีกลุ่มที่ทำระบบเกษตรกรรมทางเลือก ที่พัฒนาระบบการผลิตแบบยังชีพ ไม่ใช่สารเคมี เหลือจากการบริโภคจึงขายออกสู่ภายนอก

กลุ่มชาวบ้านที่ทำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ได้ขยายกลุ่มเพิ่มมากขึ้น และมีผลผลิตที่สามารถนำไปจำหน่ายให้ผู้บริโภคในเมืองอยู่เสมอ ได้ยกระดับขึ้นมาเป็นนิติบุคคลได้ได้จดทะเบียนเป็น “สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด” เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2544 และได้เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2544 เพื่อที่จะส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม จนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ในด้านการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านแม่ทาได้ให้ความสำคัญตลอดมา จากการบริหารจัดการโดยกลุ่มคณะกรรมการกลาง ยกกระดับให้องค์กรท้องถิ่น คือสภาตำบลแม่ทาเข้ามาทำหน้าที่ ซึ่งมีกิจกรรมที่ร่วมกันดูแลจัดการอย่างต่อเนื่อง เช่น การบวชป่า การจัดการป่าในรูปแบบต่างๆ การทำแนวเขตป่า การทำแนวกันไฟ การพัฒนาระบบระเบียบการจัดการและการใช้ประโยชน์

จากป้าอย่างยั่งยืน จนเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นๆ เข้ามาศึกษาเรียนรู้ทั้งรูปแบบการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจนได้มีการจัดตั้งเป็นสถาบันการเรียนรู้ชุมชนขึ้นมาใช้ชื่อว่า “สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนมาทา” เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2543 โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันดำเนินงานภายใต้ สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด มีภารกิจในการจัดกิจกรรมฝึกอบรม เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาคณินและนอกชุมชนให้เข้าใจเรื่องงานทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เรียนรู้จากสิ่งที่ทำ
3. เพื่อพัฒนาวิทยากรชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นต่อไป

เนื้อหา หลักสูตร ที่เปิดให้มีการเรียนรู้

1. การจัดการทรัพยากร ซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ ประสบการณ์การจัดการองค์ความรู้โดยองค์กรชุมชน กฎเกณฑ์การรักษาป่า การจัดการไฟฟ้า การดูแลสภาพพื้นที่ ระบบเหมืองฝาย เป็นต้น
2. เกษตรกรรมยั่งยืน มีเนื้อหาที่เปิดให้มีการเรียนรู้ในเรื่องแนวคิดเกษตรกรรมยั่งยืน เทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน สวน – ไร่ นา ตัวอย่างในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน และรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่เหมาะสม
3. กลุ่ม / เครือข่าย โดยสามารถเรียนรู้ได้ในเรื่องประสบการณ์การจัดตั้งองค์กร การบริหารจัดการการยกระดับองค์กรชาวบ้าน / สหกรณ์ กระบวนการทำงานระบบกลุ่ม / แนวคิด และการพัฒนา / สร้างคนรุ่นใหม่หรือเยาวชนในชุมชน
4. ธุรกิจชุมชน / ระบบการตลาด ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องร้านค้า สหกรณ์ การผลิตข้าวโพดอินทรีย์ การผลิตอาหารสัตว์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การผลิตผักอินทรีย์
5. คนรุ่นใหม่ / เยาวชน เป็นการนำเสนอชุดประสบการณ์และบทเรียนการทำงานของคนรุ่นใหม่ การจัดค่ายพัฒนาการเรียนรู้ให้กับกลุ่มรุ่นน้อง และบทบาทของคนรุ่นใหม่ในงานพัฒนาชุมชน

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา มีลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแต่ละกลุ่มที่เข้ามาเรียนรู้ อาทิ

1. การเข้ามาเรียนรู้โดยรูปแบบการศึกษาดูงาน ซึ่งมีเวลาดังแต่ 1 – 2 วัน โดยเริ่มเรียนรู้จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ผลกระทบ อาศัยสื่อประกอบในการอธิบาย การใช้ประสบการณ์จริง

ของผู้นำมาอธิบายประกอบ การแก้ไขปัญหของชุมชน แนวคิดสำคัญ และพาไปเรียนรู้ในแปลงเกษตร เพิ่มเติมเรื่องเทคนิคเกษตรกรรมยั่งยืน

2. การเข้ามาเรียนรู้โดยการฝังตัวในชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ร่วมกับครอบครัวของเกษตรกร ตั้งแต่ 7 วัน 10 วัน หรือเป็นเดือน เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผ่านกระบวนการลงมือทำ และแลกเปลี่ยนร่วมกัน และจะมีการประเมินผลร่วมกันในตอนท้าย

3. การฝึกอบรม เป็นการใช้กระบวนการเต็มหลักสูตร จัดกระบวนการให้เรียนรู้ในเรื่องการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง เชื่อมกับระบบภายนอก หรือของโลก เรียนรู้ด้านแนวคิด เกษตรกรรมยั่งยืน การลงมือปฏิบัติซึ่งจะเป็นการเรียนรู้เรื่องเทคนิค การแลกเปลี่ยนแบบเจาะลึกเป็นรายครอบครัว

4. การเรียนรู้แบบทั้งครอบครัว เป็นกลุ่มที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมมาแล้ว และต้องการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในครอบครัวทั้งพ่อ แม่ ลูก จึงมีการพามาร่วมเรียนรู้และลงมือทำกับครอบครัวที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืน ร่วมทำกิจกรรมทุกอย่างในแปลง พุดคุยแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ในเรื่องเทคนิคการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

5. การจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กในโรงเรียน ซึ่งเป็นการวางแผนทางเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้รูปแบบการเข้าไปจัดกิจกรรมให้กับเด็กในโรงเรียนพานักเรียนออกมาทัศนศึกษาในแปลงเกษตรกรรมยั่งยืน และมีการจัดค่ายการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่เรียนในชุมชนและนอกชุมชนในช่วงปิดเทอม

6. การจัดการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากร มีกระบวนการที่อธิบายให้เห็นภาพรวมของการจัดการป่าชุมชนแม่ทา โดยใช้แผนที่จำลอง (model) บอกเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน การจัดการป่า กฏระเบียบ จากนั้นพาเข้าไปศึกษาเรียนรู้สภาพป่าชุมชนอธิบายถึงเรื่ององค์ความรู้ในการจัดการวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ระบบนิเวศป่า ฯลฯ

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

คุณสว่าง ชัยมาสพงศ์

สหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด (สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา)

61 หมู่ 5 บ้านป่านอด ต.แม่ทา กิ่งอ. แม่ออน จ.เชียงใหม่ 50130

โทรศัพท์ 086-1881850

โรงเรียนชาวนา ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้

ประวัติความเป็นมา

โรงเรียนชาวนา ศูนย์การเรียนรู้โจ้โก้เกิดขึ้นมาจากการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มแกนนำชาวบ้าน นำโดยพ่ออุ้ยศรี ผักผล พ่อสม ผักผล พ่อบุญมี มนเทียร นักพัฒนาเอกชน นายสำรวย ผักผล และ นักวิชาการด้านการเกษตร อาจารย์เถียร สุนทรเมือง อาจารย์มงคล พุทรวงศ์ ที่เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและเกษตรกร ระบบเกษตรกรรมรวมถึงระบบนิเวศในจังหวัดน่านที่เสื่อมโทรมลง อันมีผลมาจากกระบวนการเกษตรที่พึ่งพาอาศัยของความรู้จากภายนอกและนำเอาพันธุ์พืชที่นิยมในท้องตลาดมาปลูก ทำให้เกิดความไม่สมดุลของพื้นที่และพันธุ์พืช เป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมายทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จากจุดนี้ทำให้แกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้รวมกลุ่มกันหาทางออก เพื่อให้เกษตรกรได้ประโยชน์สูงสุด จึงได้เริ่มทำการก่อตั้ง “ชมรมอนุรักษ์พรรณพืชพื้นบ้าน จังหวัด น่าน” ขึ้นในปี พ.ศ. 2534 โดยการนำของนายสำรวย ผักผล เพื่อหนุนเสริมกระบวนการทำงานระหว่าง กลุ่มเกษตรกร นักพัฒนาและนักวิชาการ ภายหลังจึงตั้งศูนย์อย่างเป็นทางการโดยใช้ชื่อว่า “ศูนย์การ เรียนรู้โจ้โก้” หรือรู้จักทั่วไปในนาม “โรงเรียนชาวนา” อยู่ภายใต้เครือข่ายมูลนิธิรักษ์เมืองน่านในปี พ.ศ. 2544

วัตถุประสงค์การจัดตั้ง

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพ และแนวทางเกษตรยั่งยืน
2. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับชุมชนเกษตรกรท้องถิ่นในด้านเทคนิคและ องค์ความรู้ด้านการเกษตร
3. ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกษตร

เนื้อหา หลัก สูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

หลักสูตรโรงเรียนชาวนามีเนื้อหาการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนา ได้แก่ การเพาะ กล้าข้าว การปักดำนาแปลงทดลองข้าว ลักษณะประจำพันธุ์ การถ่ายทอดทางพันธุกรรม การคัดเลือก พันธุ์ข้าว การขยายพันธุ์ข้าว การเก็บรักษาพันธุ์ข้าว สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของ ข้าว การเจริญเติบโตและการพัฒนาของข้าว ระบบนิเวศน์และวัชพืชกับการควบคุมวัชพืชในแปลงนา โรคแมลงในแปลงนากับการป้องกันกำจัด การแปรรูปผลผลิตที่เกิดจากข้าว การทำหั่วเชื้อจุลินทรีย์ และ การทำฮอร์โมน ไข่ นม การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพและสารไล่แมลง พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชาวนา

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

กระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนชาวนาใช้หลักของกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม เป็นการ เรียนรู้ที่เกิดจากการได้ลงมือทำเอง โดยให้เกษตรกรได้เรียนรู้และลงมือทำ และได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ร่วมกัน หลักสูตรโรงเรียนชาวนามีการจัดการเรียนการสอนในช่วง 18 สัปดาห์ตามรอบ

การเพาะปลูกเป็นสำคัญ โดยอาศัยนาข้าวและกระท่อมข้างแปลงนาเป็นสถานที่เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ระหว่างกลุ่มชาวนา นักพัฒนาและเด็กนักเรียนที่ส่วนใหญ่จะใช้เวลาช่วงเช้านับตั้งแต่ 9.00 – 12.00 น. ของทุกวันอาทิตย์มาร่วมเรียนรู้กับโรงเรียนชาวนา โดยการสอนจะยึดตามเนื้อหาที่วิทยากรคือกลุ่มชาวนาและนักพัฒนาเอกชนร่วมกันวางไว้ในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับวิถีการเกษตรของชุมชนและการเจริญเติบโตของต้นข้าว เริ่มจากสัปดาห์แรกคือการเพาะปลูกข้าวและไปสิ้นสุดที่สัปดาห์ที่ 18 คือการเก็บเกี่ยวข้าว

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

คุณสำราญ ผักผล เลขที่ 67 หมู่ 1 ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 55000

โทรศัพท์ 054-783092 โทรศัพท์มือถือ 086-9169331 หรือที่

ศูนย์การเรียนรู้ไร่ไก่ ชมรมอนุรักษณ์พรรณพืช จังหวัดน่าน เลขที่ 253 หมู่ 8 ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 55000

โทรศัพท์ 054-783232

โงะเฮียนอุ้ยสอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วาง

ประวัติความเป็นมา

โงะเฮียนอุ้ยสอนหลานฯ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของพ่ออุ้ยแม่อุ้ยในชมรมผู้สูงอายุอำเภอแม่วางที่มีความรู้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ที่มองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของคนอันมีผลจากการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง ซึ่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนในท้องถิ่นที่หลงไปตามกระแสความเจริญและวัฒนธรรมจากภายนอกจนหลงลืมภูมิปัญญา วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง และก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา

พ่ออุ้ยใจคำ ดาปัญญา เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีแนวคิดที่จะดึงเยาวชนให้กลับมาสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนเฒ่าคนแก่ จึงได้ริเริ่มโครงการอุ้ยสอนหลาน ขึ้นในปี พ.ศ. 2539 โดยประสานงานร่วมกับท่านเจ้าคุณพระญาณสมโภช วัดคอยสัพพัญญู ดำเนินการสอนคนตรีพื้นบ้านให้เด็กและเยาวชนในชุมชนจากโรงเรียนต่างๆ ในอำเภอแม่วาง และทำการสอนเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2544 จึงได้เริ่มสอนเรื่องการจักสานเพิ่มเติม ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ทางโครงการอุ้ยสอนหลานได้จัดประชุมโครงการอุ้ยสอนหลานในงานเข้ากรรมโรงเรียนบ้านกาดวิทยาคม โดยมีการนำผู้รู้ด้านต่างๆ ในอำเภอแม่วางมาถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักเรียนและผู้สนใจทั่วไป ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก จนภายหลังได้มีการติดต่อนักเรียนมาเรียนรู้ที่บ้านผู้รู้ด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ทำให้ชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายองค์กรชุมชนแม่วาง เครือข่ายพระสงฆ์และสถาบันการศึกษาบันการศึกษาลงในท้องถิ่นมีความเห็นร่วมกันว่าน่าจะมีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ชัดเจน ในปี 2546 จึงได้เกิดโงะเฮียนอุ้ยสอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วางขึ้น โดยใช้บ้านของพ่ออุ้ยใจคำ ดาปัญญา เป็นศูนย์กลางประสานงานและสถานที่เรียนรู้ของชุมชนแม่วาง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมกันสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่ลูกหลานในชุมชน และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อสานสร้างความสัมพันธ์ที่เคารพและเกื้อกูลกันของคนในวัยต่างๆ ในชุมชน
3. เพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบันองค์กรชุมชน วัดและโรงเรียน ในการจัดการเรียนรู้สืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน

เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

1. คนตรีพื้นเมือง สะล้อ, ซึง, เตหน้า ปกาเกอะญอ และแคนเมือง
2. ฟ้อนดาบ
3. หมอเมือง

4. พืชผักผลไม้พื้นบ้าน การทำการเกษตรปลอดสารเคมี การทำไร่นาอินทรีย์
5. การจักสานต่างๆ
6. การตีเหล็ก ทำมีด ทำขวาน
7. การทอผ้า
8. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
9. อาหารพื้นบ้าน
10. ตัดช่อ ตัดดง แป้งเตียน
11. ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อในรอบปี
12. การทำบายศรี สวดดอก ขันดอก

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

โฮงเฮียนผู้สอนหลายๆ ใช้กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการให้พ่อครูแม่ครู หรือผู้รู้ด้านต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้ทำการสอนให้กับนักเรียนหรือผู้ที่สนใจทั่วไป ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจของตนเอง ทั้งในรูปแบบการเรียนการสอนของพ่อครูแม่ครู จะเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและลงมือทำด้วยตนเอง

รูปแบบในการจัดการเรียนรู้มี 3 รูปแบบคือ

รูปแบบที่หนึ่ง จัดการเรียนรู้อยู่ที่บ้านพ่ออยู่ใจคำ ตาปัญญา เป็นสถานที่เรียนรู้ โดยจะเชิญครูภูมิปัญญาสาขาต่างๆ มาถ่ายทอดความรู้ร่วมกัน โดยมีการกำหนดตารางการสอนวิชาต่างๆ ในแต่ละวันไว้ให้ผู้เรียนสามารถเลือกมาเรียนรู้ได้ตามความสนใจ

รูปแบบที่สอง ประสานงานให้ครูภูมิปัญญาที่เข้าร่วมโครงการไปสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่มีความต้องการ ซึ่งปัจจุบันมีครูภูมิปัญญาที่เข้าร่วมในโครงการแล้วกว่า 30 คน

รูปแบบที่สาม ประสานงานส่งผู้เรียนไปเรียนที่บ้านพ่อครูแม่ครูภูมิปัญญาแต่ละท่าน ซึ่งจะคิดค่าชั้นตั้ง (ชั้นครู) วิชาละ 100 บาท ต่อ 1 ปี

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

พ่ออยู่ใจคำ ตาปัญญา

โฮงเฮียนผู้สอนหลายสิบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วาง

เลขที่ 227 หมู่ 3 บ้านกัวแลป่าเป้า ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์ 053-489228 โทรศัพท์มือถือ 089-955541

ชุมชนบ้านสามขา

ประวัติความเป็นมา

บ้านสามขา ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ชาวบ้านสามขาประกอบอาชีพ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ หางของป่า แกะสลัก รับจ้างทั่วไป อาชีพส่วนตัว รับราชการ และรัฐวิสาหกิจ สภาพพื้นที่ของบ้านสามขาเป็นที่ราบต่างระดับ มีภูเขา และป่าไม้ล้อมรอบ ตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ได้มีการพัฒนาในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านอุปโภค บริโภค และมีเครื่องอำนวยความสะดวกเข้ามาสู่หมู่บ้าน ส่งผลทำให้บ้านสามขาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากเดิมที่เคยทำเพื่อพออยู่พอกิน ต่อมาทำเพื่อให้ได้สิ่งอำนวยความสะดวก และทันกับยุคสมัย จนกระทั่งต้องกู้หนี้ยืมสินจากธนาคาร จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้แกนนำชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่าจะมีการจัดการในเรื่องการเงินของตนเองอย่างเป็นระบบเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหนี้สิน จึงได้มีการวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา โดยให้ชาวบ้านทำการบันทึกรายรับรายจ่ายภายในครัวเรือนทุกเดือน แบ่งเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 10 ครัวเรือน แล้วนำผลที่ได้มาสรุปเสนอต่อกลุ่มใหญ่ทำให้ชาวบ้านรับทราบข้อมูลรายรับรายจ่าย ซึ่งจากข้อมูลที่ได้ทำให้เกิดแนวทางในการแก้ปัญหาในการลดรายจ่ายและหาทางเพิ่มรายได้ของชุมชนขึ้น จากนั้นจึงนำแนวทางที่ได้มาจัดทำแผนแม่บทชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชนภายนอกและสามารถนำทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนมาบริหารจัดการให้เกิดมูลค่า ได้ความรู้ในเรื่องระบบบัญชีรายรับ-รายจ่าย ระบบการบริหารจัดการทุนและหนี้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนบ้านสามขาได้มีการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานในท้องถิ่นให้ทำงานร่วมกับชุมชน โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารของชุมชน สถานที่ฝึกอาชีพ เพื่อลดรายจ่ายให้กับชุมชน และเป็นสถานที่เรียนรู้ด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้ทางหน่วยงานราชการในชุมชนได้สนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสำหรับเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสำหรับเด็ก นักเรียน เยาวชนและคนในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้คนในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดการวางแผนร่วมกันในการจัดการปัญหาของชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาจากภายนอก
3. ส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การออมทรัพย์
3. การทำดอกไม้ประดิษฐ์ แชมพู น้ำยาล้างจาน
4. การทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

เน้นการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับกลุ่มเด็ก เยาวชน นักเรียน โรงเรียนบ้านสามขา ที่ผ่านมามีเด็ก เยาวชนในบ้านสามขาได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลชุมชนในเรื่องข้อมูลรายจ่ายครอบครัว โดยให้สำรวจข้อมูลภายในครอบครัวของตนเอง
2. กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องกระบวนการออมทรัพย์เป็นการฝึกการรับฝากเงิน
3. การจัดค่ายอนุรักษ์คอกพาฬ โดยร่วมกันสำรวจป่าเพื่อให้รู้จักพันธุ์ไม้ ประโยชน์ที่หลากหลายจากป่า และการเรียนรู้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากของจริง งามผู้มีประสบการณ์ในชุมชนที่ดูแลผืนป่าแห่งนี้
4. การแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ชุมชน
5. ปฏิบัติการคอมพิวเตอร์
6. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยศึกษาร่วมกับผู้นำ คนในชุมชน ทั้งได้ศึกษาดูงานและฝึกปฏิบัติจริง เช่น ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ของใช้ต่างๆ เช่น ทำแชมพู น้ำยาล้างจาน และการทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ใช้เอง

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

นายชาญ อุดทิยะ บ้านสามขา หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
โทรศัพท์มือถือ 087-1769365

ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน

ประวัติความเป็นมา

ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้านตั้งอยู่ที่วัดทุ่งศรี ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ วัดแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2309 โดยผู้เฒ่าหาวงศ์จากบ้านธรรมเมือง ป่าแดง (อ.เมืองแพร่ ในปัจจุบัน) สร้างบนที่ดินของพ่อหนานสา – แม่หล้า เป็งยะสา และได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. 2334 ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้เกิดขึ้นโดยเจ้าอาวาสคนปัจจุบันคือ พระอธิการเสถียร สุวโจ ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้ทำการส่งสมประสงค์ต่างๆ ไขว่มาขายทั้งประเพณี พิธีกรรม วิธีการผลิตทางการเกษตรกรรมเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมส่วนนี้กำลังเลือนหายไปจากชุมชน จึงได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกันบริจาคของเก่าเหลือใช้ต่างๆ ที่เป็นเครื่องใช้ในการเกษตร ในครัวเรือนที่เป็นของพื้นบ้านทั้งหลายนำมาไว้รวมกันที่วัดเพื่อใช้เป็นแหล่งรวบรวมศิลปวัตถุและเครื่องใช้ที่เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นนำมาจัดแสดงให้คนทั่วไปได้ทำการศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้ทำการเปิดเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2543 ปัจจุบันทางศูนย์ได้มีการขยายกิจกรรมและมีการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีกหลายสาขา รวมถึงมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเหล่านี้ให้กับเด็ก เยาวชนและผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดการสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมตามวิถีชาวบ้านจากศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านงานชีวิต
2. เพื่อเป็นแหล่งเก็บรวบรวมศิลปวัตถุจากหัตถกรรมชีวิตชาวบ้าน
3. เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านและท้องถิ่น
4. เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน
5. เพื่อปลูกฝังสร้างจิตสำนึกตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้านชุมชนวัดทุ่งศรี มีการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านหลายสาขา ประกอบด้วย

1. หลักสูตรภาษาถิ่นนา (ตัวเมือง) พับสา / ใบลาน
2. หลักสูตรปริศนา คำคม ปรัชญาศาสนาพื้นบ้าน
3. หลักสูตรทอผ้าพื้นเมือง
4. หลักสูตรการทำขนมพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง

5. หลักสูตรการทำของเล่นพื้นบ้าน
6. หลักสูตรดนตรีพื้นบ้านสะล้อ ซอ ซึง ดึกลองมองเซิง
7. หลักสูตรการจัดทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน
8. หลักสูตรหมอพื้นบ้าน / หมอเมือง
9. การเรียนรู้ประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านและความเชื่อตามแนวพุทธ
10. งานจักสาน

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

ทางศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้านวัดทุ่งศรีจะเป็นแหล่งกลางในการประสานงานกับผู้รู้ พ่อครู แม่ครู ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ให้กับผู้สนใจมาเรียนรู้หรือรับการถ่ายทอด ซึ่งมีทั้งการมาเรียนรู้ที่ศูนย์และการไปเรียนรู้ที่บ้านพ่อครูแม่ครู โดยทางศูนย์ได้มีการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาสำหรับผู้สนใจให้เลือกเรียนรู้หลายสาขาวิชา

สำหรับรูปแบบการถ่ายทอดของศูนย์ใช้การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางศิลปหัตถกรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อตามแนวพุทธมาเป็นตัวถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในบางสาขาวิชา ติดต่อสอบถามได้ที่

พระครูวิสารวราภรณ์ ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้านวัดทุ่งศรี วัดทุ่งศรี หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งศรี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ 54140

โทรศัพท์ 054 – 648027 โทรศัพท์มือถือ 086 – 1830271

วิทยาลัยจาวบ้าน ลุ่มน้ำวาง

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตชุมชนลุ่มน้ำแม่วางตอนบนดำรงชีวิตด้วยการทำไร่หมุนเวียน เลี้ยงสัตว์ และเก็บหาของป่าเป็นหลัก ขณะที่ปัจจุบันการทำมาหากินเป็นการผสมผสานแนวเกษตรสอง วิถี คือ ระบบเกษตรดั้งเดิม และระบบเกษตรแผนใหม่ ระบบการทำไร่หมุนเวียน (รอบหมุนประมาณ 3-5 ปี) ซึ่งเป็นระบบการจัดการที่สอดคล้องกับระบบนิเวศป่าและสืบต่อกันมาช้านาน ขณะที่ระบบเกษตรแผนใหม่กลับสร้างภาระหนี้สิน เนื่องจากปัญหาสารเคมีและผลผลิตที่ตกต่ำ จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น จำนวนรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับกลไกตลาดจนเกิดความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร ผักแว่น บวบก กบ-ปู-เขียด ซึ่งอยู่ในระบบธรรมชาติสูญหาย จนหลายครอบครัวเลิกปลูกพืชเศรษฐกิจ และรวมกลุ่มฟื้นฟูระบบนิเวศตามวิถีทางของบรรพบุรุษ ซึ่งตลอดระยะเวลา 40 ปี ที่ผ่านมานโยบายรัฐมุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจผลิตพืชพาณิชย์ เน้นการขาย กระทั่งคนลุ่มน้ำแม่วางตกเข้าสู่วงจรของภาระหนี้สิน และกระแสบริโภคนิยมที่เข้าถึงชุมชนการมีชีวิตท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ค่อยๆ เสื่อมโทรม กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ไม่อาจรอคอยให้ความรู้และสิ่งที่มีค่าของบรรพบุรุษที่สะสมมาแต่ในอดีตจบลง การฟื้นคืนระบบภูมิปัญญาการรักษาแหล่งความรู้ตามวิถีทางของตนจึงเริ่มต้น ก่อเกิดกลุ่มทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ คือ เครือข่าย “อู๊ย สอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” ซึ่งเป็นการคิด ริเริ่มโดยพ่ออู๊ยใจคำ ตาปัญญา และคนเฒ่าคนแก่ในอำเภอแม่วางที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังลูกหลานในชุมชน เริ่มตั้งแต่การสอนดนตรีพื้นบ้าน การทำของเล่นพื้นบ้านและงานจักสานต่างๆ นอกจากนี้กลุ่มอู๊ยสอนหลานยังได้สร้างแขนงแห่งภูมิปัญญาออกไปอีกมากมายหลายสาขา อาทิ อู๊ยอุ่น ศรีวิชัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำของใช้ครัวเรือน กระบายน้ำ ทพพิไปจนถึงของเล่นพื้นบ้าน สล้าแดงหรือคุณสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ แห่งบ้านน้ำตัน คือ คนโทโบราณสำหรับใส่น้ำและสามารถรักษาความเย็นเอาไว้ได้โดยไม่ต้องใช้ตู้เย็น, บ้านสวนสมุนไพรของพ่อสมบุรณ์ เสาร์แก้ว ซึ่งก็เต็มไปด้วยพืชผักสมุนไพรพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง พ่อปี สุวรรณ แห่งบ้านกลาง ผู้เชี่ยวชาญการตีมีด ทำตะเกียงไม้ไผ่ กระเป๋ามาไม้ไผ่, กลุ่มประสานใจวัดหัวริน เรียนรู้เรื่องสุขภาพเน้นไปที่การป้องกันและดูแลผู้ป่วยเอดส์, กลุ่มจักสานผู้สูงอายุแห่งบ้านดงกำ, กลุ่มสานเสื่อ, กลุ่มเหมืองฝายและวัดจำลองซึ่งเป็นทั้งศูนย์ประสานงานและแหล่งรวมศิลปหัตถกรรมไทยใหญ่เครือข่ายจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ (ลุ่มน้ำวางตอนบน) ก่อตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามพื้นที่ชุมชนต่างๆ ที่เผชิญสภาพปัญหาทรัพยากรและเป็นรูปเป็นร่างผ่านแผนการดำเนินงานส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม – ภูมิปัญญาชุมชนเน้นงานพัฒนาคนพัฒนาลุ่มน้ำใน 4 หมู่บ้านด้วยการดึงจุดเด่นเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบภูมิปัญญาเริ่มด้วย ระบบการจัดการเหมืองฝายแห่งบ้านห้วยอีค่าง จัดระบบการจัดการน้ำ แจกจ่าย – ผันน้ำเข้าสู่พื้นที่ไร่นา, ระบบเกษตรธรรมชาติ

แห่งบ้านหนองเต่า สร้างชุดความรู้พื้นป่าแบบไม่ต้องปลูกป่าอย่างเป็นระบบ, ระบบเกษตรยั่งยืนแห่งบ้านโป่งน้อย จุดเรียนรู้การปลูกพืชไร่มุมนวนเวียนระบบเก่าแก่อาณานิคมหนึ่งปีก่อนคริสตกาล, ความเชื่อโบราณแห่งบ้านทุ่งหลวง พื้นดินพิธีกรรม – ความเชื่อ สร้างสายใยเชื่อมโยงความผูกพันระหว่างคนกับป่า

จากการเกิดขึ้นของกลุ่มผู้สอนหลาน และเครือข่ายจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำวางตอนบน ทำให้ในเวลาต่อมาทั้งสองกลุ่มได้มีการเชื่อมโยงการทำงานและกิจกรรมร่วมกันและได้ก่อตั้งเป็นวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวางขึ้นโดยมีศูนย์ประสานงานอยู่ที่ วัดจำลอง ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ. เชียงใหม่ เป็นแหล่งรวบรวมศึกษาระบบภูมิปัญญาเหล่านั้นเอาไว้ พร้อมส่ง ชินะวงศ์ (ประธานคนแรก) กล่าวถึง ปรัชญาของวิทยาลัยชาวบ้านว่า “เน้นเรียนรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ปฏิบัติได้จริง นำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสภาพปัจจุบัน” วิทยาลัยชาวบ้าน คือ การเรียนรู้ที่อยู่นอกกรอบระบบการศึกษาของสถาบันรัฐ สถานที่เรียนที่มีอยู่ทุกหนแห่ง ไม่มีตึก ไม่มีห้องและทุกคนเป็นได้ทั้งครูและศิษย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยกระดับความคิด การศึกษา ในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ระดับโครงสร้าง และนโยบายครอบครัวยุคใหม่ สังคม เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน สานมิตรภาพและมิตรสัมพันธ์ทุกคนขึ้น
2. เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ
3. เพื่อยกระดับความรู้ พัฒนาทักษะของประชาชน ชาวบ้านและสนับสนุนให้เกิดการหนุนช่วยซึ่งกันและกันของคนในชุมชนเดียวกัน และเครือข่ายทุกระดับ เพื่อปกป้องความเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปกป้องผลประโยชน์และสิทธิอันชอบธรรมที่ทำให้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง เน้นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการรวบรวมเครือข่ายครูภูมิปัญญา องค์ความรู้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชนลุ่มน้ำวาง จากแหล่งต่างๆ เพื่อถ่ายทอดสู่ลูกหลาน เช่น ภูมิปัญญาด้านศิลปดนตรี การทำของเล่นพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง การป็นน้ำดันโบราณ การจักสาน ทำของใช้จากวัสดุธรรมชาติที่หาง่าย เช่น ไม้ไผ่ ตลอดจนภูมิปัญญาในการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายและทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับทรัพยากรธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

ลักษณะกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในการที่จะหาหนทางในการแก้ไขปัญหในท้องถิ่น โดยการใช้อนุมัติปัญหาและองค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่นเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญห ได้แกปัญหทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรในชุมชนที่ต้องการนำอนุมัติปัญหพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการและเป็นการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งในส่วนนี้ทางเครือข่ายจะมีกระบวนการเรียนรู้ผ่านเวทีเสวนา, การอบรมและการศึกษาดูงาน

ในส่วนของการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น มีพ่อครู แม่ครู ผู้รู้ ปราชญ์ในท้องถิ่นในสาขาต่างๆ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องราว วิถีชุมชน วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการชุมชน การดูแลรักษาป่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน องค์ความรู้เหล่านี้ทำการถ่ายทอดไปยังเด็กเยาวชน คนรุ่นใหม่และผู้สนใจในท้องถิ่น ให้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ผ่านกระบวนการเข้าไปสัมผัส เรียนรู้ ศึกษา ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของตนเอง

นอกจากนี้ทางวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวางยังได้มีการเชื่อมโยงและประสานงานกับหน่วยงานและสถาบันศึกษาต่างๆ ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในส่วนของสถาบันการศึกษานอกจากจะน่านักเรียนมาเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยเข้าไปเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในเครือข่ายวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวางแล้ว ยังมีการติดต่อพ่อครู แม่ครูและผู้รู้ในบางสาขาวิชาเข้าไปทำการสอน และถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ ให้กับนักเรียนในโรงเรียนอีกด้วย

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง

วัดจำลอง ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์ 053-489100

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอำเภอสองพิทยาคม

ประวัติความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอำเภอสองพิทยาคม แต่เดิมเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านส่วนของโรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้รับการก่อตั้งขึ้นมาโดยอาจารย์นคร บุญญาสัยครูสอนศิลปะโรงเรียนสองพิทยาคม ซึ่งมีความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ในท้องถิ่น จึงได้ทำการศึกษาและรวบรวมสิ่งของประเภทเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นและให้นักเรียนทำการสำรวจสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านของตนเองที่ไม่ได้ใช้งานแล้วให้นำมาไว้ที่โรงเรียน โดยอาจารย์นครได้ขอใช้อาคารไม้หลังเก่าในโรงเรียนมาจัดทำเป็นห้องพิพิธภัณฑ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวบ้านในพื้นที่ให้การสนับสนุน โดยการนำข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านที่ไม่ใช้แล้วมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ในเวลาต่อมามีนักเรียนและผู้สนใจจากพื้นที่ต่างๆ เข้าเยี่ยมพิพิธภัณฑ์มากขึ้นจนกลายเป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่น เป็นผลให้ทางอำเภอสองยกระดับพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ระดับอำเภอ นอกจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอำเภอสองจะใช้เป็นแหล่งศึกษาและเยี่ยมชมสิ่งของเครื่องใช้พื้นบ้านแล้ว สถานที่แห่งนี้ยังใช้เป็นห้องเรียนศิลปะของนักเรียนโรงเรียนสองพิทยาคมอีกด้วย โดยมีอาจารย์นครเป็นผู้สอนและได้สอดแทรกองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านผ่านการสอนศิลปะให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาและท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้พื้นบ้านเก็บรักษาไว้ให้เยาวชนรุ่นใหม่และที่สนใจได้รู้จัก
2. เพื่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมและความคิดในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านแก่เด็กนักเรียน และสร้างความรักต่อท้องถิ่นและชุมชนตัวเอง
3. เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้แก่เด็ก เยาวชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง
4. เพื่อเพิ่มความสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน

เนื้อหา หลักสูตร การเรียนรู้ การเรียนการสอน

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแห่งนี้ทำการจัดแบ่งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ออกเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและเยี่ยมชม โดยนักเรียนของโรงเรียนสองที่ผ่านการอบรมหรือทำหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์ผลัดเปลี่ยนทำหน้าที่เป็นผู้นำชมและบรรยายให้กับผู้สนใจทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชม ในส่วนของการเรียนการสอนจะใช้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ของวิชาต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่อง

พื้นบ้าน โดยทางพิพิธภัณฑ์ได้จัดทำเอกสารและแผ่นพับเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติม

ในส่วนของอาจารย์นคร ซึ่งสอนวิชาศิลปะได้ใช้การเชื่อมโยงในแง่ของศิลปกรรมแบบพื้นบ้าน โดยอาจารย์นครจะเขียนภาพที่มีความเชื่อมโยงกับประวัติความเป็นมาของอำเภอ และถ่ายทอดให้กับเด็กนักเรียน ขณะเดียวกันเด็กนักเรียนก็ได้เรียนรู้และฝึกทักษะในด้านศิลปะผ่านการศึกษาเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน โดยกระตุ้นให้เกิดการสร้างจินตนาการการใช้งาน บรรยายภาพ และวิถีชีวิตจากเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านและสร้างสรรค์มาเป็นผลงานทางศิลปะ

รูปแบบ กระบวนการ วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้

รูปแบบการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์มีวิธีการเรียนรู้ 2 รูปแบบคือ

1. การเรียนรู้จากของจริงที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้จากเรื่องราวต่างๆ ในท้องถิ่น คือใช้ข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้านเป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น โดยนักเรียนจะต้องเรียนรู้โดยการศึกษา การสอบถามความเป็นมาและประโยชน์ของสิ่งของต่างๆ หลังจากนั้นจึงสร้างเป็นสื่อเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์

2. การนำองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์มาผนวกเข้ากับวิชาศิลปะและวิชาวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

อ. สุภาพ บุญญาสัย

โรงเรียนสองพิทยาคม (พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้าน) อำเภอสอง จังหวัดแพร่

โทรศัพท์ 054- 591709 โทรศัพท์มือถือ 081-2877146

วิถีแห่งธรรม...กับการคืนสู่คุณค่าแห่งตัวตนของเยาวชน

เครือข่ายการพัฒนาเด็กและเยาวชนจังหวัดยโสธร

หลายสิบปีมาแล้วเมื่อมองย้อนกลับไปสู่ชีวิตในวัยรุ่น ผู้เขียนมีความสงสัยอย่างหนึ่งที่คอยรบกวนให้ข้อนถามตัวเองอยู่เสมอๆก็คือ“ชีวิตจะเป็นอย่างไร...หากในช่วงชีวิตที่เป็นวัยรุ่น มีความสุขสงบ และรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าที่ผ่านมา หรืออย่างน้อยที่สุดมีทางออกให้กับความทุกข์ ความเครียด ความสับสน วุ่นวาย ตามประสาวัยรุ่น”

ถึงแม้ขณะนี้จะไม่มีการตอบอะไรที่ชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่เชื่อมั่นก็คือชีวิตน่าจะดีกว่านี้ ง่ายกว่านี้ และไม่เหน็ดเหนื่อยเท่าที่ผ่านมา หากช่วงชีวิตนั้นรู้วิธีการจัดการกับความทุกข์ ความเครียด และความคิดอันสับสนวุ่นวาย อย่างน้อยๆ ก็คงจะสามารถแฉะเติมพลัง เติมเต็มคุณค่าภายในใจ และเก็บเกี่ยวความสุข ความสงบ ได้บ่อยๆ ในขณะที่ชีวิตกำลังแล่นไปบนหนทางอันเต็มไปด้วยการแข่งขัน และชิงดีชิงเด่น

จำได้ว่าหลายครั้งหลายคราที่ชีวิตต้องเผชิญกับความเป็นจริงของโลก และทุกข์ระทมกับสิ่งรอบตัวนั้นตัวเองได้เพียรพยายามคลำหาทางออก ตามประสาวัยรุ่นที่อ่อนประสบการณ์ต่อโลกและชีวิต แต่ก็ไม่เคยมีสักครั้งที่พบทางออกที่แท้จริงของความทุกข์

แม้ความจริงจะรู้สึกรู้สมมาตั้งแต่เด็กๆแล้วว่าความทุกข์ ความสับสนในชีวิตนั้นมันเกิดขึ้นภายในหัวใจหัวใจนั้นแหละ และความหวังลึกๆมักวนเวียนอยู่แถวๆวัด พระ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออะไรทำนองนั้น จนได้เพียรพยายามที่จะไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรมทุกครั้งที่มีความทุกข์ แต่ชีวิตในขณะนั้นก็ไม่เคยโชคดีที่จะได้พบทางอันทรงอานุภาพของพระพุทธศาสนาเสียที

แต่ธรรมะก็ได้จัดสรรไว้แล้วสำหรับผู้เขียน เมื่อระบบราชการเกิดการปฏิรูประบบให้ลดคนขององค์กรลงอย่างมาก ส่วนคนที่เหลือก็ถูกคาดหวังให้รับภาระงานอันหนักอึ้ง ผู้เขียนก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้พยายามทุ่มเทอย่างเต็มที่ เพียงเพื่อที่จะพุงให้องค์กรสามารถดำเนินไปได้ ภายใต้ภารกิจแบบเดิมที่เคยทำ แต่สิ่งที่ตามมาคือ ความทรุดโทรมทั้งร่างกาย และจิตใจ ความเครียดครุมเร้าจนทำให้นอนไม่หลับและตามมาด้วยอาการปวดศีรษะเรื้อรังจนกลายเป็นไมเกรน

เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องหันไปพึ่งยา แต่ไปๆมาๆกลับพบว่าการกินยาแก้ปวดอย่างธรรมดาเอาไม่อยู่ ต้องใช้ยา Aspirin ที่แพทย์ห้ามใช้จึงจะทำให้อาการปวดไมเกรนบรรเทาลงได้ แต่กินไปได้ไม่นานก็พบว่ามึนเลือดสดๆไหลออกมาจากหู ซึ่งอันที่จริงแล้ว มันควรจะออกมาจากกระเพาะอาหาร แต่ความที่เป็นพยาบาล รู้วิธีป้องกันไม่ให้มันไปทำร้ายกระเพาะอาหารได้

แต่เขี้ยวตัวนี้ก็ไม่ยอมแพ้เช่นกัน มันเลือกไปทำลายหลอดเลือดฝอยในหู ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ทันได้นึกถึง จนทำให้เลือดสดๆไหลออกมาจากหู นั่นแหละจึงได้ยอมแพ้ ปล่อยวางทุกอย่าง และยอมไปเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในที่สุด

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

จำได้ว่าในครั้งแรกบนเส้นทางแห่งธรรมนั้น ผู้เขียนได้แต่ประหลาดใจว่า ความกลัว ความกังวล ความหมกมุ่นครุ่นคิด ความสับสนวุ่นวาย ที่ติดอยู่ในหัวมาตลอดชีวิต มันเลือนหายไปไหน เป็นไปได้อย่างไรที่ในหัวของเราไม่มีความคิดวุ่นวายหลงเหลืออยู่เลย ช่างน่าอัศจรรย์ใจต่อความสุข ความสงบที่เกิดขึ้น มันเป็นความสุขที่ไม่มีความสุขใคร่เสมอเหมือน และไม่อาจอธิบายถึงสภาวะนั้นให้ใครเข้าใจได้ อีกทั้งความศรัทธาก็ท่วมท้นขึ้นมาอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ผู้เขียนรู้ในขณะนั้นว่า ทิศทางหรือปรัชญาชีวิตที่เคยยึดถือมาโดยตลอด น่าจะต้องได้รับการ ทบทวนกับตัวเองอย่างหนักว่าครึ่งชีวิตที่ผ่านมาได้ทำอะไรไปกับชีวิตของตัวเองบ้าง

และในครั้งนั้นผู้เขียนกลับมาพร้อมคำถามที่ว่า ทำไมคนส่วนใหญ่จึงไม่รู้จักเส้นทางอันแสน วิเศษของพระพุทธองค์ ทำไมถึงไม่มีใครสามารถชื่อบอกช่องทางนี้อย่างเชื่อมั่นศรัทธา ให้เห็นเลยแม้แต่ คนเดียว ตลอดชีวิตที่ผ่านมาของผู้เขียน คำตอบก็คือผู้ใหญ่ที่รายล้อมชีวิตของผู้เขียน ไม่มีใครสักคนที่ รู้จักเส้นทางนี้อย่างจริงจังนั่นเอง

และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่ผู้เขียนเริ่มนึกถึงเด็กๆ และเยาวชน พวกเขาก็คงกำลังเผชิญกับความ ทุกข์ ความสับสนวุ่นวาย เช่นเดียวกับชีวิตของเรามาบนหนทางที่ผ่านมา และได้ถามตัวเองว่า “จะดีขนาด ไหน...หากจะทำอะไรสักอย่างเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักหนทางแห่งการดับทุกข์ของพระพุทธองค์ ตั้งแต่วัยเยาว์ และคำถามนี้ก็ไ้กระตุ้นเตือนความทรงจำ ให้นึกถึงคำกล่าวอาจารย์ท่านหนึ่ง ซึ่งผู้เขียน เคยแอบเก็บไว้ในใจ ให้ผุดขึ้นมาว่า

“100 ปี จากนี้ไป ไม่มีใครสนใจว่า...

คุณจะขับรถอะไร.. อยู่บ้านอย่างไร

มีเงินฝากในธนาคารเท่าไร

หรือคุณจะใส่เสื้อผ้าวะคับไหน

แต่โลกจะดีกว่านี้แน่.....

เพราะ....คุณ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ

ในชีวิตของเด็ก...แม้เพียงสักคนหนึ่ง”

ไม่นานหลังจากนั้น คุณพินิจ คาคพัน โน ผู้ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของผู้เขียน และผู้ประสานงานของ สกว.ภาค ก็มาชวนให้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็น “การพัฒนาเด็ก และเยาวชน” ผู้เขียนก็ ตอบตกลงในทันทีเช่นกัน เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสทองที่ตัวเองเฝ้าคอยอยู่แล้ว....และนี่ก็เป็นจุดเริ่มต้น ของโครงการที่ใครๆต่างก็เรียกว่า “โครงการสติปัญญาสี่”

คุณค่าแห่งตัวตนคืออะไร

คำว่าคุณค่าแห่งตัวตนในทัศนะของงานวิจัยนี้หมายถึงคุณค่าดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วอย่างครบถ้วนใน จิตเดิมแท้ชั้นในของคนทุกคน แม้ชั้นนอกจะเคลือบด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ตามวิถี แห่งปฏุนกัถะ แต่ก็มีวิจัยเชื่อมั่นว่า ชั้นในคงจะเต็มเปี่ยมไปด้วยพลังและศักยภาพ ในขณะเดียวกัน

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

ก็คงจะสุขสงบด้วย ดังนั้นกระบวนการต่างๆ ในโครงการนี้จึงเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปเพื่อให้เด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้มีโอกาสสัมผัสกับคุณค่าเดิมแท้ในจิตใจของตนเอง รับรู้ศักยภาพด้านในของตนเอง อันจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง เบิกบานและสงบสุข มากขึ้น

การพัฒนาโครงการ

การเริ่มต้นโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องธรรมะไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะธรรมะที่เน้นการปฏิบัติอย่างจริงจังๆ เพราะเป็นเรื่องที่ดูเหมือนจะใกล้ตัว แต่กลับเข้าถึงได้ยากสำหรับคนทั่วไป แต่การคิดว่าเราจะทำที่ไหน และใครจะสามารถช่วยเราได้ ก็ยากเสียแล้ว เพราะคนที่สนใจเรื่องการปฏิบัติธรรมนั้นมีน้อยมาก อย่างในสำนักงานของผู้เขียนซึ่งมีคนทำงานด้านสุขภาพเกือบร้อยคน สามารถนับคนได้เลยว่าใครสนใจการปฏิบัติธรรมบ้าง ซึ่งจริงๆ แล้วก็นับได้เพียง 3 คนคือ ผู้เขียน, คุณพนมวรรณ คาคพันธ์ เพื่อนสนิทของผู้เขียน และคุณเกียรติศักดิ์ พงประเสริฐ น้องชายในที่ทำงาน ซึ่งมีโต๊ะทำงานติดกับผู้เขียนมาเกือบ 10 ปีแล้ว

ถ้ายกธรรมทั้งสองคนข้างต้น ไม่จำเป็นต้องพูดอะไรมากก็เห็นพ้องต้องกันว่าอยากจะร่วมเรียนรู้โครงการไปด้วยกัน เพราะคนที่เคยผ่านการปฏิบัติอย่างจริงจัง และเข้าถึงธรรมของพระพุทธองค์ในระดับหนึ่ง ก็มักมีความรู้สึกอยากให้ผู้อื่นได้มีโอกาสเข้าถึงบ้าง การหาหนทางวิจัยในพื้นที่ต่างหากที่ทีมวิจัยหนักใจ เพราะไม่รู้ว่ใครที่สนใจมาทางนี้บ้าง

● หานักวิจัยในพื้นที่

● ใช้เครือข่ายและ....สายสัมพันธ์เดิม

พวกเราซึ่งเป็นทีมวิจัยหลัก เริ่มต้นหาทีมวิจัยในพื้นที่ด้วยการพูดคุยหาหรือกันว่า ใครที่เคยทำงานเรื่องเด็กและเยาวชนร่วมกับเรามาก่อนบ้าง ซึ่งขณะนั้นก็นึกออกและหยิบยกขึ้นมาพิจารณาหลายคน ทุกคนล้วนแต่เป็นคนที่ยังจริงจังในการทำงานเพื่อเด็กและเยาวชนในกลุ่มองค์กรของตนเองทั้งนั้น แต่เมื่อได้พิจารณาลึกลงไปถึงบุคลิกภาพ และจริตของแต่ละคนแล้ว เราจำเป็นต้องคัดออกไปทีละคนๆ เพราะบางคนก็ออกแนววิวกเกอร์ บางคนก็ออกแนวบู๊ผสมกับแนวเซอร์ๆ และต่อต้านสังคมหน่อยๆ ซึ่งเห็นว่าจะยังอีกนานกว่าจะปล่อยวางแล้วหันมาสนใจการพัฒนาตัวตนด้านในโดยใช้หลักธรรมของพระพุทธองค์

แต่ในที่สุดก็มีคนหนึ่งที่เหลืออยู่ และส่องแสงหวิบแวบอยู่ในหัวใจของทีมวิจัยหลักทุกคน คือ อาจารย์ธีรณีย์ ฤทธิแสง ผู้ซึ่งเคยทำงานเกี่ยวกับค่ายป้องกันเอดส์ในเด็ก และเยาวชนมาด้วยกัน

ภาพของอาจารย์ธีรณีย์ที่กระตุ้นให้เรานึกถึงก็คือ อาจารย์เป็นคนที่จิตใจดี อ่อนโยน และอุทิศเวลาให้กับเด็กๆ อย่างไม่มีเงื่อนไข เราจึงคิดว่าอาจารย์น่าจะสนใจโครงการนี้ที่ดูเหมือนว่าจะเกิดผลดีกับเด็กๆ ของอาจารย์

และก็เป็นไปตามที่คาดหมาย อาจารย์ธีรณีย์สนใจโครงการอย่างมาก และอยากจะให้โครงการนี้ดำเนินการในโรงเรียนยโสธรพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อาจารย์ทำงานอยู่ โดยอาจารย์พูดคุยกับทีมวิจัย

หลักว่า “โครงการนี้เหมือนแสงทองที่ส่องลงมาที่โรงเรียนโยธินวิทยาเลย” เพราะอาจารย์กำลังหนักใจกับปัญหาเด็กนักเรียนที่ มาสาย โดดเรียน และขาดเรียน ที่เพิ่มจำนวนขึ้นทุกวัน พร้อมจดเอาข้อมูลที่อาจารย์เก็บรวบรวมไว้ข้างๆโต๊ะทำงานมาให้ผู้เขียนดู ซึ่งผู้เขียนก็รู้สึกตกใจกับข้อมูลที่เห็น และได้ลองสรุปดูในตอนนั้นก็พบว่า ในช่วงเทอมแรกของปีแรกที่เริ่มโครงการคือปี 2550 นักเรียนมีพฤติกรรมหลบเรียน ขาด มาสายบ่อยๆ รวมกันมากถึงร้อยละ 12.44 จากนักเรียนทั้งหมด 2,976 คน ในจำนวนนี้พบว่า หลบเรียนมากกว่า 10 ครั้งร้อยละ 39.2 และมากกว่า 20 ครั้ง ร้อยละ 14.6

จากเครือข่ายหนึ่ง...สู่การสร้างเครือข่ายถัดไป

หลังจากวันนั้นที่มทวิชัยและอาจารย์ธีรณีย์ก็ได้พูดคุยหารือกันเพื่อพัฒนาโครงการอีกหลายครั้ง ช่วงแรกๆเป็นเรื่องของการหาทีมเข้ามาช่วย ซึ่งพวกเราเห็นว่าควรจะมีครูเข้าร่วมทีมวิชัยมากขึ้นในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่วิชัยเพื่อการสืบต่อกิจกรรมต่างๆ อาจารย์ธีรณีย์จึงเสนอตัวจะเป็นผู้ประสานหาทีมวิชัยในพื้นที่เพิ่มเติม ซึ่งก็หมายถึงครูของโรงเรียนโยธินวิทยานั่นเอง โดยบอกกับทีมวิชัยว่า “เดี๋ยวให้พี่ลองคุยดูก่อนนะ... คิดว่าน่าจะมีครูที่สนใจอยากจะเข้าร่วมโครงการกับเราอยู่หรอกนะ”

แต่อาจารย์ธีรณีย์ก็ต้องผิดหวัง เพราะไม่มีครูคนใดที่สนใจเรื่องนี้อย่างจริงจัง บางคนก็ตั้งคำถามว่า “จะได้อะไรแก่ไหนเชียว” ซึ่งอาจารย์ธีรณีย์บอกกับผู้วิชัยว่า เธอรู้สึกเสียใจกับคำถามแบบนี้เหมือนกัน แต่ก็ไม่ใช่ยอมแพ้ เมื่อหาใครไม่ได้เธอก็ลงไปหาอาจารย์ที่สอนวิชาพุทธศาสนา แต่ก็ต้องผิดหวังอีกครั้ง เพราะเมื่อไปทาบตามก็พบว่าอาจารย์ในหมวดนี้ให้ความสนใจอยู่เหมือนกัน แต่ก็มีชมรมพุทธศาสนาให้ต้องดูแลอยู่ก่อนแล้ว

เมื่อเป็นเช่นนั้นอาจารย์ธีรณีย์จึงเริ่มหันมาหาอาจารย์ซึ่งเป็นคนสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยไม่ได้สนใจว่าจะสอนวิชาอะไรอีกแล้ว ไม่ได้ตั้งกรอบจำกัดว่าจะต้องเป็นอาจารย์แนะแนว อาจารย์ฝ่ายปกครอง หรืออาจารย์ที่สอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา แคสนใจอยากเรียนรู้ และพัฒนาเด็กก็พอแล้ว ซึ่งปรากฏว่าเป็นอาจารย์นารี โพธิ์วรรณ โดยขณะนั้นอาจารย์เป็นภรรยาของผู้บริหารโรงเรียนโยธินวิทยา (ขณะนี้ได้เกษียณอายุราชการแล้วในปี 2550)

อาจารย์นารี ผู้ซึ่งเหลือเวลาในการทำงานก่อนเกษียณอายุราชการประมาณ 6 เดือน สนใจและสนับสนุนโครงการมาก สาเหตุหนึ่งที่ผู้เขียนสัมผัสได้ก็คือ อาจารย์อยากช่วยเหลืออาจารย์ธีรณีย์ซึ่งมีความตั้งใจจริงอย่างมาก และสองผู้วิชัยพบว่าอาจารย์เป็นบุคคลที่มีทัศนคติต่อชีวิตในเชิงบวก และมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆแม้ว่าอายุจะมากแล้วก็ตาม และที่สำคัญอาจารย์เป็นภรรยาของผู้บริหารโรงเรียนด้วย

อาจารย์นารีในฐานะภรรยาของผู้บริหาร ได้ชักชวนเชิงสั่งการ มาที่อาจารย์ที่อยู่ในหมวดนาฏศิลป์อีก 2 คนซึ่งเป็นทั้งลูกน้อง และรักใคร่อาจารย์โดยเรียกอาจารย์ว่า “แม่” เข้าร่วมเป็นทีมวิชัยด้วยหนึ่งในนั้นคืออาจารย์ วนิสา อุดราผู้ซึ่งหนักอกหนักใจมากหลังจากได้รับการทาบทามให้เข้าร่วมโครงการทางโทรศัพท์จากอาจารย์ธีรณีย์โดยบอกกับทีมวิชัยในภายหลังว่า “ตอนที่พี่รับปากว่าจะร่วม

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

ทำโครงการนี้ พี่ไม่รู้รายละเอียดเลย อาจารย์นารีและอาจารย์ธีรณีย์ โทรศัพท์หาพี่ พี่กำลังประชุมอยู่ พูดก็ไม่ค่อยได้อิน พี่ก็รับปากไปอย่างนั้นเอง แต่ยังไม่รู้ว่าเป็นยังไง พอถึงวันประชุมร่วมกับทีมงาน สาธารณสุข ได้ฟังรายละเอียดโครงร่างวิจัย พี่บอกตัวเองว่า “ตาย...เข้ากรรมฐาน เกิดมาไม่เคยเข้า กรรมฐาน เสียเวลาตายซัก...ทำไมต้องนานอย่างนี้ ตั้ง 8 วันเชียว เลิกจากประชุมวันนั้นพี่ปวดหัวเลย แล้วพี่ก็มีอคติกับพวกที่ปฏิบัติธรรมด้วย แต่รับปากแล้วว่าจะทำ พี่ก็จำใจต้องทำ ” แต่ต่อมาอาจารย์ก็กลับกลายเป็นหัวเรือใหญ่ในการทำงานเพื่อเด็กๆเคียงคู่กับอาจารย์ธีรณีย์ พร้อมศรัทธาที่เต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจ

พระอาจารย์...ผู้เสริมศรัทธา

นอกจากทีมวิจัยในพื้นที่แล้ว พวกเรายังคิดกันว่าโครงการที่เกี่ยวข้องกับธรรมะนั้นจำเป็นต้องมี พระภิกษุเข้าร่วมโครงการด้วยเพื่อเสริมศรัทธา และร่วมเรียนรู้และพัฒนาโครงการไปด้วยกัน ซึ่งก็ อาจารย์ธีรณีย์อีกนั่นแหละที่แนะนำพระอาจารย์มหาแสงทอง ธม.มสโร ซึ่งท่านเป็นประธานศูนย์ พัฒนาคุณธรรม วัดสวนธรรมนิยามตา จังหวัดยโสธร และเป็นเครือข่ายในการทำค่ายพุทธธรรมของ อาจารย์มาหลายปีแล้ว

แต่ผู้วิจัยและทีมงานไม่เคยพบพระอาจารย์มหาแสงทอง ธม.มสโร ไม่เคยทราบวัตรปฏิบัติ และการทำงานของท่าน ไม่แน่ใจว่าพระอาจารย์จะเป็นพระปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่หรือไม่ หรือถ้าเคยปฏิบัติแนวทางของท่านจะเป็นอย่างไรจะไปกับที่ทีมวิจัยเคยปฏิบัติหรือไม่ เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยกังวล จึงร้องร้ออยู่ระยะหนึ่ง

มีอยู่วันหนึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสไปร่วมงานพิธีทางศาสนาซึ่งทางศาลากลางจังหวัดจัดขึ้น ผู้วิจัยมีโอกาสนี้ไปร่วมงาน และพบว่าพระอาจารย์มหาแสงทอง ธม.มสโร เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และได้แสดงธรรมบรรยายเรื่องการเจริญสติตามแนวทางสติปัฏฐานสี่พอดี ผู้วิจัยจึงคุยกับอาจารย์ธีรณีย์เพื่อนิมนต์ พระอาจารย์มาเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย เมื่อพระอาจารย์ได้รับทราบโครงการอย่างคร่าวๆ พระอาจารย์บอกกับผู้วิจัยว่า “อาตมาอยากให้มีการปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้นสำหรับเยาวชนมานานแล้ว อาตมายินดีเข้าร่วมโครงการกับคุณโยมนะ” และพระอาจารย์ก็มีเมตตาต่อทีมวิจัยอย่างมากในขณะโครงการดำเนินไป ในช่วงต่อมา เมื่อพบว่าหลักการปฏิบัติมีความแตกต่างจากทีมวิจัยพระอาจารย์ก็ปรับกระบวนการของท่านเพื่อให้โครงการดำเนินไป

เริ่มต้นโครงการด้วยการศึกษาสภาพปัญหาของเด็ก

โครงการวิจัยเริ่มต้นที่การศึกษาปัญหา และบริบทของเด็กที่เข้าร่วมโครงการ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักจำนวน 40 คน ซึ่งเป็นเด็กที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่เริ่มต้น จนก่อเกิดเป็น ชมรม “เยาวชนคนธรรมะ” ส่วนเด็กอีก 146 คนที่เหลือโครงการเรียกว่าเด็กกลุ่มเป้าหมายเสริม ซึ่งเป็นเด็กที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรม เยาวชนคนธรรมะ และร่วมกิจกรรมไปกับเด็กกลุ่มแรก

ผลการศึกษาปัญหาของเยาวชน เครียดไม่ผ่อนคลาย และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษากลุ่มเป้าหมายในระยะแรกที่ร่วมกิจกรรมพบว่าเด็กส่วนใหญ่มีความ
เคร่งเครียด ไม่ผ่อนคลาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง เห็นได้จากเวลาเข้าร่วมกิจกรรมมักจะเกร็ง ไม่กล้าแสดง
ความคิดเห็น บางคนเมื่อจำเป็นต้องพูดก็จะแสดงอาการตื่นเต้น และขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง บางคนไม่
เข้าร่วมกลุ่ม นั่งแยกอยู่มุมห้องทุกครั้งที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัยพยายามกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม
แต่ไม่สามารถทำให้บรรยากาศการมีส่วนร่วมดีขึ้นเลย กลุ่มที่มีส่วนร่วมบ้างส่วนใหญ่พบว่าทำตามทีคร
สั่ง ดูไม่มีชีวิตชีวา และไม่มีความกระตือรือร้น

และจากการสัมภาษณ์ก็พบว่าเด็กบางคนมีปัญหาจากภายในตนเองจนทำให้ขาด
ความเชื่อมั่นในตนเอง อย่างในกรณีของเก่ง ที่บอกว่า “หนูรู้ว่าตัวเองมีปัญหามาก เป็นคนที่ขี้อายมาก จน
หนูไม่กล้ามองหน้าคนอื่น หนูต้องพยายามซ่อนความรู้สึกอายของตัวเอง หนูไม่สามารถจะทำอะไรด้วย
ตัวเองได้เลย ต้องทำตามเพื่อน จนเพื่อนรำคาญ บอกว่าให้หนูเป็นตัวของตัวเองหน่อย หนูไม่มีความสุข
เลย”

หรือกรณี ธาดาซึ่งมาร่วมกิจกรรมครั้งแรก ด้วยสีหน้าเคร่งเครียดและกังวลอยู่เป็นนิจ แวดตา
ไม่แจ่มใสสมวัย นั่งแยกตัวอยู่มุมห้อง ทีมวิจัยพยายามเรียกให้นั่งร่วมกับเพื่อนแต่ธาดาก็ได้แต่ทำหน้ายิ้มๆ
แต่ไม่ยอมขยับ และไม่พูดคุยอะไร ทีมวิจัยได้ข้อมูลจากธาดา ภายหลังที่ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐานแล้วโดยบอกว่า “พ่อแม่ของผมไม่เหมือนพ่อแม่คนอื่น ผมมีความทุกข์ใจอย่างแสนสาหัสกับ
พ่อแม่ของผม ทำอย่างไรพ่อแม่ผมจึงจะเหมือนพ่อแม่คนอื่น ผมอาย ผมทำทุกอย่างเพื่อให้พ่อกับแม่
เห็นว่าเงินมีค่า ควรรู้จักประหยัดและอดออม”

เห็นแก่ตัว เย็นชา

จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองพบว่าโดยส่วนใหญ่จะมองลูกในแง่บวกโดยคิดเชื่อมโยง
กับความตั้งใจเรียนของเด็ก โดยเห็นว่าหากเด็กตั้งใจเรียนพ่อแม่ก็พอใจแล้ว และหากมีความประพฤติดี
ตามกรอบของสังคม ไม่ออกนอกหลักรอบทาง เช่น ไม่มีปัญหาเรื่องการใช้จ่ายเสพติด การพนัน และการมี
เพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

แต่ก็มีผู้ปกครองบางคน สะท้อนว่าลูกสาวค่อนข้างจะเฉย เย็นชา บางครั้งก็เห็นแก่ตัว ไม่ค่อย
สนใจช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน แม้แต่เสื้อผ้าของตนเองซึ่งผู้ปกครองจ้างให้คนซักแล้วแต่เอาเสื้อผ้าที่ใส่แล้ว
ลงตะกร้าก็ขี้เกียจ ถอดตรงไหนก็ทิ้งตรงนั้น มักง่ายและก็เย็นชามากไม่เคยสนใจดูแลน้องเลย เห็นน้อง
ร้องไห้ก็เฉยไม่แสดงความสนใจ นอนตื่นสายมากบางวันตื่นเที่ยงเลย นอนเล่นฟังเพลง แล้วก็คุย
โทรศัพท์กับเพื่อน

“ มีช่วงหนึ่งนะกะที่พ่อเค้าไม่สบายต้องนอนโรงพยาบาล เราต้องดูแลน้องๆ อีก 2 คน และต้องดูแลพ่อด้วย เค้าไม่เคยช่วยเราดูแลน้องเลย เราารู้สึกว่าต้องแก้ไขนิสัยแบบนี้แล้ว”

“เอ็นชากับความรักของพ่อมาก เชื่อมโยงถึงดูแลเค้ามาตั้งแต่เด็ก (เป็นแม่เลี้ยง และเลี้ยงมาตั้งแต่อายุ 3 ขวบ จนโตเป็นวัยรุ่นจึงมีลูกของตัวเอง) เราไม่เคยเห็นเค้าไหวพือของเค้าเลย เรายังไม่เคยคำว่าอะไรเลยนะกะ เรายังรักเค้ามากเพราะเลี้ยงกันมาตั้งแต่เด็ก อุ้มกระตังๆ กันไปทุกที่ แต่พอเค้าโตมาทำไมถึงเอ็นชอย่างนี้ก็ไม่รู้แล้วป้าเค้าก็ชอบพูดบ่อยๆว่าส่งสารหลานที่กำพร้าแม่ขอให้เรารักเค้ามากๆ อันที่จริงไม่ต้องบอกเราหรอกนะเรารักอยู่แล้ว เพราะเลี้ยงมาตั้งแต่เด็ก เคียนี่ถ้าไม่พอใจอะไรเค้าก็จะไปหาป้า พ่อก็พูดอะไรไม่ได้สอนไม่ได้ เรายังพูดไม่ได้ เค้าไม่รู้เลยว่าพ่อเค้ารักเค้ามาก ยอมทุกอย่างจนทำให้เค้าไม่มีความรับผิดชอบ เอ็นชาก็ไม่รับรู้ภาวะเดือดร้อนของครอบครัว”

“ก็ เรียนให้แล้วไง จะเอายังไงอีก” น้ำพุตตะคอกแม่ต่อหน้าเพื่อนๆ เมื่อแม่ไม่เห็นด้วยที่เธอจะไปทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ

เรียกร้องความสนใจ

การเรียกร้องความสนใจของเด็ก สะท้อนจากครูนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นครูที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย และมีความใกล้ชิดกับเด็กมากเพราะต้องฝึกซ้อมทุกวัน ครูสะท้อนว่า “เบียร์ แบน และโอ มักจะมาสาย เวลาค้นฝึกซ้อม และจะอ้างว่าปวดท้อง ไม่สบาย แต่ถ้าจะพาไปหาหมอก็ไม่ไป และเวลาฝึกซ้อมก็จะจำทำรำไม่ค่อยได้ ชอบบริการครู ทำให้ครูทุกอย่างเพื่อให้ครูรัก และให้ความสนใจ”

“เวลาเราปฏิบัติงานตอนเช้าเนะ เราต้องแต่งหน้าตั้งแต่ ตี 4 ตี 5 ทุกคนเค้าก็รีบนะ แต่เจ้าแบน จะต้องขอแวะเซเว่น หน่อยละคุณครูหนูหิว แล้วพอกินก็บ่นปวดท้อง ทำให้ปั่นป่วนกันทั้งครูทั้งเพื่อนแต่หลังๆ พฤติกรรมชักจะซ้ำๆเราก็ออเป็นอย่างนี้เอง เรียกร้องความสนใจ เรายังอยากให้เค้ามั่นใจ และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โครงการนี้น่าจะช่วยให้เค้ามีสมาธิมากขึ้น และรู้จักตนเองมากขึ้น”

มีความรัก เอาความสุขไปผูกติดกับคนอื่น

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเป้าหมายพบว่าเด็กบางคนมีความทุกข์จากความรัก บางคนแอบรักเพื่อนในชั้นเรียน ทำให้รู้ว่บ้านทนความสุข คิดมาก ไม่สงบและที่สำคัญทำให้รู้สึกขาดความมั่นใจในตนเอง โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่เป็นเด็กเรียบร้อย เรียนดี ความหมกมุ่นในเรื่องรักๆ ใคร่ๆ มักจะทำให้มีผลกระทบกับการเรียนด้วย เนื่องจากความคาดหวังในตัวเองสูง และประกอบกับบุคลิกลักษณะที่แสดงออกในลักษณะของเด็กเรียบร้อย จึงไม่สามารถพูดระบายความรู้สึกกับใครๆ ได้ โดยเฉพาะผู้ปกครอง

“อ้อไม่มั่นใจในตัวเอ๋ เอ๋ติดกับอ้อ คุยกันได้ กินข้าว ดูหนังด้วยกัน แต่เอ๋ก็คุยกับคนอื่นด้วย อ้อไม่แน่ใจว่าเอ๋ชอบอ้อหรือเปล่า มันทำให้เอ๋คิดมาก แต่เอ๋ก็ไม่เคยบอกเค้า คุยกันแต่เรื่องงาน เอ๋ไว้อ้อเรื่องงานมาก อ้ออยากออกจากความรู้สึกทุกขนี้ แต่ก็ออกไม่ได้ อ้อก็คิดมาก เวลาว่างอ้อก็จะคิดแต่เรื่องนี้ การเรียนก็ตก เกรดตก ไม่ค่อยมีสมาธิเวลาอ่านหนังสือ เรื่องเอ๋ทำให้เอ๋ขาดความ

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

เชื่อมั่นในตัวเอง บางครั้งคิดอยากปล่อย มั่นคาราคาซัง บางทีเพื่อนอ้อโทรมาปรึกษาเรื่องแฟนของเค้า อ้อก็คิดมาก ไม่เห็นเอ้แสดงกับอ้อเหมือนแฟนเพื่อเลย ”

“แจง มีแฟนแล้วละ บอกพี่ได้เลย เค้าเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของแจง เค้าได้ทุกเรื่อง คุยได้ทุกเรื่อง เวลาโดนพ่อตุเราก่ะบายได้ แม่รู้เรื่องแต่ไม่กล้าบอกให้พ่อรู้ พ่อไม่รู้หรือกะพี่ ถ้ารู้ตายเลย แจงต้องแอบคุยโทรศัพท์”

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองทุกคนโดยการแยกสัมภาษณ์จากลูกนั้น พบว่าผู้ปกครองไม่มีใครทราบว่าลูกของตนกำลังคบกับเพื่อนต่างเพศ และกำลังมีความเครียด ความกังวล กับความรักและความความสัมพันธ์ที่กำลังเป็นอยู่ เพราะเด็กกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ยังถือเรื่องเรียนเป็นเรื่องหลัก และเรื่องสำคัญของชีวิต “ไม่ได้หวังอะไรมากแค่เค้าตั้งใจเรียนก็พอแล้ว” “ก็เห็นมีเพื่อนมาหาบ้าง บางทีก็มาทำการบ้าน ทั้งเพื่อนผู้ชาย และผู้หญิง แต่ก็อยู่ในสายตาของเรา คิดว่าคงจะไม่มีปัญหาอะไร ยังตั้งใจเรียนคืออยู่”

ช่องว่างภายในครอบครัว

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเป้าหมายพบว่า เด็กบางคนมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองไม่ค่อยดี โดยเด็กมีความรู้สึกว่าตนเองไม่สามารถสื่อสารกับผู้ปกครองได้อย่างเข้าใจ และบางครั้งเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีพื้นที่ ทำให้เกิดช่องว่าง ทั้งที่บางครั้งคิดว่าตนเองทำความดี แต่ผู้ปกครองกับไม่เข้าใจ มองไม่เห็นความดี ทำให้รู้สึกน้อยใจ และไม่อยากจะคุยกับผู้ปกครอง และไม่อยากจะบอกเล่าให้ฟัง ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น “บางครั้งพ่อกับแม่ก็มาลงที่หนู แต่ครั้งจี้...แรงมากทีเดียว เดือนละ 2-3 ครั้ง หนูพยายามทำงานช่วยพ่อแม่ แต่บางครั้งหนูพยายามซักถาม หรือเสนอให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ เค้าก็จะตะคอกกลับมาว่า “ทำอะไรก็ทำเถอะ โตแล้วยังจะมาถามอีกน่าจะคิดเองได้แล้ว” หนูน้อยใจมากๆ เลยนะพี่ นอนร้องไห้ทั้งคืนเลย” “พวกน้ำๆ ชอบว่าหนูทำอะไรช้า หนูต้องเก็บถ้วยจานทุกครั้งที่กินข้าว แล้วมันมากด้วย เพราะครอบครัวเรา มีบ้านอยู่ในแถบเดียวกัน เวลากินข้าว ก็จะกินด้วยกัน เวลากินข้าวก็ชอบรุมว่า หนูเป็นแบบ “สนิมสร้อย” บางครั้งหนูทั้งกินข้าวทั้งร้องไห้ (ร้องไห้) บางเรื่องก็ไม่จริง แต่หนูอธิบายไม่ได้ ถ้าหนูอธิบายก็ว่าหนูเถียง ไม่มีใครเข้าใจหนูเลย”

เครียดจากความคาดหวัง

นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกือบทุกคนเป็นเด็กเรียนดี มีความคาดหวังกับตัวเองสูง และหลายคนถูกคาดหวังกับครอบครัว จนเกิดความเครียด หงุดหงิดจิตใจไม่สงบ และมีหลายคนอยากเข้าร่วมโครงการเพราะคาดหวังว่าจะทำให้มีสมาธิ เรียนเก่ง “หนูอยากเป็นตำรวจ อันที่จริงเป็นความคาดหวังของพ่อ พ่อเคยสอบเตรียมทหารติดแต่ไม่ได้ไปสอบสัมภาษณ์และ ไม่ได้เข้าเรียน พ่อพูดถึงเสมอ หนูก็รู้ว่ามันเป็นความฝันของพ่อ หนูเป็นได้ทั้งลูกสาว และลูกชายของพ่อ ถ้าไม่ได้เป็นตำรวจ หนูอยากเป็นพยาบาล” เอมบอก “หนูเป็นความคาดหวังของทุกคน ไม่ใช่เฉพาะพ่อแม่จะแค่เป็นญาติทุกคนเลย หนูกลัวจะทำให้พวกเค้าผิดหวัง” นัทพูด “แม่อยากให้หนูเป็นพยาบาล แต่จริงๆ แล้วหนูอยากเรียน

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

นิเทศ หนูเครียดมากตอนที่รู้ว่าได้เกรด 2.8 กลัวพ่อแม่เสียใจ รู้สึกผิดว่าพ่อแม่ให้โอกาสแล้วแต่ทำไม่ได้ เกรดตกตั้งแต่เทอมที่แล้วแล้วที่ คิดจะแก้ตัวแต่ทำไม่ได้ ก็คิดว่า ทำไมคนอื่นทำได้ แต่เราทำไม่ได้” สัมบอก“หนูตั้งใจเรียนมาก อ่านหนังสือก่อนสอบเสมอ แต่หนูเป็นคนนอนยาก ขนาดอยู่ในห้องคนเดียว หนูเป็นภูมิแพ้ด้วยกินยากก็ทำให้หลับเร็ว บางครั้งเค้าหลับกันหมดทั้งบ้านแล้วมีแต่หนูคนเดียวที่ไม่หลับนอนคิดเรื่อยเปื่อย”

กระบวนการสู่การเพิ่มคุณค่าแห่งตัวตน

1. จัดเวทีเพื่อจุดประกายความคิด โดยการเชิญเยาวชนที่เคยผ่านการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานแบบเข้มข้นมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่..ทางสายเอกของพระพุทธองค์

กระบวนการหลักที่ใช้ในการพัฒนาคือการมุ่งเน้นให้เด็กได้มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ อันเป็นทางสายเอก แห่งการดับทุกข์ของพระพุทธองค์ ซึ่งหมายถึง การทำให้สติเกิดขึ้น และ ดำรงอยู่อย่างแน่นแฟ้นมั่นคง และ แนบสนิทกับอารมณ์ที่กำลังกำหนดรู้ โดยอาศัยหลักการฝึกปฏิบัติด้วยการเดินจงกรม นั่งสมาธิ และกำหนดอิริยาบถย่อย โดยการกำหนดรู้ให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ 4 ฐานคือ

1) กำหนดสติตามรู้อาการทางกาย โดยแบ่งการฝึกออกเป็น 3 ส่วนคือ

- การกำหนดลมหายใจเข้าออกโดยการดูอาการพอง-ยุบที่ท้อง
- การกำหนดรู้ตามอิริยาบถหลักของกายเช่น ยืน เดิน นั่ง นอน
- การกำหนดรู้ตามอิริยาบถย่อยของการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน หรือการเคลื่อนไหว เช่นการ กู้แขน เขยิบแขน การหยิบ การจับ การดื่ม การกิน เป็นต้น

2) การกำหนดสติตามรู้เวทนาหรือการพิจารณาอารมณ์ที่เกิดตามความเป็นจริงเช่น ปวด เมื่อย สุข ทุกข์ ฯลฯ เป็นต้น

3) การกำหนดสติตามรู้สภาวะของจิต ตามที่เกิดขึ้นจริงเช่น ฟุ้งซ่าน โกรธ หดหู่ จิตตั้งมั่น และจิตมีสมาธิ เป็นต้น

4) การกำหนดสติตามรู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติเช่น การเห็นการเกิดขึ้น และดับไปของเวทนา เห็นความรู้สึกรู้สีกที่เกิดขึ้น เป็นต้น

3. จัดกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการดังนี้

3.1 จัดตั้งชมรมเยาวชนคนธรรมะ โดยกลุ่มเป้าหมายหลักที่ผ่านการปฏิบัติธรรมได้ รวมกลุ่มจัดตั้งชมรมขึ้นในโรงเรียน และกลุ่มเป้าหมายเสริมได้มาสมัครเข้าร่วมชมรมเพิ่มอีก 146 คน

3.2 การบูรณาการเข้าในหลักสูตรการเรียนการสอน โดยคณะครูได้บรรจุเข้าเป็น ขุมนุญและมีกิจกรรมต่อเนื่อง 1 คาบต่อสัปดาห์

3.3 จัดเข้าค่ายอบรมวิปัสสนากรรมฐาน โดยการจัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเสริมที่มาสักการเข้าเป็นสมาชิกชมรมเยาวชนคนธรรมะได้ปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้น และได้ฝึกศักยภาพแกนนำในการเป็นพี่เลี้ยงด้วยซึ่งค่ายนี้เป็นค่ายที่ทีมวิจัยพัฒนาหลักสูตรขึ้นเอง

3.4 จัดให้กลุ่มเป้าหมายไปปฏิบัติธรรมต่อเนื่องที่วัดป่าวังน้ำโพงกับพระอาจารย์ที่เป็นทีมวิจัยเป็นระยะตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

3.5 จัดฐานแห่งการเรียนรู้ออกเป็น 6 ฐาน โดยนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนโดยการแบ่งฐานการเรียนรู้ออกเป็น 6 ฐานคือฐานสมาธิ ฐานปรัชญาชีวิต ฐานมารยาท ฐานนิทานชาดก ฐานความกตัญญู และฐานนันทนาการ

4. สรุปและประเมินผลการวิจัย โดยการจัดเวทีสรุปบทเรียนหลังการจัดกิจกรรมทุกครั้ง และจัดเวทีถอดบทเรียนหลังสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

การถอดบทเรียนประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ การ

รู้สึกรักพ่อแม่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสี่ของกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งเน้นการฝึกสติโดยการตามรู้ สภาพที่เกิดขึ้นภายในตัวเราทุกด้าน ซึ่งโดยหลักการเป็นการตามรู้ และละวางสิ่งที่รู้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ทุกขเวทนาซึ่งกินความหมายรวมความเจ็บปวด ความสุข และความรู้สึกเฉยๆด้วย และนอกจากนี้ยังตามกำหนดรู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งถือว่าเป็นอุปายาลอกจิต เมื่อสติ สมาธิมีกำลังมากขึ้น จากการกำหนดที่ต่อเนื่อง จะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติเกิดความนิ่ง สงบ สบายเพราะจิตได้พัก เมื่อจิตสงบ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูทศเวทีจะปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้สึกรับรู้ความรักที่พ่อแม่มีต่อตนเอง และมีความรู้สึกอยากจะทำตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ โดยอยากชวนให้มาปฏิบัติธรรมเพื่อให้ได้รับความสงบสุขเช่นเดียวกับตน อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พบว่าความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นประมาณวันที่ 4-5 ของการปฏิบัติ ซึ่งช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่หลักสูตรจะจัดให้มีพิธีพระในบ้านเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติมีความรู้สึกกตัญญูทศเวทีต่อพระคุณของบิดามารดาเพิ่มมากขึ้น

“หนูไม่เคยสนใจเลย แม่หนูต้องตื่นแต่ตี 3 ทำกับข้าวไปขายตลาด ทุกๆวัน แม่เคยบอกให้หนูช่วยบ้าง แต่หนูไม่เคยสนใจ (ร้องไห้) แต่พอหนูกลับมาหนูรู้ว่าแม่ทำงานหนัก หนูรู้สึกอยากช่วย หนูก็พยายามตื่นตี 3 เพื่อช่วยแม่ ก็พี่เล่าให้ฟังทั้งน้ำตา

“ตอนที่ผมนั่งสมาธิ เจริญสติ ผมนึกถึงแต่หน้าพ่อและแม่ แต่ก่อนผมก็ว่าผมช่วยพ่อกับแม่ทำงานนะครับ แต่ถ้าผมไม่ยอมทำผมก็จะไม่ทำ บางครั้งก็เดินหนีไปเฉยๆ แต่ตอนนี้ผมมีความรู้สึกที่ผมอยากทำอยากช่วยพ่อแม่ ก็รู้สึกก็เกียจนะครับ และบางครั้งก็รู้สึกเหนื่อย แต่ก็คิดว่าแม่อุ้มท้องเรามาตั้ง 9 เดือนแม่ทำไมทำไม่ได้ ก็พยายามช่วยทำงานจนเสร็จ ทำเต็มที่ กลับถึงบ้านบางทีผมก็ช่วยทำงานบ้านต่อแล้วเมื่อก่อนผมคิดอยู่เสมอว่าทำอะไรพ่อแม่ก็จะเหมือนพ่อแม่คนอื่น ผมอาย ผมทำทุกอย่างเพื่อให้พ่อกับแม่เห็นว่าเงินมีค่า ควรรู้จักประหยัดและอดออม แต่ตอนนี้ผมรักพ่อแม่ และไม่อยากจะ

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

เปลี่ยนแปลงอะไรอีกแล้ว” ธาดาบอกด้วยสีหน้าผ่อนคลาย เขาไม่แยกตัวออกจากเพื่อนๆ อีกต่อไป แต่กลับนั่งอยู่ท่ามกลางน้องๆ สีหน้าเคร่งขรึมและอมทุกข์ไม่เหลืออยู่บนใบหน้าอีกต่อไป

“ไม่เคยยกมือไหว้พ่อเลยนะ ไม่ได้คิดอะไรมากแค่ไม่เคยทำ และก็ไม่คิดว่าจะต้องทำ แต่พอกลับมาก็รู้สึกว่าจะอยากกราบของคุณพ่อ แต่มาถึงใหม่ๆ ก็ยังไม่กล้าทำเพราะเงิน เราไม่เคยทำงานผ่านไป 3 วัน ถึงตัดสินใจว่าจะต้องกราบพ่อให้ได้ เลยบอกว่า “พ่อ.....ไปล้างเท้านะ สัมโอจะกราบพ่อ” พ่อใจดีมาก ยิ่งน้ำหมวยนะ (แม่เลี้ยง) ยิ่งใจใหญ่เลย สัมโอก็เงินนะถึงบอกพ่อไปล้างเท้า น้ำหมวยเป็นคนบังคับให้สัมโอไปปฏิบัติ สัมโอไม่คิดว่าจะมีความสุขแบบนี้ ไม่อยากกลับมาเลย” สัมโอ บอกพร้อมดวงตาที่ฉายแห่งความสุข

“ผมกลับมาจากขอนแก่น ขายก็ป่วยหนัก ต้องเข้านอนที่โรงพยาบาล ผมเฝ้าขายวันละ 22 ชั่วโมง ได้นอนวันละ 2 ชั่วโมง ผมก็เหนื่อยนะครับ แต่ก็มีความรู้สึกว่าจะอยากดูแลขาย” ก๊อปปอกเล่าด้วยสีหน้าอ่อนเพลียจากการอดนอน แต่ดวงตาก็ฉายแววสงบนิ่ง

“เมื่อก่อนหนูจะแสร้งคนอื่นมากกว่าพ่อแม่ หนูจะทำทุกอย่างเพื่อให้คนอื่นพอใจ กับพ่อแม่เอาไว้ทีหลัง เค้าจะว่าจะสอนก็ทำเป็นไม่สนใจ ไม่ฟังเสียอย่าง แต่เดี๋ยวนี้หนูฟังเค้ามากขึ้น และไม่แสร้งเพื่อนมากเหมือนเมื่อก่อน” เมย์บอก

ผ่อนคลายและเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเพื่อถอดบทเรียน คณะผู้วิจัยมีความเห็นร่วมกันว่า กลุ่มเป้าหมายมีท่าทีที่สงบ ผ่อนคลาย และบางคนแวตาดฉายแววแห่งความสงบ แต่เชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น กล้าพูดคุยถึงอารมณ์ความรู้สึกมากขึ้น หัวเราะอย่างเปิดเผย ทำที่การแสดงออกสงบ และเยือกเย็น คนที่เคยแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อเมื่อก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่าทำที่การแสดงออกมีความสอดคล้องกับเพื่อนๆ มากขึ้น “พี่ด้อม (ธาดา) ร้องเพลงให้น้องๆ ฟัง มาตลอดทางจากขอนแก่นจนถึงยโสธรเลย ” “พี่ว่าเอ็มคูผ่อนคลายมากขึ้นนะ” “ผมรู้สึกมีความสุข ผมสามารถนั่งขายของที่ร้านได้นาน ๆ ถ้าเป็นเมื่อก่อนผมนั่งแป๊บเดียวผมก็จะหงุดหงิดแล้ว ผมหงุดหงิดจนกลัวว่าตัวเองจะเป็นโรคประสาท เดียวนี้ผมจะรู้สึกสบายๆ” เอ็มบอก

มีเด็กบางคนซึ่งทีมวิจัยได้มีโอกาสถอดบทเรียนก่อนจะปิดโครงการ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่หลังผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาแล้วประมาณ 7 เดือนพบว่า เด็กเกิดการปรับเปลี่ยนจากการเป็นคนขี้อายอย่างมาก จนไม่กล้าแม้กระทั่งจะเงยหน้าขึ้นสบตาผู้คน ทำอะไรก็จะทำตามเพื่อนเสมอ จนเพื่อนๆ ต้องบอกให้เป็นตัวของตัวเอง กลายเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น จนตนเองรู้สึกพึงพอใจกับชีวิตอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

“ตอนแรกที่มาเข้าร่วมโครงการ รู้ว่าตัวเองมีปัญหาหนัก เป็นคนที่ขี้อายมาก จนหนูไม่กล้ามองหน้าคนอื่น หนูต้องพยายามซ่อนความรู้สึกของตัวเอง หนูไม่สามารถจะทำอะไรด้วยตัวเองได้เลย ต้องทำตามเพื่อน จนเพื่อนรำคาญ บอกว่าให้หนูเป็นตัวของตัวเองหน่อย หนูไม่มีความสุขเลย หนูก็เลยคิดว่าโครงการนี้น่าสนใจ หนูน่าจะทำได้จริงนี้ มันน่าจะทำให้หนูดีขึ้น พอหนูกลับมาจากยุวพุทธ จิตใจ

หนูดีขึ้น และพอเข้าปฏิบัติในค่ายต่อมา มันก็ยิ่งดีขึ้น ดีขึ้นทุกอย่างเลย มันไม่มีความรู้สึกอาย หนูกล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่หนูอยากทำ ถ้าหนูคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ดี หนูก็จะทำเลย เคียวนี่ไม่ว่าจะมีค่ายปฏิบัติธรรมที่ไหนหนูก็จะไปทุกครั้ง แม้ก็คอยห้ามอยู่เหมือนกัน เพราะเป็นห่วงมาก ไม่อยากให้หนูไปไหน แต่หนูรู้ว่าธรรมะช่วยหนู” เก่งบอก

นอกจากนี้ มลซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของเก่งยังสะท้อนว่า “เก่งเปลี่ยนไปมาก ถ้าเค้าจะทำในสิ่งที่ตัวเองอยากทำ เค้าเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น หนูสัมผัสได้เลย” และครูที่โรงเรียนก็บอกว่า “สิ่งที่สังเกตเห็นว่าเก่งเปลี่ยนก็คือเก่งกล้าเดินเข้ามาทักครูก่อน สบตากับครูโดยไม่หลบสายตาเหมือนเมื่อก่อน เชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ผมก็ไม่เอามาปิดหน้าปิดตาไว้เหมือนก่อน” นอกจากนี้ผู้เขียนได้เคยไปพบเก่งกำลังขายของช่วยแม่อยู่ที่ตลาดเก่งบอกว่า “พี่แขก เก่งจะไปเข้าค่ายปฏิบัติธรรมกับพี่อีกนะ และจะเข้าชมรมเยาวชนคนธรรมะในปีหน้าด้วย”

ไฉน และโกรธน้อยลง

จากการสัมภาษณ์เพื่อสรุปบทเรียนพบว่ากลุ่มเป้าหมายหลายคนมีสติมากขึ้น ไวต่อความคิด อารมณ์ความรู้สึกที่เข้ามากระทบในชีวิตประจำวัน ไวต่อความรู้สึกโกรธของตนเอง ซึ่งบางคนบอกว่า รู้สึกตัวเองไฉนลงมาก รู้สึกเองได้เลย และไม่ได้พยายามอะไร ถึงแม้ว่าบางครั้งจะไม่จับความโกรธได้ทันที แต่ก็ได้เห็นอารมณ์โกรธของตัวเองเมื่อสถานการณ์ผ่านไป และรู้สึกผิด “เวลาพุดก็รู้สึกว่าการคิดก่อน ไฉนมากขึ้น เวลาเด็กโกรธ หนูก็ไม่ค่อยโกรธตอบ เป็นเองไม่ได้พยายาม มันรู้สึกตัวเอง” มลบอก “แต่ก่อนหนูจะด่าแหย่ อารมณ์ร้อน หนูไม่ค่อยรักเด็ก จะหงุดหงิดเวลาเด็กมาใกล้ แต่เดี๋ยวนี้หนูรู้สึกธรรมดา ไม่หงุดหงิด” กิ๊พพุด “เวลาจะโกรธหนูก็สามารถกำหนดได้ แต่ก่อนปรอทแตกเลย” เมย์ “ได้ความไฉน ใจดี เวลาพุดกับเด็ก ผู้ใหญ่ ก็รู้สึกว่าตนเองพุดตลอด รู้สึกอารมณ์ดี รู้สึกสงบมาก เวลาเด็กๆ พุดไม่ดี หนูก็ไม่รู้สึกอะไร แต่ก่อนเวลามีคนว่าอะไรจะตอกกลับทันทีเลย” จู๊บอก

อดทนมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มพบว่ากลุ่มเป้าหมายเกือบทุกคนรู้สึกภาคภูมิใจ ในตนเองว่าสามารถทำได้ ภูมิใจที่ตนเองมีความอดทนอย่างมาก สามารถผ่านหลักสูตรการปฏิบัติที่เข้มข้นมาได้ ทุกคนได้รับความทุกข์เวทนาจากการปฏิบัติในช่วงวันแรกๆ โดยเฉพาะการนั่งสมาธิ หลายคนมีอาการแน่นหน้าอก ปวดศีรษะคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ปวดขา ขา บางคนก็ร้องไห้จากความคิดถึงบิดามารดา แต่เมื่อต่อสู้กับทุกข์เวทนาต่างๆ ดังกล่าวได้ทุกคนต่างก็แปลกใจว่าตนเองสามารถผ่านมาได้อย่างไร สามารถนั่งสมาธิได้นานถึง 30 นาที

“หนูว่าวิปัสสนาต้องใช้ความอดทนมากกว่าวิชาอื่นๆ วิชาที่หนูเคยเรียนมา วิชาเรียนยังมีคนอธิบายให้ฟัง อ่านหนังสือเอาได้ แต่วิปัสสนาเราต้องทำเองและประสบเอง”

“ให้หนูไปทำอะไรทำยังจะง่ายกว่า เมื่อก่อน หนูไม่เคยนั่งได้เกิน 1 นาที ทำไมนั่งแค่ 1 นาทีก็เบื่อใจขาด เพื่อนๆ ก็จะคุยอยู่รอบๆ ตัวหนู เคียวนี่หนูนั่งได้ 30 นาที หนูนั่งได้ใจ”

“หนูทำไปได้ยังไง นั่งได้ตั้ง 30 นาที สบายขึ้นหนูดีใจมาก เวลาผ่านไปเร็วมาก”

“วันแรกๆ หนูทรมานมาก ถามตัวเองว่ามาทำอะไร แอบถามเพื่อนว่าพวกเรามาทำอะไร พอวันที่ 3-4 แล้วบอกตัวเองว่า อืย....เกือบไม่ได้มาแล้วนะเรา เพื่อนหนูคนหนึ่งในกลุ่มบอกว่าเสียค่ายแทนเพื่อนที่ไม่ได้มานะ”

“ภูมิใจในตัวเองมาก ทำไปได้ยังไง”

“ภูมิใจมากเลยทำไปได้ยังไง เคนจกรรมเสร็จก็ดีใจ นั่งสมาธิเสร็จได้ยินเสียงกริ่งยังดีใจมาก ”

“เหนื่อยแต่มีความสุขนะ...เข้าใจมั้ยกะ”

“ดีใจว่าตัวเองทำได้ เสียค่ายหนูไม่ได้ปฏิบัติเข้ม

อยากมีเป้าหมายในชีวิต

จากการสนทนากลุ่มพบว่า มีกลุ่มเป้าหมายคนหนึ่งบอกว่าตนเองเริ่มอยากมีเป้าหมายในชีวิต อยากให้ตัวเองทำในสิ่งที่มีประโยชน์ อยากเริ่มต้นทำอะไรด้วยตัวเอง เมื่อก่อนทำอะไรตามเพื่อน ไม่รู้ว่าตนเองต้องการอะไรแต่ภายหลังจากการปฏิบัติ รู้สึกว่าตนเองอยากมีเป้าหมายในชีวิต ที่ชัดเจน อยากให้ชีวิตมีคุณค่า

“หนูเป็นคนถ้าเห็นคนชอบทำอะไรมาๆ หนูก็จะไม่ชอบ จะไม่สนใจ แต่ถ้าเห็นเพื่อนอยากเป็นนั่นเป็นนี่หนูก็ว่าดีนะ แต่หนูไม่เคยมีเป้าหมายของตัวเองเลย หนูไม่รู้ว่หนูอยากเป็นอะไร แต่พอกลับมา เพื่อนบอกว่า “อยากเป็นพยาบาล หนูก็เริ่มรู้สึกว่หนูก็อยากเป็นนะ มันคงจะดี ได้ช่วยเหลือคนอื่น” สัมโอบอก

นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากบันทึกของอาจารย์วนิดา อุดรา ซึ่งเป็นนักวิจัยในพื้นที่ ที่ได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของเด็กๆเป็นรายบุคคลก็พบข้อมูลที่แสดงถึงการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจนคือ

กระป๋อง นายพงษ์ศักดิ์ ขันทองคำ อายุ 15 ปี เป็นลูกศิษย์ของดิฉัน กระป๋องเป็นเด็กน่าสงสาร อาศัยอยู่กับยาย (พ่อแม่ ไปทำงานต่างจังหวัด) ตอนเด็ก ๆ กระป๋องเคยตกน้ำเป็นผลให้กระป๋องมีพัฒนาการช้ากว่าเด็กวัยเดียวกัน ไม่มีเพื่อน เหวา แวดตามีความทุกข์ แต่สิ่งที่กระป๋องมีมากที่สุดคือเป็นเด็กดี ซื่อสัตย์ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เมื่อกระป๋องเข้าร่วมโครงการ ฯ พบสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในตัวของกระป๋องคือ แวดตามีความสุขมากขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายคุณครู เพื่อน น้อง โดยปกติผู้เข้าร่วมโครงการฯ มักจะใช้คำแทนตัวกับลูกศิษย์ว่าคุณครู กระป๋องเคยถามว่า “ทำไมคุณครูไม่เรียกตัวเองว่าแม่ ผมอยากเรียกคุณครูว่าแม่” หลายเดือนต่อมากระป๋องคงจะรวบรวมความกล้าได้แล้ว จึงพูดกับผู้เข้าร่วมโครงการฯ ว่า “คุณครูครับ ผมขออนุญาตเรียกคุณครูว่าแม่เพราะผมคิดว่าคุณครูเหมือนแม่จริงๆ คุณครูทำเหมือนผมเป็นลูกคุณครูเลย” ตั้งแต่วันนั้นก็เลยได้กระป๋องเป็นลูกอีกคน และที่น่าดีใจคุณครู-ประจำชั้นแจ้งว่กระป๋องเรียนรู้ได้เร็วขึ้น รับรู้ได้ไวขึ้น และมีผลการเรียนดีขึ้นเป็นที่น่าสนใจ คือผลการเรียนเฉลี่ยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประมาณ 2 กว่า ๆ พอถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เพิ่มขึ้นเป็น 3.5 เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กระป๋องมาหาและพูดว่า “แม่ครับผมจะไปบวช ผมอยาก
ให้แม่ไปบวชผมด้วย” และตอนนี้กระป๋องนั่งขำขำหัวเราะหัวเราะใจเพื่อบวชเรียนอยู่ที่วัดมหาธาตุ

หญิง หญิง เด็กหญิงจรัสเพชร จินตชาติ อายุ 13 ปี เป็นลูกศิษย์ที่ดิฉันเป็นห่วงมากอีกคน
หนึ่ง หญิง หญิงมาจากครอบครัวที่เพียบพร้อมสมบูรณ์ทั้งทรัพย์สินสมบัติ ชาติตระกูล หญิงหญิงเข้าร่วม
โครงการ ฯ และร่วมปฏิบัติกิจกรรมสิ่งที่เกิดขึ้นคือหญิงหญิงจะทุกข์แสนสาหัส รำให้ สะอึกสะอื้น
คุณครู พระวิทยากร เพื่อนสอบถาม หญิงหญิง ก็ไม่ปรึกษา หญิงหญิงจะเจ็บ แล้วทำตัวว่าเรงกลบ
เกลื่อนสลัดกันตลอดระยะเวลาที่ร่วมกิจกรรม ประมาณสองสัปดาห์ หญิงหญิง มารอพบผู้วิจัย 2-3
ครั้ง แต่คลาดกันทุกครั้ง หญิง หญิงก็ไม่ย่อท้อ มารอจนพบคุณครูในวันหนึ่งแล้วหญิงหญิงก็เล่าให้ฟัง
ว่า “คุณครูคะหนูเคยมีเรื่องบาดหมางใจกับเพื่อนนักเรียนชั้นประถมศึกษา หนูเกลียดมันมาก อยากฆ่า
มันให้ตายถ้าวันนั้นหาปืนป๊า(คุณพ่อ)พบ หนูจะไปยิงมัน แต่พอหนูไปนั่งสมาธิวันนั้นทำให้หนู
อยากเล่าให้คุณครูฟังแต่หนูไม่พร้อม ทำใจยังไม่ได้ วันนั้นที่คุณครูบอกหนูว่าให้ใจเย็น ๆ ค่อย ๆ คิด
การทำร้ายจิตใจตนเองมันเป็นการสร้างบาป พระอาจารย์บอกว่าการพยายามทำอะไรเป็นทุกข์ ให้อุทิศ
ส่วนกุศลไปให้เขา ตอนนี้หนูเกลียดเขาน้อยลงแล้ว เวลานี้ก็ถึงเขา หรือเห็นหน้าเขาหนูก็ไม่เจ็บที่หัวใจ
เหมือนเดิม ต่อไปหนูจะพยายามทำใจให้ไม่เกลียดเขา” หญิงหญิงโชคดีที่ได้เข้าร่วมโครงการ ฯ หญิง
หญิงปลดทุกข์ทางใจออกได้ ด้วยการเจริญสติ ทำให้เกิดปัญญา แก้ปัญหาได้ถูกทาง และหาทางออก
ให้กับความทุกข์นั้น ด้วยตนเอง ตอนนี้หญิงหญิงมีความสุขอยู่กับการเป็นสมาชิกวงโยธวาทิตของ
โรงเรียน หญิงหญิงแวะเวียนมาพบคุณครูเป็นประจำ แวะหาหญิงหญิงมีความสุขเมื่อพูดถึงการนั่งสมาธิ
เจริญสติ และการเข้าร่วมวงโยธวาทิต คุณครูผู้ควบคุมวงโยธวาทิตชมเชยว่า หญิงหญิงมีสมาธิดีมาก
พัฒนาการด้านดนตรีดีมาก

ก้านทอง นายเอกพิธิษฐ์ อุดรา อายุ 15 ปี เป็นบุตรชายคนโตที่ดิฉันขออนุญาต
อาจารย์ธีรณีย์ให้เข้าร่วมโครงการด้วยทันทีที่กลับมาจากปฏิบัติธรรม โดยปกติก้านทองจะเป็นเด็กจิตใจ
ดี สุภาพเรียบร้อย จริงจังกับชีวิต มั่นใจในตนเองสูงถ้ายึดมั่น ถือนั่น เชื่อ ศรัทธาในเรื่องใดแล้วจะจม
ปลักในสิ่งนั้น ยากต่อการเปลี่ยนแปลง ถ้าจะเปลี่ยนต้องมีเหตุผล หรือคำตอบที่ชัดเจน และ/หรือต้อง
พิสูจน์ได้ด้วยตัวเองในระยะแรกของการเข้าร่วมกิจกรรมก้านทองเกิดปัญหา มีคำถามเกิดขึ้นมากมาย
ไม่มีความสุขในการร่วมกิจกรรม พระอาจารย์ วิทยากร คุณครู ต้องอธิบาย ยกตัวอย่างเหตุผล
มากมายจนกระจำและเป็นทีที่พอใจ ระยะต่อมาคำถาม ปัญหา และคำถามทำไมเริ่มลดลงสิ่งที่
เปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนที่สุดหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ ฯ คือ มีความมุ่งมั่นอยู่บนพื้นฐานของ
ความจริงและเหตุผล กล้าที่จะรับการเปลี่ยนแปลงง่ายขึ้น ปล่องวางได้ง่ายขึ้น มีจิตวิญญูลดลง สิ่งที่พบ
และน่ายินดียิ่งคือ มีสมาธิมากขึ้น สามารถอ่านหนังสือได้นานขึ้น จัดการชีวิตตนเองให้มีระเบียบมาก
ขึ้น ที่แน่นอนคือมีความพร้อม มีสติ มีปัญญาและมีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็งในการเผชิญกับความ
ความสุข ความทุกข์ ความสมหวัง ความผิดหวัง และการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชีวิต

นอกจากนี้ที่ม.วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับก้านทองในวันที่จัดเวทีสรุปบทเรียนเพื่อปิด
โครงการพบว่าก้านทองได้เรียนรู้ภายในตนเองอย่างมาก โดยก้านทองเล่าว่า “ตอนผมไปปฏิบัติที่วัดเวฬุ

วันผมปวดขามาก มันปวดเหมือนขาจะขาดออกจากกัน ผมทรมานมาก ทรมานจนผมไม่อยากจะทำอะไรอีกเลย ผมรู้ต่อนั้นว่าเกิดมาเพื่อทุกข์ซัดๆ ถ้าเลือกได้ผมไม่อยากจะทำอะไรอีกเลยในตอนนั้น ผมพยายามจะอดทนและบอกตัวเองว่าถ้าผมไม่อดทนตอนนี้ ชีวิตต่อไปผมจะอดทนกับอะไรก็ได้ ผมกฝักกำหนดไปเรื่อยๆ ผมรับรู้ว่าคุณปวดจนแทบจะทนไม่ไหว แต่แล้วจู่ๆมันก็ค่อยๆหายไป ผมรู้สึกเบาสบายมาก ผมรู้เลยว่าทรมานยังงี้ก็หายเหมือนเดิม และค่ายที่สาธิตธรรมสุขนะครับ ผมได้ปีติว่า มันก็ดีกว่าไม่ต้องพูดอะไรกับใคร ไม่ต้องสนใจอะไร แต่เวลาที่เรายากพูดมันอยากจริงๆครับ ผมได้ยืนเพื่อนคุยกัน มันเป็นเรื่องที่ผมรู้ แต่เพื่อนรู้ไม่จริงแล้วเค้าก็พูด ผมอยากพูดมากแต่ผมก็อดทนไว้ ผมได้รู้แล้วว่า อายที่ผมต้องการจะพูดมันเป็นยังงี้ เดียวนี้ผมระวังการพูดของตัวเองได้มากขึ้น ไม่เหมือนเมื่อก่อนผมเป็นคนพูดตรง และพูดแรงทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน แต่เดี๋ยวนี้บางเรื่องถ้าผมคิดว่าพูดไปแล้วไม่มีประโยชน์ผมก็จะไม่พูด มันดีขึ้นมาก ไม่ต้องกระทบกระทั่งกับเพื่อน และที่สำคัญผมอดทนกับการเรียนมากขึ้น อดทนฟังครูมากขึ้น ผมคิดว่าผมมีสมาธิมากขึ้นในการเรียน เกรดของผมเพิ่มขึ้นจาก 3.5 เป็น 3.9 ในเทอมนี้”

บอมแบม เด็กหญิงวิชาญราช อุดรา อายุ 13 ปี เป็นบุตรสาวคนเล็กของคณินอีกเช่นกันและก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ต้องการให้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ยังไม่เข้าเรียนชั้น ม. 1 คณินขอทีมวิจัยเป็นกรณีพิเศษหลังจากเริ่มรู้คุณค่าของพุทธศาสนาจากผลของการปฏิบัติ โดยขอให้บอมแบมเข้าร่วมปฏิบัติธรรมพร้อมกับกลุ่มเป้าหมายหลักทั้งที่เพิ่งจะจบชั้น ป.6 มาหมาดๆ บอมแบมเป็นเด็กน่ารัก ช่างประจบ พ่อและก๋ง(ตา)จึงรัก และเอ็นดูมากเป็นพิเศษ ทำให้ บอมแบมขาดความมุ่งมั่น ขาดความกระตือรือร้น ไม่ยอมฟังพาดตนเอง คอยพึ่งพาพ่อ แม่ พี่ และเพื่อน เมื่อ ร่วมกิจกรรมตามโครงการฯ บอมแบมปรับตัวได้ง่ายกว่า คำถามน้อยกว่า รับและเปลี่ยนแปลงง่ายกว่าก้านตอง และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือ ความรับผิดชอบ ดูแลจัดการชีวิตตนเองได้มากขึ้น หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการฯ ระยะเวลาหนึ่ง บอมแบมมักจะพูดเสมอว่า “กลัวที่สุดคือกลัวบาป ถ้าทำบาปแล้วกลัวแม่ตาย”

เอ็ม นายอนุชา สารคำ อายุ 18 ปี ลูกศิษย์ในที่ปรึกษา เอ็มเป็นหนุ่มน้อยหน้าตาดี เรียนเก่ง วาจาไพเราะ นุ่มนวล สุภาพเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ เป็นที่หมายปองของสาว ๆ ทั้งรุ่นเพื่อนรุ่นน้อง ครอบครัวของเอ็มมีฐานะดี เอ็ม เรียนรู้เกี่ยวกับการนั่งสมาธิ การเจริญสติ มาก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการฯ เอ็มบอกว่า “ผมเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ใจผมสงบไม่ตื่นเต้น ไม่หลงกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบจิตใจ” เอ็มบอกว่า “การฝึกนั่งสมาธิ เจริญสติถ้าทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในเหตุการณ์คับขันอย่างไร ก็ทำให้เราสามารถดึงสติกลับมาได้เร็วขึ้น ก็จะเกิดปัญญา สามารถแก้ปัญหาได้เร็วขึ้น ”

ธาดา บัวส่อง อายุ 18 ปี ลูกศิษย์ผู้ยกระดับความคิดเพื่อปลดปล่อยทุกข์ที่มีต่อพ่อและแม่มาเกือบตลอดชีวิต ธาดา เป็นคนที่มีสีหน้ากังวลอยู่เป็นนิจ แววตาไม่แจ่มใสสมวัย กิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีจิตใจอาสาช่วยเหลือเพื่อน ครู มีสัมมาคารวะ ชื่อ ครอบครัวของธาดามีฐานะปานกลาง ธาดา เป็นคนประหมัดมัธยัสถ์ อวดอ้อม รู้จักคุณค่าของเงิน ธาดาทำงานในบ้านช่วยพ่อแม่ทุกอย่าง ล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน เกี้ยวพาราสีให้วู้ และทำงานทุกอย่างที่สุจริต เช่น เมื่อว่างจาก

การเรียนรดาจะถือกระสอบปุยเดินรอบโรงเรียนเพื่อเก็บขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระดาษจากถังขยะในโรงเรียน

เมื่อธาดาสมัครเข้าร่วมโครงการ ฯ ในระยะแรกธาดาจะนั่งหลังสุด นั่งเงียบ ๆ ไม่ค่อยพูดจากับใคร ต่อมาธาดาเริ่มเล่า ”คุณครูครับ พ่อแม่ของผมไม่เหมือนพ่อแม่คนอื่น ผมมีความทุกข์ใจอย่างแสนสาหัสกับพ่อ แม่ของผม ตอนที่ผมนั่งสมาธิ เจริญสติ ผมนึกถึงแต่หน้าพ่อและแม่ทำอย่างไร พ่อแม่จึงจะเหมือนพ่อแม่คนอื่น ผมอายุ ผมทำทุกอย่างเพื่อให้พ่อกับแม่เห็นว่าเงินมีค่า ควรรู้จักประหยัดและอดออม ” หลังจากที่ธาดาเล่าเรื่องราวทางบ้านสีหน้า แววตาของธาดาเริ่มคลายทุกข์ลงมาก กล้าสบสายตาคณะครู ระยะต่อมาเมื่อธาดามีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการมากขึ้น ได้ฝึกสมาธิ เจริญสติมากขึ้น ธาดา บอกว่า ”คุณครูครับหลังจากผมนั่งสมาธิ เจริญสติบ่อยครั้ง ผมก็หาวิธีได้แล้ว ผมจะไปบวช เพราะถ้าผมบวชพ่อแม่คงจะเชื่อคำพูดของผมบ้างก็ได้ ” คุณครูแนะนำให้ธาดาคิดดี ๆ ใจเย็น ๆ ตั้งสติให้มั่น ทำจิตใจให้มั่นคง หลายเดือนต่อมาธาดาเริ่มมีสีหน้าคลายความกังวล และมีความสุขมากขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใส เข้ากลุ่มพูดคุยทักทายกับเพื่อน ๆ น้อย ๆ วันหนึ่ง ธาดาบอกกับคุณครูว่า ”คุณครูครับ ผมว่าถึงผมไปบวชก็คงไม่สามารถช่วยให้พ่อกับแม่เลิกกินเหล้าได้ ผมจะอยู่เรียน-หนังสือต่อไป ผมจะใช้ประสบการณ์สอนตัวเอง สอนน้อง ผมคิดว่าการนั่งสมาธิ เจริญสติเป็นเรื่องดีทำให้ผมใจเย็น มีเวลาคิดทบทวน ผมรู้แล้วว่าไม่ว่าพวกเขาจะเป็นยังไง พวกเขาก็คงรักผมมีพระคุณอย่างสูงที่ทำให้ผมเกิดมา ผมจะต้องดูแล และตอบแทนพระคุณของเขา ผมเปลี่ยนแปลงเขาไม่ได้ แต่สิ่งที่ผมทำได้คือแก้ปัญหาของตัวเอง ”

เอฟ นายทัชพล พิลาจันทร อายุ 18 ปี ผู้ก่อตั้งชมรม และเป็นประธานชมรมเยาวชนคนธรรมะนี้ เอฟเป็นเด็กหนุ่มที่มีอารมณ์ดี กิริยานุ่มนวล สุภาพ เรียบร้อย มีจิตอาสา เรียนเก่งมาก มีความสามารถรอบด้านทั้งด้านวิชาการและด้านศิลปะ เอฟร้องเพลง-ลูกทุ่ง ประกวาดได้รับรางวัลทุกเวที ในจังหวัดร้อยเอ็ด และยโสธร จนกระทั่งผู้จัดประกวดต้องขอร้องไม่ให้ประกวด และลงข่าวในประกาศว่าเวทีนี้ไม่มีเอฟ ทัชพล เอฟ มีความสามารถด้านการพูด การแสดง แต่งเพลง แต่งกลอน ผญา เป็นหมอสูท (ทำขวัญ) ฯลฯ เอฟ ศึกษา ศรัทธา และเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนามานานแล้ว เอฟนั่งสมาธิ เจริญสติ มาตั้งแต่ อายุ 13 ปี ปีคเทอมเอฟจะนุ่งขาว ห่มขาวไปฝึกนั่งสมาธิ เจริญสติที่วัด เพราะเอฟเห็นประโยชน์ของการนั่งสมาธิ เจริญสติ เมื่อมีโครงการในลักษณะนี้ขึ้น เอฟ สมัครเข้าร่วมโครงการฯ และได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานในการชุมนุมเยาวชนคนธรรมะ เอฟเป็นตัวอย่าง เป็นคลื่นสัญญาณที่ดี ที่ทำให้หลายคนที่ยากประสบผลสำเร็จ หลายคนที่ยื่นชมเอฟเป็นการส่วนตัว และอีกหลายคนเห็นว่าวิธีประพฤติ ปฏิบัติตนของเอฟเป็นสิ่งที่ดี เอฟ ได้รับรางวัลระดับประเทศหลายรางวัลเช่น รางวัลนักเรียน ดีเด่น ด้านคุณธรรม จริยธรรม ประจำปี พ.ศ. 2550 จากธนาคารออมสิน ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ , รางวัลนักเรียนผู้สอบได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์สูงสุด จากสถาบันทดสอบบัณฑิตฯ, รางวัลเยาวชนดีเด่น จากสำนักงานกฤษฎมนตรี , ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนเยาวชนไทยศึกษาดูงาน ณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน จาก สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ฯ , ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนเยาวชนเข้าร่วมเสวนาในรายการบ่ายนี้มีคำตอบ สถานีโทรทัศน์ อสมท.

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

ช่อง 9 เป็นต้น เอฟ ประพฤติดี สำนึกดี จนผู้ใหญ่บางคนต้องหยุดฟัง และคิด เอฟบอกเสมอว่า “เอฟประสบผลสำเร็จในงานที่ทำเพราะเอฟมีสติ เอฟเชื่อว่าการนั่งสมาธิ เจริญสติ ทำให้ปัญญาเจริญ ด้วย การตั้งสติให้ดีก็เท่ากับ

ดิฉันคิดว่า การปฏิบัติธรรมเป็นการเรียกปัญญามาใช้ เป็นการฝึกให้ตนเองสามารถแก้ไข ตัดสินใจได้ด้วยปัญญา เกิดความรอบรอบ ถูกต้อง แม่นยำในการตัดสินใจ สามารถแยกส่วนที่เป็น อารมณ์ ออกจากเหตุผล แยกเหตุผลส่วนตัวออกจากเหตุผลส่วนรวม” ตอนนี้เอฟกำลังตัดสินใจว่าจะ เลือกรับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เอฟสอบได้คะแนนสูงเป็นอันดับ 5 ของประเทศ หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี วิชาเอกพัฒนาชุมชน

เมย์ นางสาวบุญชิตา สุจริต อายุ 15 ปี เมย์ เป็นเด็กอารมณ์ดี สนุกสนาน มี จิตใจโอบอ้อมอารี แต่เมย์ จะมีลักษณะที่ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่คนที่อยู่ใกล้ มักจะทำให้บุคคลที่รัก คือ พ่อกับแม่เสียใจบ่อยมาก ระยะแรก ๆ ที่เมย์เข้าร่วมโครงการฯ เมย์จะออกอาการก้าวร้าว แข็งกระด้าง ด้วยเชื่อมั่นในตนเองสูง และอวดดี ระยะต่อมาเมื่อเมย์ร่วมกิจกรรมตามโครงการหลายครั้ง อาการ ก้าวร้าว แข็งกระด้าง อวดดีลดลง พ่อกับแม่เล่าการเปลี่ยนแปลงให้คุณครูฟังว่า “ผมดีใจที่ถูกเชื่อฟัง เมื่อก่อนชอบเถียง เอาแต่ใจ”เมย์เล่าว่า”คุณครูคะ กับคนอื่นหนูทำดีด้วยหมดเลย แต่กับพ่อแม่ หนูทำไม่ ดี พูดยไม่ดี ต่อไปนี้หนูจะดีกับพ่อแม่ หนูจะรักพ่อแม่มาก ๆ การนั่งสมาธิ เจริญสติ ได้อะไรมากกว่าที่ หนูคิดไว้ ทำให้หนูคิดสิ่งดีๆ ได้หลายอย่าง หนูจะไม่เอาแต่ใจตนเอง หนูจะรับผิดชอบตนเองให้ได้มาก ที่สุด หนูจะไม่ให้พ่อลำบากใจ” พ่อของเมย์ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งเสียสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ตามโครงการฯ และเป็นตัวแทนของผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจเสมอ

สไปท์ เด็กชายชินวัตร สิริโคคากุล อายุ 13 ปี เป็นเด็กที่ร่าเริง แจ่มใส สไปท์มา สมัครเข้าร่วมโครงการฯ ด้วยความตั้งใจ เต็มใจ สไปท์ ชื่นชอบสนใจการนั่งสมาธิ เจริญสติ แต่ไม่ ทราบว่าจะทำอย่างไร ครั้งแรกที่สไปท์เข้าร่วมกิจกรรมฯ แม่ของสไปท์เล่าว่า”คุณครูคะ สไปท์เขา เปลี่ยนไปมาก เขามีความรับผิดชอบมากขึ้น มีระเบียบวินัยมากขึ้น รู้จักกาลเทศะ น่ารักมาก อยากให้มี โครงการฯอย่างนี้ต่อไปเรื่อย ๆ อยากให้เขาต่อเนื่องไปจนโต ” และเมื่อมีกิจกรรมฯ สไปท์จะเข้าร่วม ทุกครั้งไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะอยู่ที่ใด ใกล้ไกล สไปท์ไม่เกี่ยง และที่สำคัญพ่อแม่ของสไปท์ให้การ สนับสนุนเป็นอย่างดี ทั้งยังให้การสนับสนุนเรื่องอาหาร ขนมนมเนยไม่เคขาด สไปท์บอกคุณครูว่า” ผมอยากนั่งสมาธิ เจริญสติเพราะผมไม่โง่งม ทุจริต ถ้าผมได้นั่งสมาธิผมจะใจเย็น ถ้าคิดอะไรไม่ ออกผมจะหลับตาสักพักก่อนแล้วค่อยทำอะไรต่อไป และรู้สึกว่ามันใจดีขึ้น คิดเรื่องที่ดีออกไปออกใน ตอนนั้นได้ แก้ปัญหาได้”

น้องแนน อายุ 13 ปี เป็นเด็กที่น่าสงสาร พ่อแม่แยกกันอยู่ ในอนาคตอันใกล้คาดว่าคง จะแยกทางกันตามกฎหมาย น้องแนนจึงมีสีหน้า แหวดเศร้าหมอง ไม่สดใสร่าเริง ชอบนั่งเงียบ ๆ ไม่ ค่อยอยากจะทำเรื่องรอบคอบ วันหนึ่งน้องแนนอยู่ระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการฯ คุณ

แม่ของน้องแนนมาเยี่ยม แม่ลูกคุยกันพักใหญ่แม่ก็กลับไปส่วนน้องแนนนั่งร้องไห้พักใหญ่แล้วก็กลับเข้าร่วมกิจกรรมฯ ด้วยสีหน้าเศร้าหมอง

หลังจากนั้นไม่นานคุณครูได้พบกับคุณแม่น้องแนนโดยบังเอิญคุณแม่ของ น้องแนนพูดให้ฟังว่า “พี่คะ วันที่ไปเยี่ยมลูกที่เข้าค่ายปฏิบัติธรรมนั้น ลูกพูดว่า พ่อกับแม่อย่าเพิ่งหย่ากันได้ไหม แล้วอย่าเพิ่งย้ายไปได้ไหม หนูเห็นหน้าลูกแล้วสงสารมาก ลูกคงทุกข์ใจมาก แต่หนูก็ไม่ว่าจะทำอย่างไรดี หนูฝากลูกด้วยนะพี่” น้องแนน จะเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการทุกครั้งไม่เคยขาด และวันหนึ่งน้องแนนเล่าให้คุณครูฟังว่า “จากการที่หนูนั่งสมาธิ เจริญสติ ทำให้หนูไม่คิดวนวาย ไม่กระวนกระวาย หนูอยู่กับตัวเองได้ หนูสบายใจ หนูไม่โกรธพ่อ ไม่เกลียดที่แม่ไปอยู่ที่อื่น ชีวิตหนูมีพ่อ แม่เหมือนเดิมหนูไม่ได้เสียพ่อแม่ไปไหน เพียงแต่มีเหตุการณ์บางอย่างทำให้ต้องห่างกันไป และหนูหวังว่าสักวันครอบครัวของหนูจะกลับมาอยู่ด้วยกัน” น้องแนน มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความหวัง น้องแนนมีที่พึ่งทางใจที่เหมาะสม หาหนทางแก้ปัญหาด้วยสติ และปัญญา สร้างความสุขให้ตนเองและคนรอบข้าง

จากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมตามโครงการฯตามที่ดิฉันได้เล่าสังเกตเท่าที่เวลาจัดสรรให้มีโอกาส ดิฉันคิดว่าโดยภาพรวมแล้วน่าจะมากกว่า ร้อยละ 80 ที่เด็กนักเรียนของดิฉันมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น เช่น มีความรับผิดชอบ มีจิตอาสา สามารถหาทางออกของทุกข์ที่ตนเองมีได้ด้วยตนเองโดยการนั่งสมาธิ เจริญสติ ปรับสภาพจิตใจให้มั่นคง เรียกปัญญาออกมาเพื่อเผชิญปัญหา หรือทุกข์ที่เกิดขึ้นอย่างกล้าหาญ อีกทั้งเหลือประมาณร้อยละ 10 ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้น ไม่สามารถนำปัญญามาแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง ต้องได้รับการช่วยเหลือ เสนอแนะ แนะนำเพิ่มเติม แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนกลุ่มนี้สามารถรับรู้สิ่งที่ใคร่ควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ซึ่งนักเรียนส่วนนี้เป็นส่วนที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเพื่อพัฒนา และอีกร้อยละ 3 ไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมได้ต้องได้รับการช่วยเหลือ ดูแลอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง และได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองพ่อแม่ คุณครูประจำชั้น หรือบุคคลที่นักเรียนรัก ศรัทธาให้การประทับประครอง ให้ความรัก ความอบอุ่นและมีตัวอย่างที่ดีให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตาม

สรุปผลการถอดบทเรียนของเด็กตลอดโครงการ

การดำเนินงานในระยะ 1 ปี ที่ผ่านมาพบว่าโครงการมีความก้าวหน้าพอสมควร โดยทีมวิจัยได้มีการจัดเวทีเพื่อถอดบทเรียนร่วมกันเด็กๆก่อนที่จะปิดโครงการพบว่า การเข้าร่วมโครงการของเด็ก มีผลต่อการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเด็กทั้งเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก และเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเสริมชัดเจนหลายประการดังนี้

ความกตัญญูรู้คุณมากขึ้น ซึ่งพบว่าเด็กเกือบทุกคนที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้สึกรักพ่อแม่มากขึ้น รวมทั้งรับรู้ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อตนเอง สัมผัสถึงความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของพ่อ

แม่ในขณะที่เลี้ยงดูตนเองให้เติบโตใหญ่ จนอยากจะตอบแทนพระคุณของท่าน เด็กหลายคนเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมบางอย่างที่มีต่อพ่อแม่

อดทนมากขึ้น และโกรธน้อยลง เด็กเกือบทุกคนที่ได้ตอบทเรียนสะท้อนว่าตนเองมีความอดทนมากขึ้นในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากที่ผ่านการฝึกวินัยสมาธิอย่างหนักมาแล้ว และบางคนบอกว่าความอดทนนั้นส่งผลให้ผลการเรียนของตนเองดีขึ้นอย่างไม่คิดว่าจะเป็นไปได้โดยเด็กอธิบายว่าเป็นเพราะมีความอดทนที่จะนั่งฟังครูสอนได้มากขึ้น นอกจากนั้นหลายคนยังบอกว่าความอดทนยังมีผลต่อสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนๆ ด้วย เพราะตนเองมีความอดทนอดกลั้นต่อคำพูดรุนแรงของเพื่อน โดยไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับที่รุนแรงเหมือนเมื่อก่อน ซึ่งก็ทำให้ไม่มีปัญหาบาดหมางใจกับเพื่อน และยังได้เรียนรู้ได้อีกว่า การไม่พูดทุกอย่างที่ใจอยากจะพูดนั้นก็ยังมีผลต่อชีวิตเช่นกัน

ความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสุขเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่า เด็กหลายบอกว่าตนเองมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเด็กที่รับรู้ว่ ตนเองกำลังเผชิญกับปัญหา ทั้งที่เกิดจากวิธีการคิดภายในตนเองตามธรรมชาติของวัยรุ่น และที่เกิดจากพฤติกรรมพ่อแม่ หรือเพื่อนๆ ซึ่งทีมวิจัยพบว่าเด็กกลุ่มนี้จะเป็นเด็กที่มีความมุ่งมั่น ตั้งอกตั้งใจในการปฏิบัติวินัยสมาธิ และสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยในระยะหลังทีมวิจัยได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเด็กกลุ่มนี้อย่างชัดเจน จากสีหน้าที่ที่ผ่อนคลาย ดวงตาฉายแววสงบ แต่แฝงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสุข และผ่อนคลายในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ ไม่เคร่งเครียดเหมือนก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการ

แรงกล้วต่อการทำบาปมากขึ้น โดยเด็กทุกคนที่ร่วมตอบทเรียนสะท้อนว่า ตนเองไม่อยากจะทำบาปอีกต่อไป โดยและมีความพยายามที่จะรักษาศีล 5 และ ถึงแม้ว่าจะยังรักษาไม่ได้แต่เด็กๆ ก็รับรู้ว่าการรักษาศีลห้าเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก โดยเฉพาะข้อ 1 และข้อ 4

สนใจศาสนามากขึ้น มีเด็ก 3 คนที่ร่วมตอบทเรียนบอกว่า ตนเองสนใจเรื่องเกี่ยวกับศาสนามากขึ้นโดยบอกว่าจะไปวัดกับยายทุกๆ วันพระ และตั้งอกตั้งใจรับฟังคำสอนเพิ่มมากขึ้น จากเดิมที่เคยเบื่อหน่ายเมื่อต้องไปวัดเป็นเพื่อนยาย

นำมาใช้ในเวลาวินิจในชีวิต เด็กอีกคนหนึ่งบอกว่าตนเองยังนั่งสมาธิเป็นประจำในตอนเช้า และบอกว่าเพราะการฝึกสมาธิเป็นประจำนั้นเองที่ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จกับการสอบเข้าห้อง ก๊ฟในชั้น ม. 4 ซึ่งเป็นห้องเรียนที่เน้นการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ต้องสอบแข่งขันเข้าเรียนเป็นกรณีพิเศษ และรับเด็กเพียง 30 คน เท่านั้น โดยก๊ฟเล่าว่า “ผมผลัดทำข้อสอบวิชาคณิตศาสตร์เพลินจนเหลือเวลาอีกแค่ 40 นาที เพื่อจะทำข้อสอบวิชาวิทยาศาสตร์ 70 ข้อ ตอนนั้นผมรณานจนหน้ามืด ตาลายไปหมด มือเงื้อมไปหมด เพื่อนบางคนเริ่มเดินไปส่งครูแล้ว แต่ผมยังไม่ทันเริ่มทำวิทยาศาสตร์เลย ผมยังรณาน ผมคิดว่าไม่มีทางเป็นไปได้ที่ผมจะทำทัน ใจหนึ่งบอกผมให้หยุด แต่ใจหนึ่งบอกให้ผมตั้งใจ ผมตัดสินใจนั่งนิ่งๆ เพื่อรวบรวมสติ เริ่มกำหนดพองหนอ-ยุบหนอ เวลาผ่านไปพักใหญ่หัวผมเริ่มสว่างขึ้นๆ ใจผมก็เริ่มสงบขึ้น ผมระงับความตื่นเต้นไว้แล้วลงมือทำข้อสอบอย่างตั้งอกตั้งใจ เรียน ข้อไหนเป็นคำถามผมก็ข้ามไป ทำข้อที่ทำได้ ไปเรื่อยๆ พอหมดเวลาผมก็เดา

เฉพาะข้อที่ยากๆ พอผลออกมาปรากฏว่าผมทำได้ สะใจสุดๆ” ส่วนเด็กอีกคนหนึ่งของโครงการได้ตัดสินใจบวชเป็นสามเณร

สรุปบทเรียนที่สำคัญ

1 การศึกษาสถานการณ์ปัญหาของเด็กกลุ่มเป้าหมายหลัก

ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเด็กที่ตั้งใจเรียนหลายคนเป็นแกนนำนักเรียน และมองผิวเผินภายนอกเหมือนไม่จะมีปัญหาอะไรให้ทุกข์ใจ แต่เด็กๆ ส่วนใหญ่ก็มีความทุกข์อยู่ภายใน เป็นทุกข์ที่เกิดจากความเครียด ความอาย ความคาดหวังทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ความทุกข์จากการกระทำของคนใกล้ชิดเช่นพ่อแม่ หรือคนที่อยู่รอบรอบเช่นเพื่อนเป็นต้น และยังพบว่าเด็กบางคนก็มีความทุกข์ที่เกิดจากความรักในวัยเรียนซึ่งส่งผลให้ความเชื่อมั่นในตนเองลดลง รวมทั้งความทุกข์ที่เกิดจากสภาพธรรมชาติของความเป็นวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ทำให้เกิดความวิตกกังวล ความเครียด ความกลัวได้ง่าย ปัญหาด้านการเรียนที่ต้องใช้ความมานะอดทน ความรับผิดชอบอย่างสูงก็ทำให้เกิดความเครียดจนบางคนนอนไม่หลับ

ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งใช้วัดสุขภาพจิตของเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเสริมพบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการเด็กมีสุขภาพจิตโดยรวมสูงกว่าคนทั่วไปร้อยละ 25.7 สุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไปร้อยละ 43.4 และเด็กที่มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไปร้อยละ 30.9 เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายข้อพบว่าเด็กกลุ่มนี้ยังไม่ค่อยพอใจผลการเรียนของตัวเอง ไม่ค่อยมีความเบิกบาน และสงบสุข มีความกังวลกับเรื่องที่มากระทบ หงุดหงิดง่ายโดยเฉพาะเมื่อสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์ ขาดความมั่นใจที่จะเผชิญกับปัญหาที่ยาก ไม่ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น และขาดจิตสำนึกสาธารณะ

2. กระบวนการเรียนรู้สู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองนั้น โครงการเน้นการดำเนินการ 2 ขั้นตอนคือ

2.1 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเจริญสติอย่างเข้มข้น ตามหลักสูตรที่จัดให้เด็กได้เรียนรู้นั้น ถือเป็นหลักสูตรเข้มที่เน้นการปฏิบัติเพื่อให้ประจักษ์แจ้งถึงผลของการปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ สติ สมาธิ และปัญญา โดยให้ผู้ปฏิบัติเห็นได้ด้วยตนเอง มากกว่าการสอนด้วยธรรมะบรรยายอย่างธรรมดา ซึ่งเด็กๆ เหล่านี้ต้องใช้ความอดทนและความพากเพียรอย่างสูง ต้องต่อสู้กับกิเลสทั้งปวง ซึ่งเด็กๆ ไม่เคยเผชิญมาก่อนเช่นความเจ็บปวดทั้งทางกาย และทางใจ ความเบื่อหน่าย ความว่างงาวหาวนอน ความขี้เกียจ ความฟุ้งซ่าน และเมื่อสามารถปฏิบัติจนผ่านได้ด้วยตนเอง เด็กจะเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ซึ่งช่วยเพิ่มพูนความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น

โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว การพัฒนาจิตโดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน นั้น เป็นการให้การศึกษาเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง โดยการฝึกให้มีสติระลึกรู้ (conscious) อยู่เสมอ จิตที่ผ่านการฝึกแล้วจะเกิดพลัง ทำให้จิตมีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่อย่าง สมบูรณ์ รู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง หรือที่เรียกว่าเห็นสัจธรรมตามความเป็นจริงในร่างกาย และจิต ซึ่งเรียกตามภาษาธรรมว่า รูป-นาม ว่ามีลักษณะที่แท้จริงคือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์จนสามารถละวาง กิเลสได้และทำให้ผู้ปฏิบัติถึงความพ้นทุกข์ได้

การรู้สัจธรรมจากการอ่าน และการคิดไม่สามารถจะละวางความทุกข์ หรือกิเลสได้ ต้องรู้ด้วยการปฏิบัติ จิตจึงจะรู้แจ้ง เพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากส่วนลึกที่สุดของจิตใจ เป็นความรู้ที่ยัง ลึกลงไปถึงจิตใต้สำนึกที่อยู่ลึกที่สุด โดยไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ ขึ้นมาขัดแย้งอีก ไม่มีความ ขัดแย้งในความรู้สึก เป็นความรู้อย่างชัดแจ้งด้วยปัญญาของตนเอง และจิตจะจดจำ เรียกว่าเกิดวิชชา ความรู้ที่เกิดขึ้นได้ ด้วยการเจริญสติตามแนวสติปัฏฐานสี่ ซึ่งถือเป็นเทคนิควิธีขั้นสุดยอดทาง พระพุทธศาสนา (สม สุจิรา, 2551)

แม้ผลการฝึกปฏิบัติของเด็กๆที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จะบรรลุเพียงญาณขั้นต้นๆหรือเป็น เพียงผลของสมาธิเช่น ความรู้สึกปิติ สงบ เบาสบาย ก็ตาม แต่ก็สามารถเกื้อหนุนให้จิตหลุดพ้นจากความ ทุกข์ ได้ในระยะหนึ่ง และสภาวะที่จิตยังรู้ถึงความสุขแม้จะเพียงชั่วคราได้ส่งผลให้เด็กๆเกิดความ ตระหนักรู้ในศักยภาพของตนเองในการจัดการกับความทุกข์ ความกังวลหรือความเครียดได้ และส่งผล ต่อเนื่องต่อการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง จนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นและผ่อนคลายมาก ขึ้นนั่นเอง

ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาที่พบว่าเด็กหลายคนที่ผ่านมากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว เกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง โดยมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ผ่อนคลายมากขึ้น มีความสุข ในชีวิตมากขึ้น เช่น กรณี “เก่ง” เด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขี้อายอย่างมาก จนไม่กล้าแม้จะ สบตาผู้คน แต่ภายหลังเข้าร่วมโครงการแล้วกลับเปลี่ยนเป็นเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ผ่อนคลาย และมีความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

“จิตใจหนูดีขึ้น และพอเข้าปฏิบัติในค่ายต่อๆมา มันก็ยิ่งดีขึ้น ชีวิตดีขึ้นทุกอย่างเลย มัน ไม่มีความรู้สึกอาย หนูกล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่หนูอยากทำ ถ้าหนูคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ดี หนูก็จะทำเลย เดียวนี้ไม่ว่าจะมีค่ายปฏิบัติธรรมที่ไหนหนูก็จะไปทุกครั้ง แม้ก็คอยห้ามอยู่เหมือนกัน เพราะเป็นห่วง มาก ไม่อยากให้หนูไปไหน แต่หนูรู้ว่าธรรมะช่วยหนู” เก่งบอก

หรือธาดาที่ไม่ยึดติดอีกต่อไปว่า ตนเองจะต้องเปลี่ยนพฤติกรรมอันน่าอายของพ่อแม่ แต่ หันมาใช้ชีวิตที่มีความสุขกับเพื่อนๆ ในขณะเดียวกันก็ยังคงซาบซึ้งในพระคุณของพ่อแม่ที่เลี้ยงดูตนเอง มาและยังประพุดตนเป็นลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่เสมอมา

หรือกระป๋องเด็กพัฒนาการช้าที่ไม่มีเพื่อน เหงา แวดตามีแต่ความทุกข์ แต่หลังจากเข้า ร่วมโครงการ ฯ กระป๋องก็เปลี่ยนแปลงคือ แวดตามีความสุขมากขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายคุณครู เพื่อน น้อง และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากพอที่จะพูดกับครูว่า “คุณครูครับ ผมขออนุญาตเรียกคุณครู

ว่าแม่เพราะผมคิดว่าคุณครูเหมือนแม่จริงๆ คุณครูทำเหมือนผมเป็นลูกคุณครูเลย” และนอกจากนี้ผลการเรียนของกระป๋องก็ดีขึ้น จากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้เกรดเฉลี่ยประมาณ 2 กว่า ๆ พอถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพิ่มขึ้นเป็น 3.5

ผลดังที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ ถือเป็นเทคนิควิธีทางพระพุทธศาสนาที่สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองด้านจิตใจและสติปัญญา อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมศักยภาพในการศึกษาและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้

2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ต่อเนื่อง โดยการจัดตั้งชุมนุม “เยาวชนคนธรรมะ” เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้เนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรมเพิ่มเติม รวมทั้งการจัดฐานแห่งการเรียนรู้ ออกเป็น 6 ฐานคือฐานสมาธิ ฐานปรัชญาชีวิต ฐานมารยาท ฐานนิทานชาดก ฐานความกตัญญู และฐานนันทนาการ รวมทั้งให้มีช่วงเวลาแห่งการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ หรือการพาเด็กๆ ไปปฏิบัติที่วัดกับพระอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ กันับว่ามีความสำคัญ เพราะจะช่วยต่อยอดการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ให้เด็กได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลังจากการได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบเข้มข้นแล้ว เด็กมักมีความเข้าใจเนื้อหาของหลักธรรมะมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองนั้น จำเป็นต้องมีการฝึกสติเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนาจิตใจให้ได้รับความสุขสงบก่อน แล้วจึงจัดกระบวนการให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาระดับอารมณ์ไว้อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

3. เงื่อนไขปัจจัยในการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งจุดมุ่งหมายให้เกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง โดยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติผ่านประสบการณ์การต่อสู้กับตัวเอง ด้วยความเพียรอย่างหนัก ทำให้เด็กที่ความอดทน ภาวภูมิใจในตัวเอง เชื่อมั่นในศักยภาพตัวเองมากขึ้น เด็กมีความสุขสงบมากขึ้น ผ่อนคลายมากขึ้น และเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และมีเด็กหลายคนที่ปฏิบัติเข้มข้น จนเกิดสภาวะธรรมบางอย่าง ซึ่งสามารถโน้มน้าให้เด็กเกิดความรู้สึกศรัทธาต่อพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนจากเด็กไม่อยากจะทำบาปอีก เด็กรู้สึกสำนึกในพระคุณของบิดามารดาได้มากขึ้น และอยากให้ผู้ปกครองหรือผู้คนใกล้ชิดมีโอกาสร่วมปฏิบัติด้วย ทั้งนี้ปัจจัยเงื่อนไขที่มีส่วนในการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเด็กมีดังนี้

3.1 วิธีคิดภายในตัวของเด็ก

วิธีคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตัวตนด้านในของเด็กเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง ผลการศึกษาพบว่าเด็กกลุ่มที่มีพื้นฐานด้านการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวตนและชีวิตด้านในอยู่แล้ว มักจะเป็นเด็กที่สามารถเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนคุณค่าภายใน

ตนเองได้มากกว่าที่โครงการคาดหวัง อย่างเช่นเอ็มที่รู้ว่าตนเองเป็นคนอารมณ์อ่อนไหว รู้ว่าตนเองเป็นทุกข์ต่อสิ่งต่างๆ ที่มากระทบได้ง่าย และตั้งคำถามกับตัวเองว่าจะปฏิบัติอย่างไรเพื่อจัดการความทุกข์ของตนเอง พยายามชวนขวายเรียนรู้โดยการอ่านหนังสือของพระพุทธบาท อ่านมากหลายเล่ม หรือธาดาเด็กหนุ่มผู้มีความทุกข์จากพฤติกรรมอันไม่ถูกต้องของพ่อแม่ และพยายามประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่ด้วยการรับจ้างหาเงิน และใช้เงินอย่างประหยัดคอยออม เพื่อให้พ่อแม่เห็นคุณค่าของเงิน หรือแม้กระทั่งเคยไปบวชที่วัดป่าเพื่อจะสามารถสอนธรรมะแก่พ่อแม่ของตนเองได้ แต่เมื่อรู้ว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ธาดาจึงเป็นเด็กหนุ่มที่เคร่งขรึม และแยกตัวจากเพื่อนๆ และเอฟเด็กหนุ่มที่มีความเป็นผู้นำสูง และมีความคิดเสมอว่าอนาคตไม่ว่าวันใดก็วันหนึ่งจะขอบวชเพื่อศึกษาธรรมะอย่างจริงจัง

เด็กเหล่านี้ถือว่ามีความทุกข์อยู่แล้ว โครงการฯแค่ช่วยเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้เท่านั้น หลังผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้ว ธาดาที่เคร่งขรึมกลับกลายเป็นหนุ่มน้อยผู้ร่าเริง ผ่อนคลาย เป็นที่ที่ดูเล่นๆ และสำนึกในพระคุณของพ่อแม่อย่างมาก และไม่อยากจะเปลี่ยนแปลงพ่อแม่อีกแล้ว ทำให้มีความสุขเพิ่มขึ้น เอ็มก็เช่นกัน เอ็มรู้ว่าจะจัดการกับความทุกข์ของตัวเองอย่างไรในเบื้องต้น และในที่สุดก็รู้สึกซึ่งถึงสัจธรรมของชีวิตว่าตนเองไม่สามารถจะจัดการกับความทุกข์ตามแบบเดิมๆ ได้ เพราะชีวิตไม่มีอะไรแน่นอนหรือเกิดขึ้นเหมือนเดิม ทุกอย่างล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไป บางครั้งทำได้แค่ดูแลความทุกข์ และมีชีวิตอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทัน

ทิมวิชัยได้มีโอกาสดำเนินชีวิตเมื่อจะปิดโครงการเอ็มได้ข้อสรุปกับตัวเองว่า “ตอนที่ผมกลับจากวิปัสสนาใหม่ๆ ผมมีความสุขมาก เพราะคิดว่า ผมจะสามารถจัดการกับเรื่องอะไรก็ได้ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตผม ผมไม่กลัวความทุกข์อีกต่อไป แต่ต่อมาผมจึงรู้ว่าชีวิตไม่ได้ง่ายเลย มันไม่ยอมให้ผมใช้วิธีแบบเดิมๆ เมื่อผมมีความทุกข์ บางทีผมทำอะไรมันไม่ได้ ผมทำได้แค่ดูมัน อยู่กับมัน และรอเวลาให้มันผ่านไปเอง แต่ผมรู้อย่างหนึ่งว่ามันจะต้องผ่านไป ไม่มีอะไรอยู่กับเราตลอดไป”

การได้ข้อสรุปกับชีวิต โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตัวเองเช่นนี้ถือเป็นความก้าวหน้าอย่างมากของผู้ปฏิบัติ เพราะสอดคล้องกับหลักของพระพุทธศาสนา คือการรู้เท่าทันความทุกข์ ด้วยจิตที่เป็นกลาง ซึ่งตามหลักการแล้วทันทีที่จิตรู้ได้อย่างถูกต้องเท่าทัน จิตที่เป็นทุกข์นั้นก็จะดับไป เกิดเป็นจิตที่มีความสงบ และตั้งมั่น ดังนั้นหากกระบวนการเรียนรู้สามารถส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองได้ถึงขั้นนี้ ก็นับว่าได้พัฒนาศักยภาพภายในของเด็กอย่างแท้จริง

ทิมวิชัยจึงพบว่าเด็กที่มีคำถามกับชีวิตเหมือนเด็กที่กล่าวมาข้างต้น ก็มักจะเป็นเด็กช่างคิด และผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองมาแล้วในระดับหนึ่ง เด็กเหล่านี้จะสามารถคิด วิเคราะห์ สิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ด้วยตนเอง และนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตของตน ทิมวิชัยจึงพบว่าเด็กๆ บางคนได้เรียนรู้มากกว่าที่โครงการคาดหวัง และหากโรงเรียนมีระบบการคัดสรรที่ละเอียดถึงวิธีคิดด้านในของเด็กๆ ได้แบบนี้ ก็จะสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้ตรงและสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งนั่นหมายถึงระบบการศึกษาได้สนองตอบต่อผู้เรียนทั้งในด้านวิชาการเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม และการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ควบคู่กันไปด้วย

3.2 การได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการเรียนรู้ภายในตนเองจากการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่อย่างเข้มข้นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเด็ก โดยเฉพาะในตอนเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากหลักการของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น หากผู้ปฏิบัติมีความตั้งใจ อย่างจริงจัง จะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติผ่องใส เพราะในขณะที่ผู้ปฏิบัติมีสติตามกำหนดรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่นั้น จิตของผู้ปฏิบัติจะประกอบด้วยกุศล กิเลสซึ่งเป็นสภาวะธรรมทางจิตที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ต่างๆเช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเบ่ห้อย ความอยากได้ ความถือตัว ความทะนงตน ความต้องการในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนผูกพันอยู่ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะขณะที่ผู้ปฏิบัติตามรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่นั้นจิตไม่สามารถคิดเรื่องสองเรื่องได้ในขณะจิตเดียวกัน ดังนั้นจิตของผู้ปฏิบัติจึงผ่องใส แม้กระทั่งหลังจากที่ปฏิบัติไปแล้ว และไม่ได้กำลังตามรู้ปัจจุบันอารมณ์อยู่ก็ตาม ก็ยังคงสามารถรับรู้ถึงความผ่องใสความเบิกบานใจแห่งจิตของตนได้ (พระกุนทลภาวิวงศ์, 2548)

ดังเช่นน้องแนนที่บอกว่า “จากการที่หนูนั่งสมาธิ เจริญสติ ทำให้หนูไม่คิดวนวาย ไม่
กระวนกระวาย หนูอยู่กับตัวเองได้ หนูสบายใจ หนูไม่โกรธพ่อ ไม่เกลียดที่แม่ไปอยู่ที่อื่น ชีวิตหนูมี
พ่อ แม่เหมือนเดิมหนูไม่ได้เสียพ่อแม่ไปไหน เพียงแต่มีเหตุการณ์บางอย่างทำให้ต้องห่างกันไป และหนู
หวังว่าสักวันครอบครัวของหนูจะกลับมาอยู่ด้วยกัน”

ความสุขจากการฝึกปฏิบัติที่เกิดขึ้นกับน้องแนน ทำให้น้องแนนรับรู้ว่าจิตใจของตนสามารถที่จะมีความสุขได้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ศักยภาพตนเองในขณะนั้น และเกิดความเข้มแข็งขึ้นจนเกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเอง โดยเกิดความเชื่อมั่นว่าจะอยู่ได้ด้วยตัวเอง แม้พ่อแม่จะต้องหย่าขาดจากกันก็ไม่เป็นทุกข์มากมายอีกต่อไป ตามที่อาจารย์วินาสากล่าวว่า “น้องแนน มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความหวัง น้องแนนมีที่พึ่งทางใจที่เหมาะสม หาหนทางแก้ปัญหาด้วยสติ และปัญญา สร้างความสุขให้ตนเองและคนรอบข้างได้”

หรืออย่างกรณีของหญิงหญิง ผู้ซึ่งมีความทุกข์กับความเกลียดที่มีต่อเพื่อนอย่างมาก จนคิดว่าตนเองจะสามารถฆ่าเพื่อนให้ตายได้ หากมีอาวุธอยู่ในมือ แต่เมื่อได้ฝึกสติ สมาธิ ทำให้ความความเกลียดที่เกาะแน่นในจิตใจ ค่อยๆถูกกะเทาะออกมาด้วยกำลังสติที่ตามรู้ จิตใจอ่อนโยนลง และเมื่อได้ฟังธรรมบรรยายของพระอาจารย์ ความเมตตาจึงเกิดขึ้น สามารถให้อภัยเพื่อนได้ “คุณครูคะหนูเคยมีเรื่องบาดหมางใจกับเพื่อนนักเรียนชั้นประถมศึกษา หนูเกลียดมันมาก อยากฆ่ามันให้ตายถ้าวันนั้นหาปืนป้าป๊า(คุณพ่อ)พบ หนูจะไปยิงมัน แต่พอหนูไปนั่งสมาธิวันนั้นทำให้หนูอยากเล่าให้คุณครูฟังแต่หนูไม่พร้อม ทำใจยังไม่ได้ วันนั้นพระอาจารย์บอกว่าการพยายามจ้องเวรเป็นทุกข์ ให้อุทิศส่วนกุศลไปให้เขาตอนนี้หนูเกลียดเขาน้อยลงแล้ว เวลานั้นถึงเขา หรือเห็นหน้าเขาหนูก็ไม่เจ็บที่หัวใจเหมือนเดิม ”

ความโกรธที่ติดแน่นอยู่ในจิตใจของหญิงหญิง ไม่สามารถทำให้ลดลงได้ ด้วยการให้ฟัง
ธรรมบรรยายจากพระอาจารย์เพียงอย่างเดียว แต่หญิงหญิงได้รับการฝึกสติให้หมั่นกำลังเพียงพอที่จะตาม
รู้เท่าทันความรู้สึกเกลียดในใจ จนทำให้ความเกลียดเบาบางลง และได้รับความสุขจากจิตที่เบาบางจาก
อกุศลดังกล่าว เกิดความอ่อนโยน เมตตากรุณาต่อผู้อื่น และจิตที่ได้รับการพัฒนาเช่นนี้ ก็จะสามารับรู้

ถึงสิ่งที่ถูกที่ควรได้ตามธรรมชาติเดิมแท้ของจิต ดังนั้นจิตใจของหญิงหญิงจึงพร้อมที่จะพิจารณาสิ่งที่ถูกที่ควรตามธรรมบรรยายของพระอาจารย์ได้ ซึ่งก็คือการให้อภัยต่อการกระทำของเพื่อนนั่นเอง

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหญิงหญิงเกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองบางอย่างคือการปลดปล่อยความโกรธ ความเกลียดออกไป และให้คุณค่าต่อการให้อภัยมากขึ้น ทำให้จิตมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับชีวิตมากขึ้น โดยหญิงหญิงได้ไปสมัครวงโยทวาทิตและสามารถทำได้ดีและมีความสุข ตามที่อาจารย์วนิสาบอกว่า “หญิงหญิงโชคดีที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ หญิงหญิงปลดทุกข์ทางใจออกได้ ด้วยการเจริญสติ ทำให้เกิดปัญญา แก้ปัญหาได้ถูกทาง และหาทางออกให้กับความทุกข์นั้น ด้วยตนเอง ตอนนี้หญิงหญิงมีความสุขอยู่กับการเป็นสมาชิกวงโยทวาทิตของโรงเรียน หญิงหญิงแวะเวียนมาพบคุณครูเป็นประจำ แวดตาหญิงหญิงมีความสุขเมื่อพูดถึงการนั่งสมาธิเจริญสติ และการเข้าร่วมวงโยทวาทิต คุณครูผู้ควบคุมวงโยทวาทิตชมเชยว่า หญิงหญิงมีสมาธิมาก พัฒนาการด้านดนตรีดีมาก

จะเห็นว่าสภาวะความสุขและความสงบแห่งจิตที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักรู้ในศักยภาพด้านในของตนเอง และเห็นแนวโน้มไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือคุณค่าภายในตนเองบางอย่าง หรือเลือกที่จะยึดถือคุณค่าใหม่บางอย่างที่จะทำให้ตนเองปล่อยวางจากความทุกข์ เป็นคุณค่าที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพภายในตนเองให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ทั้งด้านอารมณ์ และด้านคุณธรรม จริยธรรมในอนาคต

ดังนั้นในการดำเนินงานพัฒนาเยาวชนตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” ได้นั้นจำเป็นจะต้องมีการปรับกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนมีโอกาสดูแลเรียนรู้ศักยภาพภายในตนเองผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน มากกว่าจะดำเนินการแค่การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าไปในหลักสูตรทุกรายวิชา แต่กระบวนการเรียนการสอนของครูยังคงเหมือนเดิมคือการบรรยายเชิงเนื้อหาเท่านั้น

3.3 ความต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการคงไว้ซึ่งความศรัทธา และความเพียรของผู้ปฏิบัติ เพราะจากประสบการณ์ของทีมวิจัยพบว่า สภาวะอารมณ์เช่นนี้จะดำรงอยู่ประมาณ 1 เดือนหลังจากการปฏิบัติ เมื่อกลับมาอยู่กับครอบครัว และสังคมตามปกติ ชีวิตก็จะกลับเข้าสู่ความวุ่นวาย และจิตก็จะกลับมาฟุ้งซ่านเช่นเดิม หากไม่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยการให้เด็กได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม หรือมีการจัดฐานความรู้เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาตามหลักพุทธศาสนามากขึ้น ก็จะช่วยเสริมความเข้าใจ และเสริมศรัทธาของเด็กได้ต่อเนื่อง

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้เด็กทำค่ายธรรมะ และให้เด็กๆมีบทบาทในการเป็นผู้เล็งเห็นว่าช่วยยกระดับสู่การเป็นแกนนำนักเรียน เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงศักยภาพ ที่สอดคล้องกับความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรม เด็กได้แสดงความสามารถ และได้เรียนรู้เพื่อแสดงบทบาทในเชิงจิตอาสา ได้รับความไว้วางใจจากครู ทีมวิจัย และการได้รับการยอมรับ ความนับถือจากเพื่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กทั้งสิ้น

3.4 ครู และทัศนคติการพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนา

ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนคุณค่าในตนเองของเด็กคือครูที่รับผิดชอบโครงการ ต้องมีทัศนคติและดำรงชีวิตสอดคล้องกับแนวคิดของโครงการคือการมุ่งพัฒนาศักยภาพตนเองจากด้านในตามแนวทางของพุทธศาสนา เช่นอาจารย์ธีรณีย์ก่อนเข้าร่วมโครงการเคยไปปฏิบัติธรรมที่วัดเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่นมาก่อน แม้จะยังยึดติดกับการปฏิบัติตามแนวสมถกรรมฐาน แต่ก็นับว่ามีพื้นฐานวิธีคิดที่มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านใน และเมื่อเข้าร่วมโครงการได้มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ ซึ่งเป็นทางที่พระพุทธองค์กล่าวว่าเป็นทางสายเอกสู่การพ้นทุกข์ จึงทำให้อาจารย์เกิดศรัทธา และมีความเพียรในการพัฒนาตนเองต่อยอดโดยการปวารณาที่จะรักษาศีลห้าไปตลอดชีวิต อาจารย์จึงเป็นครูที่มีลักษณะใจดี และมีเมตตาสูง นอกจากนี้อาจารย์ยังเป็นผู้ที่อุทิศตน อุทิศเวลาเพื่อให้เด็กๆได้เรียนรู้ด้วยตนเองเสมอ โดยการติดตามเด็กๆไปที่วัด หรือไปร่วมกิจกรรมนอกสถานที่ในวันหยุดราชการทุกครั้งที่ได้ก็อยากไปอาจารย์ธีรณีย์จึงเป็นครูที่ประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก และเด็กในโครงการรักมาก

แม้แต่อาจารย์วนิดา ซึ่งเคยมีทัศนคติด้านลบต่อการปฏิบัติธรรม แต่เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและมีโอกาสไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และได้เรียนรู้ตนเองจากการปฏิบัติ ก็เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติภายในตนเอง เกิดศรัทธา และอยากให้ลูกๆได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการ และยังส่งผลให้อาจารย์หันมาดูแลเด็กๆในโครงการ และพยายามจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งอุทิศเวลาให้กับเด็กเพื่อพาเด็กๆไปปฏิบัติธรรมมากขึ้น

ดังนั้นทัศนคติ และวิธีการดำเนินชีวิตที่มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาของครูผู้สอน หรือครูที่จะทำหน้าที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก จึงเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีความสำคัญมากต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเด็ก เพราะถือเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก ที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เด็กกว่าวิธีนี้ เป็นวิถีทางที่ครูให้คุณค่า และพยายามประพฤติปฏิบัติตนเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายนั้นเช่นเดียวกัน เมื่อเด็กเกิดความเชื่อถือศรัทธาในครูผู้สอน ก็จะทำให้ประพฤตินั้นตามแบบอย่างด้วย ดังผลการวิจัยที่พบว่ามีเด็กในโครงการหลายคนได้เข้าร่วมปวารณาตนเพื่อจะรักษาศีลห้าไปตลอดชีวิตตามแบบอย่างครูด้วย ทีมวิจัยได้สรุปร่วมกันว่าหากโครงการนี้ไม่มีคณะครูเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ผลการพัฒนาเด็กแกนนำคงไม่ประสบผลสำเร็จขนาดนี้

โดยสรุปภาพรวมของ โครงการพบว่า การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยน คุณค่าภายในตนเองตามแนวสติปัฏฐานสี่นั้น ส่งผล

ให้นักเรียนที่เป็นเป้าหมาย คณะครูที่เข้าร่วมโครงการ และทีมวิจัยหลักได้รับการพัฒนาศักยภาพในตนเอง โดยเฉพาะทีมวิจัยหลักนั้นได้มีโอกาสนับเป็นวิทยากรกระบวนการสอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นครั้งแรก และอย่างที่ไม่เคยคาดหวังมาก่อน ซึ่งถือว่าการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อการสานต่อแนวความคิดของโครงการในเชิงกว้าง และก่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดแนวคิดที่คาดว่าจะยั่งยืนในระดับจังหวัดต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาในอนาคต

จากผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาพบว่าเด็กนักเรียนแม้จะเป็นเด็กที่เรียนดี เป็นแกนนำของโรงเรียนก็เป็นเด็กที่มีความทุกข์ โดยพบว่าทุกข์ส่วนใหญ่เกิดจากความเครียด ความกดดันจากความคาดหวังของตนเอง และครอบครัว ทุกข์จากความรักในวัยเรียน และทุกข์จากพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของพ่อแม่ และบางคนก็มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับพ่อแม่ผู้ปกครอง และระบบแนะแนวในโรงเรียนก็เป็นระบบที่ดำเนินการอย่างผิวเผิน ห่างเหิน และไม่มีศักยภาพในการเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของเด็กๆ ดังนั้นโรงเรียนควรพัฒนาระบบแนะแนวที่มีความละเอียดอ่อนในการให้คำปรึกษา ในมิติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและตัวตนภายในของเด็กด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงระบบที่ดูแลด้านพฤติกรรมและการแสดงออก หรือความส่งเสริมความสามารถด้านการเรียน หรือความถนัดด้านอาชีพเท่านั้น

2. ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวสติปัญญาสี่ โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองได้ โดยทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น เข้าใจชีวิตมากขึ้น โกรธน้อยลง อดทนมากขึ้น ผ่อนคลายและมีความสุขมากขึ้น มีความกตัญญูต่อเวทิต่อบิดามารดาเพิ่มขึ้น รู้จักให้อภัย และรู้จักคลายความทุกข์ ดังนั้นระบบการศึกษาควรปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก จากเดิมที่เน้นการสอนเชิงเนื้อหา มาเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพด้านในตามแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากขึ้น และเพื่อเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของเด็ก โรงเรียนควรจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างต่อเนื่องพร้อมสอดแทรกเนื้อหาในระหว่างการปฏิบัติ

3. ผลการวิจัยพบว่าทักษะ และวิถีการดำเนินชีวิตที่มุ่งพัฒนาคุณค่าตนเองด้านในตามหลักพระพุทธศาสนาของครูผู้สอน หรือครูที่จะทำหน้าที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก เป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีความสำคัญมากต่อการปรับเปลี่ยนคุณค่าภายในตนเองของเด็ก เพราะถือเป็นบุคคลต้นแบบของเด็กๆ ดังนั้นโรงเรียนควรพัฒนาครูผู้สอนให้มีประสบการณ์ในการพัฒนาคุณค่าด้านในของตนเอง จนเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวิถีการพัฒนาคตนตามหลักพระพุทธศาสนา และมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม หรืออย่างน้อยที่สุดควรมีการพัฒนาศักยภาพของครูให้มีโอกาสเรียนรู้แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก่อนที่จะสอนเด็ก

โครงการรวบรวมและพัฒนาศักยภาพผักพื้นบ้านและสมุนไพรอำเภอห้วยฉัตร

โดยนางแสงจันทร์ คำตาเทพ

แรงบันดาลใจการจัดการเรียนรู้

จากการทำงานวิจัยโครงการรวบรวมและพัฒนาศักยภาพผักพื้นบ้านและสมุนไพรอำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง บทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้ ผักพื้นบ้านในพื้นที่โครงการมีจำนวนมาก และคนในพื้นที่(บ้านปางปงและบ้านแม่ตาลน้อย)บริโภคตามฤดูกาลส่งผลดีต่อสุขภาพ ไม่มีโรคที่เกิดจากการบริโภคอาหารเพิ่มขึ้น เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคมะเร็ง โรคอ้วน

จากชุดความรู้ที่ได้ มีผักที่คนนอกพื้นที่ได้รับรู้ชนิดผักบางชนิดที่ขึ้นตามในสวน ในพื้นที่หมู่บ้าน สามารถนำมารับประทานได้ มีประโยชน์คุณค่าทางโภชนาการ และประโยชน์ทางยา ความรู้ที่ได้ขยายไปสู่ชุมชน โดยผ่านประชาชน อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มผู้สูงอายุ ชุมมสร้างสุขภาพ นักเรียนในโรงเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยรับการสนใจจำนวนมาก

การจัดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เรื่องผักพื้นบ้าน

ในวิถีชีวิตเดิมบรรพบุรุษในชีวิตประจำวันจะใช้ผักที่ขึ้นข้างรั้ว บางชนิดปลูกขึ้นเพิ่ม มีบริโภคตลอดทั้งปี เป็นการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรคอยู่ในวิถีชีวิต ที่ปลอดภัยปราศจากสารปนเปื้อน ปัจจุบันการบริโภคอาหารที่มีสารปนเปื้อนที่อยู่ในวิถีชีวิต การบริโภคผักที่น้อยลงโดยเฉพาะเด็ก บางคนไม่บริโภคผัก

การจัดกระบวนการเรียนรู้เริ่มจาก การให้ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการในงานวันวิชาการของนักเรียน การจัดนิทรรศการในงานวันรณรงค์วันแม่ วันพ่อ วันสำคัญต่าง ๆ ได้รับความสนใจการซักถามมาก การจัดนิทรรศการในงานวิชาการสาธารณสุขจังหวัดลำปาง เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้การส่งเสริมสุขภาพทางเลือกโดยใช้ผักพื้นบ้านเป็นเครื่องมือการสร้างสุขภาพ การให้ความรู้ในการอบรมในกลุ่มประชาชนทั่วไป การนำเสนอแนวทางการสร้างสุขภาพให้กับองค์กรหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง การให้ความรู้แบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขเชิงวิชาชีพทั้งอำเภอ การให้ความรู้ผู้ดูแลเด็ก ให้ความรู้ครูอนามัยโรงเรียน เพื่อกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้วิถีชีวิตการบริโภคผักที่หลากหลายช่วยด้านเศรษฐกิจพอเพียง การการสร้างสุขภาพที่พอเพียง

กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ทุกกลุ่ม ทั้งเด็กและเยาวชน โรงเรียน ประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้สูงอายุ

บทเรียนที่ได้ดำเนินการกิจกรรม พบว่า การจะเรียนรู้ให้เห็นคุณค่า สร้างความตระหนักในการบริโภคตามวิถีชีวิต มีคนที่สนใจและปฏิบัติตามจนเกิดเครือข่ายการปลูกผัก เป็นอาชีพ สร้างรายได้ ลด

รายงานโครงการประชุมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในสังคมไทย วันที่๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เครือข่ายการศึกษาทางเลือกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น

รายจ่ายในครัวเรือน และสร้างปัจจัยเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ จากการจัดทำเวทีสุขภาพในทุกตำบล ผลการทำเวทีเห็นว่าปัญหาสุขภาพคนห่างฉัตร ส่วนใหญ่เกิดจากการบริโภคอาหารที่มีสารปนเปื้อนยาฆ่าแมลง การซื้อผักนอกพื้นที่ ภาระค่าใช้จ่ายของการเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง การเจ็บป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง ที่บ้านทอนสุขภาพ เห็นว่าการปลูกผักพื้นบ้านรับประทานทุกพื้นที่เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสุขภาพ

การดำเนินกิจกรรมให้ความรู้เรื่องผักพื้นบ้านต้านโรคในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยให้ความมั่นใจ การบริโภคผักพื้นบ้านมีคุณค่าทางโภชนาการและลดสารปนเปื้อน เริ่มกิจกรรมจาก การทำเมนูอาหารในโรงพยาบาลห่างฉัตร ในโครงการอาหารปลอดภัยและมีคุณค่าในโรงพยาบาล เมนูอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน และทำสัญญาการส่งผักกับกลุ่มผู้ปลูกผักในชุมชน และจัดทำโครงการอาหารปลอดภัยและมีคุณค่าในโรงเรียนมัธยมศึกษาต้นแบบ และโครงการอาหารปลอดภัยและมีคุณค่าในโรงเรียน ประถมศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนในโครงการวิจัยที่มีการต่อยอดกิจกรรมในการดำเนินการ โดยนักเรียนมีส่วนร่วม

แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้

การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ขยายวงที่กว้างขึ้น ทั้งอำเภอและให้ผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขที่อยู่ในพื้นที่ทุกหมู่บ้าน โดยมีตัวแทนอาสาสมัครสาขาการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเลื่อนงานการพัฒนาศักยภาพผักพื้นบ้านให้ครอบคลุม ประชาชนทุกพื้นที่ที่มีความรู้ มองเห็นคุณค่าของผักพื้นบ้าน และได้ปลูกผักพื้นบ้านบริโภคทุกครัวเรือน ช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย และนำประกอบอาหารในชุมชน ในโรงเรียน ตลอดจนสถานประกอบการที่มีคนเข้าทำงานเป็นวัยแรงงานส่วนใหญ่ของคนห่างฉัตร

ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับอำเภอขึ้น และจะดำเนินการวางแผน การจัดทำงบประมาณ ในการดำเนินการต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบลต้นธง

โครงการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ ในสังคมไทย

โดย นายบัญญัติ ตะนาวศรี
 ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นธง
 ที่อยู่บ้าน 39/2 หมู่ 3 ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน
 ที่ทำงาน อบต.ต้นธง 200 หมู่ 10 ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน
 โทรศัพท์ 0-5353-4775 โทรสาร 0-5356-3708 มือถือ 08-1531-5360
 E-mail banyad.tonthong@yahoo.co.th

ความเป็นมา

การเรียนรู้ใหม่ ในสังคมไทย โจทย์นี้มีคนตั้งคำถามมาโดยตลอด ช่วงประเทศไทยเร่งผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยีที่พยายามให้คนไทยทำตามเพื่อต่อสู้จะเอาผลทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มทุน โดยกลุ่มคนชั้นแรงงานไม่มีโอกาสเรียนรู้จากเครื่องมือที่ทันสมัย สื่อที่สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยไม่ต้องรอการตัดสินใจนาน การแลกเปลี่ยนทางความคิดของผู้ประกอบการที่มีผลประโยชน์มากที่ปิดบัง จนทำให้สังคมไทยต้องพินาศ และการนำเอาการเรียนรู้ที่ผิดมาใช้กับเด็กเยาวชนไทย ทำให้หลาย ๆ ท่านที่มองอนาคตเด็กเยาวชนไทย ทนต่อสภาพและเห็นความไม่เสมอภาค การกดขี่จากการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมมาเป็นเครื่องมือทำมาหากิน ปัจจุบันองค์กรเครือข่าย สถาบันมูลนิธิ ภาคประชาชนก็พยายามที่จะหาแนวทางการขับเคลื่อนมาโดยตลอด

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรท้องถิ่นหนึ่งที่ใกล้ชิดประชาชนระดับรากหญ้า ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหา การพัฒนาไม่ว่าเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิต การเอาใจใส่ด้านสุขภาวะสุขภาพ การเกษตร และการศึกษา สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่และนโยบายที่ทางผู้บริหารส่วนใหญ่มักจะทำกัน แต่หากสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจ มีวิสัยทัศน์เพื่อมองให้เห็นความคืบหน้าของสังคม คนในวัยที่เข้าวัยชราส่วนใหญ่จะเรียนจบระดับ ป 4 ส่วนวัยกลางคนส่วนใหญ่จะจบระดับ ป 6 หรือ ป 7 เรื่องประสบการณ์ไม่ว่ากันเป็นเลิศ สิ่งที่เราเรียนรู้จากการสัมผัสจากเวทีการประชุม หรือเวทีเสวนา มักจะเป็นปัญหา การให้ความร่วมมือ ความไม่เข้าใจในกระบวนการ ระเบียบข้อกำหนดที่มีการกำหนดให้ทำ การสื่อสารทางคำพูด การเขียน จะต้องมีการเน้นและอธิบายอย่างละเอียดจึงจะเข้าใจตรงประเด็น การผูกไว้กับการเชื่อในสิ่งที่ปลูกฝังมานาน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ก็เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในเรื่องของความเชื่อ ภูมิปัญญาในความสามารถเป็นหลักแห่งการเรียนรู้ แต่ก็ไม่ได้โทษในสิ่งที่กำหนดโดยการเรียนในห้องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ มาตั้งแต่เกิด จนมาพบคำถามเพราะมีโอกาสกว่าคนอื่น แต่คนที่ยังไม่รู้ว่าสังคมไทยที่แท้จริง เป็นเช่นไร ทำไมมีแต่ความขัดแย้ง ไม่รักกัน สิ่งเหล่านี้ควรมีการแก้ไข

สิ่งที่ได้ทำผ่านมา

องค์การบริหารส่วนตำบลต้นธง ท้องถิ่นที่มองว่าการทำสิ่งก่อสร้างไม่นานก็จะยุบไป แต่การทำวิจัยท้องถิ่นถือว่าเป็นผลที่จะนำเอาความรู้ที่ไม่หายไปจากตัวบุคคล นำมาถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นผลผลิตให้แก่เด็กและเยาวชนคนรุ่นหลังได้ศึกษา งานวิจัย”พหุภาคีการมีส่วนร่วมในการศึกษาศิลปวัฒนธรรม ของตำบลต้นธงลุ่มแม่น้ำกวตตอนปลาย” เป็นงานวิจัยแรกที่นำความฝันในสิ่งอยากเห็นพื้นที่ตัวเองมีคืออะไร ต่อยอดด้วยโครงการงานวิจัย”ผักพื้นบ้านอาหารพื้นเมืองสู่กระบวนการเรียนรู้ตำบลต้นธง” ที่ได้พบสิ่งที่ประ โยชน์ต่อสุขภาพและการเรียนรู้ศึกษาคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่ในบ้านตัวเอง และแต่งงานวิจัยไปสู่ชุมชน ในหมู่บ้านในเรื่องการสร้างภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมในชุมชน ทำบ้านน่าอยู่เศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเป็นที่มาของการรวมตัวของกลุ่มชาวนาเพื่อที่ต้องการมี “โรงเรียนชาวนาการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองและเกษตรกรรมที่ยั่งยืน” โดยกลุ่มเป้าหมายจะเป็นตัวชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรเอง และสิ่งที่จะนำพาไปสู่การเรียนรู้ในกลุ่มนักเรียนในสถาบัน เช่น โรงเรียนในพื้นที่ทั้งหมด และโรงเรียนในเขตบริการคือ โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์ลำพูน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาข้อค้นพบที่สำคัญในความอ่อนแอ คือ ”สถาบันครอบครัว” ที่เป็นหลักสำคัญในการเรียนรู้โดยตรง สังคมที่บีบตัวให้พ่อและแม่ต้องออกไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือลำพูน หรือออกไปรับจ้างทำงานตามในเมือง แม้กระทั่งออกรับจ้างในหมู่บ้านต่าง ๆ ไม่มีโอกาสจะอบรมสั่งสอนลูกตัวเอง ปล่อยให้อยู่ในความดูแลของยายหรือย่า ที่นำมาฝากไว้กับศูนย์เด็กของ อบต. และโรงเรียนอนุบาล ตัวเยาวชนที่เป็นวัยรุ่นลักรอบเสพยาเสพติดจนพัฒนามาเป็นผู้ค้าเสียเอง การเล่นเกมส่ที่มีการต่อสู้ที่รุนแรงทำให้เกิดความก้าวร้าว คือ รัน ไม่เชื่อฟัง การมั่วในเรื่องเพศสัมพันธ์ โดยไม่ได้รับการศึกษาและการป้องกันที่ดี ดิดเอดส์โรคร้ายตายไปเป็นจำนวนนับ การมีคู่ในช่วงวัยเรียนผนวกกับมีลูกที่ไม่ได้ตั้งใจ จนเป็นภาระในครอบครัวและสังคม ค่าครองชีพที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เมื่อไรจะมีโอกาสเห็นครอบครัวอยู่พร้อมหน้า สิ่งเหล่านี้จะพัฒนาให้ผู้คนในสังคมรับทราบได้ ต้องมีแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชนคืองานที่มีข้อมูลการวิจัยที่จะสอดแทรกเอาการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ในสังคมไทยที่ไม่ผิดไปจากประเพณี ภูมิปัญญา และการเข้าใจกันในความสามัคคีปองครอง มีการเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้ วัฒนธรรมการช่วยเหลือ ลงแขก เอามื้อเอววัน เพื่อลดค่าใช้จ่ายและพลังงานที่กำลังเป็นภาระที่ใหญ่หลวง สิ่งที่จะทำได้ในอนาคต สร้างกรอบการเรียนรู้ ขีดถือนโยบาย ปลุกฝังให้เด็กเยาวชนเชื่อฟัง มีคุณธรรม จริยธรรม ทำตามคำสั่งสอนของพุทธศาสนา รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นเอาจริงต่อปัญหาและอุปสรรค ซึ่งในขณะนี้ท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเร่งพัฒนา และก็ยังมียังมีท้องถิ่นหลายแห่งที่ตามไม่ทัน ก็อยากจะบอกว่า “เอาสิ่งที่ดีมาก่อน การขยันเร่งทำไม่เกิดประโยชน์ สิ่งที่จะเรียนรู้ หากอยากได้ต้องหาเอง”

ศูนย์ปราชญ์ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์

ประวัติความเป็นมา

ศูนย์ปราชญ์ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้ ได้เริ่มต้นเมื่อปี 2547 โดยเริ่มจาก ผู้นำสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน ในพื้นที่ อ.ลี้ อ.ทุ่งหว้า อ. จ. ลำพูน ได้ร่วมกับองค์กร กลุ่มต่างๆ ในทุกอำเภอของจังหวัดลำพูนร่วมกันทำวิจัย “โครงการวิจัย เพื่อพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม / องค์กร ประชาชน ในจังหวัดลำพูน” จากการประสานเชื่อมโยงกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความตระหนักรู้ถึง สภาพปัญหาของการทำเกษตรแบบพึ่งพาสารเคมี จึงได้มีการรวมกลุ่มผู้สนใจการทำเกษตรแบบอินทรีย์ มีจำนวน 34 คน ในนามกลุ่มเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้ และได้ร่วมกันทำวิจัย “โครงการการศึกษาเกษตร ทางเลือกอย่างยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้”

ใน ปี 2551 กลุ่มเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้ ได้ดำเนินการ

๑. การผลิตสารอินทรีย์
๒. ปลูกพืชไร่ ไม้ผล อินทรีย์
๓. ศูนย์ปราชญ์เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้ (อบรมให้ความรู้ผู้สนใจ)

วัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ขยายแนวคิด ความรู้ เกษตรอินทรีย์
๒. พัฒนาทักษะความรู้ให้สมาชิกในกลุ่ม
๓. หนุนเสริมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่ม

การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการ

๑. ใช้เวทีแบบมีส่วนร่วม ร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน โดยใช้กลุ่มย่อย นำเสนอเวทีใหญ่ พร้อมกันสรุปภาพรวม ในประเด็น
  - การปรับแนวคิด พฤติกรรมของเกษตรกร ให้ดำเนินชีวิตได้ ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง
  - การวิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาด้านเกษตร
๒. การสร้างความตระหนัก เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีวิเคราะห์

ด้านเกษตรอินทรีย์

ได้ทำการเจาะเลือดแก่สมาชิก เพื่อหาสารตกค้างในเลือดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างผู้มีสารตกค้างสูง (มีอันตราย) และผู้มีสารตกค้างน้อย (ไม่มีอันตราย) โดยหัวหน้าสถานีอนามัย ให้ความรู้ถึงอันตรายจากการใช้สารเคมี และสรุปร่วมกัน

ด้านการทำบัญชีครัวเรือน

- ใช้วิธีการบรรยาย และฝึกปฏิบัติ เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน โดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดลำพูน
- ชม VCD สรุปผลการดำเนินงานวิจัย “แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านอุดมพัฒนา” ซึ่งใช้เครื่องมือในการสร้างความตระหนักการลดหนี้สิน คือบัญชีครัวเรือน
- นำนักวิจัยโครงการดังกล่าว ที่มีประสบการณ์ในการทำบัญชีครัวเรือนและใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือน ในการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีดำรงชีวิตของคนในครัวเรือน

”สรุป บัญชีครัวเรือน เปลี่ยนทุกข์ เป็นสุข ได้อย่างไร”

๓. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่อง

- วงจรชีวิตแมลงในวิถีเกษตร
- ศึกษาสภาพดิน ปุ๋ย
- น้ำยาลดค่าใช้จ่าย
- สารป้องกัน กำจัด เชื้อรา แมลง

๔. ฝึกปฏิบัติ

- ทำน้ำยาลดค่าใช้จ่าย
- ทำสารสมุนไพรไล่แมลง
- ทำฮอร์โมน , อาหารพืช
- ทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์
- การทำแปลงปลูกผักอินทรีย์ (แบบถาวร)

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม / รับบริการ

เกษตรกรที่เข้าใจ และสนใจ ในแนวทางของการทำเกษตรอินทรีย์ และเชื่อมั่น และมีความศรัทธา ในการดำเนินชีวิต ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำพูน

ประสบการณ์ บทเรียน ข้อค้นพบที่สำคัญ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา

- การทำน้ำส้มควันไม้
- การทำน้ำยาเอนกประสงค์ ของใช้ครัวเรือน เช่นการทำบาล้างจาน น้ำยาซักผ้า แชมพู
- การทำน้ำหมักชีวภาพต่างๆ
- การทำปุ๋ยหมัก
- การทำเกษตรอินทรีย์ผสมผสาน
- การทำแปลงถาวร และ แปลงชั่วคราว

- การทำบัญชีครัวเรือน
- การกลั่น การใช้น้ำสมุนไพร
- อื่นๆ

แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งเชิงประเด็น และพื้นที่ เพื่อจะได้นำความรู้ไปพัฒนาต่อยอด
อย่างเป็นรูปธรรม

สถานที่ติดต่อ

สถานที่ตั้ง ๔๕/๑ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลศรีวิชัย อำเภอฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้ติดต่อ คุณสมชัย แก้วภูศรี โทร ๐๘๑-๐๓๔๖๖๔๖ , คุณวรรณทิภา ปัญญากรณ์ โทร ๐๘๓-๐๘๑๐๒๐๔

๑๘๑๐๒๐๔

สรุปรายงานโครงการวิจัย

“หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ”

ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐

จัดทำโดย

โรงเรียนวัดคลองพลู

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต ๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนตามหลักสูตร ซึ่งในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ตามหลักสูตรสาระแกนกลาง 70 % และสาระเพิ่มเติมตามความต้องการของท้องถิ่นอีก 30 %

ดังนั้น คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเห็นว่าในชุมชนของโรงเรียนวัดคลองพลู มีภาษาและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และควรอนุรักษ์ไว้ จึงได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของขึ้นเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยคณะกรรมการ ได้นำผลการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มาประกอบในการสร้างหลักสูตรหนังสือเรียน และสื่อการสอนต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ โดยได้รับความร่วมมือจาก บ้าน วัด โรงเรียน (บ — ว — ร) เป็นอย่างยิ่ง เกินเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

ภาษาของเป็นภาษาที่ใช้พูดเพื่อการสื่อสารของชาวของ ไม่มีภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยสนองกลยุทธ์ การมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ น่าสนใจ อย่างมากมาย การพัฒนาโครงการ “หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ” ได้ดำเนินการก้าวไปอีกขั้นหนึ่งที่น่าทึ่งและในการศึกษาหาความรู้จากชุมชนของ

การพัฒนาโครงการ “หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ” เล่มนี้ ได้ถ่ายทอดถึงความร่วมมือและการระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การนำคนในชุมชนที่มีความรู้ มาฝึกทักษะให้เป็นครูภูมิปัญญา โดยถ่ายทอดฝึกทักษะ วิธีการและเทคนิคการสอนจากผู้เชี่ยวชาญ ต่างประเทศ ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อนักเรียนและชุมชน เป็นอย่างมาก และได้ทำการขยายเครือข่ายไปยัง โรงเรียนใกล้เคียงเพิ่มอีก 3 โรงเรียน ที่อยู่ในชุมชนของเหมือนกัน

จากการยกระดับหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา ทำให้เกิดจากความร่วมมือของชุมชน นั้น นักเรียนมีความรักและความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมภาษาของ เป็นผู้สืบทอดภาษาและวัฒนธรรมของ ไม่ให้สูญหายไป และให้อยู่คู่กับคนของตลอดไป

การนำเสนอการพัฒนาโครงการ “หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ” เล่มนี้ ผู้ที่ได้ศึกษาคงได้รับประโยชน์และเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมของโรงเรียนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

(นายสุรพล ไชยพงษ์)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคลองพลู

15 กรกฎาคม พ.ศ. 2551

**โครงการหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ
ปีการศึกษา 2550**

1. ชื่อโครงการ หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ
2. ชื่อผู้เสนอโครงการ นายสุพล ไชยพงษ์ และคณะ
โรงเรียนวัดคลองพลู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2
สถานที่ติดต่อ 1 หมู่ที่ 5 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี 22210
โทรศัพท์ 039-320025, 087-1274453
e-mail address : watklongplu@hotmail.com
3. โครงการด้าน ☒ บริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอนภาษาถิ่น
4. โครงการสนองนโยบาย สพฐ. ด้าน

☐ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา (ระบุสาระ).....	☐ ด้านคุณธรรมนำความรู้และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
☐ การบริหารจัดการสนับสนุนการขยายโอกาส	☐ การสร้างความเข้มแข็งแก่ สพท. และ/หรือโรงเรียน
☒ การมีส่วนร่วมของ Stake holder	☐ การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่พิเศษ จังหวัดชายแดนภาคใต้

5. ความเป็นมาของโครงการ

โครงการหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ เป็นโครงการวิจัยที่พัฒนาสู่ความเป็นนวัตกรรม ซึ่งเกิดจากวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาและท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของซึ่งเป็นภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญต่อชุมชน ด้วยการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนตามความต้องการของชุมชน เน้นการนำบุคคลที่มีความรู้อยู่แล้วมาฝึกให้เป็นครู และประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานทางวิชาการของรัฐ

6. กระบวนการได้มา เป็น หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ

6.1 ปัญหาและความต้องการ

ปัญหาวิกฤตทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ ในชุมชนของการพูดภาษาของน้อยลง อันเนื่องจากการรับภาษาและวัฒนธรรมนอกชุมชนมาเป็นเวลานาน จนทำให้เยาวชนรุ่นหลังมีความรู้สึกละเลยในการพูดภาษาของตน อีกทั้งภาษาของมีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน จึงทำให้เป็นที่คาดการณ์ได้ว่า ภาษาและวัฒนธรรมของอาจสูญหายไปในระยะอีก 1-2 ช่วงอายุคน

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้คนของกลุ่มหนึ่ง โดยกรนำของนายเงิน ผันผาย อดีตกำนันตำบลตะเคียนทอง ได้มองเห็นความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้ริเริ่มทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ในรูปแบบการวิจัยของชาวบ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาของในระบบโรงเรียน

โรงเรียนวัดคลองพลู ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลคลองพลู โดยการนำของนายสุรพล ไชยพงษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ได้พิจารณาเห็นว่า ประชากรในตำบลคลองพลูส่วนใหญ่เป็นคนของและเป็นลูกหลานของ หากโรงเรียนจะจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาของก็จะเกิดประโยชน์แก่นักเรียน ชุมชน และโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งโรงเรียนก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนพูดภาษาไทยสำเนียงของ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ NT สาระวิชาภาษาไทยต่ำ จึงคาดหวังว่า การที่นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเองนั้น นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความรักและภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังอาจช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงความแตกต่างของภาษาไทยกับภาษาของ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดีขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น โรงเรียนวัดคลองพลูจึงได้ร่วมมือกับกลุ่มวิจัยของชาวบ้าน และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา

6.2 ความเป็นมาของโครงการ

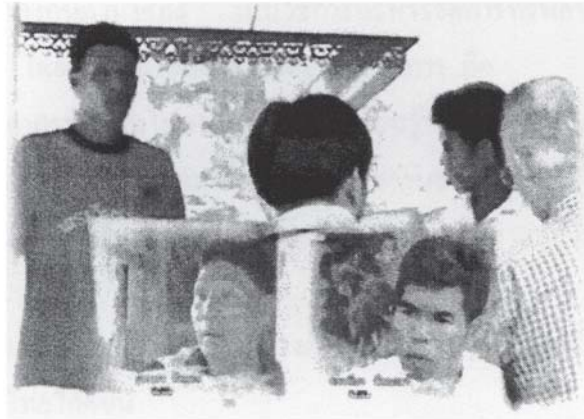
หลังจากที่โรงเรียนวัดคลองพลู กลุ่มวิจัยของชาวบ้าน และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีแนวคิดร่วมกันที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ จึงได้ร่วมกันวางแผนและดำเนินงาน ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ ดังนี้

- (1) สำรวจและจัดทำสำมะโนประชากรที่พูดภาษาของ
- (2) จัดทำระบบเขียนและกำหนดตัวอักษรภาษาของ
- (3) รวบรวมภาษาของให้เป็นระบบภาษาเขียน โดยจัดทำพจนานุกรมภาษาของฉบับชาวบ้าน
- (4) ฝึกอบรมนักเขียน เขียนเรื่อง และผลิตหนังสืออ่านภาษาของ
- (5) จัดทำหลักสูตร หนังสือเรียน และสื่อการสอนต่าง ๆ

(6) สรรหาภูมิปัญญาท้องถิ่นและฝึกอบรมเป็นครูสอนภาษาของ

(7) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียน โดยสอนในชั้น ป.3 และ ป.4

ภายหลังโครงการวิจัยสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนวัดคลองพุด โดยความเห็นพ้องต้องกันของชาวทองซึ่งนำโดยกลุ่มวิจัยชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดการเรียนการสอนภาษาของต่อมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้รับการสนับสนุนค่าสอนของครูสอนภาษาของจาก ท่านพระครูธรรมสารคุณ (เขียน ธมฺมสโร) เจ้าอาวาสวัดกระทิง

ต่อมาผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคลองพุด คณะครู ครูสอนภาษาของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาเห็นชอบด้วยกันว่า ควรที่จะพัฒนาระดับหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษาในกลุ่มสาระเพิ่มเติม จึงได้ทำโครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของในโรงเรียนโดยมีสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นที่ปรึกษา และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จากโครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของในโรงเรียนดังกล่าว จึงนำมาซึ่งการยกระดับหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็น

“หลักสูตรสถานศึกษาในกลุ่มสาระเพิ่มเติม”

6.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการไปป์

โครงการหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ เป็นวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษา และท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 5 ประการ คือ

- (1) เพื่อระดมทรัพยากรท้องถิ่นในการร่วมอนุรักษ์เรียนรู้พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ
- (2) เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมของในกลุ่มสาระเพิ่มเติม ช่วงชั้นที่ 2
- (3) เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (4) เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจถึงความแตกต่างของภาษาไทยกับภาษาของ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดีขึ้น
- (5) เพื่อรณรงค์ส่งเสริมให้ชุมชนชาวของเกิดความภาคภูมิใจและร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ

ในการดำเนินกิจกรรมนี้ มีเป้าหมายที่มีส่วนร่วมสำคัญ ได้แก่ นักเรียน บ้าน วัด โรงเรียน

6.4 การออกแบบโครงการ

(1) แนวคิดหรือทฤษฎี

จากแนวคิดหรือทฤษฎีในการพัฒนามนุษย์ (Human Development) และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งแนวคิดทฤษฎีมนุษย์นิยมและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะมีความเชื่อไปในทางเดียวกัน คือเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในตนเอง มนุษย์พร้อมที่จะพัฒนาได้ มนุษย์ประเสริฐเพราะการฝึกฝนพัฒนา และมนุษย์มีความจำเป็นต้องพัฒนา เพราะหากไม่พัฒนาอาจมีชีวิตอยู่ไม่รอดและอาจเป็นโทษภัยแก่สรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย (ผศ.พระครูสุนทรธรรมโสภณ 2549)

อาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีดังกล่าว คณะวิจัยจึงพิจารณาเห็นชอบร่วมกันว่า โครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของในโรงเรียน สามารถนำมาพัฒนาปรับปรุงเป็นการยกระดับหลักสูตรสถานศึกษาได้ โดยยึดถือหลักการพัฒนาค้น พัฒนางาน เพื่อสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของ การประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของภาษาและวัฒนธรรม อีกทั้งมีพื้นฐานทางความเชื่อและความเข้าใจร่วมกันว่า ภาษาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องใช่วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือปฏิบัติ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจำเป็นต้องมีผู้สืบทอด อนุชนรุ่นหลังที่ดีควรมีการพัฒนาโดยไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง ภาษา วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษจึงจะดำรงคงอยู่ต่อไป จะทำให้ชุมชนสามารถอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของได้สำเร็จ

ดังนั้น แนวในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียน จึงเป็นไปเพื่อให้ทุกภาคส่วนในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง มองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจและการระดมทรัพยากรท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

(2) วิธีดำเนินการ/ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ

- (2.1) รวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน NT เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการเปรียบเทียบวิเคราะห์
- (2.2) ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรจากหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของที่มีอยู่แล้ว
- (2.3) สร้างครูของเพื่อรองรับการขยายสู่โรงเรียนเครือข่าย
- (2.4) ดำเนินกิจกรรมจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ ชั้น ป. 4 ในโรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนวัดตะเคียนทอง และโรงเรียนวัดทุ่งกบิล
- (2.5) กำกับ นิเทศ ติดตามและประเมินผลในระหว่างดำเนินกิจกรรม
- (2.6) สรุปและรายงานผลการดำเนินงาน

6.5 การนำไปใช้

(1) รวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน NT

รวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน NT ของนักเรียนชั้น ป.3 และ ป.6 จาก 5 โรงเรียนภายในกลุ่ม ได้แก่ โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนวัดตะเคียนทอง โรงเรียนวัดทุ่งกบิล และโรงเรียนบ้านจันทเขลม เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการเปรียบเทียบวิเคราะห์

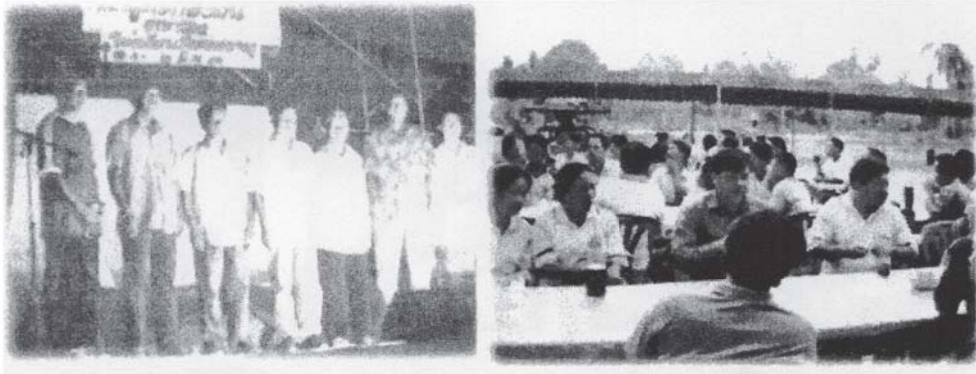
(2) ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร

โรงเรียนวัดคลองพลู พร้อมด้วยครูของและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ร่วมมือกันปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษาในกลุ่มสาระเพิ่มเติม ช่วงชั้นที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

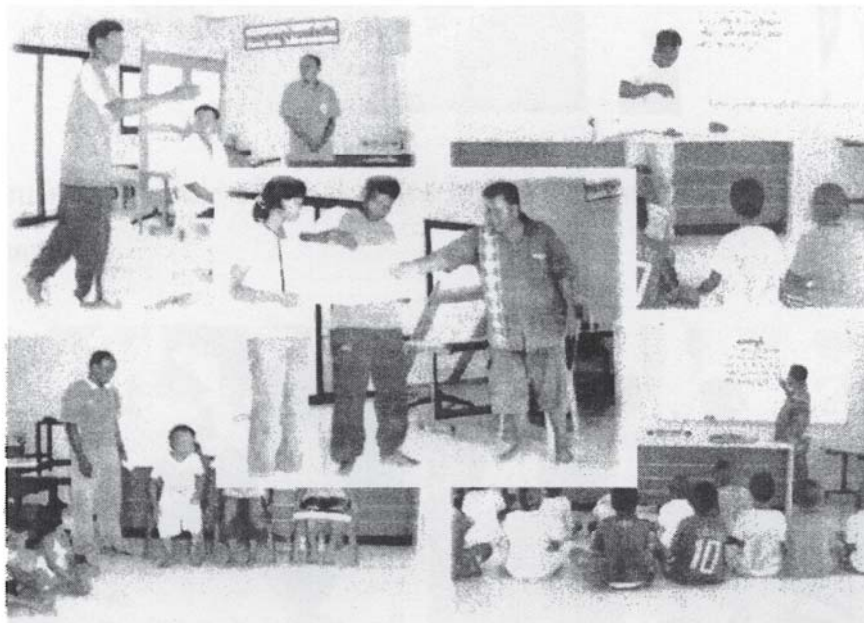
- (2.1) ศึกษาเนื้อหาหลักสูตรเดิม (ฉบับที่ใช้สอนชั้น ป.3 และ 4)

- ไม่ใช่พระภิกษุ สามเณร เพราะกิจกรรมการสอนของครูของจำเป็นต้องแสดงออกซึ่งกิริยาท่าทาง
- เป็นคนของและเป็นคนในชุมชน
- มีเวลาร่วมกิจกรรมและสอนอย่างต่อเนื่อง

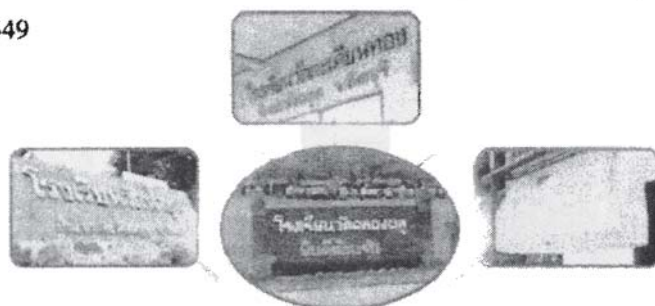

(3.3) ดำเนินการฝึกอบรมครูของในแต่ละโรงเรียนได้คัดเลือกมา

(4) ดำเนินกิจกรรมจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำจุ่น โรงเรียนวัดตะเคียนทอง และโรงเรียนวัดทุ่งกบิล ได้ดำเนินกิจกรรมจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่ ชั้น ป. 4 ปีการศึกษา 2549

(5) กำกับ นิเทศ ติดตามและประเมินผลในระหว่างดำเนินกิจกรรม

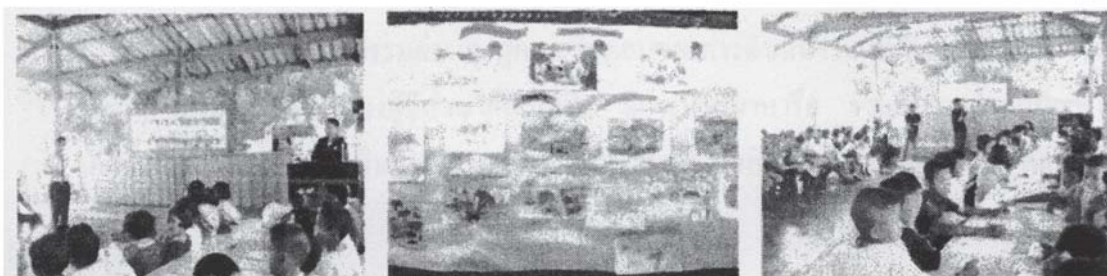
ในระหว่างดำเนินกิจกรรมได้มีการกำกับ นิเทศ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จากผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียน ครูของจากโรงเรียนวัดคลองพลู ทีมที่ปรึกษาจาก สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และตัวแทนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และอบรมเทคนิคเพิ่มเติม

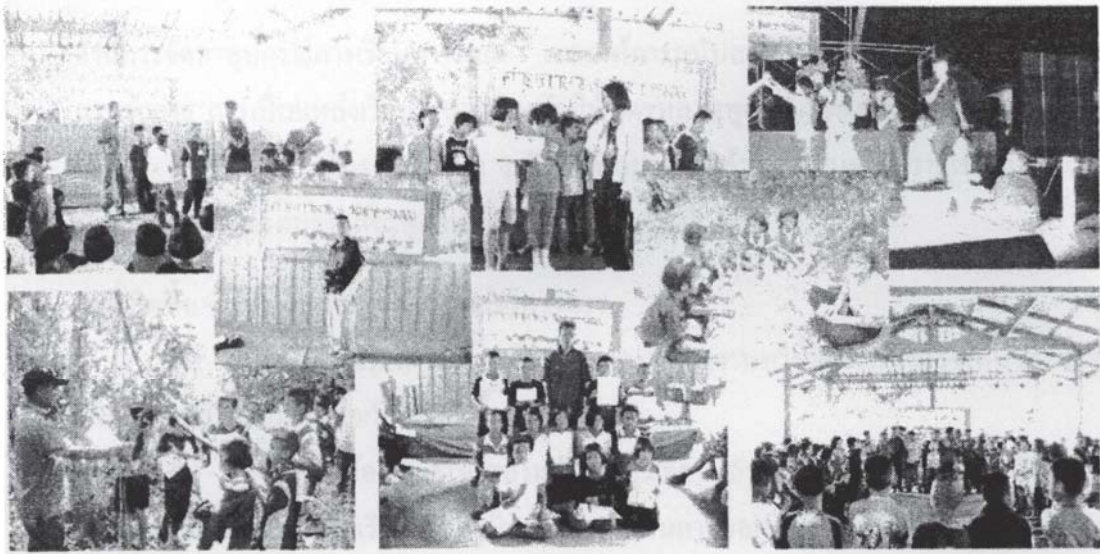

(6) สอบวัดประเมินผลปลายปี ชั้น ป.4 ทั้ง 4 โรงเรียน โดยจัดการสอบที่สนามสอบโรงเรียน วัดคลองพลู

(7) จัดกิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนของ เพื่อให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์

(8) สรุปและรายงานผลการดำเนินงาน

ได้จัดประชุมรายงานผลการดำเนินงานแก่ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย คือ โรงเรียน บ้าน วัด ผู้ปกครองนักเรียน องค์กรส่วนท้องถิ่น ทีมที่ปรึกษาทีมที่ปรึกษาจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และตัวแทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และร่วมแสดงความคิดเห็น ตอบแบบสอบถาม

6.5 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

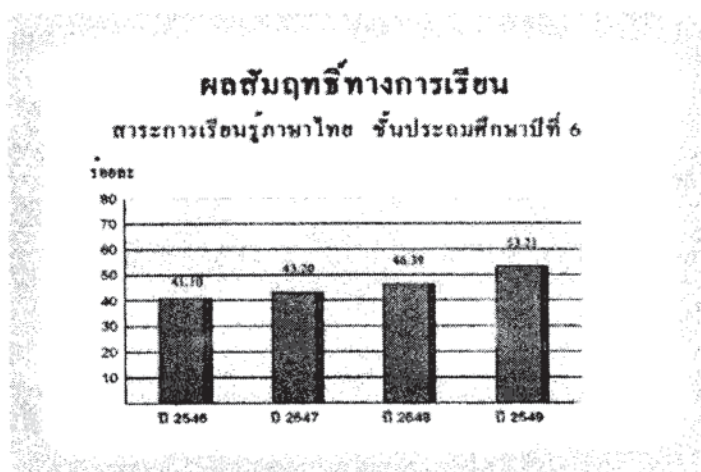
ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทุก ๆ ขั้นตอนของการดำเนินงานเป็นกิจกรรมที่เน้นความมีส่วนร่วมในการพัฒนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการปรึกษาหารือ ร่วมมือร่วมใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการค้ากิจกรรม เช่น การแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนด้านเงินทุน

ด้านการจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน การให้การสนับสนุนด้านอุปโภคบริโภคในกิจกรรม การเข้าค่าย การเป็นแหล่งเรียนรู้ การส่งเสริมให้บุตรหลานพูดภาษาของเมื่ออยู่ที่บ้าน เป็นต้น การมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ล้วนเกิดขึ้นจากความเข้าใจ และเห็น ประโยชน์ของการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ

6.7 ผลที่เกิดขึ้น/ที่ปรากฏจากการดำเนินงานโครงการ

- (1) บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานทางวิชาการของรัฐเห็นประโยชน์ ร่วมกันและมีความร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น
- (2) มีหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของฉบับสมบูรณ์ครบถ้วนตามองค์ประกอบ ซึ่งเกิดจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นและโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนภาษาของในระบบโรงเรียนคอบ สนองความต้องการของชุมชน
- (3) นักเรียนสามารถพูดสื่อสารภาษาของได้ ทั้งยังเกิดความรักและภาคภูมิใจในภาษา และวัฒนธรรมของตนเอง
- (4) นักเรียนเข้าใจถึงความแตกต่างของภาษาไทยกับภาษาของ ทำให้นักเรียนสามารถ อ่านและเขียนภาษาไทยได้ดีขึ้นจนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน NT เพิ่มขึ้น
- (5) ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีการร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ อย่างเต็มใจและเต็มศักยภาพของตนเอง

7. คุณค่าของโครงการ

7.1 การแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

นักเรียนสามารถพูดสื่อสารภาษาของได้ ทั้งยังเกิดความรักและภาคภูมิใจในภาษาและ วัฒนธรรมของตนเอง และเข้าใจถึงความแตกต่างของภาษาไทยกับภาษาของ ทำให้นักเรียนสามารถอ่าน และเขียนภาษาไทยได้ดีขึ้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

7.2 การใช้ทรัพยากร

โครงการหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ เป็นวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในสถานศึกษาและท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม จึงมีการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนภาษาของในระบบโรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงต้องบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด โดยมีวิธีการบริหารดังนี้

- (1) ครู เป็นผู้ให้คำแนะนำด้านวิชาการ และปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร
- (2) ครูของ/ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นครูสอนภาษาของ เป็นปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นผู้ให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลและสืบค้นเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม ผลิตหนังสือ/สื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรร่วมกับคณะครู
- (3) ชุมชน/ผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริม เป็นแหล่งข้อมูล และเป็นผู้ให้ข้อมูล
- (4) พระสงฆ์/วัด เป็นที่ปรึกษา ให้ข้อมูลและสืบค้นข้อมูล อนุเคราะห์ให้สถานที่ประกอบกิจกรรม อบรมคุณธรรมจริยธรรม สนับสนุนเงินทุนค่าจ้างครูสอนภาษาของ
- (5) อบต.คลองพลู ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน และสื่อการสอน
- (6) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ

7.3 ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน

- (1) โรงเรียน ชุมชน วัด องค์กรท้องถิ่น ทีมวิจัยกลุ่มคล้า และทีมวิจัยศูนย์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ และหน่วยงานวิชาการของรัฐ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการที่จะทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนภาษาของในระบบโรงเรียนประสบความสำเร็จ
- (2) โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนวัดตะเคียนทอง และโรงเรียนวัดทุ่งกบิล ได้มีความร่วมมือกันในด้านการบริหารจัดการและด้านวิชาการ

7.4 การนำไปใช้

โรงเรียนเครือข่ายสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของใช้ได้ง่ายและสะดวก เนื่องจากใช้หลักสูตร หนังสือเรียน และสื่อการสอนชุดเดียวกันกับโรงเรียนวัดคลองพลู ครูของเป็นคนในพื้นที่ที่ผ่านการอบรมแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ในเขตบริการเป็นชาวของ และมีโรงเรียนวัดคลองพลูเป็นที่ปรึกษา นอกจากนั้น แต่ละโรงเรียนยังสามารถปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของตนได้

7.5 การยอมรับ

- (1) เป็นโครงการที่พัฒนาต่อขยายมาจากโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ซึ่งเป็นโครงการวิจัยที่ได้รับโลรางวัลดีเด่นระดับชาติ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(2) เป็นต้นแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาในภาวะวิกฤต ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(3) จากการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ครั้งที่ 2 หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของได้รับการประเมินอยู่ในระดับดีมาก

(4) เป็นการขยายผลโรงเรียนเครือข่ายสอนภาษาของไปยังโรงเรียนใกล้เคียงเพิ่มอีก 3 โรงเรียน ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชนอย่างชัดเจน

(5) ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนชั้น ป.4 ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน 4 โรงเรียนดังกล่าวปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดต้องการให้จัดการเรียนการสอนภาษาของต่อไป

(6) การจัดนิทรรศการและการเผยแพร่

1

2

3

4

5

1. จัดนิทรรศการประชุม ผอ.เขต ภาคกลางและภาคตะวันออก จ.จันทบุรี
2. ประชุมผู้บริหารประจำเดือนสิงหาคม ของ สพท.จป.2
3. จัดนิทรรศการงานศิลปหัตถกรรมภาคกลางและภาคตะวันออก จ.ชลบุรี
4. ออกอากาศสัปดาห์ "ศึกษาวิถี" สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.จันทบุรี

5. ออกรายการ "มองเมืองไทย" ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

7.6 การพัฒนาต่อยอด

1. ปรับปรุงหนังสือเรียน คู่มือครู สื่อการสอน แบบวัดและประเมินผล ของชั้น ป. 5 และ 6 ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ของหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ
2. สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาในกลุ่มโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้นักเรียนพูดภาษาของในโรงเรียน

8. งบประมาณที่ใช้ดำเนินงาน

- 8.1 ชุมชนช่วยกันจัดหาทุนในการทำสื่อการเรียนการสอน องค์การบริหารส่วนตำบล สนับสนุนเงิน 52,000 บาท
- 8.2 วัด โดยท่านพระครูธรรมสรคุณ (เจียน ธรรมสโร) เจ้าอาวาสวัดกระทิง สนับสนุนค่าสอน ของครูของตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 จนถึงปัจจุบัน เป็นเงิน 128,000 บาท
- 8.3 มหาวิทยาลัยมหิดล โรงเรียนเครือข่ายต่าง ๆ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนเงินทุนวิจัย 298,120 บาท

9. ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 จนถึงปัจจุบัน และต่อเนื่องตลอดไป

บรรณานุกรม

ศศ.พระครูสุนทรธรรมโสภณ, มุมมองพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนามนุษย์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วิทยาเขตสิริธร, นครปฐม, www.src.ac.th, 27 ตุลาคม 2549
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, “พะราช้อง” พื้นวิถิชาดพันธุ์...ผ่านห้องเรียน,
เชียงใหม่, วนิกาเพรศ, 2546

ศูนย์การเรียนรู้ชอพื้นเมือง-ปี่จุ่ม

โดยพ่อครูจันทร์ดา เลาคำ
นายกสมาคมสืบสานตำนานปี่-ชอ

1.แรงบัลดาลใจในการจัดการเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ชอพื้นเมือง-ปี่จุ่ม พ่อครูจันทร์ดา เลาคำ เกิดขึ้นจากแรงบัลดาลใจที่ต้องการอนุรักษ์ สืบสาน ศิลปะพื้นบ้านล้านนาด้านการขับขาน (จ้อย-ชอ) ให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป ในฐานะที่ศิลปะด้านนี้เป็นมรดกอันทรงค่าที่รับใช้สังคมล้านนามาช้านาน และต้องการถ่ายทอดให้กับเยาวชนและผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการร่วมสืบสานศิลปะด้านนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยศูนย์การเรียนรู้ชอพื้นเมือง-ปี่จุ่ม ของพ่อครูจันทร์ดา เลาคำ มีการจัดการเรียนรู้ในลักษณะเปิดกว้าง ต้อนรับผู้สนใจทั่วไปทุกเพศ ทุกวัย

2.การจัดกระบวนการเรียนรู้/ ขั้นตอน วิธีการ สื่อที่ใช้ประกอบ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ : เป็นการจัดการเรียนรู้นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยอาศัยช่วงเวลาที่สะดวกทั้งสองฝ่าย และเรียนรู้โดยเน้นการจัดการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

ขั้นตอน วิธีการ :

- 1.ผู้สนใจในการเรียน มาสมัครที่ศูนย์การเรียนรู้
- 2.ผู้สอนอธิบาย สร้างความเข้าใจ ประวัติความเป็นมา คุณค่า และประโยชน์ของศิลปะการขับขานพื้นบ้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความตระหนักและเพิ่มความรักในการสืบทอดศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้

3.เริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน โดยสังเขปดังนี้

- ระบบเสียง และการวางลมหายใจ
- จังหวะ และทำนองของการขับชอในแต่ละทำนอง
- การฝึกออกเสียงคำพูดภาษาล้านนาที่อยู่ในบทชอให้ถูกต้อง
- การเริ่มฝึกออกเสียงตามต้นแบบเสียงการขับชอที่ถูกต้อง
- การฝึกขับชอเข้ากับดนตรีประกอบชอ
- การปรับปรุง แก้ไข การขับชอ (โดยเฉพาะการออกเสียง การเสียงตามทำนอง) ที่บกพร่องให้ถูกต้อง
- การฝึกในการนำเสนอหรือแสดงในสถานการณ์จำลองและการแสดงจริง

- 4.สื่อที่ใช้ประกอบ : 1. ตัวอย่างบทประพันธ์ขอในทำนองต่างๆ
 2. แถบบันทึกเสียงต้นแบบการขับชอทำนองต่างๆ
 3. แถบบันทึกเสียงต้นแบบเสียงดนตรีประกอบการขับชอ

3.กลุ่มเป้าหมาย : เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป

4. ประสพการณ์ / บทเรียน / ข้อค้นพบสำคัญ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา

4.1ด้านผู้เรียน

- เยาวชนที่มาศึกษาเรียนรู้ ส่วนใหญ่เป็นเด็กรุ่นใหม่ มักมีปัญหาในการออกเสียงคำพูดที่เป็นภาษาถิ่นนาดั้งเดิม ซึ่งการขับชอจะใช้ภาษาพูดถิ่นนาในรูปแบบนี้เป็นหลัก ทำให้ต้องใช้เวลาการปรับและการฝึกเพิ่มมากขึ้น

- เยาวชนที่มาศึกษาเรียนรู้ บางคนขาดความตั้งใจ ไม่มีสมาธิ ในการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อาจด้วยเหตุผลที่มองเห็นว่าการขับชอเป็นศิลปะแบบสมัยเดิม ไม่สอดคล้องกับความสนใจส่วนตัวที่ถูกครอบงำด้วยสื่อความบันเทิงสมัยใหม่

- เยาวชนที่มาศึกษาเรียนรู้ บางคนไม่ได้มาด้วยความสมัครใจที่ชอบและรักที่จะศึกษาอย่างแท้จริง แต่มาศึกษาด้วยเหตุผลอื่น เช่น ผู้ปกครองชื่นชอบศิลปะการขับชอจึงอยากให้บุตรหลานได้มีความสนใจด้านนี้ จึงทำให้การเรียนรู้มาบรรลุลผลสำเร็จ

4.2 ด้านผู้สอน

เนื่องจากผู้สอนมีภาระหลากหลาย การจัดการเรียนการสอนที่เป็นไปตามอรรถยาศัยบางครั้งจึงเกิดปัญหาการบริหารเวลา เช่น เวลาว่างที่จะเรียนจะสอนไม่ตรงกัน มีผลทำให้การเรียนรู้ขาดความต่อเนื่องและล่าช้า

4.3 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอนบางครั้งยังเป็นรูปแบบเดิม ทำให้ผู้เรียนขาดความกระตือรือร้นและลดความสนใจลง โดยเฉพาะการนำสื่อสมัยใหม่ให้มาประกอบการเรียนการสอนให้เร้าความสนใจของผู้เรียน (โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน) ยังน้อย

4.4 อื่นๆ

ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะงบประมาณในการใช้การดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

5.แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ต่อไปในอนาคตของศูนย์ / สถาบัน

1. ศึกษาสภาพปัญหาที่ประสบจากการเรียนรู้ ทั้งปัญหาด้านผู้เรียน ปัญหาด้านผู้สอน และปัญหาด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยพยายามหาวิธีการแก้ไขปรับปรุง และทางออกของปัญหาด้านต่างๆ ในแนวทางที่เหมาะสม

2. นำเสนอผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนรู้ของศูนย์ผู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในสังคมให้มากที่สุด เพื่อที่จะได้เป็นที่ยอมรับและประจักษ์ชัดว่าสื่อพื้นบ้านล้านนา (การขอ – จ๊อย) ยังคงเป็นสื่อที่รับใช้สังคมอยู่ไม่เสื่อมคลาย

3. ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบผ่านสื่อต่างๆ สู่กลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด เพื่อที่จะได้เพิ่มกลุ่มเป้าหมายมาร่วมสืบทอดเจตนารมณ์ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้เข้ากับยุคสมัย สร้างความสนใจในการมาร่วมสืบทอดให้มากขึ้นด้วย

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

พ่อครูจันทร์ตา เลาคำ นายกสมาคมสืบสานตำนานปี – ขอ

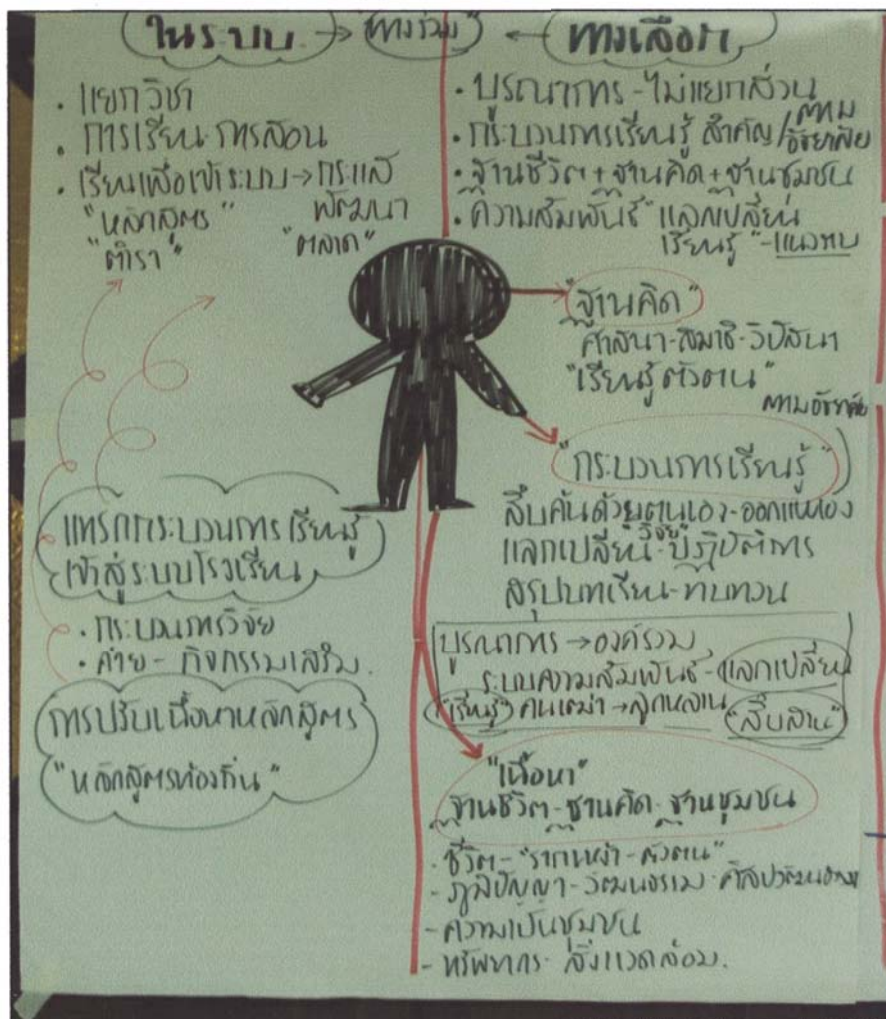
เลขที่ 81/1 หมู่ 10 ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ 50180

โทรศัพท์ (053) 1221897 , 089 - 5566967

ภาพกิจกรรม

รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๑ ณ โรงแรมศิรินาถการันต์ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อ	องค์กร/ศูนย์เรียนรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์	ลายเซ็น
๑	สิริบุษ วงศ์สกุล	โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา	35 ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	089-8530208	
๒	สุพิน อิมดี	โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา	35 ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	081-5305772	
๓	อุ้ยใจคำ ตาปัญญา	โครงการอุยสอนหลาน	227 ม.3 บ้านกัวเลป่าเป้า ต.บ้านกาค อ.แม่วาง จ. เชียงใหม่ 50360	089-9555411	
๔	คุณจอนนี โอโตซา	วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง	21 หมู่ 4 บ้านหนองเต่า ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ 50360	086-9149661	
๕	อ.นุสรา เตียงเกตุ	ห้องเรียนทอผ้า	โรงเรียนบ้านป่าแดด ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ 50270	081-9610525	
๖	คุณชาญ อุดทึยะ	สถาบันแผนผญา “บ้านสามขา”	24/50 ต.ท่าคราวัน้อย อ.เมือง จ.ลำปาง	087-1769365	
๗	อ.สุวัฒน์ ญาณะโค	โรงเรียนวัดหนองหล่ม	41 ม.8 บ้านหนองหล่ม ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน 5100	081-0229897	
๘	คุณเทวินทร์ อัครศิลากุล	ศูนย์การเรียนรู้บ้านเด็คม่อนแสงดาว	9 ม.13 ต.ดอยลาน อ.เมือง จ.เชียงราย 57000	081-8844062	

๕	อ.สุภาพ บุญญาสัย	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้าน	โรงเรียนสองพิทยาคม อ.สอง จ.แพร่ 54120		081-2877146			
๑๐	พระครูวิสารวราภรณ์	ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนวัดทุ่งศรี	ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนวัดทุ่งศรี	วัดทุ่งศรี ต.ทุ่งศรี อ.ร้องกวาง จ.แพร่ 54140		086-1830271			
๑๑	คุณตำรวจ ผิดผล	โรงเรียนชานา	โรงเรียนชานา	ศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิต ค.เมืองจันทบุรี จ.จันทบุรี		086-2636137			
๑๒	พระสมคิด จารณขโม	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ	วัดโป่งคำ ม.5 ต.ทุ่งศรี อ.สันติสุข จ.น่าน 55210		081-7501484			
๑๓	คุณพนมวรรณ คาคัพโน	ชุดประเมินและเยาวชนจังหวัดยโสธร	ชุดประเมินและเยาวชนจังหวัดยโสธร	97 หมู่ 1 ต.หนองหิน อ.เมือง จ.ยโสธร 35000		081-6004003			
๑๔	ผศ.เยี่ยมลักษณ์ อุดาการ			287 หมู่ 3 ถ.เชียงใหม่-แม่ริม ต.ดอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ 50180		081-0203065			
๑๕	อ.ไพรัช ไหมขมภู					081-8826996			
๑๖	คุณมณฑิลา พัฒนา	ชุมชนตะเคียน-คลองพลู	ชุมชนตะเคียน-คลองพลู	29 ม.8 ชุมชนตะเคียน-คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี 22210		086-1093963			
๑๗	อ.สุรพล ไชยพงษ์	โรงเรียนวัดคลองพลู	โรงเรียนวัดคลองพลู	โรงเรียนวัดคลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี 22210		087-1274453			
๑๘	อ.แสงจันทร์ คำตาเทพ	สำนักงานสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุข	249 หมู่ 1 ต.เวียงตาล อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง 52190		084-1759899			
						081-3875833			

๑๙	อ.สุทธิ สายสุณีย์	โรงเรียนบ้านตะโละไศ ต.สาคร อ.ละงู จ.สตูล	103 หมู่ 6 ต.สาคร อ.ท่าแพ จ.สตูล	0819697266	
๒๐	คุณสมพงษ์ หลีเคราะห์	หน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต.สาคร อ.ละงู จ.สตูล	125 หมู่ 7 บ้านคลองขุด ต.กำแพง อ.ละงู จ.สตูล 91110	089-466039	
๒๑	พระครูสมุห์วิเชียร คุณธมโม	เครือข่ายพระสงฆ์ (คพชน.) เครือข่ายกลุ่มองค์กรชุมชนตำบล แม่แฝกใหม่	วัดเจดีย์แม่ครัว ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210	053-848489 084-1775221	
๒๒	พระสมชาติ ฐิติปัญโญ		วัดบ้านดง ต.เวียงกาหลง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย 57250	089-9972792	
๒๓	รศ.ดร.อารวณ โอภาสพัฒนกิจ	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	053-944648	
๒๔	คุณพรทวิ ยอดมงคล	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	053-892662 #113	
๒๕	คุณอาภา พงษ์ศิริเสน	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	053-848246-7	
๒๖	คุณชีวัน ชันธรรม	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	053-892662#113	
๒๗	คุณกชกร ชินวงศ์	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	086-9192316	

๒๘	คุณสุวรรณา บัวพันธ์	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	
๒๙	คุณอุมาพร มาระดา	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200	081-5685072
๓๐	คุณอินจันทร์ นันจิตติก	สถาบันทรัพยากร	192 หมู่ 2 ถนนลำพูน-ป่าซาง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000	
๓๑	คุณแสงอรุณ แสงบุญเรือง	ทีมเชื่อมโยงเครือข่ายนักวิจัย	192 หมู่ 2 ถนนลำพูน-ป่าซาง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000	084-8092949
๓๒	คุณภัทรา มาน้อย		175/2 ถนนพระแก้ว ต.เวียงเหนือ อ.เมือง จ.ลำปาง 52000	
๓๓	คุณอลิสา มณีไชย		38/8 ถ.ราชเชียงใหม่ ซอย 2 ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100	
๓๔	คุณสุภาพรณ ไกรฤกษ์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ห้อง 02-019/00 ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50202	089-4338987
๓๕	คุณนพดล พุแสง	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ห้อง 02-019/00 ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50202	085-7111247
๓๖	คุณปณิธิ บุญสา		ห้อง 331/2 ชั้น 3 อาคารสมเด็จพระเทพฯ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290	

๓๗	คุณสมัย แก้วศรี	ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำดี	45/1 ม.12 ต.ศรีวิชัย อ.ดี จ.ลำพูน 51110	081-0346646	
๓๘	ผศ.มนัส จินตะนิตกุล	โครงการสหวิถีสื่อชุมชนยั่งยืน มูลนิธิชัชวรา	35/5 ซ.ทุ่งหลวง ถ.สันหมอง ต.หมองว่า อ.เมือง จ. ลำพูน 51000 terd73@hotmail.com	084-9090807	
๓๙	คุณดวงพร ถิ่นทัพไทย	คณะกรรมการประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาคเหนือ	77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	089-4342485	
๔๐	คุณนิตยา อินญาวิเลิศ	คณะกรรมการประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาคเหนือ	77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	053-810623	
๔๑	คุณเจดณันท์ ศรีพาณิชย์	คณะกรรมการประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาคเหนือ	77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	086-9158704	
๔๒	คุณบัญญัติ ตระนาบศรี	องค์การบริหารส่วนตำบลต้นธง	200 ม.10 ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน	081-5315360	
๔๓	นางรัชณี ธงไทย	โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก	ต.วังคัง อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์ 71190	089-7442301	
๔๔	ลุงเคน แคมป์	สำนักงานนักพัฒนาเกษียณ	184 ม.8 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290	086-6579760	
๔๕	นายนิวัตร ไช้เต็ก	กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์	57/7 ม.5 ต.บางคู้ อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี	081-6776301	
๔๖	นางสาวสุดาภรณ์ วงศ์กันตา	กศน. ร้องกวาง จ.แพร่	ม.13 ต.ร้องกวาง อ.ร้องกวาง จ.แพร่	086-5868069	
๔๗	นายชินดนัย จรवाल	กศน.	64 ม.4 ต.แมริม อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ 50360	087-3192313	

๔๘	นายสุจิตต์ ใจมา	อุทยานการเรียนรู้ชุมชนบ้านปาง จำปี	16/1 ม.7 ต.ห้วยแก้ว อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่	084-7404972	
๔๙	กาญจนา มณีนิยม	นักศึกษา ป.โท ภาควิชาการศึกษา ระบบ	78/2 ม.13 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	081-5400311	
๕๐	พิมลพรรณ สกิดอรมณี	ศูนย์การเรียนรู้ใจไ้	253 ม.8 ต.เมืองจิง อ.กุเพียง จ.น่าน	089-4338529	
๕๑	โอฬาร อ่องพะ		9 ม.7 ต.เมืองชะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	089-2656343	
๕๒	ธัมพรรัตน์ ปัญญาแก้ว	กศน. มช.		084-1703743	
๕๓	อโนมา ทาสีดำ	กศน. มช.		089-5223536	
๕๔	นายอโนทัย อินเชียงสาย	นวร. (สายในชุมชน)	สำนักงานวัฒนธรรมเชียงใหม่	081-0327982	
๕๕	นายโอเค ควันอารมณี	วิทยาลัยอาชีวศึกษากลุ่มน้ำวาง	21/1 ม.1 ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่	080-1219972	
๕๖	นายนิติศักดิ์ โตนิติ	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม	57 ม.5 ต.นาคอเรือ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	081-6257811	
๕๗	นายจินดา เลาค่า	สมาคมปี่-ซอ เชียงใหม่	81/1 ม.10 ต.คอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่	089-5566967	
๕๘	ขวัญฤทัย ไชยศรี	กศน. มช.		086-6631930	
๕๙	บุพมาส สันธิราษฎร์	พื้นที่ฟูท้องถิ่น	607 ถ.เจริญราษฎร์ ต.ฟ้าฮ่าม อ.เมือง จ.เชียงใหม่		
๖๐	นางสาวเสาวลักษณ์ ขาวสก	นักวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำบ้านใหม่สันมะนะ	อบต. บ้านธง 200 ม.10 ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน	053-543775	
๖๑	นางสาวเนตรดาว เทียนอ่อน	นักวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำบ้านใหม่สันมะนะ	218 ม.10 ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน	053-534775	

๖๒	นัยนา หวายคำ	มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ	77/1 ม.5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-810624	
๖๓	สมเกียรติ ใจงาม	นักศึกษา ป.โท ภาคการศึกษาออกระบบ	12/2 ม.9 ต.จี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	089-4317124	
๖๔	ชาติชาย ธรรมโม	ตะกอนขม	1/1 ม.1 ต.สะเคียบ อ.สอง จ.แพร่ 54120	089-0260507	
๖๕	ภาณี มีผล	สกว. ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น	77/1 ม.5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	086-9141419	
๖๖	นางสาวแสงสุดา ส่องแสง	เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมภาคเหนือ	50/1 ม.4 ต.บ้านจันทร์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	089-8388642	
๖๗	สาวตรี พูลสุขโข	วายที	23/10 ม.6 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-329077	
๖๘	ศรีจันทร์ ปาติวิบูล	วายที	23/10 ม.6 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-329077	
๖๙	สุศรี ชิตพิพัทธ์	คณ.	64 ม.3 ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่		
๗๐	ณัฐวิลิ สิทธิสมาน	กศน. มช.		086-1963846	
๗๑	วราลักษณ์ ไชยทัต	วท. (สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)		089-7953539	
๗๒	องอาจ	เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลแม่แฝดใหม่	240 ต.แม่แฝดใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	084-3484763	
๗๓	เฉลิม ทาแปะ	คณ.	33/3 ม.3 ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่		
๗๔	ปริษา อ่องสกุล	ศศ.มช.	ศศ.มช.	081-4723305	
๗๕	บุรินทร์	เชียงดาว	9 ม.7 อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	081-9529245	
๗๖	ศรเพชร เสนาะไพร	SDF	21/1 ม.3 ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่		
๗๗	ปิยพร ศรีเปลก		36/16 ม.10 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	081-5952352	
๗๘	คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ		35 ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50000	081-5308512	

๘๕	คุณประยัด จตุพรพิทักษ์กุล	สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200	081-8826864	
๘๖	พระครูพิพิธสุตาท	สถาบัน โปธิยาลัย	มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	081-8859259	
๘๗	คุณนพพร นิลณรงค์	สถาบันบริหารกฎหมาย	192 หมู่ 2 ถนนลำพูน-ป่าซาง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000	081-9615199	
๘๘	อ.สุเมธ พรหมรักษา	เครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน	192 หมู่ 3 ต.หนองล่อง กิ่ง อ.หนองล่อง จ.ลำพูน 51120	084-0478626	
๘๙	คุณจรรยา ดวงแก้ว	เครือข่ายการพัฒนาการเรียนรู้เด็กและเยาวชน จ.ยโสธร	1/68 อ.แจ้งสนิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ยโสธร 35000	081-0673996	
๙๐	อ.สมคิด แก้วทิพย์	สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ห้อง 02-019/00 ชั้น 2 อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50202	089-8541626	
๙๑	กนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน	สถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา	61 ม. 5 บ้านป่าบอ ต.แม่ทา กิ่งอ.แม่ฮ่อน จ.เชียงใหม่	081-7646835	

รายชื่อกลุ่มย่อย ประเด็น ความร่วมมือขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย ช่วงบ่าย

กลุ่มที่ ๑	กลุ่มที่ ๒
๑.คุณชัชวาล ทองดีเลิศ	๑.คุณนพพร นิลณรงค์
๒.พะตี่จอนิ โอโคเฮา	๒.คุณสุพันธ์
๓.คุณสิริनुช วงศ์สกุล	๓.คุณชาญ อุดทิยะ
๔.อาจารย์สุภาพ บุญญาสัย	๔.คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์
๕.คุณชีวัน ชันธรรม	๕.ผศ.มนัส จินตนะดิลกุล
๖.พระครูสมุห์วิเชียร คุณธมโม	๖.คุณสมพงษ์ หลีเคราะห์(จ.สตูล)
๗.อ.สุเมธ พรหมรักษา	๗.คุณสำรวย ผัดผล
๘.นางรัชนี ธงไชย	๘.คุณจรรยา ควงแก้ว
๙.คุณสุภารัตน์	๙.คุณสุจิตต์ ใจมา
๑๐.คุณสุขศรี ชิตีพัทธ์	๑๐.คุณศรีจันทร์ ปาตีวิบูล
๑๑.คุณเนตรดาว เทียนอ่อน	๑๑.คุณชาติชาย ธรรมโม
๑๒.พ่อจันทา เลาคำ	๑๒.คุณกาญจนา มณีเนียม
กลุ่ม ๓	กลุ่ม ๕
๑.คุณประหยัด จตุรพิทักษ์กุล	๑.พระครูพิพิธสุตาทร
๒.พ่ออุ้ยใจคำ คาปัญญา	๒.อ.สุวัฒน์ ญาณะโค
๓.อ.นุสรา เตียงเกตุ	๓.คุณสมัย แก้วภูศรี
๔.คุณนพพล ฟูแสง	๔.คุณอาภา พงษ์ศิริเสน
๕.คุณกชกร ชินวงศ์	๕.คุณอุมาพร มาระดา
๖.คุณกนกศักดิ์ ควงแก้วเรื่อน	๖.คุณพรทวี ขอบมงคล
๗.อ.สุทธิ สายสุนีย์	๗.คุณมณเฑียร พัฒเสมา
๘.คุณนิวัตร ไร่เต็กัม	๘.คุณเคน แคมป์
๙.คุณชินคนัย	๙.คุณพิมลพรรณ สกิดอารมณ
๑๐.คุณโอฬาร อ่องพะ	๑๐.คุณโอเค กวันอารมณ
๑๑.คุณองอาจ แม่ทา	๑๑.คุณปริศนา อ่องสกุล
๑๒.	๑๒.

สรุปการประชุม เตรียมเวทีการศึกษาทางเลือก

วันที่ 7 กรกฎาคม 2551 ณ โรงแรมศรีระมิงค์ คอร์ต ลอยเคราะห์ เชียงใหม่

1.รายชื่อผู้เข้าร่วม (เพิ่มเติม)

วัด

- พระอธิการเสถียร จ.แพร่ 086-183-0271
- พระสมชาติ วัดหนองบัว เวียงกาหลง เวียงป่าเป้า เชียงราย 089-972-792
- พระฐานี วัดกงลม เวียงแหง เชียงใหม่ 081-783-0506
- ท่านอนเนก ฝาง เชียงใหม่ 081-288-8486
- พระสมวิเชียร 084-177-5221
- พระสรยุทธ ชยปัญญา รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุคอกผาส้ม
วัดพระบรมธาตุคอกผาส้ม ต.แม่สาน/ฮ้างเมิน อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
089-926-3877 chayapanyo@gmail.com
- อื่นๆ พระมหานิเวศน์ วัดแม่สา, พระมหานุกูมี วังเหนือ ลำปาง

โรงเรียน

- อ.จรรยา พนาวงค์ โรงเรียนบ้านเวียงหาวย ต.ม่อนปิ่น ฝาง เชียงใหม่
- วิทยาลัยจาวบ้าน ลุ่มน้ำวาง พะตักจอนิ

สื่อมวลชน

- พลเมืองเหนือ
- ประชาธรรม
- ไทย พีบีเอส

ผู้เข้าร่วมอื่นๆ

- คุณประหัด จตุพรพิทักษ์กุล
- คุณสวิง ดันอุด
- โอพาร อ่องพะ
- รายชื่ออื่นๆ คู่มือสกว.ภาคและพีชชเลือกมา

2.ข้อกำหนดการ

2.1 ประเด็นกลุ่มย่อย

“การค้นพบที่ทำให้เบิกบานและมีความหวัง”

- แรงบันดาลใจ
- ค้นพบอะไร
- เล่ากระบวนการเรียนรู้
- อนาคตและสิ่งที่ท้าทาย

ผู้รับผิดชอบ 5 กลุ่ม ท่านบุญช่วย,พีชช,อ.สมคิด,พินพร,พีอ้วน ประหยัด

วัตถุประสงค์ - ควรมีความหลากหลาย ของเรื่องราวการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วม

- เพื่อสร้างความร่วมมือ เชื่อมโยงกัน
- 10 ปี สวก.เราจะทำอะไร มีข้อเสนอจากกลุ่ม/งานองค์ความรู้/งานวิจัย??

สรุปประชุมเครือข่ายการศึกษาทางเลือก วันที่ 19 สค.51 ณ วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่

การขับเคลื่อน

1. ทำฐานข้อมูล ปริมาณ,รูปแบบ
2. พัฒนาตัวโครงการวิจัย “ยกระดับการศึกษาทางเลือก”
3. สานต่อเนื่อง ของการแลกเปลี่ยน

เป้าหมาย

- การเรียนรู้เป็นหลักมากกว่าการศึกษา
- ทำพื้นที่ทางสังคมให้มากขึ้น

คณะทำงาน

ท่านพระครู, คุณชัชวาล,คุณนพพร,อ.สมคิด,แม่ห่อ,ครูอุ๊ด,อ.อวรณ์,คุณประหยัด

โจทย์

- ลงลึก
- ขยายพื้นที่ทางสังคม
- อธิบายความหมาย

รูปแบบการเรียนรู้ต่างๆอย่างน้อย 7 แบบ

1. การศึกษาโดยครอบครัว
2. การศึกษาโดยครูภูมิปัญญา
3. การศึกษาโดยศาสนา
4. การศึกษาโดยสถาบันนอกระบบ เช่น โฮงเฮียนสืบสาน โรงเรียนชาวนา
5. การศึกษาโดยสถาบันอิงระบบ เช่น หมู่บ้านเด็ก โรงเรียนรุ่งอรุณ หนองหล่ม สันติอโศก
6. การศึกษาโดยกลุ่มเรียนรู้+เครือข่าย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตร เครือข่ายที่ดิน เครือข่ายป่าชุมชน
7. การศึกษาผ่านสื่อ/แหล่งเรียนรู้ เช่น วิทยุชุมชน รายการทุ่งแสงตะวัน พิพิธพันธ์

ความหมายการศึกษาทางเลือก ต้องการนิยามใหม่ เปลี่ยนจากคำว่า

การศึกษาทางเลือก —————> การเรียนรู้ตลอดชีวิต
ทางเลือก —————> อิสระ หลากหลาย สอดคล้อง กับชีวิต ชุมชน
พัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์

เนื้อหา   พัฒนาด้านใน,พัฒนาทักษะ
สอดคล้องกับสังคม ทรัพยากร

รูปแบบ	เปิดกว้าง, ทำลายกับระบบ
ชีวิตเข้าแลก	ทำลายเพื่อเปลี่ยนแปลง
การวิจัย	เมื่อทำแล้วสามารถไปเปลี่ยนนิยามการศึกษาได้ - เพื่อความเจริญของงานของบุคคลและสังคม - เพื่อดำเนินไปให้มนุษย์ความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
ครู	โคยจิตวิญญาณ

เป้าหมายสูงสุด “การทำให้การศึกษาทางเลือก (กระแสรอง) ให้เป็นกระแสหลัก

หลัก ต้องทำให้คนเห็น “ความสุข” ของการเรียนรู้นี้ตั้งแต่เริ่มต้น

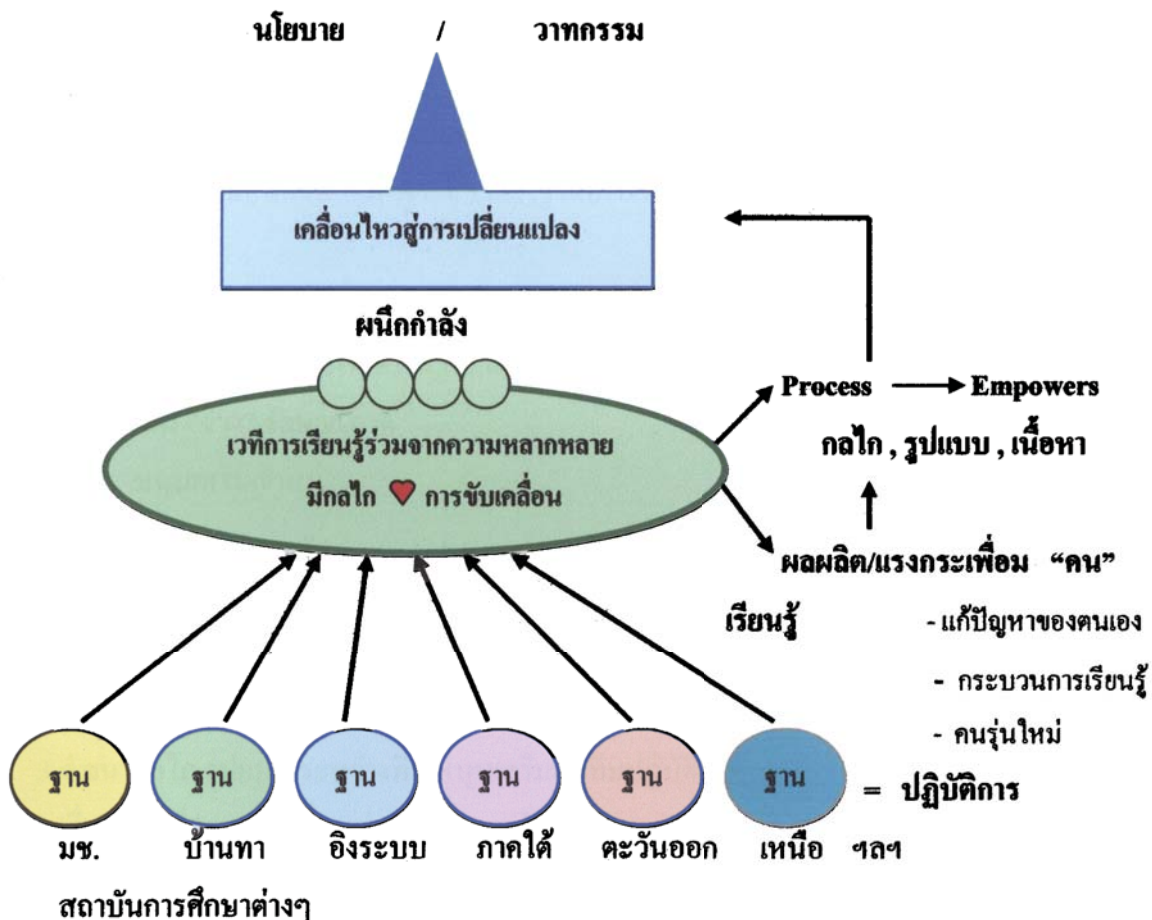
ผลผลิต ของการศึกษาทางเลือกที่มาตอบคำถาม/ทางออกการศึกษาใหม่

หลักการเคลื่อนต่อ “ชุดการวิจัย”

- เลือกศึกษาที่แหลมคม จากการต่อยอดเดิม (จากผลผลิตของกระบวนการ)
- สร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อยกระดับและขยายการเรียนรู้ (สร้างกระแส)

การทำงาน

“คน” ที่อยู่ในฐาน ขับเคลื่อนด้วยตัวเองเป็นคนที่มีผลผลิตแล้วคาดหวังให้เป็นนักวิจัยในพื้นที่ และเคลื่อนงานด้วย

ตัวชี้วัด

- ภูมิใจ รากเหง้าของตัวเอง
- รักท้องถิ่น
- มีจิตสาธารณะ
- มีคุณธรรม
- ฟังตนเองได้
- คนที่ขับเคลื่อนเรื่องการศึกษาทางเลือก(ผลผลิต+แรงกระเพื่อม)

กลไก

- เครือข่าย
- ความต่อเนื่อง
- การติดตาม
- เป้าหมายชัดเจน

งาน

สร้างฐานข้อมูล

ทำโครงการศึกษา

มีเวทีวิเคราะห์ร่วมเพื่อช่วยคนที่ทำวิจัยในพื้นที่(เพิ่ม)

เคลื่อนไหว —————> สู่อการเปลี่ยนแปลง

ทีม วิเคราะห์+หนุนเสริม= เคลื่อน

ทำหน้าที่เป็นดาวเทียม ควรมี Link (ฐานย่อย/สถานี)

- มีแผนที่
- มีระบบการติดต่อสื่อสาร
- มี “มือน” ความรู้, กำลัง, คน, สื่อ, สถาบัน, ชุมชน
- เป็น “ช่วง” จัดมว, กาด
- หนุนเสริมเจ้าหมู่

วัตถุประสงค์

- 1.สร้างกระบวนการเรียนรู้
- 2.สร้าง “คน”
- 3.พัฒนากลไก รูปแบบ ระหว่างทีม หนุนเสริมกับทีมปฏิบัติการ
- 4.เชื่อมโยงเพื่อขยาย เคลื่อนสู่อการเปลี่ยนแปลง

ระยะเวลา 6 เดือน

กลุ่มเป้าหมาย

- ชุมชน
- กลุ่ม
- โครงการ
- พื้นที่
- NODE จังหวัด

ลักษณะการทำงาน

- ศูนย์ประสานงาน สนับสนุน เชื่อมโยง คน พื้นที่(ตัวจริง)
- สักระยะข้อมูล เนื้อหา จังหวะก้าว
- นำเสนอ ขกระดับ ขับเคลื่อน “เงินโยบาย”

รวบรวม

- จังหวะการเคลื่อนไหว
  - คุณภาพเนื้อหา การศึกษา
  - แก่นสารของการศึกษา
- } โดยมี

ศาสนา + หลักธรรม

ภารกิจ “สำรวจ” เพื่อ หา “ผลผลิต”

1. วิจัย, งานพัฒนา, อิงในระบบราชการ/ระบบการศึกษา
2. เครือข่าย
3. อื่นๆ

องค์คณะ

พระครูพิพิธสุตาทร
อ.นงเยาว์ เนาวรัตน์
ชัชวาล์ ทองดีเลิศ
นพพร นิลณรงค์
ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล
สำรวย ผัดผล
นิวัตร ไช้เต็กม
รัชณี ธงชัย

คนทำงาน

โจทย์

กลไก/กระบวนการสนับสนุน ความขัดแย้งของเครือข่ายการศึกษาทางเลือก เพื่อการเปลี่ยนแปลง(ทำในระดับพื้นที่/ภาพกว้าง)

- * ขา-ปะ-จำ (ความต่อเนื่อง)
- * ทำให้การทำงาน “ม่วน”   มีการยืดหยุ่น สร้างการสรุปทเรียนระหว่างการทำงาน
- * สร้าง “เสน่ห์”

กรอบการเขียนโครงการ

- 1.ปัญหา
- 2.การเคลื่อนไหว 4 เวที ที่ผ่านมา
- 3.โจทย์ที่จะเดินต่อ

ประชุมประเด็นการศึกษา
วันที่ 17 กันยายน 2551 ห้องประชุมสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผู้เข้าร่วมการประชุม

1. คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ
2. คุณนพพร นิลณรงค์
3. คุณพรทิวี ขอดมงคล
4. คุณชีวัน ชันธรรม
5. คุณกชกร ชินะวงศ์
6. คุณนพพล พุแสง
7. คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์
8. คุณนิตยา อัญญาวิเลิศ
9. คุณเลิศฉันท ศรีพาณิชย์
10. คุณดวงพร ถิ่นทัพไทย

ผลการประชุม

คุณชัชวาลย์: นำเสนอโครงร่างที่ได้จัดทำ

- คุณชัชวาลย์ได้ร่างข้อเสนอโครงการต่อเนื่องจากการประชุมในครั้งที่ผ่านมา
- ข้อเสนอโครงการช่วงแรกวิพากษ์ระบบการศึกษา/ปรัชญาการศึกษา
- โจทย์วิจัย เน้นกลไกและกระบวนการสนับสนุนความเข้มแข็งที่จะสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายการศึกษาทางเลือก

คุณชีวัน : ทบทวนการหารือในครั้งที่ผ่านมา

- บทบาททีม : ประสานหนุนช่วย ทำฐานข้อมูล / บทบาทนักวิจัยโดยใช้โจทย์การบริหารจัดการการศึกษาทางเลือกที่ดีควรเป็นอย่างไร/บทบาทที่เล็งงานวิจัยในการทำงานร่วมกับเครือข่าย
- สำรวจ/พัฒนาโครงการ/เสนอสกว/หนุนช่วยทำให้เกิดการเคลื่อนไหว
- วัตถุประสงค์ สร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างคน สร้างกลไกหรือรูปแบบ

ประเด็นการแลกเปลี่ยน

ทบทวนการตรวจสอบข้อมูล โครงการ
วิธีการทำงาน กิจกรรม ที่ผ่านมา

ระยะเวลา 6 เดือน

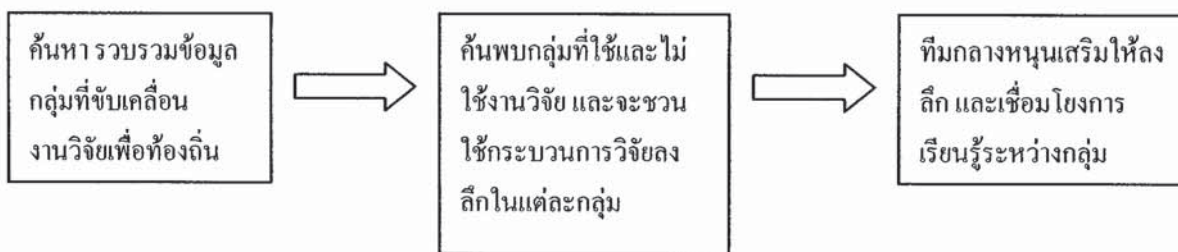
ทำในพื้นที่ ภาคเหนือ

หน้าที่: ทบทวนข้อมูล ประสาน หนุนเสริม
บทบาท: ชูโครงการ “ประเด็นการศึกษา”

-จัดหมวดหมู่
-พัฒนาค้นแกนนำ
ของประเด็นนั้นๆ
-พัฒนากลไกให้คน
มาเรียนรู้ร่วมกัน
-ออกแบบกิจกรรม
ให้ได้พูดคุย พบปะ

- สื่อมี 2 ระดับ ระดับภายในกลุ่มที่จะพัฒนาและใช้ประโยชน์ และสื่อระดับการสื่อสารภายนอก ส่งระดับนโยบาย
- งานส่วนหนึ่งจะนำผลไปเสนอในงาน 10 ปี สกว. ซึ่งจะจัดในวันที่ 31 มีนาคม 2552
- ข้อเสนอโครงการยังขาดรายละเอียดแผนการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากยังไม่ชัดเจนในบทบาทของตนเอง ว่า จะเดินบนงานวิจัย หรือ สามารถดำเนินกิจกรรมได้หลากหลาย
- เป้าหมายของการเริ่มต้นงานครั้งนี้ เกิดจากความต้องการเห็นรูปธรรมของการพัฒนา และดีการทำงานร่วมกันระหว่าง งานวิจัย และงานพัฒนา คอยดึงทั้งสองส่วนมาใช้กระบวนการวิจัยในการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้คนทำงานจึงมีบทบาทเป็นนักวิจัย ที่ใช้เครื่องมือวิจัยในการปฏิบัติการและหาคำตอบ

ทิศทางของกระบวนการทำงาน

เครื่องมือที่ใช้ : การถอดบทเรียน / การแลกเปลี่ยน /

ข้อแลกเปลี่ยน

- เนื่องจากเป็นงานใหญ่ให้มีการกำหนดกรอบใหญ่ในการทำงานเช่น 5 ปี แล้วกำหนดตรงรายปี เพื่อขับเคลื่อนไปตามลำดับ ช่วงปีแรก อาจmapping ให้เห็นคนพื้นที่ แล้วค่อยขยายหนุนเสริมในรายย่อยต่อไป
- ไม่ต้องการให้คิดการทำงานซ้ำในกรณีที่สกว.เคยมีงานวิจัยมาแล้ว เห็นข้อมูลแล้วระดับหนึ่งน่าจะใช้ฐานข้อมูลการศึกษาทางเลือก และข้อมูลงานวิจัย มาใช้เป็นฐานการเคลื่อนงานต่อเนื่อง
- การทำงานควรเป็นการยกระดับ การmapping เป็นการทำให้เห็นระดับของกลุ่มต่างๆ ที่ทำงาน ที่เราจะเข้าไปยกระดับให้เกิดการพัฒนา และมุ่งเน้นในเรื่องการสร้างเครือข่าย เชื่อมโยง ซึ่งเป็นบทบาทที่มนุษยศาสตร์ต้องวิเคราะห์ให้ชัด จึงจะสามารถขับเคลื่อนได้
- งานต้องหาวิธีการยกระดับความหลากหลายของงานที่เกิดขึ้น ดังนั้นกลไกเป็นหัวใจที่สำคัญในการที่จะขับเคลื่อนในการทำงาน

ต่อเนื่อง : ปรับข้อเสนอโครงการส่งมาอีกครั้ง

(ร่าง) โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการและกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งเครือข่าย การศึกษาทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลง

เหตุผลและความเป็นมา

ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับว่าระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ไม่สามารถสร้างคุณภาพและภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน นักศึกษา เด็กเยาวชนคนรุ่นใหม่ของสังคมได้ สภาพที่เห็นและเป็นอยู่คือ เรียนในห้องท่องจำ แข่งขันได้แต่ คิดอะไรไม่เป็น ทำอะไรไม่เป็น ไม่เข้าใจท้องถิ่น ไม่รักท้องถิ่น ไม่มีงานทำ อยู่ชุมชนไม่เป็นสุข หลังไหลเข้าเมือง บริโภคฟุ่มเฟือย แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง มีพฤติกรรมเสี่ยง เหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องจากวิกฤติของการศึกษาในระบบ

สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ของระบบการศึกษาไทยนั้นคือ

1. เป้าหมาย ปรัชญาการศึกษา มุ่งผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ในระบบทุนนิยม จึงนำเอาเนื้อหา หลักสูตรจากประเทศทุนนิยมมาใช้เป็นหลัก การศึกษาจึงยิ่งครอบงำให้คนอยู่ภายใต้กระแสหลัก

2. เป็นการศึกษาในระบบการแข่งขันที่ผู้แพ้ถูกคัดเลือก จึงเป็นการส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ผ่านไปสู่ผู้ชนะ คนจำนวนน้อยได้เข้าไปสู่จุดสูงสุด โดยปล่อยให้คนส่วนใหญ่เป็นผู้แพ้และถูกคัดออก

3. ความไม่เป็นธรรมทางการศึกษา ที่สถาบันการศึกษาในที่เมืองใหญ่จะมีความพร้อมในการเรียนรู้ทั้งห้องสมุด โอกาสการเรียนรู้ และข่าวสารข้อมูลมากกว่าสถาบันการศึกษาในชนบทที่ห่างไกล ที่ขาดการสนับสนุนทุก ๆ ด้าน

4. องค์กรชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ลูกหลาน

5. สถานการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาที่อยู่ในระบบไม่สามารถปรับตัวให้คนเกิดการเรียนรู้ และเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีคุณภาพ

แม้จะมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่รัฐพยายามดำเนินการหลายด้านด้วยกัน เช่นขณะนี้ มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่มาจากผู้ปกครองเด็ก สถานการศึกษาสามารถบริหารตัวเองได้ มีหลักสูตรท้องถิ่น มีการบูรณาการหลักสูตร มาตรฐานแบบ โรงเรียนต้นแบบ พัฒนาครู กระจายบทบาท การจัดตั้งสำนักงานเขตการศึกษา แต่เป็นการปฏิรูปเพียงโครงสร้างและรูปแบบภายนอกเท่านั้น ยังคงดำเนินการในกระบวนการทัศน์เดิม จึงไม่สามารถปฏิรูปการศึกษาได้อย่างแท้จริง

มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรท้องถิ่น ภาคประชาชน และประชาสังคม ต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาให้กับลูกหลานและคนในสังคม จึงได้ร่วมกันวิจัยการศึกษาที่อยู่นอกกระแสหลัก ใน 4 ภูมิภาค เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น โดยการสนับสนุนจาก สกว.

ข้อค้นพบจากการวิจัยพบว่าการศึกษาทางเลือกที่วิจัยพบมีหลากหลายแบบ ณ ปัจจุบันนี้พบอยู่อย่างน้อย 7 รูปแบบ ได้แก่

- 1) การศึกษาที่จัดการศึกษาโดยพ่อแม่
- 2) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนา ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม สำหรับอิสลาม มี คาดีกา ปอเนาะ ส่วนคริสต์ก็มีศูนย์วิจัย หรือที่เรียกว่าศูนย์ภาวนาจิต ของพุทธก็มีอาศรมสถานปฏิบัติธรรมอยู่มากมาย
- 3) การจัดการศึกษาโดยสายครูภูมิปัญญา ซึ่งขณะนี้ได้กระจายอยู่ทั่วแผ่นดิน
- 4) การจัดการศึกษาอิงระบบ เช่น กลุ่มครู หรือโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาโดยเชื่อมโยงกับวัดและชุมชน นี่ถือว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน วัด โรงเรียน
- 5) การจัดการศึกษาโดยสถาบันและองค์กรนอกระบบ อย่างเช่น มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน โฮงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชาวบ้าน โฮงเขียนชาวนา โรงเรียนกรรมกร โรงเรียนกลางเมือง เป็นต้น
- 6) การจัดการศึกษาผ่านกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ กลุ่มป่า กลุ่มเกษตร กลุ่มเอดส์ กลุ่มชนเผ่า กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ซึ่งเหล่านี้เราก็นับว่าเป็นกลุ่มการศึกษา เป็นกระบวนการจัดการศึกษาด้วย
- 7) การจัดการศึกษาโดยแหล่งเรียนรู้และสื่อเพื่อการเรียนรู้ทั้งหลาย เราพบว่าพวกสื่อก็ให้ความรู้ด้วยและจัดการศึกษาด้วย รวมถึงแหล่งเรียนรู้ก็มีกระบวนการจัดการศึกษาด้วย

การศึกษาทางเลือกที่พบอย่างน้อย 7 แบบนี้ เมื่อคำนวณดูแล้วกินขอบเขตการศึกษาในสังคมไทยที่มีความกว้างขวางมากกว่าการศึกษาในระบบด้วยซ้ำไป หากแต่ขาดการสนับสนุนส่งเสริมให้มีความเข้มแข็ง

ปรัชญาของการศึกษาทางเลือกมีความแตกต่างกับการศึกษาในระบบ กล่าวคือ

- 1) เป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง ปลดปล่อยจากการครอบงำสู่การเลือกวิถีชีวิตอย่างมีความสุข
- 2) การศึกษาทางเลือกเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จากของจริง ชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาตัวเอง ช่วยแก้ไขปัญหามุมชนและปัญหาสังคม ไม่ใช่รู้เพื่อรู้ หรือรู้เพื่อได้ใบปริญญาเท่านั้น
- 3) เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้ของชุมชน มีความหลากหลายไปตามระบบนิเวศ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่หลากหลายนั้นด้วย
- 4) เป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นระบบชุมชน และเป็นการเรียนรู้ที่อยู่กับธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- 5) เป็นการพัฒนาดนทั้งกาย จิต และจิตวิญญาณ เป็นการพัฒนาทั้งหมดเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่พัฒนาแต่สมองแต่จิตเล็ก หรือไม่ลึกเข้าไปถึงตัวคุณค่าหรือปรัชญาของสังคมไทย

๖) สุดท้ายคือเป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และความรู้สากล เราไม่ได้ปฏิเสธความรู้สากลแต่ต้องมีฐานการเรียนรู้ของเราเองเป็นหลัก เอาภูมิปัญญาของเราเองเป็นหลัก แล้วเชื่อมกับความรู้สากลด้วย

ขณะนี้มีความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกอยู่มากมายในสังคมไทย ซึ่งยืนยันว่าได้มีอยู่จริง ไม่ใช่มีแค่เพียงหลักการหรือทฤษฎี เช่น ขณะนี้มีเครือข่ายบ้านเรียนที่กรุงเทพฯ มีการเพิ่มจำนวนครอบครัวที่สอนลูกด้วยตัวเองมากขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ตอนนี้มีเกือบ 200 ครอบครัวแล้ว นอกจากนี้ ยังมีพ่อครูพันธุ์ พ่ออุ้ยใจคำ โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา วิทยาลัยชาวบ้านแม่วาง จ.เชียงใหม่ โสงเฮียนชาวนา จ.น่าน โรงเรียนโรงเรียนวัดหนองหล่ม จ.ลำพูน วัดลอยเคราะห์ วัดศรีสุพรรณ โรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนดาตึกา เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน รายการทุ่งแสงตะวัน พิพิธภัณฑสถานเด็ก เป็นต้น

ด้วยการมองเห็นความสำคัญว่าถึงเวลาที่สังคมไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ใหม่ ทาง สกว.ท้องถิ่น เครือข่ายวิจัยท้องถิ่น เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายการศึกษาทางเลือก ได้มีการพูดคุยในกลุ่มเล็กอย่างต่อเนื่อง ทำความเข้าใจถึงการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย วิเคราะห์การขับเคลื่อนเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ จนกระทั่งจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย วันที่ 22 กรกฎาคม 2551 ที่สิรินธรการ์เดนส์ มีผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้แทนเครือข่ายการศึกษาทางเลือก และโครงการวิจัยท้องถิ่น มาร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ และมีข้อเสนอร่วมกันที่สร้างสรรค์การเรียนรู้ใหม่จากฐานปฏิบัติการ เชื่อมโยงเครือข่ายการศึกษาทางเลือก และผลักดันคุณค่าการศึกษาใหม่ที่มีชีวิต มีปัญหาที่เข้าถึงความจริง ความดี ความงาม อันเป็นที่ปรารถนาร่วมกันของทุกฝ่าย

จากเวทีการแลกเปลี่ยนพบว่ามีกลุ่ม องค์กรต่างๆมากมายได้มีการริเริ่มจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มคนที่หลากหลาย แต่กระจัดกระจาย มีการพบปะกันอยู่บ้างแต่ไม่มีความต่อเนื่อง จึงไม่มีพลังที่สร้างการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทยได้ จึงนำมาสู่การพัฒนาโครงการวิจัยและพัฒนากลไกและกระบวนการสนับสนุนความเข้มแข็งเครือข่ายการศึกษาทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

โจทย์วิจัย

“กลไกและกระบวนการสนับสนุนแบบใดที่สามารถสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายการศึกษาทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย”

วัตถุประสงค์โครงการ

- 1.การสนับสนุนงานวิจัยในการกระบวนการเรียนรู้ใหม่
- 2.การศึกษาและกระบวนการพัฒนาคนท่ามกลางการปฏิบัติการ
- 3.การพัฒนากลไกที่สนับสนุนและกระบวนการสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มปฏิบัติการ

4.การเชื่อมโยงเครือข่ายการศึกษาทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทย

ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ

- 1.จัดตั้งคณะกรรมการเชิงยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการทำงานโครงการ
- 2.สำรวจข้อมูลกลุ่ม องค์กร ภาควิชาการที่ปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ใหม่ในภาคเหนือ
- 3.กระบวนการพัฒนาโครงการที่สำคัญและพิจารณาสนับสนุนโครงการวิจัยการศึกษาทางเลือก
- 4.จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์สังเคราะห์การเรียนรู้ระหว่างโครงการอย่างสม่ำเสมอ
- 5.การจัดทำสื่อกระบวนการเรียนรู้ใหม่ในโครงการต่าง นำไปสื่อสารสาธารณะ
- 6.นำเสนอผลการวิจัยต่อเครือข่ายการศึกษาทางเลือก นักวิชาการ ผู้เกี่ยวข้อง กับนโยบายการศึกษา
- 7.ร่วมจัดมหกรรมงานวิจัยท้องถิ่น 10 ปี สกว.ท้องถิ่น
- 8.สรุปผลการดำเนินงาน โครงการและเสนอแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป

กลุ่มเป้าหมายทางยุทธศาสตร์

- 1.กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีความตระหนักและขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่
- 2.เครือข่ายงานวิจัยท้องถิ่นที่มีเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ใหม่
- 3.เครือข่ายการศึกษาทางเลือกที่ต้องการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ใหม่
- 4.เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้ใหม่
- 5.เครือข่ายพระสงฆ์ที่ปฏิบัติการด้านการเรียนรู้

ระยะเวลาดำเนินงานโครงการ

.....

คณะกรรมการเชิงยุทธศาสตร์

พระครูพิพิธสุตาท

อ.นงเยาว์ เนาวรัตน์

ชัชวาล์ ทองดีเลิศ

นพพร นิลณรงค์

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล

ตำรวจ ผัดผล

นิวัตร ไช้เต็กม

รัชณี ธงชัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับในโครงการ

- 1.การนิยามกระบวนการเรียนรู้ใหม่ในสังคมไทยที่ชัดเจน

2. เกิดนักวิจัยการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการวิเคราะห์และขับเคลื่อนทางสังคม
3. ได้บทเรียนในการพัฒนากลไกและกระบวนการในการสนับสนุนความเข้มแข็งเครือข่ายการศึกษาทางเลือก
4. ได้ผลงานการวิจัยและสื่อที่สามารถนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ
5. เกิดกระแสการยอมรับคุณค่าการเรียนรู้ใหม่ การศึกษาทางเลือก ในสังคมไทย โดยพลังการขับเคลื่อนของเครือข่ายการศึกษาทางเลือก